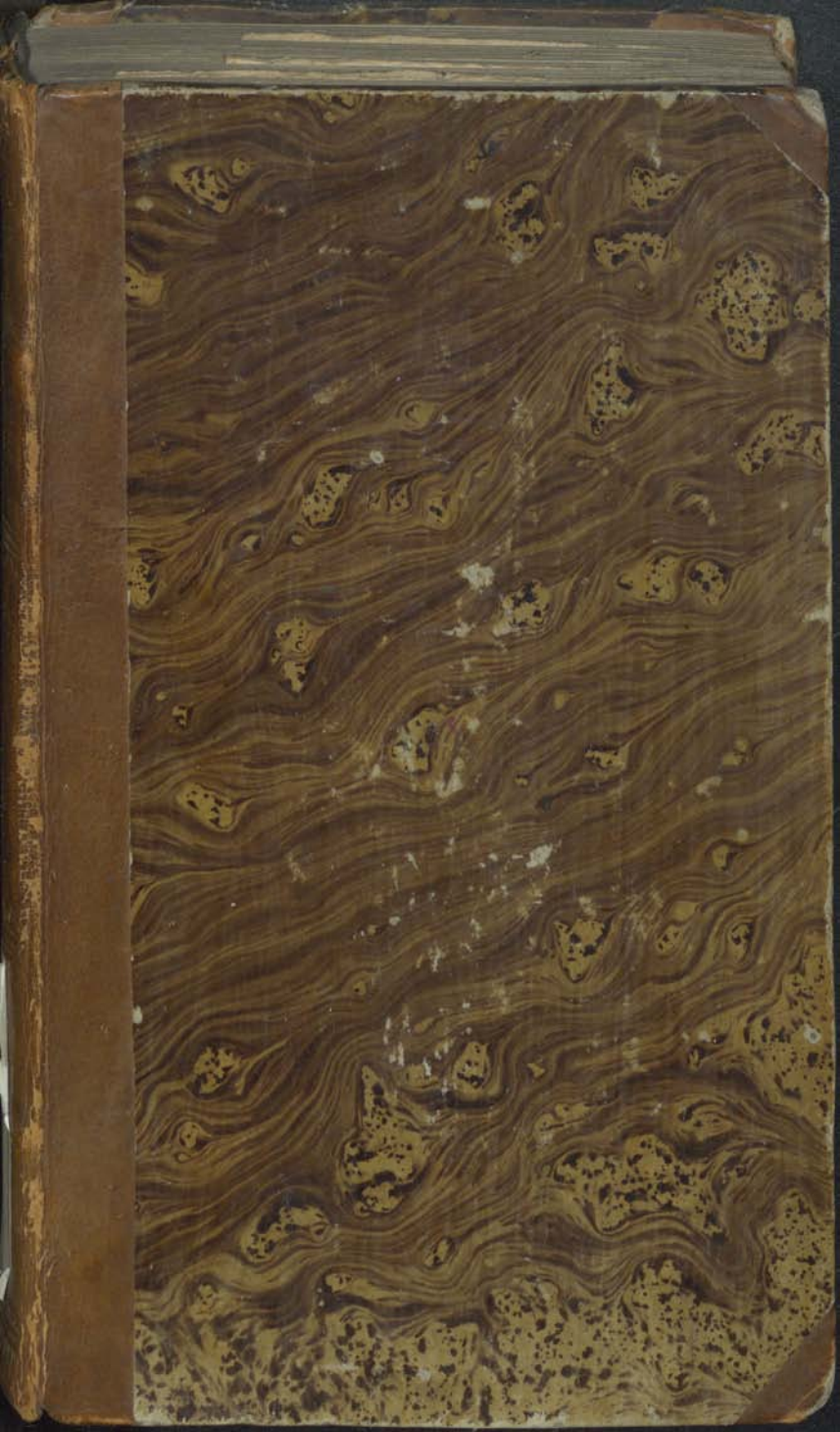

Geo. J. E. [illegible]

MAGYAR BÁBAMESTERSÉG

IRATATOTT NÉMET NYELVEN

STEIDELE JÁNOS

A' BONTZOLÓ, BORBÉLY, ÉS BÁBA-MESTERSÉGEKNEK RENDKIVÜLL - VALÓ SZABADOS TANITOJA, AZ EGYBE KÖTÖTT SZ. HÁROMSÁG, ÉS SPANYOL ISPOTÁLYOKNAK HELYBÉLI BORBÉLY - MESTERE ÁLTAL:

MELLYET

A FELSÖ HATALMASSÁGNAK

PARANTSOLATJÁRA HUSZANHAT TÁBLA - KÉPEKKEL MEG - MAGYARÁZVA MAGYAR NYELVEN KI - ADOTT,

SZELI KÁROLY.

NU SE IMPRUMUTĂ ACASĂ
BIBLIOTECA ASTRA SIBIU
BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

Nyomt Bétsben 1777. Eſztb. á Schulzi Betükkel.

296014
246

Heu quantus labor est! partus curare malignos,
Vertere dispersos artus, adducere crura,
Extricare caput — — —

265822

Hebenstreit de homine sano & ægroto carmen P. II. c. VII. §. 17.

Peracta per Censores librorum Posonii constitutos, versionis hujus Hungaricæ cum originali Germanico, quod Dominus Professor Publicus Steidele conscripsit, accurata combinatione, compertum est, versionem hanc originali per omnia conformem esse. In cujus rei fidem præsentes extradatæ sunt testimoniales.

Ex Consilio Cancellariæ Regiæ Transylvanico-Aulicæ Viennæ die 10ma Julii 1777.

Franciscus Horváth mppria.

MÉLTOSÁGOS LIBER BARÓ

STÖRCK ANTAL

URAMNAK

A' FELSÉGES GYÖZHETETLEN ROMAI TSÁSZÁRI ÉS APOSTOLI KIRÁLYI FELSÉGEKNEK

Udvari Tanáts - Hivének, és Fö Test Orvossának, az Orvosi Tudománynak örökös Kormányozojának, és minden Austriai Birodalmaknak Fö - Orvossának, à R. SZ B. természetet vizgálo Társaságnak, és Fö - Oskoláknak, nem külömben à Florentziai, Sienai, Hasso - Kasselai, Rovoredoi Tudományoknak, és à Bononiai Institutumnak elsöb Tagjának, A' Bétsben lévö PázmányiNagy Ispotálynak Elsö Orvossának s. à. t.

KEGYES PATRONUSSÁNAK

ÉS GYÓGYITÓJÁNAK.

MÉLTOSÁGOS LIBER BÁRÓ UDVARI TANÁTS ÉS PRÉSES URAM KEGYES JÓ PATRONUS URAM!

A' miólta az Orvosi Tudomány' szörnyü mélységes kútfejének valamenyire-való meritgetésére magamat, jóllehet beteges testel, s é miatt majd erötlen elmével ajánlani, és abban gyönyörködni kezdettem: á vala azólta forró buzgóságom, hogy másoknak, (á kiket nevezé-

vezésem nélkül-is, leg-alább nálunk esmér a Világ) példájok-szerént, Nemes Hazánknak használhassak, igyekezetem által, és Felebarátomnak hasznára s meg-tartatására szolgáló kevés talentomomat-is a restségnek palástjával el-ne fedezzem. Most-is azért Méltóságos Liber Báró Ur am

Nagy-

Nagyſágodnak, á Felſéges Nagy Erdély Orſzági Udvari Tanátſal közlött itélete és ſegedelmes akaratja ſzerént, ezen munkátis, ámbár rövidſégemmel, á Hazánknak haſznára - nézve pedig terhes betegſégem mellett, még-is nagy gyönyörüſéggel véghez vittem: mellyet hogy NAGYSÁGOD

MÉL-

MÉLTÓSÁGOS NEVÉNEK ajánlani bátorkodom, annál kevésbbé pirulok-meg; á minél inkább ezen munkának mind elſő, mind máſadik ki-adatatáſa NAGYSÁGODNAK bölts vigyázáſa és jobbitáſa alatt NAGYSAGOD KEGYES NEVÉNEK vagyon ajánlva; mind pedig, hogy

ezen

ezen munka alatt rajtam meg-eſett nyavalyáskodáſaimnak nagyobb réſzint-való el-háritatáſokat NAGYSAGODNAK köſzönöm halálig-való háládatos emlékezettel.

Vegye azért MÉLTOSAGOS LIBER BARÓ URAM NAGYSAGOD erőtlen

ſzor-

ſzorgalmatoſſágomnak máſadik ſengéjét ſzokott kegyeſſégével-fel, és gyözetteſſékmeg moſtani tsekély igyekezetem által arról, hogy á hol Gyermekſégemben együgyü örömmel, Iffjuſágomnak rendjében ártatlan ſzorgalmatos vidámſaggal forgot velem az eſztendöknek kereke; ott fogom

el-

el - felejteni életemnek meg - gyözött, s Hazámban ismét elevenen meg - újitandó gyönyörüséges terhességét, s a rendeltt természet mesterségtelen munkája szerént, ottan, a hol még a Napnak - is gyönyörüségesebb s kedvesebb kelete láttatik lenni, fogom viszsza tériteni erösebb Ifjuságom-

nak

nak ſegedelmes örömét; á ki magamat tapaſztaltt kegyeſſégébe továbbra ajánlván vagyok halálig

Méltóſágos Liber Bàró Uram
Nagyſágodnak.

Leg-kiſſebb engedelmes
ſzolgája
SZELI KÁROLY T. K.

BE=MENETEL.

Az Emberi Nemzetſégnek elevenen ſzaparadó meg-tartatáſára termett azon Nemes igyekezet, ſok Tudós Férjfiakat gerjeſztett-fel, hogy amá mind igen terhes, mind pedig igen ſzükſéges Bába-Mesterſégröl irjanak, és ez által Felebarátjoknak ſegiljenek. Valóſággal ezeknek munkájok tökélletes tudománnyal és haſzonnal gazdagok ugyan: de mivel némellyeké nem elég tökélletes, á máſoké pedig felette tágas Theoriával és olly meſterſéges tudós irásnak módjával vagyon ki dolgozva, hogy á mi Bábáink meg nem érthetik, ſe pedig azon eſzközökkel-való éléſt, mellyekröl á leg-több múnkák tellyeſek, tudniok

nem ſzükſéges ; á mi Kegyes MONÁRKÁNKNAK, á *Felſéges Nagy Erdély Orſzagi Fejedelemſégnek Udvari Tanátſa* által tett Kegyelmes parantſolatjára magamra válloltam, hogy Báró *Störk Antal* Uramnak út-mútatáſa ſzerént á Bába-Meſterſégröl Magyar Nyelven ollyan Oktatáſt kéſzitſek, mellyöl á bábáskodáſra ſzántt ſzemélyek nem tsak á ſzükſéges fondamentomokat foghaſſák meg; hanem abban á nehéz, vagy terméſzetnek rendjeellen-való ſzüléſeknek külömbſégek ſzerént arra mútató igaz ſegedelmeket, és kézi-fogáſakat-is, mellyek tsak á tapaſztaláſra fondáltattnak, meg-találhaſſák.

A' mit azért egy Bábának tudnia kell, magába foglalja azt ezen oktatás, és megmútatja á Bába-Meſterſégnek egéſz környékét. Az elſö Könyv elé adja az Aſzſzonyi Nemnek kemény és puha ſzülö réſzeit, á Nehézkeſſéget, ennek külömbſégeit, ezek alatt elé-járuló változáſokat, á Méhnek gyümöltſét á hozzája tartozandó réſzekkel együtt, és végezetre á terméſzetnek rendje ſzerént-való ſzülésnek tudományját és tellyes le-folyáſát. Tudniok igen ſzükſéges á Bábáknak á terméſzetnek rendje ſzerént-való medentzének-is minemüſégét, á

me-

medéntze' tsontjainak ſzámát, formáját helyjét és egymáſſal-való egybe köttetélét, ennek mind be-menetelében, mind ki-meneteleben való tágaſſágát à medentze üregének mélyſégét; nem külömben mind à külſö mind belſö ſzülö réſzeknek minemüſégeket, felosztatáſokat, ezeknek helyjeiket, formájokat és haſznokat: mivel à veti-meg à ſzerentſés Bábáskodáſnak fondámentomát, à mikor ezen réſzeket tökélletesen tudjuk. Mert ugyanis ha nem eſmérjük ezen réſzeknek à terméſzetnek rendje ſzerént-való állapotját; hogy hogy eſmerhetnök-meg ezeknek külömb-külömbféle változáſaikat, à mellyeknek nagy folyamatjok vagyon à nehéz és terméſzetnek rendje ellen-való ſzüléſekre? Miképpen itélhetnénk à ſzenvedö Aſzſzonynak valóſágos állapotjáról, avagy miképpen jövendölhetnénk à terméſzetnek rendje ſzerént avagy az ellen-való ſzerentſés vagy ſzerentſétlen ki-menetelröl.

A' nehézkeſſégnek külömbſége, mellynek nemtudáſa gyakorta nagy tévelygéſeket, és à méh' gyümöltſének ſzörnyü károkat okoz, à terméſzetnek rendje ſzerént-való valóſágos nehézkeſſégnek jelei, ezeket követö változáſok meg-vagynak világoſan magyarázva.

Minden Bábáknak pedig azért ſzükſéges tudniok à nagyon nehézkes méhnek minémüſégét, ennek egyenetlen vaſtagſágát, nagyſágát és egybe ſugorodó erejét; hogy tudhaſſák, miképpen és hol eshetik-meg valami ſzakadás, honnét támadhat à veſzedelmes vérfolyás, és millyen nehéz legyen à gyermeket meg-forditani, à mikor az alkalmatos idö el-múlattatott.

Meg kell jól gondolni à gyermeknek az Anyja méhében-való állaſát, fejének minémüſégét, nagyſágát, vaſtagſágát, állaſának tájékait feje-tsontjainak rendeltetéſével együtt, réſzſzerént à medentzéhezvaló mértékére, réſzſzerént pedig fejének alkalmaztatáſára nézve.

És továbbá, ha jól tudja à máſſának, à köldök-kötélnek, hártyáknak formáját ſzinét, formáltatáſának minémüſégét, à ſzülés alatt ki-feſzülö viz-hártyát, s minden ezen réſzeknek haſznait: világos jelei lehetnek à Bábának à jelen-lévö ſzülésnek mind meg-eſméréſéröl, mind pedig könnyü vagy nehéz, jó vagy veſzedelmes ki-meneteléröl.

De kiváltképpen à Bába, amà minden ſzüléſeket követö fájdalmaknak eredetét, haſznait és külömbſégeit, nem külömben

ben jeleit, kezdetét, elő-menetelét és tsak egyedül à terméſzetnek munkájától függő tetméſzetnek rendje ſzerént-való ſzülésnek egéſz le-folyáſát jól óltſa elméjébe: mert ha az emlitett dolgoknak minémüſégekről értelmes eſmeretſége vagyon egyſzer; könnyen eſzre veſzi à terméſzetnek rendje ſzerént-való ſzüléſeknek jelei ellenébe tétettett azon jeleket és külömbſégeket-is, mellyeknek ki fejtetéſekből ez avagy amaz ok miatt, nehéz, vagy terméſzetnek rendje ellen-való ſzüléſt láthat elöre által.

A' máſadik Könyv magába foglalja az Anyának és à gyermeknek réſzéröl való hibákat; mellyek az Anyára-nézve hoſzſzas, à Gyermekre-nézve pedig gyakorta veſzedelmes ki-menetelt okoznak.

Igaz az tagadhatatlanképpen, s à tapaſztalás által meg vann bizonyitva, hogy à Gyermeknek meg-forditatáſa, köldökkötelének egybe nyomattatáſa miatt, mindenkor veſzedelemmel legyen egybe-köttettve: ezért jovalljuk föképpen tehát azt, hogy à Bába vagy kezével vagy à ſzülönek fektetéſével fogjon inkább à helyre-hozáshoz, à mikor t. i. meg kivántatik; mert ſokſzor meg-eſik, hogy vagy nem tselekſzi à forditáſt illendöképpen meg, vagy el-

múlatja, vagy pedig akkor viſzi véghez, á mikor meg nem kellett vólna tselekednie, hanem inkább egyébb fogáshoz kellett vólna készülnie. Innét támad azért, hogy ſok gyermekek ſzörnyü erötlenül, életeknek kevés jelével, ſöt halva-is ſzülettettnek; vagy pedig á ſzülés véghez nem megyen, ha amá gyakorta ſzomoru, az Anyának vagy á Gyermeknek vagy pedig mind kettőnek-is kárára ſzolgálható meſterſég által á ſzüléſt végére nem hajtjuk.

Hogy azért á Bába meg-tudhaſſa, hogy és mikor fogjon á helyre-hozáshoz vagy kezével, vagy á fektetéſſel, avagy á nehéz ſzüléſt á terméſzet erejének meg-ſegitéſe, á fájdalmaknak elé-téritéſe, gonoſz változáſoknak el-háritáſa által belſö s külſö Orvoſſágokkal miképpen mozdithaſſa elé: tehat ezen Könyvben minden meg-történhető változáſokat, ezeknek jeleit, itten megkivántató fogáſokat, mikor és hol kelljen t. i. ezekkel élni, világoſan le-irtunk.

A' harmadik Könyvben á terméſzetnek rendje ellen-való minden ſzüléſek megvagynak magyarázva, mellyek három-félék: *Elſöben*: á mikor á Gyermek feje felette nagy, s á medentze felette ſzük. Nem

for-

fordul ez az eſet olly gyakran elé, mint közönſégeſen ſokak hiſzik: gyakran á Gyermeknek tökélletesen ki-nem vizgáltt roſzſz állása az oka annak, hogy meg-ſzorul. Ha pedig valóſággal meg-is történnék ez az eſet: á meg-jegyzett változáſokból által láthatja azon jeleket á Bába, s az idöt meg-határozhatja, hogy á tovább-való káros eröltetéſtöl meg-ſzünjék, és á Bába-Meſternek ſegedelmét kereſſe. *Másadſzor*; á mikor á Gyermek olly roſzſzul áll, melly ſzerént lehetetlen, hogy á terméſzetnek rendje ſzerént ſzülettetthelſék; hanem á forditás által kell ki-venni. Megvagynak itten tökélletesen irva á forditáſoknak minden módjai ugyan; de á Bábák kivált azon oktatáſt olvaſſák igen gyakran meg, melly közönſégeſen á forditásról ſzóll: mert á tapaſztalás ſzerént olly nagy fontoſſágu regulákat, és jóvá-hagyattatott kéz fogáſokat foglal é magába, mellyek igen bizonyoſok; ezek pedig mind az idönek külömbſége, á mellyben t. i. elé vétetik á forditás, mind pedig á Gyermeknek állása ſzerént igen külömbözök. Azon ſzakaſzok, mellyek á Gyermek' különös állásáról külömb-külömbféle forditáſokat adnak elé egyenként, igen haſznoſak, mind

azért, hogy igen különös fogásokat foglalnak magokba, mind pedig kiváltképpen azért, hogy à Gyermek' mindenféle állásának jelei foghatóképpen le-vagynak rajzolva. *Harmadszor*: A' mikor à Gyermeknek állása s testének minémüsége à medentzének mértékéhez képest jó és tökélletes ugyan: de à szülésre olly változások támadnak; mellyek hamarább keritik-elé à à halàlt, mint à szülésnek véghez vitele à természetnek útja szerént véghez mehet. Illyetén veszedelem kivált à nagy vér-folyás s. à. t.

Ezeknek jeleik à szerző okoknak külömbségeik szerént az orvoslással együtt igen tökélletesen fel-vagynak jegyezve nagy Orvosok által tett tapasztalásoknak rendje szerént. Meg-vagyon nyilvánságoson mùtatva melly szorgató sokszor à veszedelem, és melly könnyü legyen à forditás, ha maga idejében, az illendö vigyázás mellett bátor szivvel fogunk hozzája, egyébb, vér-folyást tsendesitö, többire, kivált belsöképpen szeréntsetlen orvosságokra nemis sokat gondolkodván.

Magába foglalja ez à harmadik Könyv à Kettös vagy Iker születéseket, és à hóltt gyermekeknek születtetéseiket-is, minden

den azok körüll meg-jegyzendő dolgokkal együtt.

A' máſſának le-válaſztáſáról és ki-vételéről ſzóllló Szakaſz igen fontos. Ebben á meg-lett le-válásnak minden jelei azon tsalhatatlan régulákkal együtt, mikor és miképpen kelljen á máſſát tsak á köldökkötélnek húzáſa avagy á méhbe nyújtott kezünk által meſterſégeſen le-válaſztani, le vagynak irva. Altal lehet onnét látni, millyen terhes, és veſzedelmes, ſöt gyakorta á forditásnál - is veſzedelmeſebb légyen, az olly máſſát, melly ha kivált mintegy ſatskóba vagyon rekeſztve, le-válaſztani, és ki-venni? Meg-vagyon némelly Bábáknak azon fondámentomatlan itéletek, melly ſzerént azt hiſzik, hogy jobb vólna á máſſát á ſzülés után mindjárt minden külömbſég nelkül ki venni, elégſéges okokból hamiſitva: é mellett á tapaſztalásból meg-vagyon mútattva, millyen káros legyen réſzſzerént, á mikor á máſſát á ſzorongató környüll-álló dolgok miatt á méhtől mindjárt ki-nem veſzſzük; réſzſzerént pedig veſzedelmes, ſöt á halállal-is egybe köttettve legyen, á mikor erővel ſzakaſztjuk-ki, és nem á meſterſégnek reguláji-ſzerént válaſztjuk-le.

A' negyedik Könyv à Gyermek-ágyròl, az újjonnan ſzülettetett Gyermeknek gondja-viſeltetéſéröl, és à jó Bábának tulajdonſágáról teſzen elegedendöképpen emlékezetet. Mivel pedig ſok Aſzſzonyok, à kik Gyermekekkel együtt, vagy à nélkül Gyermek-ágyokban meg betegeſednek, vagy tsupa bizakodásból, vagy pedig Orvosnak, Borbélynak, és Bába-Mesternek nem-léte miatt Bábát kételenitettnek hivattni: tehát ezen okból, à mit à Bábának tudnia és tselekednie kell az Anyának és Gyermeknek azon nyavalyás környül-álló dolgaik ſzerént, annyira ki-vagyon minden irva, és magyarázva; à menyire meg érthetik, s meg-tudják gyógyitani. Miképpen kelljen à halálhoz, mint az élethez közelebb lévö erötlen Gyermeket bizonyoſan, és minden durva mód nélkül életre hozni, és mitſoda vigyázás kivántaſſék-meg à Dajkáknak válaſztatáſokban? Az utólſó Szakaſzban elég bövön leirtuk.

A' negyedik és utólſó Réſz rövideden à Törvényes viſgáláſról ſzóll, miképpen kelljen t. i. à hites Bábáknak külömbkülömbféle kérdéſekre à törvény, és lelkek eſméretje ſzerént itélniek, és à Törvény

vény-Széknek kivánſagára bizonyſágokat le tenniek. E' pedig olly terhes matérja, mellyről kevesen irtanak illendő tökéletességgel; holott à valóſágas Bábának tudnia kell tellyességgel: ebben-is azért, à menyit à Bábáknak tudniok ſzükséges, elegedendő oktatáſt adtunk; mivel à nagyobb dolgok Tudós Orvóſt, Borbélyt és Bába-Meſtert kivánnak.

Magába foglal következendőképpen ez à Bába-Meſterſégre oktató Könyv, mindent, à mit egy Bába-Aſzſzonynak tudnia kell; meg-mútatja à Bába Meſterſégnek környekét minden-felé: mellyben à nehéz eſetekben tanáts-adáſt találhatnak, és à mellyből mind az elme-mind kézbeli látott meſterſéges és ſegedelmes fogáſokat à ſzorgalmatos Olvaſás által elméjekbe viſzſza térithetik, à mikor à Meſterſégnek prakſiſſában izzadván idejek s alkalmatoſſágok nintſen à közönſéges tanitó oráknak halláſokra, mellyeknek el-múlatáſok által ſokat felejtenek el.

Nem panaſzolkodhatik már ſenki, hogy alkalmatoſſága nintſen, à Bába-Meſterſégnek fondámentomos meg tánúláſára, és kéſzſéges véghez vitelére: mert rendelt à mi FELSÉGES FEJEDELEM ASZSZONY-

UNK

UNK MARIA THERESIA, amá BŐLTS JOSEFNEK, minden hivnek ſzivében HALHATATLAN ANNYJA közönſéges ingyen oktató Tanitokat; á kik jóllehet többire majd tsakà Német és Száſz Nemzetbéli Bábáskodásra kivánkozó ſzemélyeket tudják oktatni, á bör-teſten gyakorlani, és illendő fogáſokra tanitani: de még-is máſoknak-is útat tudnak mútatni. Mert távoll legyen, hogy ezen Nagy Kegyelmeſſégtől á Magyar Nemzet el-legyen rekeſztve: mivel reményſégünk lehet, hogy idővel, á mig tsakà hibás elő-itéleteket laſſan laſſan ki lehet irtani, á Felſő Hatalmaſſágnak azon ſzorongattatott ſzemélyekre-is, á kik tudva nem lévő, tsak gyanús, vagy gyanú nélkül-való terheſſégekben nyomorgattattnak, ś ártatlan Gyermekektől Iſtentelenül foſztatattnak meg, bizonyos helyen gondja léſzen; á hová az illyetén megſzeplőſitetett és meg-tsalattatott ſzegény ſzemélyek minden félelem nélkül bátran elmehetnek, á hol-is minden Nemzetbéli Bábák azt, á mit á Könyvből tanultanak, ſzemeikkel láthatjak, ś magokat illendő Tudós Tanitó alatt gyakorolhotják addig, á mig tökélletés tzéljokat el-érték. Mert, jóllehet ez á Könyv elégſéges tökélleteſſégre

gre vitettetett, mellyböl à ſzorgalmatos olvaſás által à Meſterſégnek egéſz környékét egybe lehet nyargalni: még-is mind az által az ollyas Bába, à ki à Tanitója elöt gyakran nem tette kezeit à nehézkeſekre, minden igazán gondolkodók elött tsak ollyatén, mint à távoll lévö Világ elöt nagy tudományu ſokat iró Orvos, és ſem egy beteget és ennek orvoſoltatáſát nem látta, annál kevésbbe ſzaglott tsak egy Ispotólyhoz-is; ollyatén mondok, mint ſzavaival ſokat veſzekedö magát hánytató lobogôs Borbély, s à ki még eret ſe tud vágni, s ollyatén végezetre, mint egy fényes Patikarius, à ki ſem à nàd-méznek édes, ſem az epének keſerü tulajdonſágát nem tudja nem probálta, s még-is mind à kettönek izeſſégét akarja magyarázni. Avagy nem ez-é ſok ſzomoru ſzületéſeknek az oka?

Ha à tanuló Iffju vagy Aſzſzony minden Napon à betegekkel társolkodnék, olly haſznot tapaſztalna magán, millyent ſem olvaſás, ſem oskolában-való tanulás által magának nem ſzerezhet. Ezen haſznok közüll némellyeket elé-hozok.

1. Mind az, à mit tulajdon ſzemeinkkel látunk, hallunk, és ſzaglunk; ſokkal

mély-

mélyebben és tartósabban nyomodik elméneke mint á mit az irásból tanúlunk.

2. Szörnyü sok, betegségeket, és Orvosságokat illető környül-álló dolgok kerülnek-elé, mellyeket tökéletesen lerajzolni szóval nem lehet, á millyenek p. o. az ábrázatnak külömb-külömb-féle változása, á pulsus, lélekzet, szó, szaglás, nyelvnek ize, á melegségnek különös garáditsai s. á. t. S' ezért vagyon kivált minden bábáskodó személynek-is (az egész Orvosi és Borbélyos tudományt ki-nem rekesztvén) sokkal több esmeretsége s tudományja, mint másokkal tudná közleni.

3. Az épületes irásokban minden betegségek úgy irattattnak-le, mintha mindent különösön lehetne meg találni: de á prakfisban olly sok féle ábrázatokkal találjuk zavarodva, hogy semmi-féle irás különös sorra nem húzhatja, és á prakfisnak közönséges út-mútatásával ellenekbe tellyességgel nem mehetünk.

4. Az Orvosi Tudomány alá rekesztetett minden dolgok többire igen tsonkán irattattnak-le, néha az Irónak vigyázatlansága miatt á következő váltazásokra, néha, hogy nem tartja meg jegyzeni elég fontosoknak. Hogy igazat mondjak á 'Systémákban

mákban ritkán hozattattnak olly tselekedett dolgok elé, mellyek valami Theoriának fondáltatására avagy valami Orvosságnak ditséretére nem pillogatnának, söt néha nagy szemmel-is néznének: á mi á Praksis tzéljának köntösséhez kellene szabva lenni, azt tsak tél-túl vágogatják posson, és süveg' le-véve el tzammognak mellette. Sok Orvosoknak, kivált újj orvosságokról szolló hirdetéseik, tellyesek magokat nagyzó jelentésekkel és hasznokkal: ezen hirdetések pedig másunnét nem támadnak, hanem á betsület-és tiszteség' fösvénységétől, ditsekedéstől, könnyü hittől, forró képzelödéstől, avagy pedig hánykodó, s még-is gyenge agy-velötöl.

5. A' ki illyeténformálag tanul; sarka vagyon annak á tapasztalásban és külömböztetésben. Mert á közönséges fondámentomoknak igasságokat á tapasztalásnak proba-kövére veti; ki-találja némellyeknek idétlenségeket, s á sokat egymástól mind meg-tudja külömböztetni, á mit más tsak egynek tartott. Meg-találja gyakorta, hogy az Orvoslásra mútatott bizonyosabb-utak meg-tsalják, és hogy azon, ezen orvoslásnak mútatott útja szerént jovallott tsalhatatlan Orvosságok á Betegnek

még

még könnyebbüléſt ſem tudnak ſzerzeni. Ez által kezibizodolmatlanſágát érzeni à Théoriához, lelkének eſmeretében: holott à ſok fényes paſzamántos dolgok-nélkülvaló együgyü Theoria teſzi-meg à ſzerentſés Prakſisnak fondámentomát.

6. Tapaſztaláſa ſzerént az illendő orvoſſágoknak alkalmaztatáſa mellett meg eſmérkedik à beteg' eſzének erejével és gyenſégével: ſ ez által ollyatén kéſzſéget érel, hogy elméjét oda húzhatja, à hová akar, ſ à Betegnek ſzenvedéſeit meg-tsendeſitheti, vagy leg-alább meg-enyhitheti. Az illyetén maga-viſelet pedig olly fontos dolog à Beteg mellett, hogy némü-nemü környüll álló dolgokban azon áll minden ſegedelem.

7. A' ſok gyakorlás által kéſz mindenekben à betegekkel bánni, ſ ez à kéſzſég ollyan ajándék, melly által nem reménylett dolgokat lehet tapaſztalni, à lelki eſméretnek örömet ſzerzeni à következendökre nézve, ſ kéſz fegyvert-is à betegſeget okozó ellenſégnek ellenébe tartani. A' melly iffju Orvos, Borbély, vagy Bába, à ki tudományát tſak könyvekből meritette, és oskolai tanitáſokból jól tudja, akár hogy igyekezzék elméjenek éleſſégével és

tudo-

tudományjával, és következendöképpen à fondámentomoſſágnak árnyéka alatt mindennel, à mint tsak lehet: még-is megſzorul leg elſö prakſiſſában ſzörnyüképpen. Az Orvoſi, Borbélyi, és Bábáskodásra tanitó Tudományok, nem olly elmére ésgondolkodáſra fondáltatott Tudományok (ſcientia ſpeculativa) mellyeket tsak olvaſás által lehetne meg-tanulni: ezek tselekedettel meg-mùtatandó Meſterſégek; mellyeknek tzélját tsak hoſzſzas Prakſis által érhetjük-el. Az egyébb más Meſterſégekben-is ez à fenekes eröſſég, s à ſzerént kell magunkat igazgatnunk à tanitásban-is. Mert, fel-teſzem, tanúlja à tengeri hajokázáſra ſzándékozó Ifju egy nehány eſztendökig à mérö-meſterſéget, à terméſzetnek folyáſát, à hajós meſterſéget; de ſoha à vizen nem lett vólna: hogy fog járni, à mikor elſöben kél hajora? A' Mekánikának erejéröl, à törsölésnek hatalmáról, à terméſzetnek külömb-külömbféle folyamatjairól, à ſzeleknek Theoriájáról eleget tud beſzélleni bövön, egy ſzóval, hivataljának minden leg-kiſſebb ſzegeletében-is úgy mútatja-meg magát, mint à Meſterſégnek egyik nagyobb Meſtere; de tsak addig, à mig az elmére és gondolkodáſra,

)( )( )(s nem

ſ nem á kézre fondáltatott tudománynak vagyon helyje. Tudjaé az Arbotz-kötélre tenni á kezét meſterſégeſen? Fel tudé az árbotz fára hágni, és á ſzél-lepedöket egybe tudja-é meſterſéges húzás által kötözni á ſzélvéſzekben? A' habzó tengeren tud-é valamit tapaſztalni? Tud é valami haſznos dolgot véghez vinni, avagy meg-tudja-é mútatni á Kormányozóknak, mi-formálag forgolodjanak á tengeri háborunak habzó mérgében? Kitſoda ajánlaná magát illyetén Hajo-Meſternek gondviſeléſe alá! Haſonlatoſok azért á leg többek, mint á mi elſö Nagy Orvoſunk Hippocrates mondja „ á hajóknak roſzſz kormány mes-„ tereihez, á kik ha á tsendes tengeren „ á hajónak kormányozáſában hibáztanak; „ ſenki-ſem eſméri-meg könnyen hibájo-„ kat: de ha á tengernek nagy ſzélvéſze „ és háboruja támad, ſ hajójok el-merül, „ nyilván látja minden, hogy meſterſégek-„ ben hibáſok és tudatlanok. „ Illyetén környüll-álló dolgok vagynak, kedves Olvaſóim egy Iffju Bábával-is, á ki á maga illendö rendje ſzerént tanúlt, á tudománynak minden környékében járt, ſkölt: de á Praktisban ſemmit ſem tud addig, á mig egéſz eſztendökig az Iſpotályokat nem

gya-

gyakorlotta ſzorgalmatoſan. Ha pedig tsak keringve mútogatta magát egy pár hónapotskákig az Iſpotályban : ẹ bizony kevés, ṣ azt ſem érdemli-meg, hogy terhes hivatalja ſzerént illendő ſzemélynek tartſuk, ha elméjét ki-nem ſikározza.

Ha illyeténformálag illendőképpen tanitatott á Bába, és elégſéges kéſzſégével, bátor ſzivvel fog munkájához : ritkán lehet ſzerentſétlen ; ſöt minél tovább gyakorolja magát ezen oktatás ſzerént á mesterſégben, annál nagyobb kéſzſége és ſzerentſéje leſzen, á mit á tapogatódzó gyakorlás és itélet által ſzerezhet-meg magának. Idejénkoránt, á viz hártyának felpattanáſa elött á belſő tapogatás által megtudni, á Gyermeknek mitſoda réſze áll-elé, úgy állé-elé, hogy á terméſzetnek rendje ſzerént mehet véghez ? nem kitſiny dolog. Ekkor á ſetétſégben dolgozunk, á mikor ſzemeinket újjainknak hegyeire kell vennünk ; ṣ á kinek ottan vagyon különös érzékenyſége, az érdemeli az elſöſéget meg : mivel minekelötte á veſzedelem megöregbednék, az elött idejénkoránt tud á Meſterſégnek regulájihoz fogni, ṣ ragaſzkodni.

A' leg-ſzükſégeſebb tábla-képeket ezen Könyvhöz ragaſztottuk; mellyek á terméſzetnek útja ſzerént igen tökélletesen metſzettettenek. Sok haſznot ſzerezhetnek magoknak á Bábák ezekböl: mert ezeknek képzelödéſekböl elméjekbe mindeneket viſzſzá térithetnek, á mit á letzkék alatt vagy máſutt, réſzſzerént hólt testeken láttanak, réſzſzerént pedig eleveneken tapaſztaltanak. Ezek által gyenge elméjeket meg-ſegitjük: mivel az eleven ábrázolás által á Gyermek' minden roſzſz állásának meg-gondolására, egyébb környül-álló dolgokra, és á ſzülés által eſendö változásokra úgy tanitattnak laſſan-laſſan-meg, hogy alig veſzik eſzre magokat. Illyformálág á dolgot jobban meg-gondolják, és á ſegedelemre nézve ſokkal tökélletesebb elmélkedéſt óltnak fejekbe; melly á Meſterſégnek folytatását nagyon megkönnyebbiti.

Találtattnak itten egy nehány ollyas tábla-képek-is, mellyek á Gyermeknek és méhnek majd hónaponként terjedö nagyſágát peldázzák-le. Ezek által nem csak á Gyermeknek növéſéröl, állásáról, forditátaſáról, s á méhnek vaſtagſágáról; hanem á méh' hüvelyjének, kivált pedig á

méh'

méh' ſzájának-is laſſan-laſſan következő változáſáról jobb itéletet ſzerezhetnek magoknak, à mi à valóſágos nehézkeſſégnek meg-eſméréſére, ſ ennek à fattyu nehézkeſſégtől-való meg-külömböztetéſére-nézve à belſő tapogatás által nagy világosſágot ád.

Tudjuk azt, hogy à gyermek, ſzülettetéſébe teſtének akár mellyik réſzével, még pedig négy águlag állhat-elé à méh' ſzájába; ezek közüll pedig tsak egy álláſt rajzoltunk-le, hogy à tábla-képeknek felette nagy ſzáma miatt à könyv és költſég haſzontalanul ne öregbedjék. A' más három állásokat az elſő ſzerént könnyen meg-lehet fogni, ſ à forditáſt ellenkezőleg értvén, veghez vinni.

Igyekeztünk azon, hogy ezen munkát olly tökélleteſſégre vigyük, à menyiben tsak ki-telhetett. A' kik à Bába-Meſterſégben jövevények még, azok ezen könyvben tökélletes oktatáſt találnak: à kik pedig à Meſterſégnek Prakſiſſában forgolodnak már; azoknak olly bátorſágos út-mútatójok vagyon, à ki az igaz útra viſzſzá viſzi, ha talántán el-tévelyedtenek, avagy akár mi okból à Prakſishoz tartozandó régulákat és kéz-fogáſokat el felejtették vólna

Hogy pedig irásomnak módjával homályos, senki előtt ne legyek, à Magyar neveknek ki-nyomtatásával: imhol à Magyar nevek mellé következendőképpen teszem à Deák és Német Neveket-is: mert à Magyar nyelvnek-is vagyon annyi jussa, mint más nyelvek tulajdonitanak magoknak.

Medentze. Pelvis. Becken.

A' kereszt-tsontnak tsúpja. Protuberantia ossis sacri. Der Vorberg des heiligen Beins.

Tsipő-tsontok. Ossa iliaca. Die Darmbeine.

Szemérem-tsontok. Ossa pubis. Die Schaambeine.

Far-tsik. Os coccygis, Das Steißbein.

Ülő-tsontok. Ossa Ischii. Die Sitzbeine.

Tsont-épület. Sceleton. Beingerüst.

Nevetlen tsontok. Ossa innominata. Die ungenannten Beine.

A' méhnek kürtjei. Tubæ uteri, seu Fallopianæ. Die Muttertrompeten.

A' méhnek hüvelyje. Vagina uteri. Die Mutterscheide.

Tsikló nyelv. Clitoris. Schaamzünglein.

Fogonó hely. Ovarium. Die Eyerstöcke.

Szü-

Szüzesség-bőre - hymen. Das Jungfernhäutlein.

Mássa. Secundinæ. Die Nachgeburt.

Fattyu nehézkesség. Graviditas spuria. Falsche Schwangerschaft: mert à tisztátalan ágyból született Gyermeknek neve nem Fattyú Magyarul; hanem Bitang.

Méh' fulladás. Passio hysterica. Mutterkrampf. Mutterkrankheit.

Bőr-test. Die lederne Frau. Lederne Maschin.

A' többi szokat à dolognak le-iràsából könnyen lehet meg-érteni.

El nem múlathatom végezetre, hogy azon tulajdonságainkról ne szólljak, mellyek igen meg kivántattnak. A' leg nemesebb tulajdonságunk à férelmes előtt, legyen az emberség, az az olly érzékeny sziv, melly Felebarátunknak szenvedéséből részesedik, s következendőképpen segedelmére leg inkább unszol. A' szánakozás sok ezer kitsiny környül álló dolgokra gerjeszt bánkodó figyelmetességet fel, mellyek à nyavalyásnak könnyebbülésére szolgálhatnak, s ez olly figyelmetesség, mellyet pénzzel sem lehet meg-vásárlani. Az Orvoslónak s egy szóval minden segitőnek szánakozása valósággal ollyatén bizakodást és hajlandóságot

ſágot ólt à betegbe, mellyek meg-gyogyitatáſára nézve gyakorta igen fontoſok. Ha az Orvosnak és Bábának olly ſzive és ſzerettető maga-viſelete vagyon, és à láttatik-ki belölle, à mit *Shakeſpeare* olly nagy fontaſſágu ſzóval az *emberi jóſág tejének* nevez; à beteg, à mihelyt tsak hozzája közellget, mint egy ſegedelmes védelmező Angyalnak lenni tartja: holott ellenben, à mikor goromba bárdolatlan s eſzét meg-ivó ſegitőt lát, à kinek érzékenyſége nintsen; minden kedve úgy eſik-el, mintha halálra-való itéltetéſének poſtáját látná. A' ſzánakozó elméjü Emberek à nyomoruſágnak mindennapi látáſa által idővel lelkeknek olly nyugodalmát és állhatatoſſágát érikel, melly az Orvoſi tudománynak minden környékében olly ſzükſéges. A' ſzánakozáſnak gyöngörüſégét érezhetik magokban keſeredés és ſziveknek el veſztéſe nélkül. Azok, à kikben az emberi jó ſzivnek kevés harmatja vagyon, ezen ſzánakozáſt tsak ki nevetik, és vagy hizelkedésnek, vagy gyenge lélek jelének kereſztelik. Hogy gyakorta à ſziv à teſtel meg nem egyezz, azt tagadni nem lehet: de az illyen kétſzinſégnek fedelét tsak hamar fellehet boritani. A' valóſágos ſzánakozás

ſoha

ſoha ſem mútatja s ſitogatja magát hánytattva, ſőt el akarja magát paláſtolni. De még-is á gazdagokhoz és ſzegényekhez egyaránt mútatott emberſége leg-inkább fedezi-fel, á mikor á ſzegényhez, á ki ſemmit ſem fizethet, ſzintén olly jó és érzékény ſzive vagyon, mint á gazdaghoz, á ki kintſekkel bir. Söt á Nemeſſen gondolkodó elme meg-tartóztatja magát á ſzánakozáſſal nagy Uraſágoknál inkább, mint az alá-való Embereknél: mivel az érdemetlen magyarázatot, á mit abból ſzoktak tsinálni, el akarja távoztattni. A' ki azt mondja, hogy az érzékeny és ſzánakozó ſziv közönſégeſen rövid értelemmel és gyenge elmével társolkodik, az értetlenül és hamiſan hiſzen; az á kigyót hordozza á maga kebelében. Azt tanitja á tapaſztalás hogy az emberſéges és ſzerettető ſziv á léleknek erőſſégével (force d'eſprit) annyira legyen egybe tsattolva, hogy az elſő tulajdonſág, mintha meg-ſzokta vólna, á jéleknek nemeſſégét követi minden hátra maradás nélkül mindenkor: ellenben az oſtoba és gögös maga-viſelet igen vékony lelket és haſzontalan ſzivet követ többire; s az ollyatén Embereknek, á kiknek ſe nemes itéletjek, ſe ſzivek nintſen, á már vé-

végezetre à ſzokáſok, hogy terméſzet ſzerént-való fogyatkozáſaikat à gorombaſàggal paláſtolják-el.

E vala az en tiſzta érzékeny gondolkodáſom! Élj Kegyes Olvaſó tsekély munkámmal haſznodra, epületedre, és Felebarátodnak józan ſegitſégére, ſ Iſten életemnek ſ egéſſégennek kedvezvén várj többet-is à hazánknak haſznára.

ELSŐ

ELSŐ KÖNYV.

AZ ASZSZONYI NEMNEK SZÜLŐ RÉSZEIRŐL, A' NEHÉZKESSÉGRŐL, ÉS A' TERMÉSZETNEK RENDJE SZERÉNT-VALÓ SZÜLÉSRŐL.

ELSÖ RESZ.

A' SZÜLÖ RESZEKRÖL.

Az Aſzſzonyi Állatnak minden azon réſzei, mellyek á foganáſra, nehézkeſſégre és ſzülésre vagynak rendelve; közönſégeſen az Aſsſzonyi Nem ſzülö réſzeinek neveztettnek: ezen réſzek *kemény*, és *puhákra*, ezek pedig iſmét *külſökre* és *belſökre* oſztattnak fel.

ELSŐ SZAKASZ.

A' MEDENTZÉRŐL.

I. TÁBLA.

A. A. A' kereſzt-tsontnak tsúpja.
B. B. A' két tsipő-tsontoknak à kereſzt-tsontal való egybe kaptsoltatáſok.
C. A' ſzemérem-tsontoknak egymáſſal való egybe kaptſoltatáſok.
D. A' kereſzt-tsontnak à far-tsikkal való egybe foglaltatáſa.
E. E. A' tsipő-tsontoknak ſzárnyaik.
F. F. A' tsipő-tsontoknak közepſő ſzelyjeik.
G. G. Az ülő-tsontoknak elé-álláſaik.

A. Között hátul, és elől à ſzemérem-tsontok' C egybe kaptsoltatàſoknak felſő ſzélyjeik között vagyon à medentzének bémenetele; mellynek tágaſſága négy és egy fél ſzélyes hüvelykni: de az egyik tsipö tsonttól fogva F à máſik tsipő-tsontig F öt és egy fér-ſzélyes hüvelykni. Hátul à fal tsiknak hegye között, és elől à ſzemérem-tsontok C. egybe kaptsoltatáſoknak alſó ſzélyjeik között, továbbá az ülő tsontok

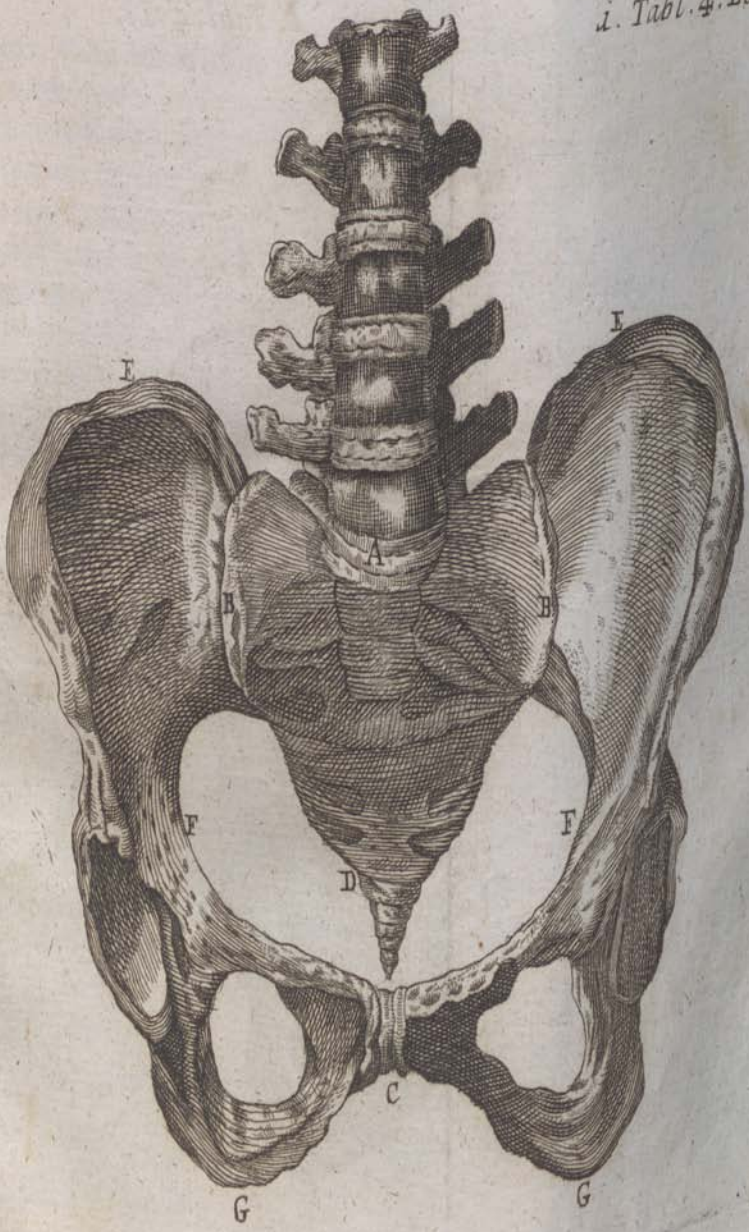
E
I
A
B
B
F
F
D
C
G
G

tok G. G. között oldal felöl vagyon à medentzének ki-menetele ; mellynek tágaſſága mind elöl felöl hátra felé, mind pedig óldal felé négy ſzélyes hüvelykni. De nem minden medentzének egy à formája és mértéke : mert à leg jobb állásû medentzék is valamenyiben egymáſtól külömböznek. Ezen meg irtt mértéket továbbá tsak à tsontépületröl kell érteni ; mert à medentzének tágaſſága az eleven Emberben ſokkal kisſebb, à belöl lévö puha ſzülö-réſzek miatt.

MAGYARÁZAT.

*) A' Medentze négy tsontokból álló tágaſſág, mellyek közüll három tsont nagy, és egyik kitsiny. A' nagy tsontoknak neveik ezek : *A' kereſzt-tsont*, és à *két nevetlen tsontok* ; à kiſſeb és negyedik tsont à *fartsik*.

A' Medentzének nagyobb réſze à két nevetlen tsontokból áll. Ezen nevetlen tsontoknak mindenike három különös tsontokra, u. m. Tsipö, Ülö, és Szemérem-tsontokra oſzatik, mellyek à fel nöttekben tsak egyet téſznek. Az újonnan ſzületett gyermeknek kereſzt-tsontja öt

*) Láſſ'd az I. Tábl.

nagy, far-tsikja pedig három vagy négy kis gerintzekböl-is vagyon egybe köttettve, mellyek napról-napra úgy egybe forranak, hogy tsak két tsontokká válnak. Illyetén-képpen az új gyermeknek medentzéje tizenöt tsontokból foglaltatik egybe, mellyeknek minémüségek elsöben ollyan mint à portzogó.

A' kereszt-tsontnak helyje hátul vagyon, belsö szine sik és egyenes, külsö szine pedig egyenetlen, hobortsos, belöl felöl üres-kerek, kivüll gömbölyeg-kerek, formája olly három szegeletbez hasonlò, mellynek felsö része szélyes, minél alább annál keskenyebb, és mint egy le-met szett hegyességet formál. Ennek végéhez vagyon forrva felsöbb és szélyesebb végével à far-tsik mint egy kinövés; melly hasonlóképpen alá felé szegeletet, és hegyességet formál. Ezen tsontnak sikfága és egyenesége hasonlatos à kereszt-tsonthoz; de nem olly üres-kerek; külsö szine hasonlóképpen valamenyiben egyenetlen, hobortsos, és igen kevéssé hajtott.

A' Tsipó-tsontok Két felöl fellyel vagynak, mellyeknek felsöbb részek mint két szárnyak àllanak félen, és è miatt à tsipö-tsontok szárnyainak nevezzük.

Az

Az Ülö-tsontoknak helyjeik à tsipö-tsontok alatt alá és félen felé vagynak, mellyeknek alſó és botos ſzélyjeik formálják tulajdonképpen két felöl à medentzének kimenetelét.

A' Szemérem-tsontok elöl vagynak, mellyeken az ülö-tsontok-felé, alá felé menö, és kifelé hajtott tzirkalmakat jegyezzük-meg; ezek fél tzirkalmat formálnak à ſzemérem-tsontoknak alſó ſzélyjeikkel, melly fél tzirkalom igen alkalmas arra, hogy à ſzülésben elé nyomúló főnek hátulſó kerek réſzét fel vegye, és kereſztül botſáſſa.

Mind ezen tsontok belöl egyeneſſek és ſikak; kivüll pedig imitt-amott egyenetlenek és hobortſólak. A' kereſzt-tsontnak felſö réſzén vagyon helyheztettve à dereknak utolſó gerintz-tsigája, melly meg jegyzésre méltó, egybe kaptſoltatáſára nézve: mivel innét támad à kereſzt-tsontnak tsùpja.

Ezen tsontok egymáſſal inkább, vagy kevésbbe nyúló portzogók àltal vagynak egymáſſal egybe köttettve.

A' két tsipö-tsontok hátul à kereſzt-tsontnak felſöbb és óldalos réſzeivel köttettnek réſzſzerént portzogók, réſzſzerént pedig

á kereſzt-tsont megett kereſztül-kaſul menő erös kötéſek által, egybe.

A' Dereknak utolſó gerintz-tsigájais á kereſzt-tsontnak felſő réſzével haſonló portzogó által kaptsoltatik egybe.

A' far-tsik á kereſzt-tsontnak alſó réſzével kaptsolja egybe magát kötés formáju igen engedő portzogó által; illyetén mozduló és engedő kaptsa pedig azért vagyon á far-tsiknak: mivel á ſzülés alatt á gyermeknek fejétöl majd egy ſzélyes hüvelykni, egyſzer inkább máſzor kevésbbé, á gyermek fejének nagyſága, vagy kitsinyſége ſzerént nyomattatik hátra, melly által á kimenetel tágaſabb léſzen, és á ſzülés ſokkal könnyebben megyen véghez.

A' medentzének minden tsontjai (á ſzemérem tsontokat ki-vévén, mellyek elöl ſokkal erösebb portzogokkal vagynak egymáſsal egybe kaptsolva) á kereſzt-tsonttal vagynak egybe köttettve; mellyet azért méltán lehet á fő-tsont gyanánt tartani á medentzének minden tsontjai között: ſőt még az ülő tsontok-is réſzſzerént á kereſzt-tsonttal kaptsoltattnak egybe ámbár igen távul, á hátra felé menő ſzélyes kötéſek által, mellyek az ülő-tsontoknak, á kereſzt-tsont mellett lévő fél kerek nagy üresſégeiket bé

fede-

fedezik, škövet-kezendőképpen à medentzének alſó nyilatkozáſára ſokat haſználnak.

Itten vagyon alkalmatos helyje annak, melly ſzerént à Bába néha à meg-forditatott, és ki-húzattatott gyermeknek fejét, à ſzájába vitt mútató és közép újjaival megfordithatja, és igy félen-felől huzhatja ki, à mikor à far-tsik igen erősſen fel-felé vagyon horgadva, vagy pedig mozdulhatatlan, és è miatt à gyermek fejét az illendő helyen ki nem botſáthatja, hanem alól kemenyen ellent áll.

A' medentzé tsontjainak ezen egybekaptſoltatáſaik igen erősſek és hatalmaſak, à far-tsiknak à kereſzt-tsonttal-való egybe köttetéſét ki vévén, mint fellyebb emlitetett. Még-is mindazonáltal tudjuk à tapaſztalásból, hogy à nehéz ſzüléſekben à ſzemérem tsontoknak-is portzogós kaptsjaik vagy meg nyúltanak, vagy elis távoztanak egymáſtol; melly ſzerentsétlenſég ámbár ritka, még-is meg-történt. Ennek okai és jélei következendők: ki visgálván à környül-álló dolgokat, nagy fejét találja à gyermeknek à Bába, à nehézkes nagyon erőlködik és dolgozik, à fájdalmak nagyok és ſokáig tartók, à ſzülés nagyon kéſik, és à

nehézkes olly' ſzüntelen-tartó nagy fájdalmakat ſzenved elöl á ſzemérem tsontoknak egybe foglaltatáſok tájékán, mintha mindene el akarna ſzakadni. A' körüll-alló ſzemelyek valamellyik fájdalomnak ideje alatt valami ſebes, hirtelen tsattanaſt hallanak; de még ſem mindenkor. A' ſzülés után á gyermekágyas Aſzſzony nagy fájdalomról panaſz kodik azon á helyen, kivált ha hozzá nyúlnak, és ha azon helyet, á hol á ſzemérem-tsontok egybe kaptſoltattnak, meg viſgálja, meg eſmérheti, hogy ezen tsontok egymástól el-távoztanak *elſöben*: ha ezen egymáſtól el-távazott tsontoknak közét újjal tapaſztalhatja, *máſodſzor*: ha egyik tzombját fel-emeli, azon helyen fájdalomról panaſzkodik az Aſzſzony, és eſzre veheti az egymáſtól el-távazott tsontoknak ropogáſat; *harmadſzor*: az Aſzſzony vagy éppen nem, vagy pedig tsak nagy fájdalommal mozdithatja-meg lábait, ſ annyi tehetsége nintsen, hogy az ágyból fel kelheſſen.

Meg tekéntven az egéſz egybe kötött medentzét belöl; Bé-menetelére, Üregére, és Ki-menetelére oſztatik fel.

A'

A' medentzének *bé-menetele* hátul á kereſzt-tsontnak tsúpjától, elöl á ſzemérem tsontoknak felſö ſzelyjeiktöl, óldalfélt á tsipö-tsontoknak közepſö botos ſzélyjeiktöl formáltatik. Két felöl á bé-menetel elött állanak á tsipö tsontok, mint két ſzárnyak két felé, á mellyeket minél könnyebben lehet érzeni, annál tágaſabb á bé-menetel.

A' kereſzt-tsontnak tsúpja á dereknak útolſó gerintz-tsigájától, és á kereſzt-tsontnak felſö réſzétöl, á hol ezek egybe kaptſolódnak, formáltatik. Ennek haſzna az, hogy á gyermeknek fejét á bé menetelnek közepébe igazgaſſa. De mindazonáltal nehéz, és terméſzet-ſzerént ſzollván, tellyes lehetetlen ſzüléſt-is okozhat ez, ha az üreg felé igen nagyon bé vagyon növe: mivel ez által á tágaſſág meg kiſſebbedik, és á ki-menetelben á gyermek fejét meg akadályoztathatja. Nem igen jó jel ez okból az, á mikor á ſzülö Aſzſzony' derekának alſóbb réſzén, á kereſzt-tsont tájékán felette nagy kerek üresſéget tapaſztalunk.

A' helyes, és jó állásu medentzének ürege, melly á kereſzt-tsontnak tsúpja és á ſzemérem tsontok között vagyon, öt ſzélyes hüvelykni; tágaſſága egyik tsipö-tsonttól á máſikig mintegy hatodfél, némellyek-

nél

nél hat ſzélyes hüvelykni. Ez' okból mindenekre - nézve ſemmi bizonyos mértéket nem tehetünk : mivel egyik medentzének tágaſſága nagyobb, à máſiknak pedig kiſſebb.

A' medentzének *ki-menetele* elöl à ſzémérem tsontoknak alſó ſzélyjeiktöl, és ùgyan ezeknek alá menö tzirkalmaiktól avagy horgadáſaiktól, hátul à far-tsiknak hegyétöl, óldalfélt az ülö-tsontoktól és à ſzélyes kötéſektöl formáltatik.

A' tágaſſág egyik ülö-tsonttól à máſikig négy ſzélyes hüvelykre terjed ; éppen ennyi à ſzemérem-tsontoknak tzirkalmai és à far-tsik hegye között à tágaſſág: de mivel à far-tsik à ſzülés alatt könnyebb vagy nehezebb mozdulhatóſága ſzerént, vagy ha az ez elötti ſzüléſekben erösen hátra nyomattatott ; egy fél, néha egéſz hüvelyknis hátra nyomattatik à gyermeknek elé menö fejétöl. E ſzerént ki-menetele elölröl hátra egy egéſz hüvelykni tágaſadik meg, melly à hátra mozdultt far-tsiktól hozzá adott tágaſſág iſmét meg kiſſebbül, à mihellyen à gyermek feje ki-ſzülettetett : mivel à far-tsik régi helyjére magától iſmét viſzſza áll.

A' medentzének *ürege* à bé-menetel és ki-menetel között vagyon. Formáltatik

hátul

hátul à kereſzt-tsont, és far-tsiktól; hoſzſzasſága à kereſzt-tsont tsúpjától à far-tsiknak hegyéig hat ſzélyes hüvelykni; két felől az ülő-és tsipő tsontoktól vétetik környül, és igy à medentzének à két óldalról formáltt ürege négy hüvelykni. A' ſzemérem-tsontok elöl vagynak, mellyeknek ſzélyesſégek felſő ſzélyjektől alſó ſzélyjekig másfél hüvelykni: illyetén-formálag à medentzének ürege hátul leg hoſzſzabb; à ſzemèrem-tsontok-felé pedig leg-rövidebb.

A' Bábànak azért tellyes ſzükſéges tudnia à medentzének égéſz környületében való tágaſſágát és mélyſégét: mivel à gyakorta meg-eſő nehéz és veſzedelmes ſzüléſeknek okait, à mikor p. o. à gyermeknek feje felette nagy, vagy roſzſz helyre áll, vagy pedig à medentzének helytelenſégét tapaſztalja, könnyebben által-láthatja, és illyformálag à meſterſégnek réguláji ſzerént vagy ſegitséget nyújthat, vagy pedig más illendő ſzemély által ſegitſéget ſzerezhet.

Viſgáljúk meg végezetre à kereſzt-tsontnak horgadáſát; mellynek horgadáſa ha nem felette-való, elöl à gyermeknek fejét à kimenetelre igazitja. Ha pedig à kereſzttsont à far-tsikkal együtt vagy felette horgas bé-felé, vagy pedig ellenben felettébb e-

gyenes

gyenes; gyáſzos ſzülés léſzen: mert á kereſztsontnak és far-tsiknak felettébb való horgaſſágaik miatt á gyermeknek feje á ki-menetelben meg akadályoztattnék, vagy pedig az utólſó eſetben á köz-húſt el ſzakaſztaná.

E' ſzerént ki-menetelénél és bé-menetelénél tágaſabb á medentzének ürege; mivel á kereſzt tsont erősen ki-felé vagyon horgadva, és ez által belöl nagy üreſſéget és tágaſſágat okoz, mellyben rend-ſzerént á fő ſoha ſem akadályoztatik-meg. A' bémenetel pedig tágaſabb á ki menetelnél.

Ez imhol á jó állásu medentzének lerajzolása, mellyben minden puha ſzülö-réſzeknek helyjeik és állásaik vagynak helyheztettve, és á mellyek által á gyermeknek terméſzet ſzérent-való nagy, jó formáju és helyeſen bé állott feje könnyen és kevés idö alatt mehet által.

Valamikor illyeténformálag á medentzének formája és mértéke á moſtan meg-irtt módtól el-távozik vagy inkább vagy kevésbbé: keskeny, vagy helytelen formáju medentzének neveztetik.

MÁ-

2. Tabl. 15. Lev.

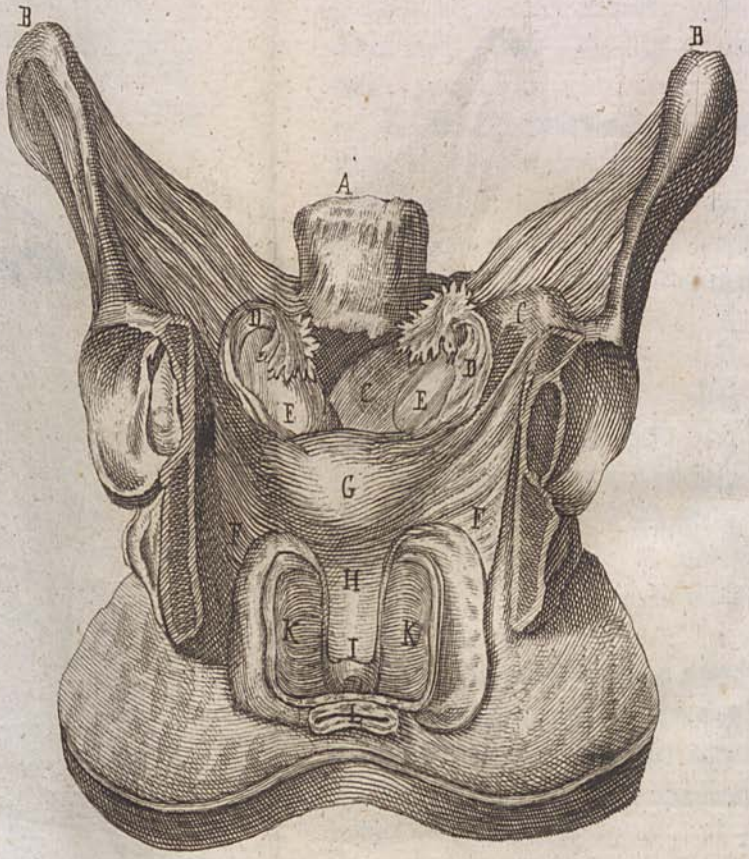

MÁSADIK SZAKASZ.

A' PUHA SZÜLŐ RÉSZEKRŐL.

II. TÁBLA.

A. A' Derekнak utolſó gerintz - tsigája.
B. B. A' tsipő - tsontoknak ſzárnyaik.
C. C. A' vég - hurkának felſő réſze.
D. D. A' Méhnek kürtjei.
E. E. A' fógonó (ovarium) helyek.
F. F. A' méhnek ſzélyes és kerek kötéſei.
G. A' Méh.
H. A' Méhnek nyaka.
I. A' méhnek ſzája.
K. K. A' méhnek fel-metſzett hüvelyje, mellynek rántzait világoſan lehet látni.
L. A' veg - hurhának alſó réſze.

Meg vagynak itten à Szüzeknek minden belſő ſzűlő réſzeik igen tökélletesen jegyezve. A' méhnek ſzája valamenyiben nyitva vagyon ; à méhnek jobb felől lévő kürtje D. à közösködés alatt bé - fedezi à fogonó helynek nyilatkozáſát roſtos perémjeivel, s à fogonó helyből le - ſzakadott

s meg-

s meg-gyümöltsösitetett tojást az óldal nyilatkozáson által á méhnek üregébe viszi.

MAGYARÁZAT.

*) Az Aszszonyi-állatnak, az embernek fogantatására és szülésére rendeltetett, és rész-szerént á medentzén kivüll rész szerént pedig abban lévö részei, az Aszszonyi Nem puha szülö részeinek neveztettnek.

A' külsö szülö részekhez amaz, hájból, és è felett szörös vagy fonás bőrböl álló Vénus hegy tartozik, mellynek helyje ottan vagyon, á hol á szemérem-tsontok egybe kaptsolódnak.

A' szemérem testnek két nagy ajakai-is hájból és á közönséges bőrböl állanak, és fonájok vagyon: meg-egyeznek egymással á Vénus hegye alatt és á köz-húsig nyúlnak, á hol egy nehány kereztül-kasul nyúló rostok által á szemérem-testnek gyeplötskéjét (frænulum vuluæ) formálják, melly az elsö ideji szülés-közben közönségesen ketté-szakad. Ezek megett vagyon egy meg

*) Lásd á II. Tábl.

kis még-jegyzéſre nem méltó gödrötske, melly à *hajó formáju gödrötskének* neveztetik, és à ſzemérem teſt' gyeplötskéjének el-ſzakadáſa után haſonlóképpen el-tűnik. A' ſzemérem teſt' nagy ajakainak belſő bőre igen gyenge, s ſzíne ſárgából-vereſellő; innet támadnak à kis ajakak, mellyek à nagyoktól bévagynak fedezve. Ezeknek halznok az, hogy à méh-hüvelyjének bé-menetelét befedjék.

Tapaſztaltatik ugyan néha valamelly nehéz ſzüléſek után, à kis ajakaknak ollyas megnyúláſok, hogy à nagyoknál külyebb nyúlnak; melly onnét láttatik ſzármazni, mivel à ſzülés alatt à gyermeknek feje, mellynek hátulſó réſze à ſzemérem tsontoknak alſó ſzélyjeikhez nagyerövel nyomul, nem tsak ezeket, hanem à méh-hüvelyjének felſő rántzait-is à ſzemérem-tsontokhoz olly erősen, és elé nyomja; hogy ezek terméſzeti helyjekre magokat többé viſzſza nem vonhatják; hanem nyúlánkoſan, nagyon maradnak és le-függenek. Illyetén-formálag láttattak ezek ugyan iffju és nötelen ſzemélyeken-is: de ezek még az elſő formáltatásban nyúltanak-meg à terméſzetnek rendje ellen: s következendőképpen à terméſzetnek hibája.

A' nagy ajakak meg-határozzák, és bé-fedezik az egéſz ſzemérem teſtet: de á ſzülés közben á gyermeknek fejétől megtágulván, á hüvelybe viſzſza vonulnak, hogy inkább meg-táguljon á hüvely és kimenetel, és ekképpen á fő á ki-menetelben annál kevéſbbé hátritaſſék-meg. Ezen ajakaknak felſő meg-egyezéſek alatt vagyon helyje á tſikló vagy oſtromló-nyelvetskének; *) ez alól á méh-hüvelyjének bémenetele felett egyeneſſen á vizeletnek egy kerek lyukatskán által való menedék-helyje, és ezen alól vagyon végezetre á méhhüvelyjének bé-menetele; melly á ſzüzekben á ſok húſos egymáſt, kerekſégbe húzó és á záro kilintſet (muſkuluſt) formáló roſtoktól olly kitſi y, és ſzoros, hogy egy újjat alig botſát ma ába.

Itten négy kis ſümöltsötskét tapaſztalunk, és némellyeken egy kevéſſé bellyebb á hüvelynek bé-menet le felé, ennek vagy

*) *Clitoris.* Sokakban egyezik-meg ez, á férjſiaknak veſzſzejekkel formájában, tsak hogy többire ſokkal kiſſebb annál és nintſen nyilatkozáſa; melly igen érzékeny, tsikló, és á bujaſágot gerjeſzti. s. á. t.

vagy felſő vagy alſó réſzére nött fél hóld-formáju börötskét, melly à *ſzüzeſſég börének* neveztetik.

A' köz-hús, à ſzemérem teſt, és à vég-hurka között vagyon, mellynek ſzélyeſſége két hüvelykni.

Erre à Bába igen ſzorgalmatoſan vigyázzon; mivel, kivált à néhez ſzülés közben arra gondot nem viſelvén, vagy réſzſzerént, vagy egéſzſzen ketté ſzakadhat: mellynek tökélletes meg-gyogyitáſárol igen gyarló igerétet tehetni.

A' belſő puha ſzülő-réſzeknek helyjeik à medentzének üregében vagynak. A' kis ajakak között vagyon à méh-hüvelyjének bé-menetéle, melly egy bör-menedékhez-képeſt, à kereſzt-tsontnak horgadáſa mellett à méhig fel-nyúlik, ennek nyakát körös-környül ollyaténképpen környül fogja, hogy à méhnek ſzája à medentzének üregébe ſzabadon függ-le. A' méhnek hüvelyje minél bellyebb megyen annál tágaſabb, és három egymásra nött börötskékből áll, u. m. à küllőből vagy közönségesből, à közepſőből, vagy húſos börötskéből; melly némelly ſzülő aſzſzonyokban olly erősen egybe ſugorodik, hogy à gyermeknek fejét à terméſzetnek rendje ſzerént-való ſzülésben-

is egy darab ideig meg-akadályozhatja, és à mikor à Bába meg-akarja forditani, kezére ſugorodik érezhetőképpen; ſőt néha kezét az érzekenyſégtől-is meg-foſztja. Ezen húſos börötske által pedig à ſzülés után à méhnek hüvelyje iſmét meg-ſzorul. A' belſö bőrötske, mellyet à Bába kereſkedő mútató ujjával mindjárt tapaſzt, az érzékeny vagy rántzos bőrötskének neveztetik, mellynek igen nagy érzékenyſége, ſok kitſiny és nagy rántzai vagynak, kivált à ſzemérem-tsontok tájékán. Ezen rántzok között igen ſok nyálas tömlőtskék avagy tsomótskák vagynak, mellyek kivált à ſzülésnek ideje alatt valami vaſtag, és ſik nyál-forma matérját kéſzitvén, öntnek-ki magokból, és ez által à méhnek hüvelyje megſikul, meg-lágyul, s à ſzükſéges ki-nyúláſra és tágaſadáſra alkalmatoſſá tétetik.

Nintſenek pedig ezen börötskének rántzai haſzon nélkül: mert à közösködés, kiváltképpen à közellgető ſzülés alatt ezek által à hüvely meg-tágaſulhat és úgy nyúlhat, hogy az időſzerént-való gyermeknek alkalmatos ki-menetele leheſſen. A' ſzülés után à közepſő avagy hús-bőrötske à méh' hüvelyjét iſmét olly erőſſen egybe ſugoritja, hogy majd olly ſzoros léſzen mint az

elött

elött vólt. Azon Aſzſzonyi Állatoknak méhek hüvelyje, à kik még nem ſzültenek, vagy valami egyébb nyavalyák által meg nem változtanak, hat ſ nyóltz ſzélyes hüvelykni-is hoſzſzu: à rántzak pedig, kivált à bé-menetelben olly ſzoroſſak egymás mellett, hogy némellyeknek még egy újjat is alig lehet bé-dugni.

A' Méh az Aſzſzonyi-Állatnak ollyatén üres, húſos roſtokból, élet-és vér erekböl, és érzékeny inakból álló réſze, melly főképpen az Embernek fogantatáſára rendeltetett. Ennek kivált fenekén ſok kerek húſos roſtakat tapaſztalunk, ſ ezek által ſugorodhatik olly erösen egybe, és nyomhatja à gyermeket. Haſonlatos à méh mind formájára mind nagyſágára nézve egy lapoſſan nyomott körtvélyhez, mellynek egyik lapos fele elöl, à vizelet hólyag, à máſik pedig hátul, à vég-hurkafelé vagyon; à két óldala pedig à méhnek kürtjei felé állnak. Jegyezzük-meg hogy à *fenekére*, melly à leg-vaſtagabb réſz, és fellyel vagyon, *közepére*, és *nyakára*, melly minél alább vagy küllyebb megyen, annál ſzoroſſabb, és végezetre *ſzájára*, melly ſzabadoſan à hüvelybe függ-alá, oſztatik fel.

A' méhnek ürege majd háromſzegeletű és olly kitſiny, hogy egy mondola mag alig férhetne beléje; mellynek két óldalain á fenekéhez közell két olly kitſing és majd eſzre nem vehető lyukatskáji vagynak, á méhnek kürtjei felé, hogyegy diſznó ſertét alig lehetne rajtok által ſzúrni. A' harmadik lyukatska vagy nyilatkózás ſokkal nagyobb á máſoknál, és alá-nyúlik á méhnek nyaka és ſzája felé; melly á ſzüzekben kitſiny, hegyes és kemény, s elöl való ajaka valamenyivel hoſzſzabb á hátulſonál. Ezen két ajakak között vagyon egy kereſztül-való haſadék, mellyet némellyekben á hóſzám' folyáſának idején kivüll igen homályoſan lehet tapaſztalni: mivel ezen két ajakatskák igen egymáshoz vagynak ſzorulva, és mint-egy botos hegyeſſéget formálnak. A' ſzüzeknek ezen lyukatskájók mindenkor ſzoroſſan mint-egy bé-vagyon zárva, és egyébbkor meg-nem nyiſatkozik; hanem tsak á hóſzámnak folyáſa és közösködés alatt. A' méhnek ſzája többire egyeneſſen á medentzének közepében találtatik. A' méhet á bé-menetelben találjuk, mellyet á méhnek két ſzélyes, fenekétöl-fogva alá és oldal-felé, á medentzének tsontjain függő,

és

és á méhnek meg-erösitésére rendeltetett kötései, á has-kér és á két óldalain lévő méhnek kürtjei á két fogonó-helyekkel együtt bé fedezik, és el-rejtik. Illyetén-formálag á méhnek haszna az, hogy á Férjfinak gyümöltsös magvát fel-vegye, avagy hogy magva meg-foganjék ebben, ezt táplálja, és végezetre á mássával, hártyákkal, és vizekkel együtt á világra hozza; nem külömben á hó-számat és á gyermekágyas Asszony vérét fel vegye, és ettől meg-tisztitsa. A' méhnek kürtjei és fogonó helyek tsupán tsak á fogantatásra rendeltettek: á két szélyes és ugyan két kerek méhkötések pedig á méhet illendő helyjében tartják, és nem engedik, hogy alá, vagy óldal-felé essék.

Nem kevésbbé szükséges tudnia á Bábának az egyébb részeket-is, mellyek á méhvel egybe köttettnek; ámbár nem tartoznak tulajdonképpen á szülő-részekhez: mivel ezek gyakorta á könnyü szülésben-is á gyermek fejét ki-menetelében meg akadalyozhatják, á feje pedig azon részeket erősen meg-tsipheti, meg-károsithaja, s el-is szakaszthatja; á honnét bajos következések s némelykort gyógy-thatatlan hosszas nyavalyák támadhatnak.

A' méhnek ezen ſzomſzéd réſzei, à *vég-hurka*, melly hátul à kereſzt-tsont, és far-tsik felett à köz-húſon hátul megyen-ki, és az al-felet formálja; elöl pedig à ſzemérem-tsontoknál à *vizelet-hólyag* vagyon. A' vizeletnek menedék helyje belöl à ſzemérem-tsontok között vagyon mint egy kis tsötske, végig nyùlik és kerek nyilatkozáſa vagyon à méh' hüvelyjének bé-menetele felett.

MASADIK RÉSZ.

A' TAPOGATÁSRÓL.

Mivelhogy olly külömb-külömb-féle környül álló dolgokat és ſokféle minémüſégeket tapaſztalunk az Aſzſzonyi-állatokan, ſzülöréſzeiknek változáſokra és haſaiknak dagadáſokra nézve; mellyekröl bátorſágosabban itéletet nem tehetünk máskeppen, hanemha kereſkedö mútató újjunkkal avagy egéſz kezünkkel kereſéndjük-ki: tehát ezen dologról való igen ſzükſéges intéſeinket mindjárt elöre hozzuk-elé.

An-

Annakokáért igen méltó, és nagyon ſzükſéges dolog, hogy az Aſzſzonynak mind külſő mind belſő ſzülő reſzei á Bába-Mesterſégnek gyakorláſában ki-viſgáltaſſanak; melly dolgot, á mikor á Bába véghez-viſzi, *Tapogatásnak* nevezünk.

Mert á jó Bába á külſő és belſő tapogatás által, á környül-álló dolgok és időről meg-tudhatja, ſ meg-is határozhatja, hogy ez avagy amaz Aſzſzony nehézkeſé? á ſzülésnek ideje jelen vagyoné? ez á ſzülés á terméſzetnek réndje ſzerént avagy az ellen megyené-véghez? igaz valóſágos, avagy fattyu nehézkeſſégé *); avagy leg-alábbnintſené azon réſzeiben valami nyavalyája, p. o. ha á méh' hüvelyje, vagy á méh-is meg ſzakadott, és egyébb nyavalyás változáſok vólnának jelen.

Szükſéges továbbá, hogy á Bába igen ſzorgalmatoſan, és ſzükſéges okkal ſ móddal mind külſő mind belſő jelekből azt is okoſan meg-viſgálja; hogy az á ſzemély, melly viſgáláſa alá adattatott, valóban nehézkes-é? Mert ſokkal tanátſoſabb, ſőt ſzükſéges dolog, hogy itéletét amá nehéz keſſégének kimondáſa iránt addig halaſzſza-

*) Graviditas ſpuria.

el, à mig à fél idönek el mulása után, à tagadhatatlan nehéz késségnek nyilvánságos és tsalhatatlan jelei adják-elé magokat; mivel tudjuk azt esmereretes példákból, hogy némelly ártatlan személyeknek, à kik à Bábatól nehéz keseknek tartattak, s még-sem voltanak, betsülettjek ez által-meg-romlott; avagy pedig à mi még sokkal szörnyebb és irtozatosabb dolog, à méhnek el-rejtett gyümöltse, mellynek jelen-létét à Bába megnem esmérte à halálra itéltetett Anyjával együtt ártatlanul meg-ölettetik. E' pedig akkor esik-meg, à mikor à Bábának vagy mesterségében, vagy abbéli szorgalmatosságában és elégséges vigyázásában héjjánosága lévén, nagy bizodalmában vakmeröképpen tsak magában el-hitt tapasztalásaiba bizakodik, és à dolognak bizonyosságát meg-határozza. A' szülésre nézve-is igen szükséges à méh szájának bölts meg-tapogatása, s mind à vizeknek, mind à gyermek részeinek abban-való még-jelenése: ne-hogy à szülö felette eleinte, t. i. à szülésnek ideje elött à nyögésre kénszeritessék, avagy hiba által nyavályába essék.

A' természetnek rendje ellen-való szülésekben-is igen szükséges à tapogatás, hogy à Bába idejénkoránt szükséges segedelmet

nyújt-

nyújthaſſon : ne-hogy à ſzülő à gondviſeletlenſég, avagy à gyermek réſzeinek à méh' ſzájába-való bé képéſének és állásának nem-tudása miatt à gyermekkel együtt az életnek nyilvánſágos veſzedelmébe ejteſſék.

A' fattyú nehézkeſſéget ſe mondja à Bába valóſágosnak, ſem à valóſágoſt fattyunak, ſe pedig à ſzülő réſzeknek beteges változáſait ne tartſa ſemmire-valóknak; mivel az Orvosnak köteleſſége az, hogy à valóſágos nehézkeſſégben à méhnek gyümöltſét meg-tartſa; à fattyú nehézkeſſégben pedig à ſzükſéges ſegitſégeket elé-vegye, és à ſzenvedő ſzemélyt tiſztátalanſágaitól, és idegen portékáktól meg-ſzabaditſa.

A' külſő tapogatáſon à haſnak viſgáláſát értjük, midőn ennek nagyſágából, kemenyſégéből, lágyſágából, kerek, vagy egyenetlen formájából, valóſágos vagy nem valóſágos ereſzkedéſéből gyakorta hiteles jeleket kereshetünk-ki, hogy valóſágos, vagy fattyú, ſzerentſés vagy ſzerentsétlen nehéz-keſſége vagyoné az Aſzſzonynak, méhe egyeneſſen allé vagy félen, egybe ſugorodotté avagy még tágas, és à gyermeknek állása jó-é avagy nem? mellyeket mind à ki-kereſett tsalhatatlan jelekkel egybe vévén, à belſő ſzülö réſzeknek ſzorgalmatos

meg-

meg-tapogatáſa után, à Bába à terméſzetnek rendje ſzérént-való, vagy meſterſéges ſzüléſt jövendölhet, és à meſterſégnek ſzabott rendje ſzerént meg-kivántató ſegedelmet elé-veheti.

A' belſö ſzülö réſzeket à jobb kezünkön lévö mútató újjunkkal tapogatjuk-meg, vagy viſgáljuk-ki.

Miképpen feküdgyék az Aſzſzonyi-Állat, à mikor à Bába meg-akarja tapogatni, külömbözik à környül-álló dolgoknak minémüſégek ſzerént; de még-is à hát-fekvés leg-alkalmatoſabb és közönſégeſebb.

Ha pedig à méhnek ſzája, avagy à gyermeknek bé-lépendö reſze à bé-menetelben meſzſze fenn vagyon; à hátfékvés által még inkább à melyje felé huzalkodik, s illyformálag à Bába ki-nem tapogathatná: ekkor à nehézkes ſzemélyt egy ſzéknek vagy ágynak ſzélyjére ültetjük, vagy pedig támaſzſza-fel egyeneſſen magàt valamihez, és le-térgyepelvén igy à Bába elötte, meg-tapogatja. Mert az egyenes állás által à méhnek ſzája, avagy à gyermeknek bélépett réſze, tulajdon nehézſége által inkább le-függ à bé-menetelbe, mellyet à Bába ekkor újjával könnyen el-érhet. (Ezen állásnak ritkán vagyon haſzna, kivált ha az

Aſz-

Aſzſzonynak le-függő haſa vagyon: azért többet teſzünk, ha mindeneket fektekben viſgálunk-meg, mint-ſem ülve vagy állva.)

Ritkábban ſzükſéges á has-fekvés, á mikor á ſzülő az ágyon térdein és kezein kereſztül-fekſzik, avagy az ágy mellett állván, mellyjével és karjaival az ágyon kereſztül fekſzik, á haſa pedig az ágynak ſzélyje mellett ſzabadon le-függ.

Mert ez az alkalmatlan fekvés tsak akkor ſzükſéges, á mikor á méhnek ſzája avagy á gyermeknek bé-lépett réſze á ſzemérem-tsontokon meſzſze fellyül vagyon, és é miatt á ſzokott fekvés által el-érni nem lehet.

Nem ritkán találjuk azt-is, hogy á méh félen áll. Hogy annakokáért á félen álló méh-ſzáját egéſz környékében és á gyermeknek abba lépett réſzét annál alkalmatoſabban meg-tapogathaſſuk; á ſzülőt azon óldalára fektetjük inkább, á melly óldalának tsipő-tsontja felé áll inkább félen á méhnek ſzája. Ha pedig á kereſzt-tsont felé áll félen, á hátára magoſſan fektetjük, és az alá-függő haſát fel-felé tartjuk.

A' leg-alkalmatoſabb fekvés tehát az, á mikor á ſzülő az ágyban á hátán fekſzik és térdjeit maga-felé fel-huzza. Ekkor á

Bába

Bába á szülönek jobbja-felöl áll, jobb kezén lévö mútató újját olajjal vagy hájal megkeni, á szemérem testnek ajakait hüvelykével és közép újával fel nyitja, és mútató újját á hüvelybe dugja; mihellyen benn vagyon ezen újja, hüvelykét á Vénus hegyére, többi újjait pedig á köz-hús felé nyújtja, és illyetenképpen viszi mutató újját á medentzének üregébe. Itten az újját meghorgaſztja, és horgaſon á bé-menetel-felé fel-nyújtja, s ennek közepét s környékét ki-vizgálja; hogymindeneket által-láthaſſon, á mit tudni szükséges dolog.

Szintén igy tapogatjuk-meg á nehézkeſeket á más meg-irtt fektekben vagy állásokban-is. De mindazonáltal á Bába igen vigyázzon, hogy meg-ne nyomja erösen á köz-húst; hanem mútató újját á hüvelynek inkább alſó és hátulſo felén nyújtsabé, á hüvelynek á szemérem tsontokfelett lévö gyakorta meg-dagadott rántzait kerülje-el, á méh-hüvelyjének felettébb lá függö és ereszkedö rántzait ne tartſa á méhszájának lenni, az alatt újját bellyebb és azután nyújtſa-fel, á kereszt-tsontnak horgadáſáig vitt újjat horgaſzſza fel-felé, és á méhnek száját ne kereſſe héjjában á hüvelynek hátulſó és tágaſabb tájékán, á hol meg-

kaphatni

kaphatni nem lehet; à hüvelyet meg-ne sértse, se pedig el-ne szakaszsza, vagy kereztül ne fúrjà.

Meg-esik ugyan azonközben gyakorta, hogy mútató újjunkkal, vagy à méh szájának, vagy à gyermek bé-álló részének felettébb-való távol letele miatt tzélunkat el-nem érhetjük, se pedig, à mikor helyre kell hoznunk à méh száját, avagy à gyermeket meg-is kell forditanunk; mellykor az egész kezünkkel kell bé-nyúlnunk. Erre nézve à szülö egy alkalmas ágyon úgy fekszik kereztül, hogy az al-felével az ágynak szélyjéhez közell fekügyék, és lábait két felöl álló két székekre két-felé terjeszsze.

A' Bába à szülö eleibe, lábai közé all kezének hátát olajjal vagy hájjal meg-keni, egyik újjával, egymás után, és újjai közé szorosan el-rejtett hüvelykével, következendőképpen egész kezével okosan és tsendesen à hüvelynek, bé menetelébe nyul; de tsendesen, ne hogy tsak addig tartó fájdalmait, à mig á kezének szélyessége à hüvelynek bé-menetelén általment, erösszakosan meg-öregbitse.

Sznitén igy nyúlunk-bé egész kezünkkel à kereszt-tsontnak horgádása mellett

fel-

fel-felé à bé-menetelig, és meg-tapogatunk mindeneket.

A' tökélletes ki-vizgálás és tapogatás után ismét ki-akarván kezünket húzni, újjainkat hüvelykünkkel együtt úgy szoritsuk ismét egybe, mint mikor bé-nyúltunk; ne hogy à ki-húzásban à méhnek száját, melly némelly Aszszonyokban görtsös, másokban pedig igen vékony, el-szakaszszuk.

HARMADIK RÉSZ

A NEHÉZKESSÉGRÓL.

Nehézkesnek akkor mondjuk közönségesen az Aszszonyi Allatat, à mikor à hasa lassan-lassan meg-dagad.

De valamint vagy à méhnek valóságos gyümöltse, vagy más idegen test vagyon, vagy à méhben, vagy azon kivüll: igy à nehézkesség-is külömbözö.

A' nehézkesség két-féle, vagy *valóságos*, vagy *fattyu*: *) à valoságos nehéz kesség-

*) Spuria graviditas.

keſſég-is két-féle, vagy *terméſzétnek rendje, vagy az ellen-való.*

Terméſzetnek rendje ſzerént-való valóſágos nehézkeſſégnek á mondatik; á mikor az Áſzſzonyi Allat egy vagy több gyermekeket-is hordoz méhében. A málik-is valóſágos nehézkeſſég, mivel gyermeket hordoz teſtében; de á terméſzetnek rendje ellen-való: mivel nintſen á méhnek üregében; hanem azon kivüll, á haſban, á méhnek valamellyik kürtjében, avagy fogonó helyjében: melly következendöképpen á terméſzetnek utján nem ſzülettetthetik; hanem á has-metſzés által kell ki-venni.

Fattyú nekézkeſſégnek á mondatik, á mikor á hasban avagy méhben nem á valóſágos életre-való emberi gyümölts, hanem egy *Mola*, más hús-növéſek, ſzél avagy viz vagyon el-rejtve.

ELSŐ SZAKASZ.

A' TERMÉSZETNEK RENDJE - SZERÉNT - VALÓ VALÓSÁGOS NEHÉZKESSÉGRŐL.

III. TÁBLA.

ELSŐ KÉP.

A. A' Méhnek feneke.
B. A' Méhnek nyaka.
C. A' Méhneh ſzája.
D. A' Máſſa.
E. A' Hártyák.
F. A' Méhnek gyümöltſe.

Ez á kép azt mútatja, millyen formája légyen á méhnek elől felől á nehézkeſſég elſő hónapjának kezdetében? A' méhnek elől való réſze el - vétettetett, hógy á viz - hártyán által, mellyről az eres hártya le - húzattatott, á méhnek gyümöltſét látni leheſſen.

MÁSA-

3. Tabl. 34 Lev.

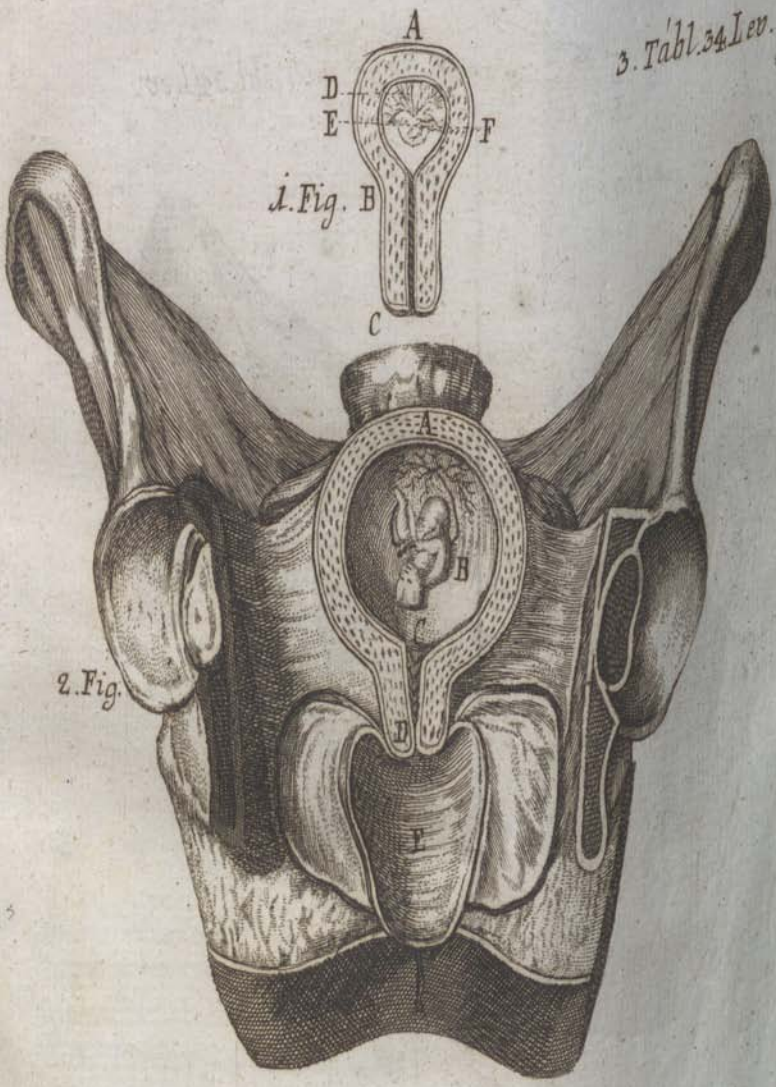

MÁSADIK KÉP.

A. A' méhnek feneke.
B. A' méhnek gyümöltſe.
C. A méhnek nyaka.
D. A' méhnek ſzája.
E. A' méhnek hüvelyje.

Ez â kép azt példázza, millyen formája legyen â méhnek, mellynek fele elöl-felöl, mint â fellyebb-valóban, le-metſzetett, â máſodik, és negyedik hónapú nehézkeſſégben? ki-tetſzik ezen két képekböl, hogy â nekézkeſſégröl ezen idöben ſemmi bizonyoſt nem mondhatunk, â méh' ſzájának és hüvelyjének újjunkkal-való tapogatáſa által. Tsak â hó-ſzámnak ki-maradáſából, és más külömb külömb-féle beteges változáſokból itélhetünk valamit â nehézkeſſégröl; de még-is homályaſan és bizonytalanul.

IV. TÁBLA.

A. A. A. A' Méh.
B. A' méhnek gyümöltſe â máſſával együtt.
C. A' méhnek ſzája.
D. A' méhnek hüvelyje â bé-menetel táján.

Ezen képben látjuk â negyedik hónapu nehézkes méhet ſzintén olly formálag

mint az elöbbeni Táblában; csak hogy itten á méh' nyakának eleje nem vétetett-el. Itten á méhnek ſzája ſokkal vaſtagabb és lágyabb, s á méh úgy ki vagyon nyúlva, hogy á medentzének egéſz felſö réſzét bétölti; annyira-is kezd már nöni, hogy á bémenetelnek felébe kerekedik s áttól hordoztatik. Ekkor á feneke tapaſztalhatóképpen emelkedik á ſzemérem teſt felében, á mit kezünkkel kivüll tapaſztalhatunk. A' méh' hüvelyjének-is felſö réſze haſonlóképpen tágaſabb valamenyire.

V. TÁBLA.

A. A' méh.
B. A' máſſa.
C. A' méhnek ſzája.
D. A' méhnek hüvelyje bé-menetelében.

Itten az el-metſzett réſzek alatt, ſzintén mint az elöbbeni Táblán, példáztatik á méh, hogy á benne lévö réſzeket, u. m. á méh' gyümöltſét, á máſſát á hártyáknak egyik réſzeikkel együtt nyilvánſágoſan láthaſſuk, és hogy mitſoda minémüſégek vagyon á méhvel együtt á hatodik hónapnak kezdetében. A' méhnek ſzája már itten rö-

videbb

4. Tábl. 36. Lev.

5. Tabl. 36. Lev.

videbb, lágyabb, és hüvelyjének felſö réſze már tapaſztalhatóképpen tágas. A' gyermeknek állása ebben á hónapban gyakorta másképpen-is találtatik, és á nehézkeſnek haſa ugyan ezen hónapban á köldöke felé emelkedik, ſ á méh' gyümöltſének mozgáſát-is már érzeni lehet.

MAGYARÁZAT.

*) Mihellyen á közösködés által meggyümöltſözött tojás á fogonó-helyböl leſzakadott, és á méhnek kürtjei által á méhnek üregébe vitettetett: meg-lett á fogantatás.

Ezen idötöl-fogva neveztetik az Aſzſzonyi Allat nehézkeſnek ſzüléſéig. A' méhnek ſzája á fogantatás után bé-zárlódik ſzoroſſan. A' tojás, mellynek viz formáju nedveſſéggel meg-töltt üregében egy fejér teſt vagyon, melly á méh'-gyümöltſének kezdetét példázza, napról-napra mind nagyobb Iéſzen, ſ kezdetben á méhnek üregébe erösen ſzivárgó nedveſſégben mint-egy úſzik, á mig továbbá inkább meg-növén,

*) Láſſd á III. IV. és V. Tábl.

végezetre à méhnek egész belső szélyjéhez ragad számtalan sok és kitsiny bársony-forma rostjai által. A' méh' fenekéhez ragad azon kis nyilatkozásával, melly à fogonó helyből le-szakadott, és szinte ollyan, mint mikor à szőlő gerezdről egy szőlő-szemet le-szakasztunk, s à hol le-szakadott nyilatkozása vagyon. Ez által formáltatik már à mássa, mellynek külömb külömb-féle erei által, mellyek à köldök kötél által à méhnek gyümölcsével közöltettnek, à vérnek kölcsönöző keringése támad az Anya és à gyermek között, à honnét à gyermek nő, táplattatik, és él.

A' meg lett fogantatásnak és az erre következendő igaz, és à természetnek rendje szerént valo-nehézkeszégnek jelei az első hónapokban bizonytalanok, és tettetősök, à mellyekből csak gondolni, de bizonyos nehézkeszégről nem lehet szóllani. Ezek à jelek pedig következendők: A' méhnek szája már nincs à be-menetelben, hanem à medentzének üregében: mivel már à méh tapasztalhatóképpen nőtt-meg, és napról-napra öregbedő nehézkeszége miatt magától alá ereszkedik; mind inkább közelget à kereszt-csonthoz; mivel feneke, melly leg-elsőben terjed-ki, à szemérem-tson-

tok-

tok-felé érezhetőképpen nehezebben botsatkozik, keresztül való hasadéka lassan-lassan el-tünik, meg-kerekedik, és lágy; mind két ajakaknak egyenlő magosságok vagyon; a méhnek szája avagy leg-alább nyaka szorossan bé-zárlódtanak; a hó szám el-marad: de még-sem mindeknél; mivel némelly véres Asszonyok tapasztalják, hanem tsak a méh' hüvelyjéből foly kevés: mivel a méhnek szája szorossan bé-vagyon zárva. A' leg-több Asszonyok, kivált a nagy érzékenységüek, vagy a kik elsőben nehézkesek, külömbb-külömb-féle beteteges változásokkal, kivált irtozásokkal, tsemerrel, szokatlan étel kivánással, hányással nyomorognak; mellyek a méhnek hirtelen változásától és ki-terjedésétől erednek. Némellyeknek fogfájások, rövid lélekzetjek és ábrázatjokon tüzes vérességek vagyon; mivel ezekben a hó-számnak kimaradása miatt a vér inkább hág melyjek és fejek felé. A' harmadik hónapban keresked̄ő újjunkkal nyilván érezhetjük a méhnek meg-dagadott és valamenyire meg-nyúlt nyakát.

Ha mind ezen jeleket is egybe veszszük; még-sem elég bizonyosok, hogy terhes legyen a méh: mivel némellyeknek

méhek à nehézkesſég-kivüll-is meg-rokkantnak találtatott. Továbbá à méh' köteſeinek meg-tágulásoktól és lágyulásoktól avagy à ſzülö-réſzeknek egyébb nyavalyáiktól-is meg-eshetett ez.

A' hó-ſzámnak el-maradáſa ſem téſzen bizonyoſokká minket à nehézkesſégről: mivel ſokaknak ſok hónapokban ſemmi hó-ſzámjok ſintſen, s' még-ſem nehézkeſek; máſoknak pedig hó-ſzámjok foly nehézkesſégeknek fél idejéig-is. Annál kevésbbé mondhatunk valakit nehézkesnek à külömbkülömb-féle beteges változásokból: mivel ſokak hánynak à meg-romlott gyomor, tsemer, irtózás, à méhnek betegſégei, s. à. t. miatt.

A' harmadik hónap után à valóſsággal ki-tágaſodatt és meg-nött méh ki-emelkedik à medentzének üregéből à ſzoros hely miatt. A' méhnek ſzája már à bémenetelben találtatik; à ſzemérem tsontok feletti egy keményſéget érzünk homályoſan; melly à méhnek mind-inkább fellyebb hágó fenekétől ſzármazik.

Tsak à negyedik hónap után az ötödik hónapban, à nehézkesſégnek mint-egy fél idejében tapaſztalunk már új jelenéſeket, mellyek à nehézkesſégnek bizonyoſabb jelei;

ezek

ezek à mind inkább nagyon és vastagon növö méh, à gyermeknek mozdulása, s à méh' szájának igen tapasztalható változásai. A' mihellyen ezen három fö-jeleket másoktól meg-külömböztetjük szorgalmatosan, és együtt találjuk; bátrabban szóllhatunk ekkor à nehézkeségröl.

A' gyümöltsös tojás à méhnek belsö óldalait meg-illetvén és nyomván, meg-dagad. A' méhnek feneke-leg-elsöben, annakutánna közepsö része és végezetre à nyaka meg-tágasadik és nyúlik. A' negyedik hónapban az ötödik honap felé à méhnek fenekét világosan lehet tapasztalni: mivel kemény à szemérem-tsontok felett. Egyik hónapról à másikra mind fellyebb hág, s à mikor à köldökéig hágott, akkor à nehézkeségnek hetedik hónapja jelen vagyon. A' köldöke à méhnek nyomásától úgy ki-nyomattatik és tsutsorodik, mint egybotos hegyesség, némellyeken inkább, másakon kevésbbé, à méhnek félen-való vagy egyenes állása szerént; Az al-fele nö, vastagodik, s tsetsei meg-feszülnek. Ennek vége, és à nyóltzadik hónapnak kezdete-felé à köldökén fellyel hág: Ezen idö tájekán találjuk többire à meg-fordultt gyermeknek fejét à méhnek meg-nyúltt

nyakán által á méh' hüvelyjébe dugott újjunkkal; de még-sem mindeneknél: mivel á gyermek gyakorta igen késén, néha á szülés elött csak rövid idövel, el-múló fájdalmakkal, vagy azok nélkül fordul-meg. Gyakorta roszszul fordul-meg, és ekkor nem á fejével hanem egyébb reszével áll-bé á méhnek szájába; néha pedig éppen meg-nem fordul, és ekkor far-csikával áll-bé. A' nyòltzadik hónap után á méh mind fellyebb hág, á mig á kilentzedik hónapban á szivnek gödréig (scrobiculus cordis) hágott, és végezetre tellyes növését el-érte. Ekkor arról panaszolkodnak, hogy rövid lélekzetjek vagyon; mások egymás-után gyakran hánynak: melly változások á mi-helyen hasok meg-rokkan, meg-csendesednek.

A' méh' szája' változásának-is ki-vizgálása szintén olly szükséges, hogy bizonyosak lehessünk á valóságos nehézkeségről. Hogy ez az elsö három hónapokban á medentzébe bellyebb ereszkedik és meg lágyul valamenyire, fellyebb arról emlékeztünk. Ennek tökélletes változása csak á harmadik hónap után á negyedik hónapban esik-meg, á mikor á méh á medentzének be-ménetele felébe hágott. Meg-nem hátritattván il-

lye-

lyetén formálag à méh nyakának is ki-tágulása; rendszerént à méh szájára is el-következik; mellynek keresztül-való hasadéka meg-dagad, és kerek formát vélzen magára; meg-kezd rövidebbülni, lágyabbulni, szélyesebbedni, és vastagodni.

Ennyiben áll annakokáért à méh' szájának amà tapasztalhatóképpen hónapról-hónapra öregbedő változása; à míg à hetedik hónapban úgy meg-nyúlt mint à nyaka; mellytől ez által lehet meg-külömböztetni, hogy à méh' szájának mint egy vastag, hùsos és egybe kaptsoltt gyürühez vagyon hasonlatossága. Vagynak ugyan ollyan nehézkesek is, à kik ámbár egy nehány gyermekeket szültenek, s méheknek szája az elsö hònapokban még-is nyitva vagyon: de ezekben à méhnek nyaka még is szorossan be-vagyon zárva. A' hetedik hónap után à méhnek szája mind inkább meg-nyúlik, és ha meg-tapogatjuk ebben az időben, ollyan mint egy lágy gyürü.

A' gyermeknek meg-mozdulásais hasonlóképpen egyik tsalhatatlan jele à nehézkességnek. De mivel némelly Asszonyi Állatak, à kiknek hasok, à mint à fattyú nehézkességekben meg-esik, avagy akár

mi-

mitſoda más okokból-is meg-történik, megdagad, magokat nehézkeſeknek itélik lenni, s haſokban valami mozduláſt érzenek, avagy más érzékenyſéget à gyermek valóſágos mozduláſának lenni itélik: tehát à Bába ennek meg-külömbözéſe iránt-is igen tökélletesen ſzorgalmatoskodjék.

A' ſattyu vagy nem valóſágos mozdulás többire à méhnek görtſöſſégétöl, avagy kolyikától, ſzelektöl ered, mellyek à méhbe vagy hurkákba zarlódván imitt-amott meg-ütköznek és à haſat ki-feſzitik. Ez à fattyu mozdulás az idö ſzerént-is külömbözik: mert à magokban gondoltt nehézkeſſégeknek ideje ſzerént felettébb hamar áll elé, és nagyobb érzékényſéggel, mint à valóſágos nehézkeſſégben: holott ellenben à valóſágos nehézkeſek à gyermeknek mozduláſát elébb ſoha-ſem, hanem à tizenharmadik hét után, leg-kéſébben à huſzanharmadikban, leg-közönſégeſebben pedig à tizennyóltzadikban leg elſöben érzik. Úgy tetſzik ezeknek mintha valami haſoknak belſö réſzében ollyformálag mozdulna-meg és börök felé ütne ki, mint mikor egy hal à vizben mozdul-meg.

A' gyermek' mozduláſának meg-érzéſe annakokáért kezdetben igen homályos, à

mig

mig à méh' gyümöltſe idöröl-idöre mind inkább meg-növén úgy meg-eröſödik, hogy à nehézkeſek imitt-amott haſokon, ugyantsak hamar el-múló dagadáſokat, tapaſztalnak; ſöt némellyek à gyermeknek ezen eleven mazduláſától roſzſzul-is leſznek.

A' leg-több Bábák azt hiſzik, hogy à gyermek akkor elevenkedik-meg leg-elſöben, à mikor leg-elſöben mozdul-meg: de ebben az itéletben igen nagyon meg-tsalatkoznak. Mert à méhnek gyümöltſe gyümöltſös fogantatáſa utan mindjárt eleven; de mivel ez az elſö hónapokban igen kitſiny és az ötet környül-fogó vizek igen ſokak; gyenge mozduláſával jelen-létét ki-nem nyilatkoztathatja. Nagyon vétkeznek annakokáért mind azon Bábák, à kik vagy tudatlanſágból, vagy hogy egyeneſſen à dolgot ki-nem viſgálják, hanem magok tiſztjekben reſtek és torhák lévén, ollyan Aſzſzonyoknak is ſzántſzándékkal gyermekveſztö orvoſſágakat nem tsak jóvallanak, hanem még magok adják bé, s à gyermeket irtozatosképpen veſztik-el: holott à nehézkeſſégröl annál nagyobb gyanújoknak kellene lenni, ha valamelly Aſzſzonyi Allat tölök tudakozódik, hogy nehézkeſé vagy nem? à mi mind az Iſteni mind emberi

beri törvényekkel nagyon éllenkezik: melly által á gyermek-vesztö és hájtó orvosságokat bé-vévö kegyetlen Anya veszedelmes, söt mint néha meg esètt, halálos betegségekbe-is esett.

Csak ezen három jelek tehát egyedülvaló jelei á valóságos nehézkeszégnek, mellyek á fél idö elött ritkán jelennek meg együtt, hanem többire azután; á többiek, mellyek ezen idö alatt jelennek-meg, reszszérent hihetösök, reszszérent á másokat erösitö jelek.

A' nehézkeszégröl-való idö-számlálás igen bizonytalan: mert némellyek nehézkeszégeket azon idötöl-fogva számláljak, á mikor hó-számjok fel-akadott; mások attol-fogva, á mikor á gyermeknek mozdulását elsöben tapasztálták. Mind á kettö iránt lehet kételkedni. A' hasnak nagyságából és mind inkább lassan-lassan-való rokkanásából s á méh' szájának erös kinyúlásából bizonyosabbakká lehetünk á szülésnek idejéröl.

Annak á Bábának pedig méltán meglehet botsátani, á ki az idö-számlálásban hibázik: mivel ebben á leg-tudósabb-is meg-tsalatkozhatik; csak abban ne hibázzék, hogy á nehézkesnek, mint fellyebb emlékeztünk á két-féle nehézkeszégröl, valósá-

lóſágos, vagy fattyu nehézkeſſége vagyoné?

MÁSADIK SZAKASZ.

A' NEHÉZKESNEK ÉLETE'-MÓDJÁRÓL.

A' Nehézkeſeket arra kell ſzorgalmatoſan intenünk, hogy életeknek módját rendeſen és mértekletesen kormányozzák; ne-hogy hibázzanak, mind magok egéſſégeket, mind pedig méhek gyümöltsének életét ez által el-veſzeſſék; á mi mind kettönek nagy kárt, veſzedelmes betegſégeket, ſöt haláltis okozhat.

A' nehézkeſeknek igen ſzükſéges az egéſſéges, ſzabadon járó, és ſzáraz levegöég: á hideg ártalmas; á nedves pedig annál ártalmaſabb: mert meg hidegülnek, hasfájásba eſnek, kataruſt, náthát kapnak, izeikben rágás, s kereſzt-tsontjaikban fájdalom támad. A' felette meleg levegö-ég á vérnek keringéſét meg ſiettettvén fel-forraſztja, forróſágot, fö-fájáſt, és ebböl támadó forró hideget-is okoz. Sokkal ártalmaſabb

masabb még az ollyan levegö-ég á nehézkeseknek, á melly külömb-külömb-féle tisztátalan gözölgésektöl, párázásoktól, kováts vagy egyébb szenektöl is, ködtöl, vermektöl, pintzéktöl meg-vagyon romolva; á honnét méh fulladások támadnak.

Az ételben és italban bizonyos rendet és mértékletesseget tartsanak: mert lehetetlen á nehézkeseket régulára húzni, mit egyenek és igyanak; mivel á leg többek táplálatásokat régi szokások, idejek, és tehetségek szerént kételenitettnek rendelni. Az emésztheteten, és más jó és ételeknek is sokságától igen oltalmazzák magokat; vagy á mikor valamit meg-romlott tsudás étel kivánósságokból eznek, keveset egyenek: mivel á gyomrot ezek meg-terhelik, és hányàst, s más betegségeket is okozhatnak; kivált á hevesitö italoktól óltalmazzák magokat; mellyek á vérben forrósságot, gyuladásokat, és vér-folyásokat is szerezhetnek. A' jó borral-való mértékletes élést azoknak lehet jovallani, á kik elájulásoktól és gyakor hányásoktól nagyon meg-erötlenitettek.

A' nehézkesek mozgásokban is mértékletesek legyenek; se felette sokat, se felette keveset ne mozogjanak: mivel egyik

olly

olly káros, mint á máſik. Erős tántzolás ugrás, felettébb-való ſzekerezés olly mozduláſokat okozhatnak á méhben, hogy á máſſa le-ſzakadhat; melly által nagy ſzerentſétlenſégek, veſzedelmes és halálos vérfolyáſok-is támadnak. Ellenben ha felette keveſet, vagy éppen ſemmit-ſem mozganak, ſzüntelen ülnek, vagy feküſznek; rendeletlenſégbe eſnek teſtcknek el-rendelt dolgai, és külömb-külömb-féle nyomoruſágok támadják-meg; mellyek mind az Anyának mind pedig á gyermeknek-is árthatnak. Ezek miatt á méhnek álláſá el-hajlik, illendőképpen meg-nem rokkan, á gyermeknek á terméſzetnek rendje ſzerént-való fordulásá meg-hátritatik, és innét nehéz, ſőt á terméſzetnek rendje ellen-való ſzüléſek-is erednek.

A' gyakor és rendeletlen bújá közöskődésnek ſintsenek jó gyümöltſei á nehézkesſég allatt: mivel á belſő ſzülő réſzeknek igen érzékeny tsiklandáſok által, kivált á nehézkeſſégnek elſő idejében, méhek gyümöltſe el véſz; az utólſó hónapokban pedig á nagyon nehézkes méhen-való erőſzaktételek miatt halva ſzültt gyermeket nyernek.

Az álom, és az elmének tsendeſſége á nehézkeſeknek igen haſznos; mert ezek

erösen pótolják á méh' gyümöltsének táplálatát és tellyes formáját: holott ellenben az alatlan éjtszakák, nagy szenvedések, u. m. hoszszason tartó bú, bánat, félelem, meg-bántódás, szerentsétlen következéseket, á rendeletlen harag pedig nyavalyatöréseket, avagy hirtelen és félelmes, sőt halálos vérfolyásokat-is okozhat.

A' testnek üresedései legyenek mértékletesek. A' hószámnak felettébb-való folyása, á fejér-folyás, erös izzadás, sok vizellés, és á gyakor purgatziók úgy megüresitik és erötlenitik á nehézkest, hogy mind néki, mind méhe-gyümöltsének kárára szolgálhatnak. A' hasnak szorulása, á vizeletnek fel-akadása, és á testnek meggátoltt ki-párázása hasonlóképpen szörnyü zavarokat tsinálnak; á teli belek, kivált á teli vég, hurka és á teli vizelet-hólyag nyomják szorongatják á méhet, fájdalmakat okoznak á hasban, s innét gyermek veszések, vagy idétlen szülések erednek

A' vállak, vagy mely-fűzők, akár mi-félék legyenek, s tsinálmányjok ambár millyen legyen; á nehézkeseknek még-is károsak: mert kemények, engedetlenek lévén á hasat egybe szoritják erössen; á

honnét

honnét fájdalmak, szorulások vagy dugulások, az ételnek rosszz emésztése, rövid lélekzet, s más nyavalyás változasok is támadnak. Mert a testnek illyetén egybe szorittatása a méhnek tágasadásat és növését meg-gátolja; a gyermek illendőképpen meg-nem fordulhat, s a gyermeknek helytelen állása miatt a természetnek rendje ellen-való születések tamadnak. A' vállakról sokak le-mondani nem akarnak, hogy a szülés-után ne maradjon nagy hasok, hanem szép ékes tekintetű kartsu testek. Mások pedig azért nem akarják le-vetni, hogy nehézkességeket el-titkolhassák; s mind ezek vagy idétlen hólt gyermekeket szülnek, vagy pedig el-is érvén kénos és félélmes nehézkességeknek végét, olly nehéz szülések vagyon, mellyek gyogyithatatlan betegségeknek lesznek okai; egyik fájdalom egyik helyen alig szünik-meg, s más helyen más támad; mellyek többire akkor szünnek-meg, a mikor az élettől bútsut vésznek.

A' nehézkes minden ollyas alkalmatosságoktól óltalmazza magát, mellyek külsőképpen testét erősen meg-bánthatják, u. m. esés ütés, taszitás, és nyomástól; és nem tsak a hasán való erőszakosság, hanem testének más helyjein-való meg-bántodása-

is ſzomoru, és á méh' gyümöltſének halálos okokat ſzerezhetnek. Mert tapaſztaltuk azt, hogy némellyek ollyatén ſzerentſétlen eſetek után vérfolyáſokba eſtek; némellyek hólt gyermekeket ſzültek, á kiknek teſteken elég világoſan láttattanak á halálnak okai: nemelly illyes ſzerentſétlen Anyák meg-is hóltanak.

Azok á nehézkeſek, á kik jó állapotban és egéſſégben vagynak, eret ne vágattaſſanak; hanemha á ſok vérnek jelen létele mútatna arra, vagy más ſzorgos környül-alló dolgok kivánnák-meg. Ollyas nehézkeſek kivált, á kik ſárgák, ſzintelenek, erötlenek, és kevés vérűek; ritkán, vagy éppen ne éljenek ér-vágáſſal: mivel ezekben á terméſzet á nedveſſégnek bövſégét más útra forditja.

Elég ſzemélyeket eſmérünk ollyanokat, á kik nehézkeſſégeknek ideje alatt egyſzer-ſem, némellyek egéſz életekben ſe vágattanak magoknak eret; s még-is gyakran s ſzerentſéſen ſzültenek egéſſéges gyermekeket. Tsak az ollyaténoknak haſznos, ſöt néha ſzükſéges az ér-vágás, á kik tellyeſek vérrel: mert az erös Aſzſzonyokban á vérnekbövſége nehézkeſſégekbéli betegſégeiknek gyakorta á fö oka. Ha az ér-vágáſſal

gáſſal idejénkorán élnek: az idétlen betegeskedéſeknek ez által ellent vetnek.

Az Aſzſzonynak véreſſégét pedig meglehet eſmérni, ha ſzemélyjében veres, forroſága, rövid lélekzetje, és tellyes pulſuſſa vagyon, A' véreſſégnek ezen jelei elé-adván magokat, mindjárt vágaſſon eret à karján, nehézkeſſégének bár mellyik idejében, s az időre nevigyázzon.

A' Bábak között ugyan egy igen ártalmas hibás elő-itélet úralkodik, hogy, t. i. eret vágattaſſanak nehézkeſſégeknek harmadik hónapjában vagy fél idejében: ezen időkön kivüll pedig meg-tiltják; holott azt ſe tudjákmikor haſznos? Haſzna vagyon ennek akár mellyik hónapban, ha à környül-álló dolgok meg-kivánjak.

A' feredőket tsak ollyan nehézkeſeknek kell jovallanunk, à kik elſőben nehézkeſek, avagy előbbeni ſzüléſek hoſzſzas és nehéz vólt. Az idős ſzemélyek kivált elſő nehézkeſſégekben feredővel gyakorta éljenek: mert ez által à ſzülő réſzek meg-lágyulnak, à medentze-tsontjainak igen nehezen hojólható, és engedő portzogói, à méhnek ſzoros hüvelyje, à méhnek kemény ſzája, ennek kötéſei, ſőt még maga à méh is inkább ki-terjedhet, à haſban-való fe-

szülések és fájdalmak el-múlnak, és à szülés sokkal meg-könnyebbedik. Az erötleneknek, à kiknek szapara szülések, vér folyások és szakadások vagyon, à feredök ártalmasok; mert à szülö részek felettébb meg-lágyulnak, lágyon maradnak, à méh részszerént inkább el-veszti egybe-sugorodó erejét; mellyek által az emlitett betegségek meg öregbülnek.

A' nehézkesnek hasat spiritusokkal vagy egyébb irakkal kenni éppen nem szükséges: mert à spiritusok à bört, húst, és à méhet à gyermekig által nem hathatják úgy, hogy meg-erösithetné ezt, à hasat pedig igen keveszé lágyithatják-meg, annál inkább fóltokat, orbántzot, sz. Antal tüzét s más ki-ütéseket-is szerzenek à hason.

A' mig ezeknek jó egészségek vagyon, addig à belsö Orvosságok nem szükségesek; csak az eleikbe adott reguláknak szerént éljenek tellyes tehetségek szerént. A' sok orvosságok à szülést éppen meg-nem könnyebbitik.

HARMADIK SZAKASZ.

A' NEHÉZKESEKNEK VÁLTOZÁSAIKRÓL ÉS BETEGESKEDÉSEIKRŐL.

A' fájdalmak és külömb - külömb - féle betegeskedések, mellyeket á leg-több nehézkes Aszszonyoknak kell szenvedniek, vajha tennék okosokká és vigyázokká életeknek módjában! Óltalmazzák mind azoktól magokat, mellyek nekiek károsak, s á mi nekiek hasznos, abban tartsanak mértékletességet: mert ételeknek, italoknok s más egyébb magok-viseléseknek zabalátlan módja által reménytelen betegségeket húzhatnak nyakokra; mellyeket mások ditséretes és mértékletes óltalmazkodások által el-tudnak kerülni.

De még-is nyomorognak némelly nehézkesek bizonyos betegségekben, ámbár életeket akár hogy régulázzák, mellyek nem más okokból láttattnak támadni, hanem á nehézkesség idejének változásaiból. Ezek közüll pedig némellyek az elsö, mások az utólsó hónapokban mútatják elé magokat. Az illyetén leg több változások illendö or-

vosságok által néha le-tsendesitettnek, némellyek pedig elébb el-nem hagyják, á mig á szülés nem ment véghez.

Majt minden nehézkeseknek fel-akad á hó-számjok, és é miatt sok vér gyül testekben. De ez á méh-gyümöltsének táplálatására felette sok: mivel ez az elsö hónapokban igen kitsiny; hanem á melyjek és fejek-felé hág, á melly miatt melyjek nehéz, mintha valami nyomná, abrázatjok tüzes, veres, fejek és fogok fáj, az orrokból vér foly, pulsussok teli és erös. Ekkor á karján eret kell vágni: mert ennek ez az egyetlen egy orvossága, melly által á belsö gyuladásokat és á méhböl való vér-folyást el-lehet kerülni. Valahányszor á véressségnek ezen jelei adjak elé magokat, többször-is kell vágni az öregbülö nehézkessségben, á honapoknak külömbségére soha sem nézvén. Az érvágás után mondola tejet ihatik egy kevés tiszta salétrommal, hogy hévsége, szomjusága és vérének forradása meg-tsilapitatthassék.

Irtózás, tsömör, rendeletlen és szokatlan étel-kivánás; ájulások, feszülések, sziv-fajás, hurutás és több effélék, á nehézkessségnek elsö idejében szokott változások; mellyek á méhnek változása miatt az érzö

inak-

inaknak tsikló érzékenyſégeiktöl, vagy á vérnek, vagy más nedveſſégeknek bövſégétöl támadnak, és innét á gyomor megnehezedik, és rendeletlenſégbe eſik: de ezek ritkán tartanak négy vagy öt hónapoknál tovább. Az illyetén nehézkeſeknek ebben az idöben ſemmit ſe jovallhatunk jobbat egyebet, hanem hogy á változáſoknak köz-idejeiben éljenek mértékletesen könnyü és gyenge ételekkel. Ha gyomrokból keſerüſég böſſög-fel; igyanak egy fél könting rákſzemet vizben; ha ſok és ſzokatlan ételekkel terhelték-meg gyomrokat, és é miatt ſzédelgéſröl émelygéſröl, hányásról, fel-böſſögélröl, á ſzájokban keſerüſégröl panaſzkodnak; vegyenek gyenge purgatziót Mannából, keſerü-ſóból, mellyekböl á nehézkeſnek ereje, és terméſzetének minémüſége ſzerént, illendö portziót kell vizben, ſavóban, vagy theában el olvaſztani. Az erös purgátziók ártalmaſak; annál ártalmaſabbak á hánytató orvoſſágok: mivel á máſſa az eröltetö mazduláſok miatt könnyen le-ſzakadhat, és é miatt idétlen ſzüléſek s veſzedelmes vér-folyáſok okoztathatnak. Ha pedig epét, vagy más tiſztátalanſágokat hánynának; igyanak ſótalan leveſeket, vagy bár meleg vizet, hogy

hányásokat meg-lehessen könnyebbiteni. A' kiknek pedig szél böffög-fel, és ájulások vagyon; tseppentsenek egy nehány tsep Méh fü spirituft vagy Hoffmanni tseppeket egy kevés vizbe vagy borba, és igyákmeg.

A' hasokban és tzombjaikban-való feszülések, görtsös nyavalyák, és más egyebb fájdalmak néha ollyan nagyok és tartósok, hogy nem ülhetnek, nem állhatnak, se nem járhatnak; sőt nemellyek leis fekünni kételenitettnek. A' kényes, és érzékeny nehézkesek többire á fél idő tájékán, néha rövid idővel á szülés előtt méhekben nagy görtsösséget szenvednek, méhek ki-feszül és meg-dagad, kötései egybe huzzák magokat, s mehek köldökök tájékán, fel-emelkedik és meg domborodik; rövid lélekzetjek, nyughatatlanságok, félelmek, és veszélkben fajdalmok vagyon. Ha ezek á változások sokáig tartanának, mind az Anyának, mind á méh-gyümöltsének szenvedhetetlenek, és veszedelmesek volnának; tsak hamar el-múlnak; de gyakran és sokkal erősebben térnek viszza. Némellyeknek szemérem tsontok felett támadnak á fájdalmas rágások és görtsösségek, mellyek többire á méh' kerek kötéseinek

egye-

egyenetlen nyuláſaitól avagy keményſégeitől ſzármaznak. Máſoknak az illyetén fájdalmak egyik vagy mind á két tzombjaikat foglalják-el. Az illyen betegeskedésben az ágyban-való nyúgodalom, ér-vágás és meleg feredők enyhitéſt ſzerzenek. Gyakran panaſzolkodnak némellyek arrólis, hogy egyik vagy máſik lábok el-hólt, meg ſúgott, és azon lábokban ſemmi érzékenyſégek ſintſen: è pedig onnét ſzármazik, hogy á gyermeknek feje talám félen áll, és az el-hólt lábnak érző inait nyomja. Ha ekkor á nehézkes az ágyban azon óldalára fekſzik, á hol á fő nyomja, néha ſegithet.

A' ſokat ülő nehézkeſeknek haſok ſzorultt: azért mozogjanak többet, egyenek fött gyümöltſöket, hogy ſzékek lehéſſen. Ha pedig egy nehány napoktól fogva vagyon ſzorultt haſok; ſkéſzitſen á Bába kriſtélyt hús-levesből, lenmag olajból, és egy kevés mézből, és kriſtélyezze-meg. Megeshetik az-is, hogy á nehézhes az elſő hónapokban éppen nem vizellhetik, az alſó haſa á ſzemérem tsontoktól fogva á köldökéig laſſan laſſan erőſen meg-dagad, égő fájdalma vagyon, iſzonyuképpen ſir, nyög, kiáltoz; ha az illyennek idejében ſegedelmet

met nem nyújtunk; vizelet-holyagja felpattan, vagy á nagy nyavalyában halmeg. Ezen változásoknak okai sok-félék, u. m. hevesitő italok, fü-szerszámos ételek, új ser, holyagban lévő kő, és ennek nyakának görtsösége, sugorodása és gyuladása. A' terhes méh-is ha meg nyomja á hólyagnak nyakát, okozhat illyetén kénos és veszedelmes változásokat: mert ez az első hónapokban nem tsak á medentzének üregébe száll-alá, hanem némellyekben, á kiknek szakadások vagyon á szemérem testekig-is úgyalá rokkan, hogy á méhnek száját á szemérem testeknek ajakai között lehet találni.

Az illyen állapotban, mellyben á vizeletet hajto orvosságok á gonoszt veszedelmesebbé tészik, hirtelen segitség kivántatik. Ha ennek oka á terhes méhnek szakadása; fektessed á nehézkest á hátára al-felével magossan, ki-nyújtott újjaidot tedd egybe mind valamellyik kezeden, és taszitsd olly magossan á méhet á nyakába á menyire tsak lehet, s kezedre mindjárt ki-foly á vizelet; és ezen fájdalmas és veszedelmes változások egyszerre el-tünnek. De hogy ezen irtozatos nyavalyának viszsza-téréset el kerüljük, és á nehézkest az ágyban-való

szün-

ſzüntelen fekvéstől meg ſzabadithaſſuk; gyürüt kell belé tenni; mellyet á harmadik hónap után, á méh á medentzéből fel-hágván, és napról-napra nevekedő nagyſága miatt többſzör alá nem eshetvén, ki-kell venni: de á ſzülés, és tökélletes gyermek-ágyitiſztulás után helyjére iſmét bé-kell-tenni.

A' nehézkeſſégnek utólſó hónapjaiban néha á ſzülésnek kezdetében á nehézkeſek vagy éppen nem vizellhetnek vagy vizeletjeket csak tseppenként ereſzthetik. Ezen nyavalyának okait igen jól ki-kell kereſni: mert ha attól ered, hogy á gyermek' feje á hólyagnak nyakát nyomja; fekteſſed á hátára magoſſan, és emeld-fel kezeddel valamenyire á gyermek fejét; mindjárt útja leſzen á vizeletnek. Ha pedig más okokból ered á vizeletnek fel-akadáſa; á kathétert kételenitetünk elévenni, hogy á vizeletnek útat tsinálhaſſunk: ezután pedig igyekezzünk ér-vágas, lágyitó boritékok (Cataplaſma) kriſtélyek, és az Orvoſtól rendelendő belſő orvoſſágok által á követhezhető nyavalyákat el-távoztatni.

Nehézkeſſégeknek utólſó ideje felé majd minden ſzempillantásban vizelleni akarnak; némellyeknek pedig vizeletek aka-

akaratjok-ellen foly-ki, kivált ha egyeneſſen, kartſun, dali módon ülnek, állnak vagy járnak: mivel á gyermeknek nehéz feje á holyagnak nem á tsövét, hanem magát á hólyagot fellyebb nyomja. Ezen alkalmatlan, de nem veſzedelmes változáſokat másképpen el-nem hárithatjuk; hanem á nehézkes fekügyék á hátára, vagy ne üljön olly egyeneſſen hanem egy kevéſſég elégörbedve: ha pedig valamenyi időre ezen alkalmatlanſágat valami dolog, vagy társaſág miatt el akarja kerülni; leg jobb ha egy ſpongyiát, vagy len-váſzonból-való tépeléket ſzemérem teſte eleibe köt; mellyet mind addig változtathat, á mig az ágyba megyen, á hol á vizeletnek ezen alkalmatlan és akaratlan folyáſa, magától megſzűnik; mert á fekvés által á gyermek feje á holyagról viſzſza nyomul. Nemellyeknek ſok taknyos nedveſſég máſoknak fattyu ſzülö-viz foly-ki ſzemérmeikböl; é pedig á méhnek ſzáján foly-ki nehézkeſſégeknek külömb-külömb-féle hónapjaiban, többire pedig az utólſó időben. A' méhnek ſzája tsak annyiban nyilatkozik-meg, hogy ez á fattyú viz gyakran egy nehány napok alatt fájdalmak és következhető károk nélkül folyhaſſon-ki: ſöt ſokkal jobb, ha ezt

á ter-

à terméſzet idejénkorán taſzitja-ki, hogy meg-ne gyűljön, és à méhben lévő többi réſzeknek helyjeit el ne foglalja, ezen réſzeketne nyomja és feſzitſe; melly által meg-erötlenedik meg-lágyul, és mind à ſzülésben mind az után illendőképpen egybe nem húzhatja magát, à honnét à máſſának le-vétele után veſzedelmes vér-folyás támadhat. Tapaſztalunk kitſiny és gyakor vér-folyáſokat-is à nehézkeſeken, à kik ezen méltó okból ijjednek-meg; mivel ezek à méhből jönek, és mind az Anyának, mind pedig à méh gyümöltſének veſzedelmeſek lehetnek; de azt nem tudják, hogy ámbár ritkán, még-is lehet hó-ſzámjok nehézkeſſégeknek ideje alatt. Hogy azért bizonyoſok leheſſenek, hogy ez à vér-folyás hó-ſzámé? mellyet à terméſzet à bövſég miatt takarit-ki teſtekből, erről következendő jeleink vagynak.

Elſőben: Kevés foly, és leg-inkább azon időben áll-elé, mellyben az elött vólt mindenkor hó-ſzámja; de máſadik, vagy harmadik napon meg-keves edik.

Máſadſzor: Kereſzt-tsontja tájékán érez ugyan fájdalmat: de erre más ollyas betegſégek vagy veſzedelmek nem következnek

keznek, à millyenek à vér-folyásra támadnak; hanem jó állapotban érzik magokat.

A' nehézkeſt ekkor az ö ok nélkül-váló félelméből ki kell menteni, és ö néki egy néhány napok alatt nyugodalmat jovallani. Ha pedig véres az Aſzſzony, eret kell vágni à karján; egyébb orvoſſágok nem ſzükſégeſek. De ha ſokáigtart à vér-folyás vereſſen vagy aluva foly; valóſágos vérfolyáſnak jele ez, mellyröl az illendö helyen ſzóllani fogunk.

Haſokan, lábaikon, kivált tzombjaikon, ſzemérmek felé kék meg-dagadt kiſſebb vagy nagyobb erek vágynak, mellyek meg-tsomöſodnak (varix) Ezek onnét erednek, mivel à gyermek feje à medentzében találtató vér ereket réſzſzérent erösen nyomja, melly által à vérnek viſzſza-folyáſa meg-gátoltatik, és è miatt à lábnak erei meg dagadni kételenitettnek. Ha ezek igen nagyok, és attól lehetne félni hogy felpattannak; lábaikat bé-kell pokálni: ha pedig az illyetén ér reménytelenül fel pattanna, és gyakor erös vér-folyás támadna: tehát márts egy darab gyóltſot vagy viſeltt len váſznat etzetbe, vagy éget-borba, ſ köſsd-bé véle; vagy ha nagy à vér folyás, végy egy vagy több darab tsere-fa, vagy

ha

ha è nints egyébb toplót, tedd rea, kössdbé póka kötökkel úgy, à mint az ér vágásban ſzokott lenni.

A' ſüly-is (hæmorrhois) ha à nehézkeſſégnek ideje alatt jelenik-meg, ſzintén ezen okoktól ſzármazik, à nehézkes nagy fájdalmatérez, kivált à mikor erültetéſſel vagyon ſzéke; melly fájdalom à ſzülés előtt ritkán ſzünik-meg. A' mit à fájdalomnak enyhitéſére nézve egyik időtől fogva à máſikig tehetünk, abban áll, hogy à nehézkes korpa vizből és téjből, avagy hús levesből olajból és egy kevés mézből álló kriſtélyekkel éljen; az utólſó orvoſſágot akkor teſzſzük à többiekhez, à mikor haſok egy nehány napoktól-fogva ſzorultt: à ſülyt magát pedig egy kevés fejér-mályva irrel (Ungv. Althææ) kell kenegetni, mellybe egy kevéſſzék-fü olaj (Ol. Chamomillæ) vagyon elegyitve. Ha pedig à fájdalom igen nagy vólna; fekügyék-le à nehézkes, vágaſſon eret à karjan és à fájdalmas ſülyre kötteſſen egy boritékot bab liſztből és téjből, melly kettőből legyen egy olly pép, mint à kis gyermekeknek ételeket ſzokták tsinálni, tegyen hozzá egy kevés ſáfrányt, tegye két ruha közé, s köſſé fel melegen: ha pedig felettébb meg-vólna da-

az ezen betegséget el-távoztató orvasságok-is igen bizonytalanok. Okai lehetnek á szenvedések, u. m. hirtelen rettenés, harag félelem, más nyavalyás változások, méhnek fulladásai, teli véresség, az elsöbbszöri nehézkesekben méheknek különös és tulajdon tsikló érzékenységek. Néha az ér vágás használ sokat. De ha gyakran tér viszsza ez á szörnyü nyavalya, s ennek oka nem vilagos: értelmes tudós Orvóstól kell tanátsot kérdeni; mivel ezen nyavalyának gyakor meg-támadásátol az Anya, méhe gyümöltsével együtt veszedelembe eshetik. A' nyavalyának valósagos megtámadásában, szarvas-szarv spiritust kell orra alá tartani; egy nehány tseppeket ebböl vizben be-is lehet adni. Ha pedig á szülésnek ideje jélen vólna; á Bábának az á kötelessége, hogy á nyavalya-törés alatt á szülö részeket ki-visgálja, és meg-tudja: hogy vallyon á nyavalyának erösza ka miatt á méhnek szája nem nyilatkozikké-meg, és nem következik-é á szülés?

NE-

6. Tábl. 69. Lev.

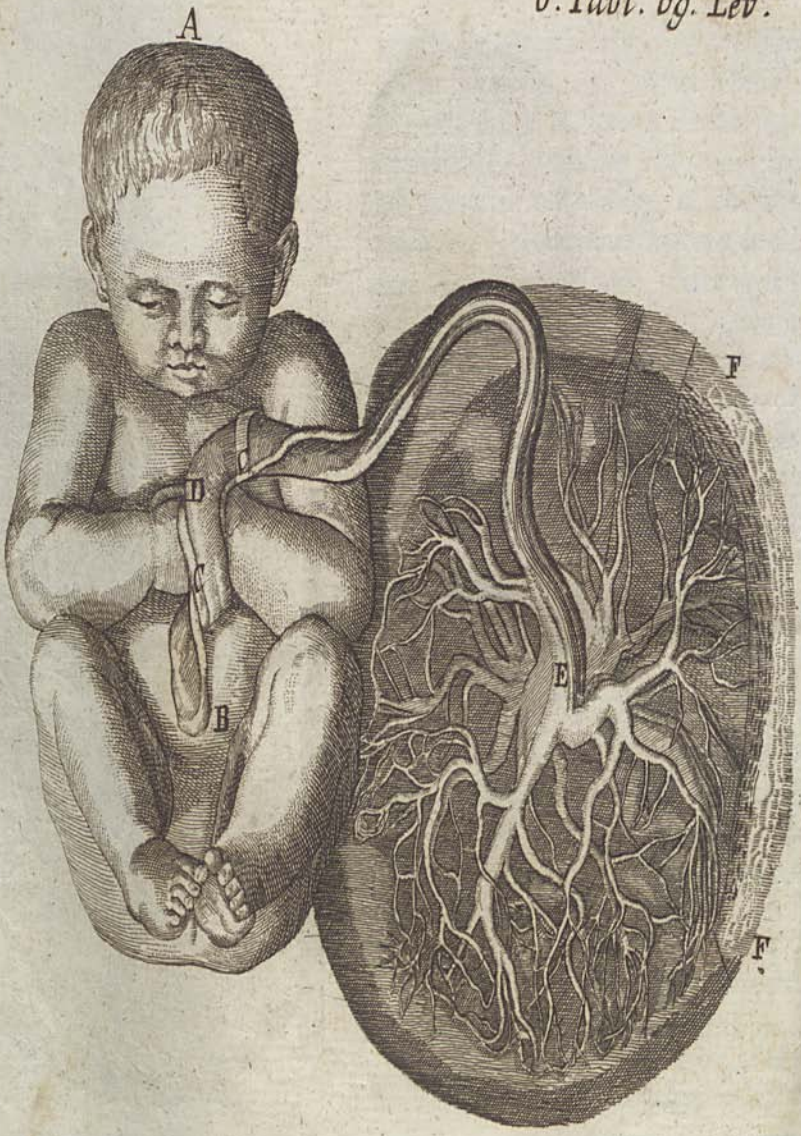

NEGYEDIK RÉSZ.

VI. TÁBLA.

A. A' gyermeknek, meg-fordulása elöttvaló állása, melly fejével à méhnek szájához alá-fordul.

B. Azt mùtatja, à hol à gyermeknek köldök kötele függ-ki hasából, és à gyermeknek köldökét.

C. C. A' köldöknek két élet-erei.

D. A' köldöknek vér-ere.

E. A' köldök-kötélnek à mássán-való függése.

F. F. A' mássának egyik része, mellynek ezen szélyjén à hártyák le-vagynak véve.

Ezen számtalan részszérent az egy vérérböl, részszerént à két élet-erekböl támadó sok ágak à le-képzeltt mód szerént osztatnak-el egymástól à mássában.

A' sokkal vastagabb vér-érnek D. ágai viszik à mássából à vért à gyermekbe, és à két elet-ereknek C. C. ágai à felettébb-

való ſok vért fel-veſzik à köldök-kötélböl és viſzſza-viſzik à máſſába.

ELSÖ SZAKASZ.

A NEHÉZKES MÉHRÖL, ENNEK GYÜMÖLTSÉRÖL, ÉS RÉSZEIRÖL.

MAGYARAZAT.

*) A' mihellyen à gyümöltſös el-hálás által meg terheſedett tojás helyet véſzen magának à mehben; à méh' ſzája ſzoroſſan be-zárlódik, à tojás nöni kezd, és à méhnek feneke közepſö réſzével-együtt leg-elſöben tágaſadik-meg. Napról-napra mind inkább növén à méh, alá-ereſzkedik à medentzének üregébe, à hol az elſö harmadfél hónapok alatt meg-maradván, és mind inkább növén, végezetre kitſiny és keskeny helyje miatt à harmadik hónapnak vége-felé fel-hág; s ekkor kezdödik már à ſzája és nyaka meg-nyúlni és tágaſadni.

Va-

*) Láſſd à VI. Tábl.

Valamint illyformálag á méhnek gyümöltſe á méhben nö, mind inkább ki-fejtödik és emberi haſonlatoſſágot veſzen magára: ſzintén igy á méh-is á benne lévő viztöl és hártyáktól mind inkább ki-nyúlik és tágaſadik, meg nö, meg nehezedik, s meg is vaſtagodik; mivel á ſzámtalan ſok kereſztül-kaſul fútoſó erek ennek nyúláſa és tágaſadáſa által inkább meg-nyúlnak és tágaſadnak, s vérrel-is annál inkább tellyeſednek-meg. A' fenekén, és feneke tájekának azon helyjén, á hová á máſſa nött, néha vaſtagabb á máſſa egy hüvelyknél: de á nyaka és ſzája felé ſokkal gyengébb, úgy annyira, hogy némellyeknek nehéz ſzüléſek alatt ottan el-ſzakadhat.

Ha már á méhnek napról-napra gyarapodó vaſtagſágát meg-fontoljuk; könnyen által láthatjuk, millyen veſzedelmeſek legyenek á vér folyáſok, kivált az utólſó honapokban, á mikor é ſokkal vaſtagabb. A' nehézkes méhnek formája mind inkább haſonlatoſabbá leſzen egy tajáshoz; fellyel á feneke, alól á medentze-felé á nyaka és ſzája vagyon. A' ſzája mind inkább közelít á kereſztcsonthoz: mivel á feneke nehézſége miatt elé-felé dőll, á köldököt és

hasat ki-nyomja, s ez által ollyan á formája, mint egy fél golyóbis.

A' nagyon nehézkes méh elöl á hasnak kevésbbé ellent álló belsö és külsö böreitöl, muskulussaitól, óldalfélt á rövid óldal tsontoktól, és hátul á hát gerintztöl zárattatik-el: fedele á mely; alól felöl pedig egész terhével á tsipö-tsontoknak szárnyain és á bé-menetelen fekszik.

*) A' nehézkes méhbe két *hártyák*, á *gyermek vize*, á *mássa* á *köldöl-kötél* és á *méhnek gyümöltse* vagyon zárva. A' külsö hártja, mely sokkal erösebb, és á méhnek belsö szinéhez, nem külömben á mássához, s kivált ennek szélyjéhez függesztetett az *eres-hártyának*, á belsö, mely sokkal gyengébb, és á gyermek vizét foglalja magába, á *viz hártyának* neveztetik. Ezen két hártyákat vagy lantornákat egy igen gyenge börös szötelék foglalván egybe, könnyen el-lehet egymástól választani: á mit á Bába akkor tselekszik-meg, á mikor á szüléknek á burkot (galea, vitta, amiculum) választja-le. A' valóságos gyermekviz, mellyben á méhnek gyümöltse mintegy úszik, á viz hártyában vagyon. Ennek

*) Láss'd á VI, Tábl.

nek à viznek formája fejér, zavaros, és à vásznat meg-festi; mértéke pedig bizonytalan; némellyeknek sok, másoknak kevés vizek vagyon, gyakran egy s két pintre (ejtelre) is rea-megyen. Ezen viznek és hártyáknak haszna, à menyiben tudjuk abban áll, hogy környül fogják à méhnek gyümöltsét, à ki-tágasadott méhben à méh' gyümöltsének mozgását és fordulását megkönnyebbitsék, és à nehézkes hason törtenhető minden erószaktól meg-óltalmazzák. A' szülés alatt à hártyák és viz à fájdalmaknak erószaka miatt annyira meg-feszülnek, hogy formájok egy hegyes ékhez hasonlatos, melly à méhnek száját meg tágasitja, és következendőképpen à gyermek' elényomuló fejének útat tsinál.

A' mássa élet-erekből vér erekből és hártyákból vagyon egybe szerkeztettve; szinye szederjes-veres, vastagsága à közepében, à hová à köldök-kötél vagyon függesztve egy hüvelykni, szélyje-felé vékonyabb de keményebb. Mind nagysága mind formája külömbözö: mert kitsiny, nagy, kerek, hoszszukó és keskeny - is lehet. Szine kettö vagyon, egyik à méhnek gyümöltse felé vagyon fordulva, és à mellette lévő hártyák-miatt sik; à másik szine à

kitſiny vér erek által, mellyek à vért à méhtöl fel veſzik, à méhez vann függeſztve. A' máſſának helyje illyetén formálag à hártyákon kivüll vagyon, és nem mint némellyek hiſzik, à hártyák között, vagy ezeken belöl. Többire à méhnek fenekére vagyon ragadva: de még-is à méhnek egeſz belſö ſzinén egy helyetske ſintſen, à hová nem ragadhatna. Néha à méh' ſzájára találtatott növe: minekokáért mind az Anyára, mind à gyermekre nézve az el-kerülhetetlenképpen támadó vér folyás miatt veſzedelmes ſzülés következik.

A' köldök-kötél à gyermeknek böreiböl vagyon egybe ſzöve, fonva, és egy vér s két élet-ere vagyon. Kezdetének ſemmi bizonyos helyje nintſen: mivel à máſſának majd közepében, többire közepſö ponja mellett, gyakran à ſzélyje-felé, és néha éppen à ſzélyjén kezdödik. Itten à gyermeknek à máſſához nött hártjái egybe fonódnak, ſzövödnek, és ezek meg-nyúlván à köldök' kötelet formálják, melly à gyermeknek köldökében végzödik. Szinye fejér-kék, vaſtagſága egy újni, s hoſzſzaſága közönſégeſen egy fél réſni; ennél gyakorta ſokkal hoſzſzabb, néha pedig igen rövid. A' hoſzſzu köldök-kötél imide-

amoda

amoda fel-urkolódhatik, s illyeténképpen hoszszas és bajos; a rövid köldök-kötél pedig veszedelmes szülést okozkat, ha a szülés alatt el-szakad. Némelly köldök-kötélnek vastagsága alig vagyon egy kis újni, és börei ollyan világosak, hogy az erek kéken látszanak keresztül. Az illyenekkel bátorságosabben lehet meg-kötni: mivel kemény; de a vizennyös köldök-kötelet erösen meg-kötni nem bátorságos: mivel a viztól igen meg-vékonyodott, és ki-nyúlt börötskéi az erekkel együtt el-metszettnek, melly miatt a gyermek minden reménységi kivüll halálos vér-folyásba eshetik.

A' mássának és köldök-kötelének haszna abban áll, hogy a vérnek az Anya, és méhének gyümöltse között a fogantatás utàn tsak hamar el-kezdödö keringése, a honnét a méh' gyümöltsének élete és növése származik, az erek által a szülésnek idejéig fel tartattassék. E' pedig következendö-képpen megyen véghez: a mássát a méhvel egybe-foglaló sok kitsiny vér-erekkel veszik a méhtól a vért, ezt nágyobb vér ágakba viszik, mellyek a köldök-kötelének végében végzödvén, nagyobb vér-eret formálnak egyet, mint a millyen nagy-

ok

ok á két élet erek. Ebben az egy vér-érben á köldök-kötelén által á vér á gyermekbe megyen, á honnét két élet-erek támadnak, és á köldök-kötélen által á felettébb-való vért á máſſához, és onnét á méhhez viſzſza viſzik. Ha pedig á vérnek ezen költſönöző keringéſét akár mitſoda változáſok meg-hátritják vagy gátolják á nehézkeſſég és ſzülés alatt: mind az Anyának mind á méh-gyümöltſének veſzedelmére ſzolgálhat.

Tekéntſük meg már á méh' gyümöltſe fejének formáját, állását, és fordulásat.

A' közönſéges itélet ſzerént á gyermeknek ábrázatja melyje és haſa az Anyjának haſa-felé; háta pedig Anyjának ugyan háta-felé vagyon fordulva; kezei á fennálló feje mellett térdjei á haſa-felé fel-húzva, lábai és ſegge egyeneſſen ala-felé állanak; és igy állása ülö, á mig végezetre elé, az Anyjának haſa felé úgy meg-fordul, hogy fejének tetejével á méhnek ſzájára, ábrázatjával pedig á kereſzt-tsont-felé fekſzik. Ezt á *gyermek fordulásának* nevezzük.

A' terméſzetnek ezen rendje ſzerént-való fordulás, gyakorta éppen nem megyen véghez; néha pedig nem igazán eſik-meg; mellynek okait nehezen lehet által-látni.

Ha

Ha meg-nem fordul tellyességgel; far-tsikával avagy seggével áll-bé születtetésébe: ha pedig meg-fordul, de nem jól; azon részével áll születtetésébe bé, melly á méhnek szájához fordult. A' gyermek feje, á mihellyen egyszer meg fordultt, és jelen vagynak á fájdalmak; állását többször megnem változtatja: hanemha á feje á médentzének egyik vagy másik részében megakadna; mellynek az illyetén állapotban útat kell tsinálni, és á nagyobb fájdalmak által á medentzének üregébe hajtani.

A' természetnek rendje szerént-való fordulásnak ideje nem mind egy: mert néha egy vagy két hónapokkal, néha pedig tsak kevés idövel á szülés elött leszen ê meg. A' gyermek lassan-lassan tapasztalhatatlanképpen fordulhat-meg némelly Asszonyokban; nemellyekben pedig olly hirtelen, hogy roszszul lésznek, és fájdalmat érzenek kereszt-tsontjaikban és hasaikban. Ekkor á Bába ne szeleskedjék, ne-is higyje á szülés idejének jelen-létét, se ne kénszeritse á nehézkest á szülö erölködésre, á mit néha meg tselekedtek. Ennek oka az; mivel á feje felette hirtelen ereszkedik-alá, s á méhnek száját ugy annyira nyomja és feszíti, hogy ezek á fájdalmak mindjárt rea támadnak;

madnak; mellyek még-sem valóságos szülő fájdalmak. Ezek az ágyban-való nyúgodalom által gyakran olly hamar el-múlnak, mint eléjöttenek.

Jegyezzük-meg, hogy némelly Bábák, á kiket á szegény nehézkesek arra kérnek, hogy vizsgálják-ki őket, hogy gyermekek meg-fordulté? meg ijjesztik őket. A' gyermeknek fordulását meg-lehet esmérni innét, ha á fejét kereskedő mútató újjunkkal á méhnek nyakán által tapasztalhatjuk. Ha ezt az értetlen Bábák nem tapasztalhatják, s á nehézkesség ideje iránt-való számolkodásnak vége vagyon; minden józan itélet nélkül már azt jövendölik, hogy á szülés nehéz, vagy á természetnek-is rendje ellen-való lészen. A' Bábának illyetén maga-viselete felette illetlen; s ha szinte ugy-is vólna, még se mondja-meg á nehézkesnek, á mig á szülésnek ideje jelen nintsen; s ámbár ha á gyermek fejét nem-is érzi még, még-is meg-fordulhat fejével, vagy meg-is vagyon már fordulva. De mivel á gyermek talám kitsiny, nem elég nehéz és á méh' vizének nyomása á gyermek fejét alá nem botsátja: feje mind addig fenn-maradhat, á mig á viznek nagy sokassága fostatódik-el, és ezután á feje min-

den

den teméníség kivüll à terméſzetnek rendje ſzerént-való helyjére áll.

Ha à feje minden felöl kerek volna; akár hogy állana-bé à ſzülésbe, mind-egy volna: de mivel egyik ſelén hoſzſzabb, à máſikan rövidebb, egyiken gömbölyegebb, à máſikan lapoſſabb formájú; innét támadnak à nehéz vagy à terméſzetnek rendje, ellen-való ſzüléſek-is, à bé-állott réſzek ſzerént. Hogy azért ezt könnyebben leheſſen meg-érteni, à fót öt réſzekre oſztjuk, mellyek az *ábrázat*, à *fönek hátulſó réſze*, à *fönek teteje*, és à *füleknek helyjeik*, avagy az oldal-réſzek.

Ha à fót hoſzſzaſſágárá-nézve tekintjük-meg; ábrázátjának réſze leg-hoſzſzabb, hátulſo réſze pedig leg rövidebb; környületében, vagy kereſztül-való méréſében az ábrázattól à fönek hátulſó réſzéig vaſtagabb, mint egyik vak-ſzemtölfogva à máſik-ig.

Ha immár à fót külömb-külömb féle réſzei ſzérént, mellyekkel à ſzülésbe áll, egybe-vetjük à bé-menetellel és kimenetellel, s meg-fontoljuk: könnyen általáthatjuk, hogy tsak à fö-tetejével-való ſzülettetés, à mikor t. i. az ábrázat à kereſzt-tsont-felé vagyon fordulva, legyen

egyedül

egyedül à terméſzetnek rendje ſzerént-való ſzülés ; à többiek pedig igen nehéz, à többire à terméſzetnek rendje ellen-valók legyenek, à mint alább vìlágoſan meg-fogjuk mútatni.

A' főnek hajas réſzén à tsontok még egybe nem nőttek : hanem tsak à bőr tartja ezeket egybe. A' tsontoknak ezen nyilvánſágoſan tapaſztalható nyiláſát *varrásnak* nevezzük; à fő tetejének eleje-felé, à homlok-tsont felett vagyon égy három ſzegeletü lágy üres pléhetske, mellyet *lágy agynak*, vagy *fontanellának* nevezünk. A' tsontoknak ezen el-rendeltetéſe à terméſzettől à fönek teteje körüll, ſokat haſznál à ſzülésnek meg-könnyebbitéſére: mivel à ſzülés álatt egybe-nyomattattván à fönek ezen tsontjai ; környületében à fő-meg-kiſſebbül, meg-hegyeſül, és mintegy arra alkalmaztatja magát, hogy à medentzének kemény és engedetlen tsontjai között könnyebben és hamarább által hathaſſon ; à mit továbbá az-is meg könnyebbit, hogy ama ſok fejér és śiros taknyos forma nedveſſég, mellyel à gyermek feje mintegy bé-vann vonva, à fejét meg-ſikitja. Könnyen által lehet innét látni, melly nehéz legyen az à ſzülés, à mikor à ki-jövendő fönek tsont-

jai

jai keményen egybe avultanak és höttenek: ekkor pedig kételenitettnek à tsontok meghaj lani, à mi valóſággal nehéz dolog. Hivjuk mi az illyen fött *meg-tsontoſodott fönek*; melly à ſzülöknek ſzerentſéjekre még-is ritkán tapaſztaltatik!

MÁSADIK SZAKASZ.

A' FÁJDALMAKRÓL.

Amà fájdalmas érzékenyſégek, mellyeket à nehézkeſek à ſzülés élött, az alatt, vagy azután érzenek haſokban, *Fájdalmaknak* neveztettnek. Ezek külömb-külömb-félék u. m. *valóſágos*, *fattyu*, és *elegyes fájdalmak*.

Valóſágos fájdalomnak à mondátik, à mikor à méh minden felöl görtſös módra egybe ſugorodván vagy egybe-húzván magát, gyümöltſét és ennek réſzeit nyomja.

A' valóſágos fájdalomnak jelei ezek: à fájdalmas érzékenyſég à kereſzt-tsonton kezdödik elſöben, és az ágyékak (ingven) mellet à ſzemérem teſtig terjed. De válamint ezen valóſágos fájdalmak à ſzülés elött à ſzülés alatt, avagy à ſzülés után hamar el-múlók, avagy tartóſak, gyengék, vagy erösek: ſzintén igy kell ezen valóſágos fáj-

dalmakat fel-osztanunk, az időre nézve, mellyben támadnak, és hasznokra nézve, mitsoda haszon, vagy kár támad utánnok, u. m. *elöl járó, valóságos szülö*, és *utó fájdalmakra.*

Az *elöl járó*, avagy á mint á Németek nevezik, *orozva maró fájdalmak* á szülés elött egy nehány nappal támadják-meg á nehézkest. Ezen fájdalmaktól pedig azon Asszonyi Allatok szorongattattnak kiváltképpen gyakorta, á kik jól rokkantt hasokkal szüntelen-járnak és házi dolgaikat állva folytatják; melly miatt á gyermek mind inkább fekszik á méhnek szájára, s nap-estig ezt nehézségével nyomja. Innét ered az, hogy ezen fájdalmakat kereszt-tsontjaikban, és elö-hasokban feszülést érzenek estvére; melly ismét el-mulik, ha le-feküsznek: mivel az ágyban-való fekvés által á gyermek á méhnek szájától valamenyire viszsza és fellyebb távozik, s igy ha nem-is szünik-meg tellyességgel á nyomás, még-is inkább meg-gyengül.

A' valóságos szülö fájdalmakat, mellyek á szülésre útat tsinálnak, meg-lehet esmérni innét, ha tartósak, á kereszt-tsonton kezdödnek, és á vékonyok mellett (lumbi) á szemérem testig elé hatnak, rendesen és mind keményebben viszsza térnek, á

has

has mindenik fájdalomra keményebb és feszesebb lézen, és á nehézkes akaratja ellen-is erölködni kételenitetik. De vagynak ollyas fájdalmak-is, mellyek nem kezdödnek á kereszt-tsonton, hanem á hasban, avagy á vékonyokban (in lumbis). Ha pedig azeknek-is minémüségek ollyan mint most meg-jegyzettük, á méhnek szája meg-nyilatkozik, és á viz hártya á fájdalom alatt meg-feszül; tehát valóságos szülö fájdalmak ezek-is.

De vagynak ollyatén nehézkesek-is, á kik gyakran szültenek, és méheknek szája á nehézkeségnek utólsó honapjaiban annyira meg-nyilatkozott, hogy egy új is el férhetne benne: de ezért ne higyjék á Bábák mindjárt, á méh száját nyitva találván, s ha némü-nemü fájdalmak támadnak, mellyekböl csak szapara szülést lehet jövendölni, hogy kezdödik á szülés. Ha pedig ezen fájdalmakra inkább meg-tágasodik, és á viz hártya meg-feszül, melly á leg-bátorságosabb jel: el hitetheti magával á Bába valósággal, hogy ezen fájdalmak valóságos, és á szülést elé-mozditó fájdalmak legyenek.

A' szülésnek kezdetében-való fájdalmak szenvedhetök, s nem tartnak sokáig: de á mikor már á gyermeknek feje vastag

réſzével kivált, à méh' ſzájába lépik; erösebbek és egymáſt követik, à mig végezetre à gyermek' feje à ki-menetelig nyomul: ekkor már à fájdalmak többé meg-nem ſzünnek, és olly nagyok, hogy à ſzülöknek kezeik és lábaik reſzketnek; mellyek végezetre à gyermeket à világra mozditják. Fájdalommal kell tehát minden Aſzſzonyi-Állatnak közönſégeſen gyermekét è ſirálmas világra ſzülni. Ezek à fájdalmak el-kerülhetetlenképpen ſzükſégeſek, hogy à ſzülés ſzerentſéſen véghez menyjen; de még-is okoſan erölködjék ezek alatt à ſzülö; tartſa-fel lélekzetjét, és nyomja igy à gyermeket, mellyre à Bába kénſzeritſe, ha nem-is akarna. Mert az illyetén erölködéſnek igen nagy haſzna vagyon à ſzapara ſzülésnek meg-könnyebitéſére: holott ellenben érzékeny, oſtoba, kivált Férj nélkül-való ſzemélyek à gyermeket ſzántſzándékkal nem akarják ki-nyomni, hogy è haljon meg útjában, az erölködés által fájdalmaiknak véget nem akarnak vetni, s è miatt laſſu ſzüléſſel kénoztattnak.

Fájdalmak nélkül az erölködés és nyomás ſem háſznál ſemmit-is, ſöt még káros: mivel idö elött meg-erötlenednek, s à ſzülés még-ſem ſiettetödik-meg. A' ſzülö,

lő, ha szüléſe á terméſzetnek rendje ſzérentvaló, az elſö fájdalmakban laſſan, minél tartoſabbak pedig á fájdalmak annál inkább erőlködjék.

A' nehéz és veſzedelmes ſzüléſekben á valóſágos fájdalmak rendeletlenek, tsak hamar elé-állanak, ſ ismét el-múlnak, néha éppen nem-is térnek viſzſza. Ezeknek haſzna, kára, vagy tartóſſága külömböznek á ſzülésnek környül álló dolgaihoz-képeſt.

Ha á ſzülés á terméſzetnek rendje ellen-való; tiltſa-meg á Bába az erőlködéſt: mert el-folynának á vizek, á méh ſzintén úgy ſugorodnék á gyermekre mint egy fő-kötő á főre, és á gyermeknek á méh ſzájába lépett reſze nagyon meg-dagadna: é miatt á Bába á forditáſt nehezen vihetné véghez, ſ mind az Anyának mind á gyermeknek tsak veſzedelmes vólna.

A' gyermeknek ſzülettetéſe után mindjárt el-tünnek á fájdalmak egy ideig, és az Anya egéſz teſtében fájdalom nélkül-való erötlenſéget erez: de majd ismét viſzſza térnek, mellyeket *Utó fájdalmaknak* nevezünk, mivel á gyermeknek ſzülettetéſe után újjolag jelennek-meg. A' millyen nagyok ezek á fájdalmak, ſzintén ollyan ſzük-

ſégeſek : mivel ezek által le-válik á máſſa laſſan-laſſan á méhröl, és ezután mint egy már haſzontalan idegen teſt á méh' ſzáján és hüvelyjén ki-taſzitatik. Ezek-is külömböznek idejekre, tartoſſágokra, haſznokra és károkra nézve ſzintén úgy mint á ſzülö fájdalmak. Némellyekre hamar, máſokra kéſén jönek, gyengék, hamar el-mulók avagy erösek, és tartóſak lehetnek. Az utólſók ámbár fájdalmaſak, és ſzenvedhetetleneknek láttattnak lenni á ſzülöknek; még-ſem veſzedelmeſek, hanemha felettébb tartoſak és nagyok vólnának, és é miatt á tiſztulás fel-akadna, s á méhnek gyuladáſatól vagy más veſzedelmes következéſektöl lehetne félni. Ha pedig az utó-fájdalmak igen gyengék, vagy éppen ſemmi fájdalmak ſem következnének, és á nehéz máſſa réſzſzerént, vagy egéſzſzen magától elébb leſzakad á méhtöl, mint egybe ſugorodott á tágas lágy méh: á leg nagyobb veſzedelemben foroghat á gyermek-ágyas, hogy hirtelen vér-folyásban meg-halhat, ha á Bába ſietve ſegitſéget nem nyújt.

A' *fattyú fájdalmak* többire á kolyikától erednek; de nem minden nehézkeſek kénoztattnak ezektöl, mellyek ſokkal fájdalmaſabbak, mint á valóſágos fájdalmak,

nem

nem tartnak rendet, és többire á ſzülésnek kezdetében állanak-elé. Nem-is kezdödnek á kereſzt-tsonton, s nem nyulnak elé á vékonyon; hanem haſokban imitt-amott érzik á fájdalmat s á köldökök körüll, nem külömben á ſzemérmekben-is; mintha kéſſel vagdalnák. A' méhnek ſzája megnem nyilik, ſöt néha, ha az elött nyitva is vólt, bé-zárlódik, és úgy tetſzik, mintha á méh valami különös görtſös ſugorodás által alól-felöl fel-felé, és nem fellyelfelöl alá-felé akarna egybe ſugorodni. Ezen fattyú fájdalmaknak okai ſok félék. Ha ſzorúltt haſa vagyon á nehézkeſnek egy nehány napoktól-fogva, adj kriſtélyt néki ſzüz hús-levesböl olajból egy kevés mézzel es ſóval; ha pedig fázékonyſágtól erednek, kivált á ſzegényeknél, á kik teſteket illendőképpen nem ruházhatják, s magokat á hidegtöl nem óltalmazhatják; ezeknek gyakran meleg hús leveſeket vagy Theát kell adni, egyſzer, vagy kétſzer kriſtélyezz'd meg meleg vizzel, s egykevés olajjal és fekteſſ'd meleg ágyba: mert az illyetén melegités fog egyedül haſználni.

Máſok á kik éretlen ſerrel, éretlen vagy forratlan borral, gyümöltſel, vagy egyébb nehezen eméſzthetendő ételekkel

és italokkal rontották - el magokat: szenvedhetetlen metszö fájdalmakat szenvednek hasokban vagy has - folyással vagy á nélkül. Ekkor gyakran szek - fü théat (Chamomill) kell ezeknek inyjok adni, füstölt meleg ruhákat kell hasokra tenni, és egy, s több kristélyek szek - fü theából és olajból enyhülést szerzenek; de á has folyást nem kell mindjárt orvosságokkal meg - gátlani: mivel jó nem vólna.

A' kik igen érzékenyek és gyakran méh - fulladástól (passio hysterica) kénoztattnak, sokszor vagyon ezeknek illyetén fájdalmok szemérem testeken fellyel, s olly görtsös has és gyomor - fájások, hogy kezek lábok reszket, tagjaik egybe vonulnak (convulsio) tarkokig terjed ez á vonulás, s é miart némellyek hánynak, s á hányás után meg - könnyebbednek. Ezen inkább nyomorgató mint veszedelmes görtsös váltózások csak az érzékeny inaknak érzékenységek által tamadnak és terjednek mindenfelé - ki, mellyek részszerént ki - vagynak feszülve, részszerént pedig erötlenedve; nem pedig attól, á mint á köz nép hiszi, hogy á méh á torkokig hágna - fel. Ha ez á nyavalya gyakran tér viszsza és sokáig tart, sokszor nyavalya törésre válik. Azért azt

jo-

jovalljuk ekkor leg inkább, hogy éljenek szék-fü (Chamomilla) theával, hús levesekkel, mellybe egy kevés szék-fü kastoreummal vagyon forrázva; vegyenek gyakorta kristélyeket székfü theából, avagy hús-levesekből és tiszta olajból. A' hasokra tegyenek szeretsen-dió-virággal és nádmézzel füstöltt ruhákat. A' mikor á fattyu fájdalmak állanak elé, ezeknek okait közönségesen igen nehezen lehet által látni mindjárt: azért á szék-füből való thea, ebböl való kristélyek olajjal, és á hasra tétetett füstöltt meleg ruhák á leg-hasznosabb orvosságok; á hevesitö italokat pedig, spiritusokat és füszerszámakat, tellyességgel el kell tiltani az illyenektöl; ámbár jóknak itélik á szél-kólyikában, mellyet annak lenni hisznek, s meg nem kell engedni, hogy ezen fájdalmaknak egyikében-is erölködjenek. Ha á valóságos és fattyú fájdalmak együtt állanak elé: *elegyes* fájdalomnak nevezzük ezt. A' fattyú fájdalmat el kell hajtani, s ez után á valóságos fájdalmak keményebben kezdödnek.

HARMADIK SZAKASZ.

A' SZÜLÉSHEZ TARTOZÓ VIZRÓL.

Minden nehézkeſeknek méhekben találtatik valóſagos ſzülőviz, melly á viz-hártyába rekeſztettvén-bé, minden felől környül fogja á méhnek gyümöltſét, és mivel ez á viz mind inkább-való ſzaparadáſa által á méhet mind inkább ki-tágaſitja, á méhnek gyümöltſe-is az Anya haſára meg-eſhető minden erőſzakoktól, ú. m. eſéſtől, üteſtől, taſzitáſtól, s. á. t. meg-óltalmaztatik. Ezen viz-hártyának tulajdon haſznát, á ſzülésben láthatjuk, melly á méhnek ſzáját meg-tágaſitja, és illyetén formálag á gyermeknek ſzülettetéſére útat készit. Ez az út-készités pedig á fájdalmak által leſzen-meg, mellyek által á gyermek alá-nyomattatik, é pedig á vizet terjedéſe által ki-feſziti, á hártyákba zárlódik, haſonlataſſága ollyan mint egy hólyag, nemellyeknél erőſſen máſoknál kevésbbé feſzülve, á gyermeknek roſzſz vagy jó-elé állása ſzerént ſzülettetéſébe.

A' Bába á viz-hártyára nagy és ſzorgalmatos gondot viſeljen, ne hogy ezt vakmerőképpen tudatlanul és oktalanul meg

ſértſé

ſértſe és ſzakaſzſza: hanem à fájdalmaknak egyike alatt viſgálja-ki; mivel ez által à gyermek teſte állásáról itéletet tehet, ſ ebből gyakran àltal láthatja elöre, hogy à termeſzetnek rendje ſzerént, vágy az ellenvaló ſzülés léſzen-é?

A' mikor à gyermeknek feje à termé-ſzetnek rendje ſzerént egyeneſſen áll-bé à medentzének bé-menetelébe; à fájdalmak alatt-való erölködés által, ſok viz nyomul à gyermek feje körüll minden-felöl alá, à gyermek feje az egybe ſugorodó méhnek erejétöl mind inkább nyomattatik à bé-menetelen által à medentzének üregebe, és igy à ki-menetelre hajtattván, nyomja à vizet: ez okból kerek, hegyes formáju és feſzes à viz hártya, à mikor meg-tapogatjuk à terméſzetnek rendje ſzerént-való könnyü ſzülésben való fájdalmak alatt; à méhnek ſzáján úgy feſzül-ki mint egy ék, ezt meg-tágaſitja, ſ egyſzerre tsak fel-pattan, de nem elébb, valameddig à gyermeknek feje à méh' ſzájat eléggé ki-nem tágaſitotta, és à méh ſzája mint-egy el tünt à gyermek fejéröl: ez elött vagy ezután kevés avagy éppen ſemmi-ſem foly. Tsak azt jegyezzük-meg még, hogy à terméſzet ſzerént-való formáju viz-hártya, à mikor à gyermeknek

meknek feje kitſiny, à medentze pedig tágas, ſokkal nagyobb, és à mikor meg-ſzakad ebből ſokkal több viz foly-ki; minél nagyobb pedig à feje, ś keskenyebb à medentze, annál kiſſebb à viz-hártya, ś annál kevesebb viz-is foly. De à mikor à gyermek roſzſzul áll, akkor à viz-hártyának egéſz más formája vagyon, ś à mikor à méhnek ſzája vagy à gyermek feje félen áll, akkor à viz-hártya ſem ollyan kerek és feſzes: ha pedig à gyermek à terméſzetnek rendje ellen áll be à ſzülésbe; à viz-hártya hoſzſzukó, nagy, ſzélyes és lágy, à fájdalmak alatt igen kevéſſé vagy éppen nem feſzes, hamar el-ſzakad, és ekkor egyſzerre foly ſok viz ki, à többi pedig tsak ſzivárogva foly. Ennek okát, miért-hogy à vizek olly roſzſzul állanak, és ſzörnyü ſok foly-el, à mikor à gyermek nem fejének tetejével, hanem egyébb réſzével áll-be ſzülö utjára, könnyen által lehet látni: mert à gyermeknek feje tetején kivüll egy réſze ſem ollyan alkalmatos, hogy à be-menetelt ki-töltſe, és è miatt gördül mindenünnen egybe, ś nagy hoſzſzukó hólyagot formál, melly-minél fellyebb vagyon à gyermek, annál kevésbbé feſzeſebb, és mivel állása terméſzetnek rendje ellen-való, olly

hamar

hamar alá nem ereſzkedhetik, ſ nem-is nyomhatja á vizet.

Hogy á viz-hártya á méh' ſzájának meg-tágaſitáſára és á ſzapara ſzülésre á leg jobb eſzköz legyen, tudjuk bizonyoſon: nem ſzabad ennekokáért á Bábának ezt ſzorgos ſzükſégen kivüll fel-pattantani hogy á viz ki-folyjon: mert ez által á ſzülés tsak meg-késleltetik minden haſzon nélkül, ſ az Anyának felette ſájdalmas leſzen. Mert á gyermek feje á méh' ſzáját úgy ki-nem tágaſithatja, mint á viz-hártya, hanem annál inkább meg-ſzorongathatja és á medenzének üregébe-is alá nyomhatja; á honnét idővel meg-ſzakadhat. Hogy annakokáért bátrak és bizonyoſok leheſſünk, mikor kellyen á viz-hártyát fel-pattantani; négy eſeteket jegyezzünk-meg.

Elſőben. Fell-kell pattantani á viz-hártyát á terméſzetnek rendje ſzerént-való ſzülés alatt-is, á mikor ez, ennek hártyái felette erőſek és nem akarnak ſzakadni, á ſzemérem teſten ki-nyomultt, á gyermeknek feje pedig még á ki-menetelben vagyon. Ezt valamellyik fájdalom alatt á gyermek' fejének ellenébe kell nyomni, á melly, mihellyen á viz-hártya fel-pattant, bellyebbjő, és igy véghez megyen á ſzülés; á

melly

melly ezen ſegitfég nélkül még egy nehány orákig tarthatott vólna.

Máſadſzor. Valahányſzor à gyermek terméſzetnek rendje ellen áll-bé à ſzülésbe, és ezt meg-kell forditani: de még-ſem kell elébb fel pattantani, à mig à méhnek ſzája elégge meg-nem tágaſodott, hogy leheſſen kézzel bé-nyúlni; mivel igy à viz, ha magától pattan-fel elébb, vagy à Bába fel pattantja, el-foly, à méh à gyermek körüll ſugorodik, és à gyermeknek bé-lépett réſze à bé-menetelbe nyomul, mellykor igen nehezen lehet meg-forditani. Az illyetén eſetben ſokáig várni nem kell; hanem à Bába újjaival à méhnek ſzáját mindjárt tágaſitſa-ki, s fogjon à forditáshoz. Ettöl pedig addig félni nem kell, à mig à viz hártya még nem pattant-fel. A ſzülö à fájdalmak alatt addig erölködhetik, à mig méhének ſzája eléggé meg-tágaſodott; ekkor többire magától pattan-fel à viz-hártya s foly à viz. Ha pedig à történnék, hogy à ſzülö régtöl fogva állotta vólna ki valóſágos fájdalmait, à gyermeknek állása à terméſzetnek rendje ellen-való, és az Aſzſzony à ſzörnyü fájdalmak miat majd minden erejétöl még-foſztatott vólna; tehát fel-lehet pattantani, hogy folyjon à viz,

ha

ha á méhnek ſzája nem-is tágaſadott eleggé meg; tsak hogy ennek-utánna á Bába újjaival tágaſitsa-ki, és vigye véghez á forditáſt.

Harmadſzor. Ha á ſzülés alatt ſokáig tartó nagy vérfolyás mind az Anyát mind á gyermeket halállal fenyegetné: mert ha á viz-hártyát fel pattantjuk, erre ſok viz foly-ki, á méh réſzſzérent egybe húzhatja magát, és az erek mellyekből olly erősen foly á vér, meg ſzorulhatnak; melly által á vér-folyás meg-kiſſebbedik, és á gyakor has-dörgéléſre s á ſzülönek adott ſziv-erősitő orvoſſágokra viſzſza térvén á fájdalmak, meg öregbülnek, és á ſzülés elé-mozditatik valóſsággal.

Negyedſzer. Vagynak ollyas Aſzſzonyok, á kiknek tágas medentzéjek, és kitſiny gyermekek vagyon. Ha már ekkor á méhnek ſzája az elſő fájdalmakra hamar nyilatkozik-meg; á gyermek ſemmi ellent nem találván, á fájdalmas erölködéſnek ereje által inkább alá-nyomattatik; á ſzülés tsak könnyen és hamar véghez megyen, mellyen á jó Anyának ſzive örvend: de tsak hamar el-ájul, ábrázatja meg-ſárgul, kezei lábai hidegek mint á jég, és ha ſietve á Bába néki ſegedelmet nem nyújt, meg-hal á vér-folyás-

ban.

ásban. Ez onnét ered, mivel á gyermek felette hamar születtetett, s á mássa részszerént vagy egészszen elébb le-vált á méhtöl mint á lágy és erösen ki-tágasitatott méh egybe sugorodhatot vólna. Ha már á Bába egy ollyatén szülö Aszszonyhoz hivattatik á más szülésben, késleltesse á szülést addig á mig tsak lehet. A' szülöt fektesse az ágyba, és tiltsa-meg hogy fájdalmaiban ne erölködjék nagyon. Ha á méh' szája tsak egy kevésseg nyilt-meg, pattantsa-fel á viz-hártyát, és igy á gyermek feje á méhnek száját nem tágasithatja olly könnyen és hamarki mint á viz-hártya, s ez által meg-késleltetik á szülés: ez alatt elég helyje és ideje vagyon á méhnek, hogy egybe húzhassa magát, kivált ha á hasát szüntelen dörgöli. A' mihellyen véghez ment á szülés; á méh egybe húzta már mágat, és vér-folyástól tovább félni nem lehet.

Nintsen minden nehézkesnek fattyú szülö vize á méhében; ha pedig vólna, á hártyákon kivüll vagyon á méhben. Ez tsak kevés idövel á szülés elött úgy foly és szivárog-ki, hogy eszre se veszi á nekézkes. Ha pedig á fattyú viz á két hártyák között vagyon; az eres hártya olly rendesen pattan fel, mint mikor á gyermeknek

valóſágos viz hártyáját pattantjuk-fel, ſ kifoly à fattyú viz. A' máſſának hártyái között ritkán vagynak ezen fattyú vizek, mellyeket nem elébb, hanem à gyermeknek ſzülettetése után lehet tapaſztalni, à mikor t i. à máſſának ki-vevése végett à Bába mútató újját vagy hüvelykét à méhnek hüvelyjébe dugja; à hol à be-menetelben reá ſe gondolván, egy kitſiny lágy hólyagot tapaſztal. Azt hiſzi elſöben némelly Bába ekkor, à ki meſterſégében még nem járt költ eleget, hogy à máſadik gyermeknek vize feſzül-meg: ha pedig jól ki-viſgálja, egy topló forma lágy teſtet talál, melly à máſſa. Ezen hólyagot à Bába pattantſa-fel, ſ vegye-ki à máſſát illendöképpen.

Ez à ſzülés elött kevésbbé vagy inkább ki-folyo fattyú viz à nehézkeſeket és Bábákat gyakorta nem kitſiny félelembe ejti: mivel azt hiſzik, hogy valóſágos ſzülö viz, és à ſzülés nehezen, kéſén, vagy meſterſég által kételenitetik véghez vitettni; è pedig à nehézkeſeknek igen keſerves à Bábáknak pedig nem kellemetes dolog. Néha ezen alattomban folyó vizek à gyermeknek valóſágos ſzülö vizei; mellyeket à Bába jól ki-nem viſgálván, fattyú vizeknek tart, és ezen tunyaſága miatt helyre

hozhatatlan károkat ſzerez: mert à méh egybe ſugorodik, à gyermeknek bé-lépett réſze alább nyomul, és ekkor veſzi, noha ſelette kéſöre, eſzre, hogy à gyermeket à forditásnak meſterſége által régtöl-fogva ki-kellett vólna húzni, à mit már ſzörnyü nehezen vihet véghez, à nehézkes irtozatos fájdalmakat kételenitetik ſzenvedni, s à gyermek többire meg-hal. Illyetén hibát vajha ne tapaſztaltunk vólna olly ſokſzor! Annakokáért à Bába, nagyobb bizonyosſágnak okáért vigyázzon, hogy jelen vagynak-é à fájdalmak, és meg-nyilatkozotté à méhnek ſzája? Ha à viz hártya à fájdalom alatt fel-pattant, à viz foly, ſzivárog alattomban, és nem viz hártyát tapaſztal többé à Bába, hanem à terméſzetnek rendje ellen bé-lépett mezitelen gyermeknek réſzét; ekkor minden úton-módon à forditáshoz kéſzüljön. Ha pedig à viz fájdalom nélkül, tapaſztalhatatlanképpen foly, és egy hólyagot érez à méhnek ſzájában; tehát tudja-meg, hogy è fattyú viz, melly miatt ſem à nehézkes, ſem à Bába meg-ne ijjedjen. (De à Bába à jelen-lévö fájdalom alatt viſgálja-ki, hogy feſzül-é-meg egy vizhártya; mivel à fájdalom alatt ſokkal könnyebben lehet érzeni: mert meg-eſik néha

néha, hogy á viz - hártyának igen kitſiny feſzülete lévén, olly ſzorollan lapul á gyermek fejére, hogy á gyermeknek mezitelen fejét gondolja érzeni, á fájdalman kivüll pedig ſemmi bizonyoſt érzeni nem lehet) Folyhatnak á gyermeknek valoſágos ſzülö vizei, ha á viz - hártya kerek, hegyes, és egéſz - is: é pedig akkor eſik - meg, á mikor á hártyák fenn á méhben pattannak - fel; ekkor á viz - hártyá á fájdalom alatt - is lágy, és á gyermek fejével együtt jö - ki á ſzemérmen. A' viznek ſzinére vagyázzon nagyon á Bába; ha fejér á viz, termélzet - ſzerént - való, ha pedig zölden és különös ſzagoſſág nélkül tapaſztalja, ekkor többire far - tsikával, áll á gyermek á méh' ſzájába, á kinek ganyéja á vizzel elegyedik - meg: de ha ſárgálló - ſzederjes vagy fekete és büdös halál ſzagja vagyon; akkor meg - vann halva á gyermek, és ſietve ki - kell takaritani á nehézkeſnek teſtéböl, ne hogy el rágadjon á rotthadás az Anyára

ÖTÖDIK RÉSZ.

A' SZÜLÉSEKNEK FEL-OSZTATÁSOKRÓL.

Két-felé oſztjuk á ſzüléſeket, ugy mint az *idöre* mellyben t. i. á ſzülés meg-eſik, és *végére avagy ki-menetelére*: mivel ſzapara, vagy kélſö, jó avagy veſzedelmes lehet.

A' Nehézkes, terhétöl akar mellyik hónapban meg-ſzabadulhat nehézkeſſégének idejében. Ha á hatodik hónap elött hóltt gyermeket hoz á világra, azt mondjuk hogy *gyermeke* veſzett, és illy formálag idö elött való felettébb; ha pedig á hatodik és kilentzedik hónapok között eleven gyermeket ſzül, idétlen ſzülésnek mondjuk.

A' leg-közönſégeſebb *ideji ſzülés* az, á mikor tökélletesen ſzámláltt negyven hetek, avagy harmintz egy napú kilentz honapok után eſik-meg.

A' ſzülés, akár ideji akár idétlen legyen, á mihellyen kezdödik, á Bába mindjáráſt kiváltképpen á ſzülésnek minémüſé-

gére

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

gére, környül-álló dolgaira és ki-menetelére vigyázzon szorgalmatosan, á mit elöre által-láthat: mert á szülés á természetnek rendje szerént, vagy az ellen-való lehet. De mivel á természetnek rendje szerént-való szülések is külömb-külömb-félék; tehát *természetnek rendje szerént való könnyü, természetnek rendje szerént-való nehéz, természetnek rendje ellen-való, és veszedelmes szülésekre* osztattnak-fel; mellyek magokba foglalnak minden lehetséges szüléseket, ezen rend szerént á következendö részekben elé adattnak, és miképpen kellessék ezekkel bánni, á tapasztalásból következendöképpen tanitjuk.

Természetnek rendje szerént. való könnyü szülésnek azt mondjuk, á mikor tellyességgel semmi hiba sintsen jelen, melly á szülést akár mi úton-módon meg-nehezithetné; á mikor á gyermek feje tetejével tökélletesen jól, elöl ábrázatjával á kereszt-tsont felé, fejének hátulsó részével á szemérem tsontokfelé, áll-bé születtetésébe, az Anya legtovább hat vagy nyóltz orák alatt, gyakran elébb-is á tsupa természetnek segitsége által szül, és gyermekével együtt tökélletes egésségben vagyon.

Természetnek rendje szerént-való nehéz szülésnek azt tartjuk, á mikor, ámbár á

296014
246

gyermek à természtetnek ereje által fejével jö à világra; de à szülés huszannégy orákig, néha tovább is tart, ha à feje nagy, avagy ha à medentze à gyermek' fejéhez-képest szorossabb mint kellene, avagy ha egyébb számtalan hátritások à szülést meg-nehezitik; mellyeket az értelmes Bába elöre látván el-távoztathat; avagy ha jelen volnának, à fekvés, helyre valò hozás, avagy más illendö mód által meg-orvosolhat.

Természtetnek rendje ellen-való szülésnek à nevezteik, à mikor à gyermek olly rosszul áll, mellyszerént nem születtetthetik, hanem à mesterséges forditás által kell à világra hozni; avagy ha à gyermeknek à természtetnek rendje szerént egyenes és jó uton bé-lépö feje sokkal nagyobb, vagy pedig à menedék tsont-helyje szorossabb, mint sem hogy az el-várttszülettetés természtetí módon mehetne véghez. Ezt elöre láthatja à Bába; de nem segithet: azért lelke esmeretétöl viseltettvén köteles arra, hogy à Bába-Mesternek meg-jelentsel, à ki az illyetén vehéz és veszedelmes szülésben illendö segedelemmel jelenjék-meg.

Veszedelmes szüléseken Ollyatènokat értünk, à mikor à medentzének jó formája és állása vagyon, à gyermeknek feje nem

felette

felette nagy, egyenessen, és à természetnek rendje szerént áll, következendőképpen à szülés könnyen és hamar mehetne véghez, ha az Anyát és gyermeket halállal fenyegető veszedelmek nem követnék à szülést, u. m. vér-folyások, à köldök-kötelének elé-esése, sokáig tartó nyavalya törés, avagy más hamar öldöklő nyavalyák. Az illendő helyjén pedig meg-mondjuk, mitsoda kötelessége legyen à Bábának az illyetén gyászos változásokban?

A Gyermek-veszésről és idétlen szülésről.

Ha à nehézkes nehézkességének első honapjaiban, az az à hatodik, vagy hetedik honapban gyermeket szül; azt mondjuk, hogy gyermeke vesztett, avagy ha gyermeke él, idétlent szült: melly külömb-külömbféle meg-történhető okoktól eshetik-meg, u. m. hirtelen rettenéstől, haragtól, szomorusságtól, bánkodástól, véressségtől, szorulásoktól, görtsös sugorodásoktól, à testnek rendeletlen mozgásaitól, rázásától, lovaglástól, szekerezéstől, tántztól, külső erő-

ſzakoktól, kivált forró, fájdalmas betegſégektől és vér-folyáſoktól.

Ezen betegſéget ſzerző változáſoknak hathatoſága á méhre nem mind egyenlő: mert némellyeket mindjárt meg-támád á ſzülő-fájdalom, mehek meg-nyilatkozik, ſ méheknek gyümöltſe el-megyen; máſolat pedig, á kik á meg-irtt és azokhoz haſonló változáſokra azután kéſén érzik magokat ollyképpen, gyakorta ki-lehet ſegiteni á ſzerentſétlenſégből.

De ſok nehézkeſek vagynak ellenben, á kik minden ki-gondolható rendeletlenſégben élnek, hirtelen ſzerentſétlenſégbe eſnek, ſ még-is gyermekeiket, á mi tsudálkozáſra méltó dolog, el-nem veſztik; mellynek oka az, hogy teſtek egéſſéges, méhek nem olly érzékeny, ſ nem-is hajlandó á gyermek-veſztéſre.

Ha mikor már á Bába ollyan nehézkeshez hivattatik, á ki roſzſzul, és erötlenſége ſ fájdalma vagyon á kereſzt-tsontjában; arra viſeljen leg elſöben gondot, hogy á méh-gyümöltſét, ha tsak még lehetſéges, és á nehézkes véres, érvágás által, ha pedig régtől fogva ſzorultt haſa vagyon, húſ levesből, olajból és mézből kéſzitetett kristélyek, és az ágyban-való nyúgodalóm

által meg-tartsa. Ha ennek okai à görtsös sugorodások vólnának; szek-füböl való théat, hús-levest, egy vagy két búza szemet nyomó Kastoreummal, s fájdalmat enyhitö gyakor kristélyeket adjon, de méz nélkül; mivel à lázzasztó kristélyek à kereszt tsontban à fájdalmat tsak meg-öregbitenék, és valóságos fájdalmakat támasztanának. Ha szomjuságról panaszolkodik, s fájdalmak-is jelentik magokat; tök-magból készitett tejet vizzel és egy kevés mákkal kell adni; ha pedig egyébb betegségek vólnának jelen, Orvost kell hivni, à ki à betegen fog segiteni. De à Bába ezen elé álló szerántsétlenségnek okát à menyiben tsak lehet keresse-ki, és rendelje azok szerént orvosságait, hogy meg-elözhesse à szerántsétlenséget. Ha pedig à fájdalmak minden gondosság mellett-is tartósok vólnának, à méhnek szája meg-nyilatkoznék, és à viz à hartyájában meg-keszülne, avagy ha à Bába hivattatása után mindjárt látná à jelenlévö szülésnek jeleit; sietteſſe à szülötést, kivált ha à szülönek, szülesei alatt gyakran vólt vér-folyása. Meg-kell engedni à nehézkesnek à fájdalom alatt-való erölködést, hogy ez által à méhnek szája illendöképpen tágasulhasson-meg, és à méhnek gyümöl-

tse, mellyet, mivel akár hogy álljon, által megyen, meg-forditani nem szükséges, meg születtethessék. Ha á vér-folyás nagy és á szülö erötlen; hús levesekot kevés bort, avagy más sziv-erösitö orvosságokat kell néki adni, á hasát dörgölni kell, és ha á méhnek gyümöltse akár mitsoda állásában-is á méhnek szájján félig elé jött vólna; á Bába á jobb kezén lévö hüvelykét mutató, és közép újjaival együtt dugja á méhnek hüvelyjébe, mellyekkel á méh' gyümöltsét meg-ragadván, á szemérmen kihúzhatja. Ezután á méh egybe húzhatja már mágát, melly által á vér-folyás az egyébb következhetö veszedelmekkel együtt el-távazik. Ezen kis mássát erövel éppen ki-nem kell húzni, mivel á köldök kötél hamar le-szakadhat; á mássa pedig vagy késöre vagy hamar magától egészszen vagy darabonként ki-jö. De ha, á mi ritkán esik-meg, á vér folyásból veszedelmet látna az ember á méh' szájába két vagy három újját dugvan, le-kell választani és ki-kell venni. Egyébb-aránt az Asszonyi Allat úgy éljen, mint más gyermek-ágyas, á kinek ideji születése vólt.

Meg-esik néha hogy á vér-folyás egy néhány órákig tart, s még-sem tágul-meg

á

à méhnek ſzája, hogy gyümöltſe ki-mehesſen: de tsak egybe fel-akad à vér-folyás, à fájdalmak meg-ſzünnek, mivel à máſſa egéſzſzen le-vált, s à méh à máſſa és à gyermek körüll ſugorodott; melly által à vér-erek à méh' gyümöltſének ellen-állásától mintegy fel-dugattattnak: mivel hogy à gyermek à méhnek ſzoros ſzájától fel tartóztatik. Az alatt meg-élemedik az Aſzſzonyi-állat, és jól érzi magát; de egy nehány napok-mùlva új fájdalmak támadnak, à méhnek ſzája tsak hamar fel-nyilik; s à méhnek gyümöltſe à màſſával együtt ùgy ki-ſzottyan, hogy ſe vér-folyás ſe más ſzerentſétlen következéſek arra nem támadnak.

Vagynak ollyatén nehézkeſek, à kik egy nehányſſzor egymás-után az elött egy ideji gyermeket-ſem ſzülvén, minden ki tudhátó ok nélkül mindenkor egy honapban veſztettek-el gyermekeiket. Az illyen ſzerentſétlenſéget meg-elözni igen nehéz; mivel ennek oka talám magában à méhben lehet, melly felette kemény és tsak valami bizonyos határig nyúlik és tágaſul-meg. Ekkor à véres Aſzſzonyokon az eleintevaló ér-vágáſok, és lágy feredök nagy haſznot tehetnek; mivel ezek által à méh

meg-

meg-lágyulván, tágasadására alkalmatosabb lészen.

A' melly Asszonynak teste és kivált méhe gyenge s erőtlen, annak az Orvos mind belső mind külsőképpen erősitő orvosságokat fog jovallani.

Az idétlen szülésekről egyébb különös dolgot nem jegyezhetünk-meg, hanem hogy ezeketis, ha lehetséges meg-kell gátlani. A' Bába ebben-is szintén úgy mint az ideji szülésben, a gyermeknek környüllálló dolgaira és állására vigyázzon; arra-is gondot viseljen, hogy meg-forditsa, ha roszszul állott be a szülésbe.

Hogy pedig a sokféle versengéseket és kotzodásokat el-távoztassuk, azt kell megjegyzenünk az idétlen gyermekek-iránt, hogy ezek sokkal kissebbek az idő szerént valóknál, körmeik olly vékonyok s világosak hogy keresztül lehet látni, egész testek veres, kevesset sirnak, hanem szüntelen alusznak, nem-is ollyan tellyesek és kövérek ábrázatjokban.

HA-

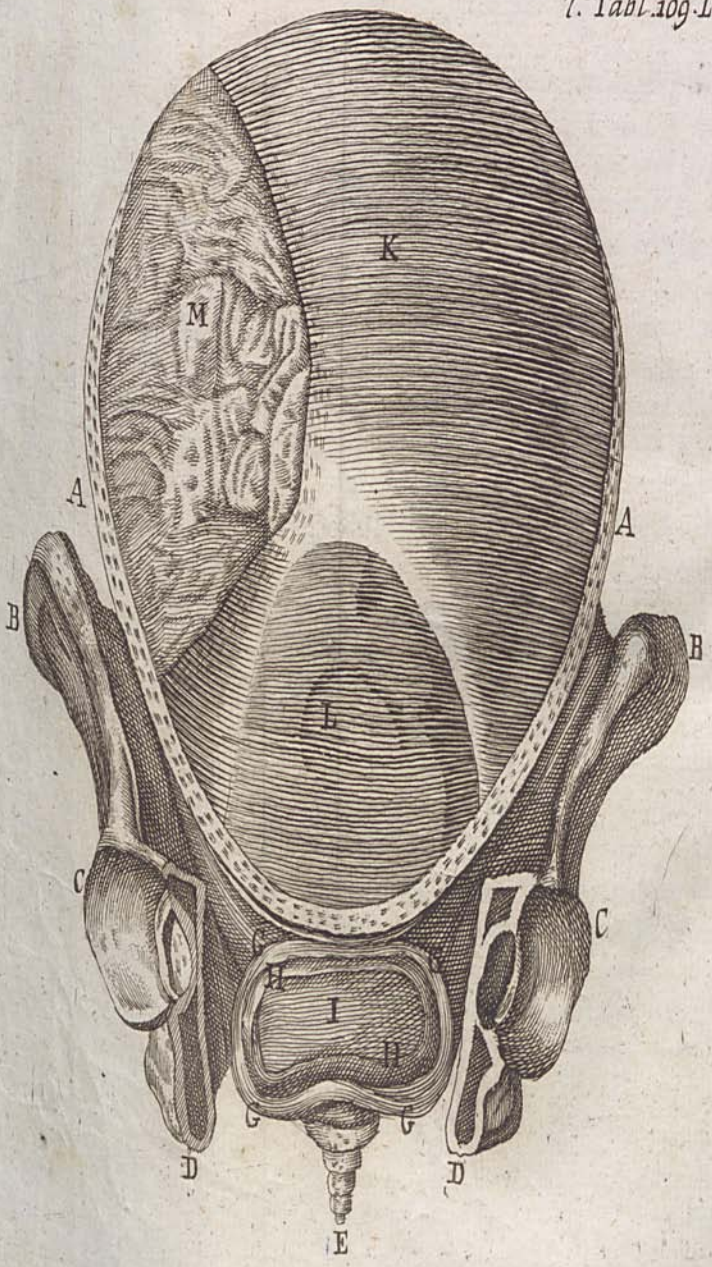
K
M
A
A
B
B
L
C
C
G
H
I
H
G
G
D
D
E

HATODIK RESZ.

VII. TÁBLA.

A. A. A' kettè metſzett nehézkes mehnek teſte.

B. B. C. C. D. D. A' medentzének tsontjai.

E. A' Far-tsik.

G. G. G. G. A' méhnek hüvelyje.

H. H. A' méhnek à fájdalmak alatt ki-tágaſultt ſzája.

I. A' viz hártja.

K. Az eres hártya, mellybe à gyermek bé vagyon zárva.

L. Azt példázza, à mikor az eres hártya fel-metſzetett, hogy à gyermeknek à ſzülésbe álló fejét à viz-hártyán kereſztül leheſſen látni.

M. A' máſſa, melly itten úgy példáztatik, hogy külſő ſzine ſok-féle réſzekre oſztatott.

A' mikor à méh' ſzájának illyetén formálag példáztatott tágaſſágát és à viz-hártyának ſzintén illyetén feſzüléſét tapaſztalja

à

á Bába; tudja meg, hogy bizonyosán kezdöjében vagyon á szülés. A' méhnek szája á mind inkább tartó valóságos szülö fájdalmaktól inkább, és végezetre annyira ki-tágasadik, hogy á gyermek-feje á viz-hártyának fel-pattanása után keresztül mehet, és igy á medentzének üregébe s végezetre á ki-menetelen ki-nyomulhat.

VIII. TÁBLA.

A. A. A. A. A' kettö metszett méhnek teste, mellyen á kettö metszett élet- és vér-ereknek kitsiny és nagy nyilatkozásaikat eszre-vehetjük.

B. B. B. A' mássa, melly á méhnek felsö és hátulsó részéhez vagyon növe.

C. A' szülésbe á természetnek rendje szerént álló gyermek.

D. A' gyermek fejének teteje.

E. A' méh szájának á szülés végett meg nyilatkozó hátulsó része.

F. A' méh' hüvelyjének hátulsó része.

Itten á gyermeknek, születtetésére á természetnek rendje szerént-való állását pél-

dáz-

8. Tabl. iio. Lev.

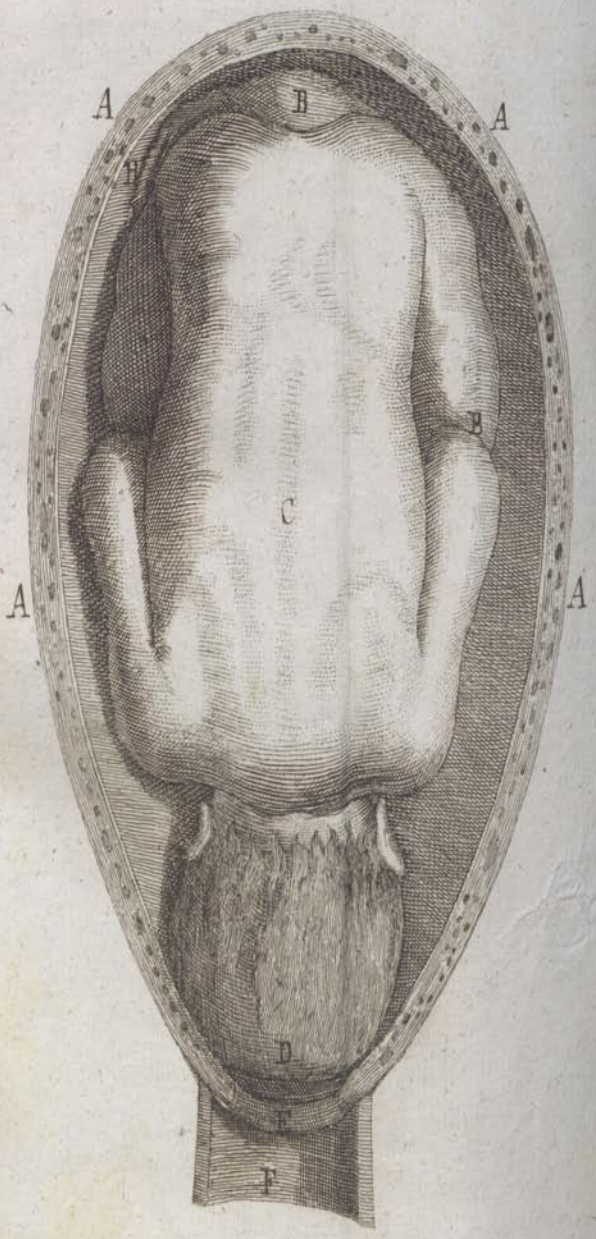

dázzuk; á honnét könnyen által lehet látni, meg-tekintvén á sok vér és élet-ereknek egész kerek és hoszszukó kerek nyilatkozásaikat, melly veszedelmes sőt hatálos vérfolyások-is támadhatnak, á mikor ketté szakadott á méh, vagy á másznak le-választása után vagy hogy felette puha lágy, és erötlen, avagy hogy á gyermek még benne vagyon, egybe nem sugorodhatik. Ollyan á méhnek formája mint egy tojás, á nyaka pedig szája felé sokkal vékonyabb mint másutt.

ELSŐ SZAKASZ.

AZ IDEJI ÉS A' TERMÉSZETNEK RENDJE SZERÉNT-VALÓ KÖNNYÜ SZÜLÉSRŐL.

MAGYARÁZAT.

*) A' mikor á nehézkesnek nehézkessége kilentzedik hónapja végére fordul, ekkor már á méh tökélletesen megöre

*) Láss á VII. és VIII. Tábl.

öregbedett, hasa melyjéig minden-felöl kitágasultt s meg-feszültt; és lassan-lassan meg-rokkan. A' jól fordultt gyermeknek feje, melly á medentzének tágasságához képest nem felette nagy, és fejének tetejével elöl á bé-menetel felett áll, ezen által lassan lassan á méhnek szájával együtt á medentzének bé-menetelébe rokkan; és innét vagyon, hogy á hasnak felsö része á melytöl mind inkább alább és mély bben ereszkedik á köldök-felé, melly ekkor már inkább ki-áll. Ebben az idöben á nehézkes könnyebben vehet lélekzetet, á melyje alatt-való feszülések, á gyomornak émelygése á hányás, melly némelly nehézkeseknek, utòlsó idejek felé, á méhnek, az ételtel és itallal tellyes gyomorra-való nyomásától származik, meg-szünnek; de ezek helyett már más bajos változások támadnak, mellyek a szülésnek idejéig mind-inkább ostromolják á nehézkest; mert fáj á kereszt-csontja, vékonya; mellyek, á mint már szóllottunk, *Elöl-járó fájdalmak*; szüntelen-való nyomulást tápasztal elö hasában, egymás után-való izgatást á vizelléstre és székre, sok taknyos forma nedvesség foly-ki szemérméböl, s némelynek szemérme meg-is dagad. Úgy tetszik, hogy mind ezen

vál-

változások csak á hasnak rokkanásatol származnak; mivel á gyermek feje á medentzében lévő és körüll-alló részeket nyomja; melly jelekből azt lehet jövendölni, hogy rövid idő alatt elé áll á szülésnek munkája.

Ha ekkor á Bába mutató újjával á belső szülő részeket ki-vizgálja, és á medentzének be-menetelében egy kerek, kemény, mélyen álló és meg-mozdulhatatlan golyobist, melly á gyermek feje, az első szülőkben meg-zártt, á kik pedig több gyermekeket szültenek, valamenyiben nyitva lehető méh szájával együtt, talál: azt szokták ekkor á Bábák mondani, hogy á szülő idő jelen vagyon, és nintsen több bátorságos orája á szülőnek.

Végezetre á szülés el-kezdödik, á szülő elsöben gyenge és kevés ideig tartó fájdalmakat érez, mellyek mind inkább megterhesednek és öregbülnek, tovább tartanak, és rendszerént viszsza is térnek, á hasa meg-keményedik, és ha á Bába valamellyik fájdalom alatt az újjával á szülő részeket kivizgálja azt érzi, hogy á méhnek szája kerekdeden meg-nyilt, meg-felzült, mellyen egy kerek hegyes viz-hártya szorultt-elé. A fájdalmak után á méhnek szája és á viz-hártya lágy á hasával együtt.

A' terméſzetnek rendſe ſzerént - való ſzülés egyedül tsak á terméſzetnek munkája. A' méh, kivált fenekével egyenes lineában görtſös egybe-ſugorodáſával á gyermeket, é pedig á feſzes viz-hártyát nyomja; melly mint egy hegyes ék á méhnek ſzáját ki tágaſitja: ennek ki-tágaſadáſára pedig á ſzülönek nyögéſe ſokat haſznál; mivel fel tartván lélekzetjét á fájdalom alatt tehetſége ſzerént nyomja á gyermeket. A' gyermeknek feje á fájdalmak alatt-való erölködéſtöl á medentzének kemény és engedetlen tsontjai közé nyomattatik, ennek varráſai és lágyagya (ſutura & fontanella) egymáſra nyomulnak, á feje' böre pedig á feje tetején nagy rántzba nyomul, melly mind inkább kereken és nagyon meg dagad, és innét következik feje' tetejének dagadáſa, á mi meg-jegyzésre méltó és ſokat haſználó dolog. A' gyermeknek feje illyeténképpen környületében meg-kiſſebbülvén, meghoſzſzabbul, és é miatt könnyebben mehet á medentzének bé-menetelén által. A' mikor már végezetre fejének vaſtagabb réſze á méhnek ſzáján és á medentzének bé-menetelén által ment; á viz-hártya fel-pattan, és egyeneſſen á medentzének üregébe á kereſzt-tsontnak és far-tsiknak horgadáſokig

alá

alá nyomattatik, melly horgadás elé-felé utat mútat á ki-menetelre, és illyetén formálag sokkal hamarébb mégyen ki; mivel arra készitettvén nem olly vastag környületében és á far-tsik-is á ki-menetel-alatt viszsza nyomul. Minél inkább közelit illyetén formálag á fő á ki-menetelhez, annál inkább tágasadik-ki á méhnek hüvelyje. A' fájdalmak már többé meg-nem szünnek; reszketnek á szülőnek kezei és lábai, ábrázatja meg-tüzesül és egész teste izzad; á szeméremnek ajakai á méh hüvelyjébe viszsza vonulnak, á szemérem ki-tágasodik, és végezetre által ront á feje ábrázatjával á far-tsikán, mellyet á feje viszsza nyom, és á köz-húson, fejének hátulsó részével á szemérem tsontok alatt ki-jő, mellyet á teste á többi vizzel együtt tsak hamar követ. Minél inkább nyomul á feje á szeméremnek külső része-felé, annál inkább nyúlik-meg á köz-hús-is, és ekkor az al-fele-is nagyon nyilatkozik-meg. A' szülés után minden fájdalmak egyszerre eltünnek, á gyermek-ágyas gyenge és erőtlen, á mig végezetre az utó-fájdalmak szunyodásából fel-költik, mellyek á másfának egész le-válását és ki hajtatását megsegitik. E' tehát á termeszetnek rendje szerént-

rént - való könnyü ſzülésnek hiſtoriája; mellyre á Bába egyeneſſen viſeljen gondot, és felettébb való meſterkedéſe által ne rontſa - el.

MÁSADIK SZAKASZ.

A' BABÁNAK A' TERMÉSZETNEK RENDJE SZERÉNT-VALÓ, KÖNNYÜ SZÜLÉSKOR TEJENDŐ SEGEDELMÉRŐL.

A' mikor á Bába valami ſzülőhöz hivattatik; következendő ſzerſzámokat vigyen-el magával; mellyek mind á terméſzetnek rendje ſzerént, mind az ellen - való ſzüléſekben ſzükſégeſek.

Elſőben. Egy ſzülő - ſzéket ſzijjakbólvaló hevederekkel, hogy á ſzülő á fájdalmakon kivüll-is, mellyek gakran ſok ideig ſzünnek - meg, félig feküve rajta nyúghaſſék.

Máſadſzor. Egy horgas, botos hegyü óllót, hogy á köldököt, kivalt ha á nyakakörüll kerekedett, jól metſzheſſe - el.

Har-

Harmadſzor. Egy nehány keskeny kötötskéket, hogy á köldököt meg-kötheſſe. Tzérnát vagy vékony ſinórokat ne vegyen erre végre; mert ezek á köldöket az erekkel együtt tsak el-metſzenék á kötés alatt; melly miatt veſzedelmes vér-folyáſok támadnak.

Negyedſzer. Egy hólyagot tsontbólvaló tsövetskével kriſtélyezés végett: de ezen tsövetskének hegye ne legyen botos éles vagy hobortſós; mivel az illyetén á vég-hurkát tsak meg-ſérti.

Ötödſzer. Szalamiák vagy ſzarvasſzarv ſpirituſt; mellynek ereje el-nem füstölgött, hogy á nehézkeſnek ha el-ájul, vagy roſzſzul leſzen, és á ſzületett gyermeknek-is, ha életéröl kevés vagy ſemmi jelt nem ád, orrok alá leheſſen tartani.

Hatodſzor. Fejér ónból-való kereſztelö fóſtatót, hogy á ſzükſég úgy kivánván á gyermeket meg-leheſſen kereſztelni.

Hetedſzer. Egy darab tsere-fa toplót, mellyel á gyermeknek köldökét bé-leheſſen kötni, ha á ſzülés alatt á köldök-kötél á köldekéböl ki-ſzakadott völna.

Nyóltzadſzor. Két réfni hoſzſzaſſágu és két újni ſzélyeſlégü ſzött vagy váſzonból tsináltt póka kötöt, mellyet á terméſzetnek

rendje ellen - való ſzülésekben, à forditás alatt à gyermek lábára urkolhaſſon.

Egyébb belſö és külſö Orvoſſágokat hogy magával vigyen à Bába, nem ſzükſéges: mert à mint ezeket à Bábák magoknál tartják, vagy meg romlottanak és erejek el füſtölt, s többire à ſzülés alatt ezek több kárt mint haſznot teſznek; éppen ſemmit ſem ſegitnek pedig à mikor à ſzülés à terméſzetnek rendje ellen - való. Azt hiſzik némely Bábák, hogy ez avagy amaz orvosſág, mint bizakodnak, mindenekben ſegit, s ez által tsak el - henyéllik à ſegitésre - való alkalmatos időt. A' meſterſéges ſzülésnek véghez - vitelére à Bábának tsak keze à valóſágos orvoſſag.

Mind ezen meg - nevezett ſzerſzámok à Bábáknak ambár el - kerülhetetlenképpen ſzükſégeſek; meg - is à leg - keveſebbek gondolkodnak ezeknek meg - ſzerzéſekre. A' kereſztelö - foſtatót és jo óllót à leg - többeknél héjjában kereſſük.

A' mi à többi dolgokat illeti, mellyek à ſzüléshez ſzükſégeſek, u. m. meleg viz, bor, hogy à gyenge és erötlen gyermeket meg - leheſſen mosni, az Anyának és gyermeknek ſzámára - való fejér - némü, olaj, háj, vaj, és egyébb ſzükſéges dolgokat

kat elöre ſzerkezteſſe-elé á Bába, és minden káros zavaradáſoknak el-távoztatáſa végett úgy kéſzitſen mindeneket elé, hogy mindjárt kezére kaphaſſa. Az ágy-melegitö edényt és eleven ſzeneket abban á házban, á hol á ſzülö, á gyermek-ágyas és gyermek vagyon, nem kell tartani: mivel ezeknek párájok és füſtjök nem tsak á ſzülönek, hanem á ſegitöknek-is fö-fájáſt, ájuláſt, ſzédelgéſt és hányáſt okozhatnak.

A' Bábának leg-*elſöben* azt kell tudnia: hogy á ſzülésnek ideje jelen vagyon-é vagy nints? ne-hogy á ſzülésre-való idétlen nehézkes, kit-idöre-valónak gondol á Bába, az eröltetés által valami nyavalyába eſſék, avagy ha á jelen-lévö ſzülésnek minden jelei el-távoznak á nehézkes iſmét helyjére álljon és á Bábának gyalázatjára még egy nehány hetekig hordozza terhét.

Máſodſzor. A' Bába azon nehézkeſt avagy ſzülöt, á kinek ſzolgálatjában többſzör nem vólt, kérdezze meg, hogy ſzülté-é többſzör, ſzüléſe nehéz vagy könnyü, természetnek rendje ſzerént-való, és vólté vér-folyáſſal egybe-köttettve avagy nem? mert az az-elötti ſzüléſeknek hiſtoriájából eſzeſedhetik-meg á Bába. Ez után viſgálja-ki á haſának minémüſégét, meg-rokkant-é,

félen áll é, vagy egyenetlenü lemelkedett-é? és à gyermek mozog-é? A' mikor belſö ſzülö réſzeit viſgálja-ki, vigyázzon à méh' hüvelyjének minémüſégére, à fájdalmakra, ezeknek haſznaira, à méh' ſzájának nyilatkozáſára, és à viz hártyának formájára. A' mikor à méhnek ſzája réſzſzerént meg-nyilatkozott, ekkor à medentzének és gyermek' állásának ki-kereſéſére legyen gondja, nagy-é à gyermek' feje, vagy kitſiny, egyeneſſen all-é, vagy félen ez à ſzülésbe, egyedülé vagy egyébb réſzekkel, à terméſzetnek rendje ſzerént-é, avagy à gyermeknek egyébb réſze, miképpen és millyen réſze áll-bé à ſzülésbe? Hogy tehát mindeneket igen tökélleteſen ki-viſgálhaſſon, nem elég az, hogy tsak újjának hegyével tapaſzſzameg à gyermek' fejét; hanem nyújtſa az újját fellyebb, és à bé-menetelnek minden környékét s állásat körös-körüll à fön tapogaſſa-el.

Ezek annakokáért azok à dolgok, mellyek ſzerént à ſzorgalmatos, és az igaz lelki-eſméret ſzerént bánó Bábának minden kezdödö ſzüléſekben ſzorgalmatoskodnia és viſgálódnia kell, hogy à környül-álló dolgoknak minémüſégek ſzerént magának határt vetheſſen, és mindenekre gondot viſelheſſen.

A'

A' ſzülésnek jelen-létét következendő jelekből eſmérhetjük-meg:

Elſőben. A' fájdalmak valóſágoſak, mind inkább keményebbek, és rendſzerént viſzſza térnek.

Máſodſzor. Ezekre á méhnek ſzája kereken és egyenlőképpen nyilik-meg.

Harmadſzor. Ebben á fájdalom alatt egy kitſiny, hegyes és keményen feſzültt viz hártyát lehet érzeni.

A' mikor már á Bába valamellyik fájdalom alatt kereskedő mútató újjával á ſzülés jelen-létének nyilvánſágos és bizonyos jeleit tapaſztalja; el hiheti azt, hogy á ſzülés nem tsak el-kezdődik, hanem á terméſzetnek rendje ſzerént végződik-is. A' mihelyen ekkor á méhnek ſzája annyira meg-nyitlatkozot, hogy á Bába könnyen és alkalmatoſan ki-viſgálhatja újjával á gyermeknek állását (á mit ne tselekedjék á fájdalom alatt, hanem azon kivüll, á mikor á viz-hártya lágy, ne hogy idő elött fel pattantſa) á gyermeknek fejét egy kerek golyobishoz-képeſt mozdulhatatlanképpen fogja találni á medentzének bé-menetelében, mellyet könnyen meg-külömböztethet á far-tsikától: mivel ennek tsontos keményſége vagyon, á fő pedig lágyabb.

A' gyermek' fejének, mellynek ábrázatja á kereſzt-tsont, hátulſó réſze pedig á ſzemérem tsontok-felé vagyon fordulva, hegye tetejével á ſzülésbe-való bé-állaſát, tsak á viz-hártyának pattanáſa és á viznek folyáſa után lehet meg eſmérni, á mikor á gyermek' feje á bé-menetelt körös környül egyenlőképpen bé-tölti. A' gyermek' lágyagyát (fons pulſatilis) á kereſzt-tsontnál, és feje tetejének dagadáſát, melly az egymásra nyomuló fő-tsontoktól ered, mint fellyebb emlékeztünk, kereken, hegyeſen, és feſzülve találja.

Mind ezek felett á Bábának azt-is tudnia kell, hogy á medentze nem felette ſzük-é, avagy á gyermek' feje nem felette nagy-é: mert ekkor jóllehet á terméſzetnek rendje ſzerént-való, még-is nehéz, és ſokáig tartó ſzülés következnék. Ezen kettőnek egymáshoz-való egyenes jó mértékét onnét lehet meg-eſmérni, á mikor á ſzülésnek mindjárt kezdetében á gyermek fejét á bé-menetelben mélyen lehet érzeni, és minden viſzſza térő fájdalomra tapaſztalhatóképpen elé-tsúſzik, á méhnek ſzája hamar meg-nyilatkozik, és á viz-hártyának feſzülete nem kitſiny, hanem közép rendü nagy, kerek, hegyes, és kemény.

Utól-

Utóljára arról-is bizonyos legyen à Bába, hogy à gyermeknek feje mellett egyébb része nem állott-é bé à szülésbe, melly meg-nehezithétné à szülést. Erre nézve à külsö és belsö tapogatás által à jelen lévö szülésnek minémüségét, ne tsak tél-túl, à mint à leg többek szoktanak, és újjokat à méhnek szájáig-is alig viszik-fel, hanem vizsgálják-ki értelmesen.

A' mikor à Bába mind ezen jeleket, mellyek természetnek rendje szerént-való szülést igérnek, által látta; akkor mindeneket készitsen elé, à mi à szülésnek megsegitésére szükséges; adjon kristélyt à szülönek hús-levesböl, olajból és egy kevés mézböl, hogy à vég-hurka üresedjék meg, intse gyakorta à szülöt à vizellesre, minek elötte à gyermek' feje alá-rokkanna; nehogy ezen körüll álló részek, u. m. hátul à vég-hurka, elöl à vizelet-hólyag tellyesek lévén, à ki-menetelben à gyermek fejét meg-akadályoztassák. A' szülö az idönek minemüsége szerént öltözzék-fel, hogy fázékonyságba ne essék: de felette melegen se öltozzék. Sokat ne egyék: mivel az emésztés à szülésnek ideje alatt nem tökélletes. A' Bábák ugyan à sok ételt meg-engedik, s még azt-is mondják:

most

most annyit ebetel 's ihatol á menyi kell, mivel gyermek-ágyadban nem kapsz: s ez által mit tesznek? Meg nehezitik gyomraikat étellel és itallal, s é miatt, elégszer tapasztaltt halálos betegségbe esnek.

Régi szokás az, hogy á szülönek lábait bé-kell pokálni, mellyet á szorgalmatos Bába el nem mulathat az ollyan Asszonynál, kára nélkül, á ki-reája bizakodik. A' pokálás pedig csak azoknak kell, á kiknek tzombjaikon és lábaikon az erek meg-tsomóztanak (varices) mellyek ha meg-nönek attól lehet félni, hogy á szülés alatt meg-szakadnak és nagy vér folyás támad. Az illyeténeknek lábaikat hoszszu és szélyes poka-kötökkel alól felöl fel-felé kell kivált á tzombok körüll bé-pokálni: mivel ottan tsomósodnak-meg leg-inkább az erek.

Némelly Bábáknak szokások az, hogy egy keszkenövel kötik körüll á szülönek nyakát á golyvának el-távoztatása végett; de ezt jovallani tellyességgel nem kell: mert ha á keszkenöt vagy nyakra-valót ném-is szoritja nyakára; á szülésnek munkája által még-is úgy meg-dagad, hogy á vérnek á föböl á melybe-való viszsza-folyása meg-

gátol-

gátoltatik, és á ſzemélyjében ſzederjés-veres Szülőt á gutta ütheti-meg, s. á. t.

A' ſzülőnek elejin tellyes akaratját meg-kell engedni, fenn akar-é járni, vagy az ágyban maradni? Ha pedig ſzakadáſa, vagy egyébb ollyatén környül álló dolgai mindjárt elöre arra mútatnának, hogy fenn ne járjon, feküggyék-le. Azt kell jovallani nekie, hogy az elſő fájdalmakban magát ne erölteſſe nagyon: mert igy á gyermek feje meg-nem hegyeſednék s nem alkalmaztathatná magát á ki-menetelre; hanem meg-lapoſulna, melly által á ſzülés megkésleltetik; holott egyébb-aránt könnyen és ſzaparán véghez mehetet vólna. Ennekokáért á Bábáknak ſzokáſaik, melly ſzerént idő elött erőltetik á ſzülököt, igen káros: hanem minél eröſſebbek és tartóſabbak á fájdalmak, erölködjék annál inkább.

El-érkezvén á ſzülönek valamellyik fájdalma, valaki á házi-ſegitők közüll úgy tartſa térdjeit, hogy állhatatos és majd mozdulhatatlan fekte legyen; hogy fájdalmaiban illendöképpen és haſznoſan erölködheſſék. A' mikor á Bába tudja, hogy jól áll á gyermek; á ſzülés elé-menetelének tapaſztaláſára nézve ritkán tapogaſſa á ſzülöt; á ſzülö réſzeket, ha feſzeſek és ſzárazak,

háj-

hájjal vagy vajjal kenje-meg: de kezét ne tartſa ſzüntelen à ſzemérmen; annál kevésbbe feſzitſe és tágaſitſa-ki à két kézein lévö újjaival à ſzemérmet, à mi ſzörnyü dolog: mert ez által azt tselekedné hogy à ſzülö ſzükſégen kivüll ſzenved, ſzemérmének ajakai meg-dagadnak, ſöt à köz-húsis el-ſzakadhat.

Meleg italokkal, u. m. Leveſekkel, Théaval s. a. t. ſem kell à ſzülöt kénzani: mert è felett-is tellyeſek félelemmel, ſzüntelen izzadnak, hévſégröl és ſzomjuſágról ſzüntelen panaſzolkodnak.

Igyanak vizet, vagy ſert; ha megerötlenednek, bort; ha pedig erösen megpiroſodtanak, ábrázatjok veres, pulſuſſok ſzapara, tellyes, és feſzes; ekkor eret lehet vágni à karjokon, à minek ſokſzor vagyon nagy haſzna: mivel à vérnek à méhre-való ereje meg-gyengül, könnyebben ſugorodhatik egybe, s könnyebben-is nyomhatja à gyermeket; à gyúladàſok megelöztetnek, s meg-könnyebbül à ſzülönek erölködéſe-is.

Azon Aſzſzonyi Állatak, *à kik elſöben ſzülnek*, és nagyon érzekenyek; gyakran tsuklanak, némellyek félen beſzéllenek: de è miatt à Bába meg-ne ijjedjen, mivel nem

roſzſz

roſzſz jel; hanemha à ſzülö arról panaſzolkodnék, hogy gyomra és alſóbb haſa körüll olly kiváltképpen-való égö fájdalmai vagynak, hogy egy újjal ſem lehet megtapaſztani. Ha hévſége, ſzomjuſága, igen ſzapara, kemény és feſzültt pulſuſſa vagyon; jelen vagyon ekkor à gyuladás, és félö, hogy az eméſztö tüzben (gangrænában) halmeg; ha gyakor ér-vágáſſal, lágyitó boritékokkal, kriſtélyekkel és belſö orvoſſágokkal ſegitſéget hirtelen nem nyújtunk.

Némellyek gyakran mint à hidegtöl görſednek, és fáznak, à mit nevezzünk mi *Szülö hidegleléſnek*, mellyet à leg-több ſzülök ſzenvednek. A' gyakor meleg hús levesnek és théanak italàtól hamar el-mulik.

A' mikor à méhnek ſzája egéſzſzen eltávozott és à gyermeknek feje à medentzének üregébe ereſzkedett (à mit à Bába által-láthat, ha mútató újjának felével à gyermek' fejét el-érte, vagy pattant-fel à vizhártya, vagy nem) à ſzülöt vigye à ſzülö-ſzékbe, ha abban akar ſzülni; de elébb ne tselekedje, à mint ſokan ſzoktanak, à mig à méhnek ſzája eléggé meg-nem nyilatkozott. E' felett némellyek ſok orákig, s éjtſzakákig annyira eröltetik à ſzégény

ſzü-

ſzülöt, hogy ſok nyavalya támadhat belölle.

A' mihellyen á fel-állitatott ſzülö ſzékbe vitettetett á ſzülö Aſzſzony; á Bába á ſzülö lábai közé árra alkalmaztatott kitſiny ſzéketskére ül; két ſegitök á reszketö ſzülönek, reſzketö térdjeit, és egyik hátul mind két kezével kereſzt-tsontját s derekát tartják. A' Bába á ſzülöt arra intſejó ſzokkal, hogy fájdalmait illendöképpen nyögje ki. A' haſát erösen ne nyomja és tartſa: mert ſokſzor nagyobb kára vagyon mint haſzna ennek, s á ſzülönek haſa olly érzékeny fájdalmas leſzen, hogy ſzüléſe után alig lehet jajdulás nelkül meg-tapogatni. A' mihellyen á Bába eſzre veſzi, hogy á gyermek' feje á köz-húſra nyomul, ezt elé taſzitja, s á ſzemérmet ki-tágaſitja: ekkor á fájdalmak alatt á köz-húſt, melly három s négy újni-is ki-nyúlik és erösen meg-feſzül, vajjal vagy hájjal meg-kentt egybe fogott váſzon darabokkal tartſa, és nyomja az által menendö gyermek' fejének ellenébe és viſzſza, ne hogy el-ſzakadjon.

Meg-

Meg-ſzülettettvén á gyermek, köldöke kötelét meg-köti illendő módon, ſegitő társanak adja á gyermeket, ś arra vagyon gondja ezután, hogy á máſſát kaphaſſameg.

Miképpen kelleſſék á máſſát le válaſztani, á gyermek ágyas Aſzſzonyra, és újjonnan ſzülettetett gyermekre gondot viſelni: ezen oktatásnak utólſó Könyvében elé adjuk.

MÁSODIK KÖNYV

A' TERMÉSZETNEK RENDJE SZERÉNT-VALÓ NEHÉZ SZÜLÉSEKRŐL.

Terméſzetnek rendje ſzerént-való nehéz ſzülésnek à mondatik, à mikor à ſzülés, és à méhnek gyümöltſe, ſzülettetéſére, à terméſzetnek ereje által, à terméſzetnek rendje-ſzerént igazgattatik ugyan: de à ſzülőnek vagy gyermeknek réſzéröl, külömb-külömb-féle hibák vagynak jelen, mellyek à ſzüléſt meg-késlelhetik, vagy nehezithetik, és orvoſſágokkal, à ſzülőnek fekvéſével, vagy à Bábának kezével kételenitettnek ki-pótoltattni, és meg-jobbitattni.

ELSÖ RÉSZ.

A' SZÜLÖNEK RÉSZÉRÖL-VALÓ HIBÁKRÓL.

Azon okok és gátlások, mellyek természetnek rendje szerént-való nehéz szüléseket okoznak; á szülönek részéröl, medentzéjének roszsz formájától, avagy egyébb szülö részeitöl származhatnak. Szintén illy' nehezen szülhet á szülö, ha á szülö részeknek szomszéd tagjai, á szülönek

nyavalyás minémüſége, avagy á ſzülö-fájdalmaknak és á ſzülö erejének fogyatkazáſai okozzák.

ELSÖ SZAKASZ.

A' MEDENTZÉNEK HIBÁIRÓL.

A' medentzének hibáji, kivált ha é felette ſzük, és á terméſzetnek rendje ellen vagyon formálva; igen ſok ſzerentſetlenſégeket okoznak: mert ha á gyermek fejével áll-bé á ſzülésbe; meg-akad. Ha pedig á Bába á gyermeket roſzſz állása miatt meg-forditani kéttelenitetik; által láthatja eléggé, melly nehezen dughatja által á keſkeny és ſzük medentzén á kezét á meſterſégnek reguláji ſzerént-is: ennél pedig mindenkor nehezebben húzhatja-ki á gyermeket.

Ritka dolog az, hogy á medentzének bé-menetele, és ki-menetele mind egyſzerſmind feletre ſzük legyen. A' medentzének ürege mindenkor elég tágas; hanem ha terméſzet ellen-való tsont-dagadáſok találtattnának, millyeneket ollyaténokban tapaſztalhatnánk, á kik az Angliai, vagy Fran-

Frantzia betegſégektől gyötrettettenek valaha.

A' medenrze bé-menetelének formája jó, de köröskörnyül felette ſzűk lehet; ha pedig à ſzemérem-tsontok avagy à kereſzt-tsontnak tsúpja, melly többire hibás à bémenetelnek közepe felé nöt, à tsipő-tsontoknak pedig terméſzet-ſzerént-való tágaſſágok vagyon: formátlan medentzének mondjuk ekkor. A' medentzének formátlan és keskeny bé-menetelét à ſzülés alatt á Bába könnyen eſzre veheti, ha ùjjával köröskörnyül ki-viſgálja; à kereſzt-tsontnak à medentzébe tapaſztalhatòképpen való nagy tsupját pedig, kereskedő mútató ùjjával igen könnyen érezheti.

A' ki-menetelben à ſzemérem tsontok à fél tzirkalomnak formája helyett bé-felé nöhettek: illyetén formálag olly hegyes ſzegeletet formálnak, hogy à fönek hátulſó kerek réſze azon által nem nyomulhat, és è miatt à gyermek' feje à far-tsikat annál inkább nyomja. A' far-tsik is-meg-ſzükitheti à ki-menetelt, ha vagy felette horgaſon horgadott à ſzemérem-tsontoknak tzirkalmai-felé ſ még-is valamenyire engedelmes; avagy ha terméſzéti horgadáſa vagyon, de engedetlen és mozdulhatatlan.

Az elſö hibát meg-eſmérheti à Bába, ha vagy à ſzemérmen, vagy à vég hurkán dugja-bé mutató újját, mellyel ennek nyilvánſágos horgadáſát eſzre-veheti: mozdulhatatlan engedetlenſégét pedig onnét tapaſztalhatja iſmét könnyen, hogy ugyan azon újjával nyomni akarván à far-tsikat, ez engedni nem akar, és à teſtnek meg-ſértéſe nélkül hátra nem nyomhatja.

Az Ülö-tsontok között-való tágaſſág ritkán hibás.

Minél formátlanabb, és következésképpen ſzükebb à bé-menetel: annál nehezebb és kéſedelmeſebb á ſzülés; ámbár à gyermek' fejének nagyſága terméſzet ſzerént-való legyen egyeneſſen és jól áll. A' gyermek fejének, tsontjainak eröſzakos egymáſra-való nyomuláſa miatt, ſzörnyen meg-kell hoſzſzabbulni és hegyeſülni; melly által környületében vékonyabb léſzen, és úgy formálodik, hogy végezetre à bé-menetelt meg-hathatja: ehez pedig ſok idö kivántatik. A' ſzülö az illy hoſzſzas és fájdalmas erölködéſeiben nagyon meg-fárad és erötlenedik, s félö, hogy à gyermek meg-ne haljon: mivel à feje à medentzének erös és engedetlen tsontjai között nyomattatatik és ſzorongattatik olly ſokáig.

A'

A' mig á gyermek' feje minden fájdalomra, ambár ha kevéſſég és laſſan-is búvik-elé, á ſzülőnek fájdalma és ereje ſzünet-nélkül vagyon; addig á Bába ne féljen: mert á ſzülés egy ś két napokig és éjjekig-is tarthat, ś á gyermek még-is elevenen ſzületetthetik á világra.

De á mikor az erős és nagy fájdalmakra-is, mellyekben ſokáig fetrenget á ſzülő, á gyermek feje tsak á bé-menetelben akadoz, ś nem tsúſzik alább; á ſzülő réſzek á gyermek' fejének ellen nyomáſától meg dagadnak; á rettegő ſzülönek fájdalmai és ereje el-múlnak: elég nyilvánſágos ekkor, hogy á medentzének bé-menetele felette ſzük, és ekkor lehetetlen, hogy á terméſzetnek rendje ſzerént meheſſen véghez á ſzülés. A' gyermek meg-hal az ùtjában, ś á nyögő ſzülő veſzedelemben forog, hogy gyuladásban, és ébből következő eméſztőtüzben hal-meg, kivált ha haſzontalanul és kegyetlenkedőképpen erőtleti á Bába, ś idejen ſegedelmet nem keres á Bába-Meſter által; á ki á gyermeket vagy elevenen vagy halva ki-húzza. Ha á bé-menetelnek olly rendkivüll-való ſzoroſſágát vagy ſzük-vóltát á ſzülésnek mindjàrt kezdetében úgy tapaſztalja; hogy kezét tellyeſſégel

gel bé-nem dughatná : mindjárt jelentſemeg à dolgot haladék nélkül illendö helyjén ; hogy az idejénkoránt-való has-metſzés által mindeniket ki-leheſſen à halálnak veſzedelméböl ragadni. De tsak azt ſirathatjuk, hogy az eſzelös Bábák idején nem gondolnak à ſegitſégre!

A' mikor à ki-menetel à fellyebb megirtt mód ſzerént felette ſzük ; ekkor többire à bé-menetel tágas és bö : à medentzének formája közelit ekkor egy töltſérhez, melly fellyel tágas, és minél alább annál ſzoroſabb. A' gyermek' feje à bé-menetelen által ſokſzor igen hamar rokkan-alá à medentzének üregébe, s ekkor nagyon biznak à Bábák, hogy igen könnyen és hamar fog véghez menni à ſzülés : de à méhnek olly hamar meg-nem tágaſadható ſzáját à gyermek' feje à ki-menetelnek tsontjaihaz nyomja, melly által meg-gyuladhat s. à. t.

Az illyetén ſzülés, idejére és minémüſégére-nézve ſzintén ollyatén, mint mikor à gyermek feje à ſzoros bé-menetelben akadott-meg : de mivel ekkor még-is könnyebben nyúlhatunk à gyermek fejéhez, mint mikor meſzſze fenn vagyon ; nem olly terhes à ſzülés, mint az elöbbeni állapotban,

ban, ś ekkor á felette horgas, de még-is mozdulható far-tsikat hátra lehet nyomni, hogy á fönek könnyebb ki-menetelt szerezhessünk.

Mivel mostan á far-tsiknak hátra nyomattatásáról vagyon alkalmatosságunk á szolláfra; jegyezzük-meg, hogy két esetekben szoktuk hátra-nyomni ezt.

Elsőben: A' mikor á far-tsiknak felfelé-való horgadása olly nagy, hogy á gyermek' fejét meg-gátolja. Ekkor á Bába jobb kezén-lévő mútató és közép újjait úgy dugja á méhnek hüvelyjébe, hogy újjainak háta á far-tsik, tenyeres része á gyermek feje-felé legyen fordulva. Ha pedig áttól lehetne félni, hogy á méh hüvelyjébe akarván újjait dugni, á köz-hús el-szakadhatna: kenje-meg újjait jól, ś dugja á vég-hurkába, újjának hátával nyomja viszsza á far-tsikát tenyeres részével pedig okosan segiljen á gyermek' fejének á ki-menetelre.

De á Bába ebből szokást ne tsináljon, hogy minden héte-hóra újjait á vég-hurkába dugja: mert könnyen által furhatja; vagy ha kitsinnég-is bántja-meg, meggyuladhat, és az év meg-emésztheti.

Másadszor. Hátra nyomjuk az olly far-tsikat-is, melly nem hibás, á mikor á fájdalmak felette gyengék, vagy el-is múltanak. Ekkor á Bába mutató újját tsak egyedül, hátával á szülö hasa, elejével á far-tsika-felé á szülönek vég-hurkájába dugja; á far-tsikat olly erösen, és annyiszor nyomja viszsza vagy hátra, á mint tsak nyomhatja. De még-is tsak tapogatódva nyomja hátra: mivel az illyeténformálag fordultt újjával nagyobb erövel nyomhatván, le-is törheti. Illyformálag á fájdalmak néha viszsza térnek, és á szülés, melly még sokáig tarthatott vólna, gyakorta tsak hamar véghez megyen.

Mire vigyázzon továbbá á Bába, hogy az illyetén, természetnek rendje szerént-való nehéz szüléseket meg-könnyebbithesse, á gyermekre mitsoda gondja legyen, á gyuladásokat, s egyébb szomoru következéseket, mellyek á szülöt meg-támadhatják, miképpen gátolhassa-meg? elé fogjuk adni, á mikor á nagy fönek nehéz születtetéséröl szóllunk.

Felette

Felette tágas és bő lehet á medentze, bé-menetelében vagy ki-menetelében, vagy mind kettőben egyszerre mind.

A' bé-menetelnek tágasságát megesmerhetjük.

Elsőben: A' gyermek' feje, melly még á szülésnek kezdetében rokkant mélyen alá á medentzének üregébe, á be-menetelt ki-nem tölti.

Másadszor. A' gyermek' feje minden fájdalmakra mind inkább nyomul erőszakosan á ki-menetel-felé alá: mivel soholtsem ellenzi semmi meg.

Harmadszor. A' méhnek szája á gyermek' fejével egyszerre mind nyomattatik alá á fájdalmaktól. Hogy azért ekkor á méhnek száját tsipéstől és szakadástól oltalmazzuk-meg; á Bába fektesse á szülőt az ágyba, jobb kezén lévő újjaival nyúljon á méh' hüvelyjébe, egyenes tzirkalomban nyújtsaki, és tartoztassa á méhnek száját mindenik fájdalom alatt addig, á mig úgy meg-nyilatkozott, hogy á gyermek' feje által-menhet. A' gyermek-ágyas pedig szülése után tovább maradjon az ágyban, mint egyébbkor szokás: mert attól lehetne félni, hogy meg-szakad, vagy elé-esik á méhe.

Ki-

Ki-menetelében felette tágas lehet, á mikor á kereſzt-tsont és far-tsik igen keveſség ſöt nem-is horgadott-meg; hanem egyeneſſen áll mind kettö alá. Mivel annakokáért ezen tsontoknak terméſzetnek rendje ſzerént-való horgadáſaik nintſenek-meg, mellyeknek á gyermek fejét elöl-felöl á ki-menetel-felé kellene útat mutatniok: á feje, á kereſzt-tsont és far-tsik mellett egyeneſſen úgy nyomul alá á köz-húſra, hogy egy tenyérnire tágaſadik ez meg; á vég hurkának-is nyilatkozáſa mind inkább olly tágas léſzen, hogy két, s három újját-is belé dughatná á Bába; á ſzemérem pedig annál inkább ſzükül-meg; á ſzülésnek fájdalma kénos, ſokáig tart, és ha nem tud ſegiteni á Bába, utóljára ketté ſzakád á köz-hús á vég-hurkáig á gyermek' fejének nyomáſától; á honnét gyakorta orvoſolhatatlan nyavalyák támadnak, kivált ha á vég-hurka-is el-ſzakadott á közhuſſal együtt. Ezt á ſzegény nyavalyás, maga réſzéröl ártatlan Aſzſzonyi Allatat á Férje meg-utálja á tudatlon Bába miatt, maga magát-is meg-utálja, bús, bánatos, s életének minden napjait gyáſzos és gyötrelmes állapotban kételenitetik ſiralmaſon végzeni.

Ekkor

Ekkor à Bába úgy segiljen, hogy egy nehány újjait à gyermek feje és à köz-hús közé dughassa à méhnek hüvelyjébe, ujjait à gyermek homlokára alkalmaztatván, fejének à ki-menetelre útat mútassón. Ezen munkáját pedig à Bába állva vigye véghez: mert másképpen à szülönek közhusát szántszándekkal szakasztaná-el, kivált ha à szülő à szülő-székben ül, à kit ekkor à szülés végett jobb vólna az ágyba fektetni.

A' mikor pedig á gyermek feje olly erösen nyomult à köz-husra, hogy ennek el-szakadàsa nélkül à Bába, újjait à méhnek küvelyjébe tellyességgel bé-nem dughatná: ekkor à Bába ne mesterkedjék az újjával à ki-tágasadott vég-hurkában; mivel hamarébb sértheti-meg à vég-hurkát mint tzélját el-érheti: hanem vegyen kezére egy jól meg-kentt vászon tépeléket, mellyel kivüll à gyermek fejét nyomja felfelé, è közben pedig à gyermeknek valamellyik fájdalom alatt alá-nyomuló fejének nyomja lassan ellenébe à köz-hùst. Ha már è nem használna; úgy kételenitetik már à Bába mútató és közép újjait à szülő vég-hurkájába dugni, hogy à gyermek fejét elé emelhesse. De à mikor illyetén formálag kételenitetünk segiteni, à köz hús minden-

kor

kor el-fog ſzakadni, de nem éppen á végh-hurkáig.

Ez-is nehéz dolog, á mikor á bé-menetel á ki-menetellel együtt, következésképpen az egéſz medentze felette tágas. Mert ha á méhnek ſzája laſſan nyilotkozik-meg; á gyermeknek feje ſemmitöl ſem gátoltattvan-meg, á méhvel együtt á medentze' üregébé alá, ſ gyakran á ki-menetelen-is által nyomul.

A' méhnek ſzája, ha kivált á ſzülö felette eleinte vitettetetett á ſzülö-ſzékbe, laſſan és fájdalmaſan tágaſadik-meg; á méh ekkor erösen nyomattatik, ſokáig tart á ſzülés, és ha még-is egy ſzerentſére jól megyen véghez mindenekre nézve, ſ egyébb veſzedelmes nyavalyák nem következnek rea: még-is minden bizonnyal meg rokkan á méh, avagy meg-is ſzakadhat, mellyröl á negyedik Könyvben fogunk emlékezni. Ekkor á Bába á ſzülöt úgy fekteſſe az ágyba, hogy al-felével magoſatskán fekügyék, és é miatt ne rokkanhaſſon olly erösen alá á méh; ezután újjait á Bába á méh' hüvelyjén által dugja á méh ſzájáig, és ellenzze addig á gyermeknek á fájdalmak alatt kinyomulni akaró fejét; á mig á méhnek ſzája meg-nyilatkozott. Az egyébb dolgok

úgy

úgy vagynak, á mint á tágas és bö bé-menetelröl fzóllottunk.

De fokkal fzerentfétlenebb ennél ama fzülés á mikor t. i. nagyon tágas á medentze, és á méhnek fzája mindjárt az elfö fájdalmakra hamar meg-nyilatkozik. Ha á fzülö ekkor talpára áll, hirtelen kerefztül fzottyanhat á gyermek, á földre eshetik, s köldökének kötele ketté fzakadhat: avagy ha ez el nem fzakad; á kivüll lévö gyermek á méhnek belfö fzinén erössen függö máffát á ki-fordultt méhvel együtt á fzemérmen-is ki-ránthatja.

De ez á fzerentfétlenség ritkán, vagy éppen meg-nem eshetik, ha az okos Bába idején vagyon jelen, á kiis á fzülöt illendö idejében fekteti ágyába.

Vagynak fok tágas medentzéjü Afz. fzonyok, s még-is fzaparán s fzerentféfen végzik fzüléfeiket: de ezek fzüléfeik után vefzedelmes fött halálos vér-folyáfokba-is efnek; mellynek okait, és miképpen kelljen ezen nyavalyát á következö fzüléfekben meg-elözni? meg-jelentettük fellyebb, á hol á viz hártyának fel-pattantáfáról emlékeztünk.

MÁSADIK SZAKASZ.

A' MÉH' HÜVELYJÉNEK HIBÁIRÓL.

A' méhnek hüvelyje, az Aſzſzonyi Állatnak elſö formáltatáſában is ſelette ſzükön és ſzoroſſan formáltatthatott; ekkor nem olly ſzámaſak és nagyok á belſö börnek ránczai. A' nehézkeſſégnek ideje alatt ki-nyúlik ugyan: de á méhnek illyetén hüvelyje á ſzülésnek ideje alatt még-is inkább ſzükül-meg, mint á-máſok találtattnak; melly ez által á gyermek fejének ellent áll, s következendöképpen késöre és nehezen megyen véghez á ſzülés.

Tudjuk azt, hogy ſok kitſiny nyálkészitö tsomotskák találtattnak á méh' hüvelyjének ránczai között, mellyek kivált á ſzülésnek ideje alatt igen ſok nyálas nedveſſéget készitenek és botſátanak-ki: ez által á méh' hüvelyje meg-ſikul, s á gyermeknek ki menetelére-valò útja megkönnyebbül. De á mikor ezen nedveſſégnek illendö mértéke meg-fogyatkozik, és nints elegedendö jelen, avagy á ſzülönek belſö hévſége meg-eméſzti: ekkor á méhnek hüvelyje igen ſzáraz; ha meg-tapo-

gatjuk

gatjuk, forrónak, dagadtnak, ſzüknek lenni találjuk, és à rántzak kivált à ſzemérem-tsontok-felé nagyon meg-dagadtak; à ſzegény ſzülö ſzüntelen nyög és kiáltoz ſzörnyen, kivált à ſzülö fájdalmak alatt, égö fájdalmakról panaſzolkodik, és ha à Bába illendö idején ſegitſéget nem nyújt: meg-gyuladnak ſzülö réſzei, és az eméſztö tüz hamarébb tamadja-meg, mint à ſzülés véghez megyen.

Némellyeknek méhek' hüvelyjeiket à fenés vagy frantziás eméſztö nedveſſég úgy ki-rágta, imitt-amott efféle kelevényekkel, és ſümölts-formáju kiſſebb s nagyobb dagadáſokkal annyira meg-rakta; hogy meg nem tágaſulhatnak ſzörnyü fájdalom nélkül à ſzülés alatt. Ezen ſzörnyü fájdalmak miatt ſzülö fájdalmaikat ki nem akarják dolgozni; melly miatt à ſzülés megnehezedik, és ſokáig tart.

Minden ezen eſetekben à Bába kéſzitſen nyálas Kriſtélyt árpa-káſából, vagy olajból s téjböl, és foſtaſſa à méhnek hüvelyjébe à gyermek' feje körüll. Hogy pedig ez à nyálas Kriſtély olly hamar kine ſzivároghaſſék à méhnek hüvelyjéböl; tehát à Bába ennek tovább-való benn-maradáſa végett fekteſſe à ſzülött al-felével

magóſſan az ágyba. Az illyetén lágyitó łoſtatás ſokkal jobb, mintſem ha újjaival vajat vagy hájat dugna á méh' hüvelyjébe: mert á hol á gyermeknek feje áll, oda ſemmit ſem dughat-fel, és az á hely, mellyet ſzükſégesképpen kellene meg-lágyitani, ś nedveſiteni, ſzárazon marad. A' ſok kenés csak ſok fájdalmakat okoz, ś á méhnek hüvelyje még-is nagyon meg-dagad.

Ha á méhnek hüvelyje égő és forró, ſzülő tüzes, ſzomjuſágról és hévſégről panaſzolkodik; ekkor egyſzer, ś még az után iſmét egyſzer kellene eret vágni, (ha ſzükſéges az Orvos itélete ſzerént) hogy á gyuladáſt, és ebből következhető emésztő tüzet (gangrænát) meg-elözheſſük: igyék mondola tejet ſalétrommal, mézzel vagy nádmézzel, hiveſités végett: meleg téjbe mártott ſpongyiát is lehet ſzemérmére tenni, hogy á feſzes, ſzáraz, és meg-gyúladott réſzek meg-lágyuljanak és ſikuljanak.

Ritkán találjuk á méhnek ollyatén hüvelyjét avagy ſzaját, melly hoſzſzas és roſzſzul gyógyitatott keléſek miatt egybe nött vagy forrott vólna. A' mikor az illyetén eſetben á nyilatkozás felette kitſiny, ś á Bába á ſzülő vég-hurkájába dugott egyik újjával á gyermek fejének elé-jöyéſét érzi:

ekkor

ekkor Borbélyt hivjon mindjárt, à ki à terméſzet ellen-való forráſokat ketté metſzſe, és, à mig à gyermeknek feje à fájdalmaknak eröſzakai miatt el-nem ſzakaſztja ezen réſzeket, útat tsináljon: hogy ennek elmulatáſa miatt ne támadjanak egyébb gyáſzas és igen veſzedelmes következéſek. Nints annak meg olly ſok ideje, hogy egy ſzülővel illyetén formálag kellett bánnunk, à kinek méhe' hüvelyje elſö igen nehéz Szüléſe után félig forrot vala egybe; mellyet két élü ſzerſzámmal tágaſitottunk-meg, ſ à gyermeknek két nap és két éjtſzaka alatt à medentzének üregébe ſzorultt fejét fogóval kételenitettünk ki-húzni.

A' méh' hüvelyjének à ſzemérem-tsontoknál találtató rántzai gyakorta úgy megnyúltanak, és annyira függenek lágyan alá, hogy à Bába mùtató ùjját alig, és tsak hátra-felé dughatja-bé, melly nyavalyát nevezzünk à *méh' hüvelyje ſzakadáſának.* Ez à gyermek' fejét még-nem akadalyozza: de ha à Bába ezt hátra nem nyomja addig, à mig à gyermek' feje meg ſzülettetett; à ſzakadt réſzt à gyermek' feje olly keményen nyomja à ſzemérem-tsontokhoz, ſ annyira tsipi, és nyomja-ki à ſzemérmen, hogy gyuladás és eveſedés-is támadhat erre.

Tapaſztaltatott az-is, hogy à méhnek hüvelyje egéſz környületében három, ſ négy újni-is ki-nyomult à ſzemérmen à ſzülés alatt. Illykort à méh' hüvelyjének ſzakadáſát addig kell meleggetni meleg téjjel, à mig à gyermek' feje által ront; ezután tartsa à Bába mind két kezein-lévö újjaival hátra à gyermek fejének ellenébe, à mig meg ſzülettetett.

A' ſzülés után à Bába ne mindjárt tegye viſzſza, és à medentzének üregébe à méh' hüvelyjét; mivel meg akadályoztattnék à gyermek ágyas Aſzſzonynak tiſztulàſa: mert belſö réſze à méh' hüvelyjének úgy lapul egymáſra, ſ annyira dugja-meg à nyilatkozáſt, hogy à tiſztulás véghez nem mehet és ſemmi ſem folyhat-ki; à honnét ſzomoru következéſek támadnának. Annakokáért à Bába ezen ſzakadáſt hagyja mind addig à ſzemérmen kivüll, à mig az Aſzſzonyi Allat folyáſából meg-tiſztult: ez után viſzſza helyhezteti à gyürüvel való helyre hozás által, ſ meg-elözi ennek tovább-való ki-eſélét.

HAR-

HARMADIK SZAKASZ.

A' MÉH' SZÁJÁNAK HIBÁIRÓL.

A' méhnek ſzája - is, ha kéſén és nagyobb fájdalmakkal nyilatkozik - meg, mint az illendö valóſágos fájdalmak hozzák magokkal, kivalt kezdetében meg - nehezitheti à ſzüléſt. A' méhnek ſzája vagy görtſös módra ſugorodik egybe, á honnét à fattyu fájdalmak támadnak, mint fellyebb ſzóllottunk; melly állapotban ſzek - fü théat hús - leveſeket, gyakor Kriſtélyeket, ſzékfü théából és len - mag olajbol, à haſára pedig füſtöltt meleg ruhákat jovallhatunk: ha à méhnek ſzája vaſtag és kemény lévén egéſz környületében dagadva találtatik; ekkor à karon - való ér - vágás olly haſznot teſzen, hogy ſzemlátomáſt lehet eſzre venni. Mert ez által à vér à méhtöl másfelé vonattatik, à méhnek ſzája meg - vékonyul, s à leg - közelebb következö fájdalomra eſzre vehetöképpen, és gyakran olly hamar nyilatkozik - meg; hogy mindjárt után nyomul à gyermek, és à Bábának reményſégén kivüll rövid idö alatt meg - ſzülettetik.

De á méh' ſzájának meg ſzakadáſa (procidentia) még ſokkal nehezebb ſzüléſeket okozhat.

Elſőben: A' mikor á méhnek ſzája á méhvel és á gyermek fejével együtt á medentzének üregébe vagy á ki-menetelig-is egyeneſſen rokkan-alá: erről abban á Szakaizban ſzóllottunk, á hol á tágás medentzéről emlékeztünk.

Máſodſzor: A' méh' ſzájának egyedül csak elől-való ajaka, vagy

Harmadſzor. A' méh' nyakának elſő réſzével egyſzer s mind ſzakadhat-meg.

A' méh' ſzája elől-való ajakának mély elé-ſzakadáſát á ſzülés alatt onnét lehet meg-eſmérni, ha á Bába á méh' hüvélyjébe alá-függő húſos réſzt tapaſztal: á méh ſzájának nyilatkozáſa hátrább vagyon közell á kereſzt-tsonthoz, ennek tsúpja alatt, és ezen elől-való ajaknak ſzélyje olly feſzes mint egy ſinor, mellyet á Bábák elſőben á lágy viz hártyának lenni hiſznek.

Ekkor á ſzülés kéſő és fájdalmas léſzen: mivel ezen meg ſzakadtt vaſtag ajak á gyermek fejétől mind inkább alább és á ſzemérem-tsontoknak ellenekbe nyomattatik, á ſzája-is á kereſzt-tsonttól igen keveſſég mozdul-el, és kevéſſég nyilatkozik-

zik-meg. Ennekokáért á Szülöt á Bába fekteſſe-le, és két vagy három újjaival az elöl-lévö feſzültt méh' ſzája feſzes ajakának ſzélyjét kenegeſſe gyakran hájjal vagy vajjal; az elé ſzakadtt ajakat pedig á fájdalmak alatt újjaival tartſa á gyermek fejének ellenébe, á mig á gyermek meg-hatotta á méh' ſzáját, á mikor oſztán következik á ſzülés.

Meg-eſik gyakran, á mikor á gyermek feje meg-is ſzülettetett, hogy á méhnek ſzája, ſzintén mint á méhnek hüvelyje, olly görtſöſön ſzorul és kaptsolódik á gyermek' nyakára, hogy á Bába á gyermek' nyaka és méh' ſzája közé alig dughatja-bé egyik ujját: ekkor á méhnek feſzes ſzáját á Bába újjaival ne feſzegeſſe, s ne erölteſſe: mert el-ſzakaſzthatja; hanem várjon egy ideig, á mig el-hagyta á görts, és ekkor újjaival lágyſágát eſzre vévén azon igyekezzék, hogy az egéſz teſtet-is ki huzhaſſa.

NEGYEDIK SZAKASZ.

A' MÉHNEK FÉLEN-ÁLLÁSARÓL.

A' mikor á méh egyenes állásából úgy mozdult-el, hogy feneke á nehézkeſnek

hasában egyik óldalában, szája pedig ellenben által való részén á medentzének bémenetelében találtatik: *félen áll á méh.*

A' méh' félen-állásának külömb-külömb-féle okai vagynak; ha t. i. á medentze formátlan; á mássa nem á méhnek fenekén, hanem óldalán vagyon, ez nagy és vastag. Azon Aszszonyi-Állatoknak kivált áll félen á méhek, á kik többire egy óldalokan feküsznek, avagy ülö dolgaik alatt elé vagy óldalfélt görbednek. Sok egyébb okok is okozhatják ezen nyavalyát, mellyeket ki vizgálni nehezen lehet.

Az egész medentzének környületében egy hely sincsen, melly-felé félen nem állhatna á méhnek szája: de jegyezzünk csak négy föképpen meg-jegyzésre-méltó tájékokat-meg, á mellyek-felé félen állhat, u. m. oldalfélt, az az, valamellyik tsipö-tsont-felé, elöl á szemérem tsontokfelé, és hátul á kereszt-tsont-felé.

Leg-gyakrabban találtatik á méh' szájának félen-állása valamellyik tsipö-tsontfelé, melly á leg-könnyebb: á szemérem-tsontok-felé leg-ritkább, és tsak á görbékben találtatik, á kiknek hátok-gerintze vékonyaik (lumbi) tájékán inkább ki-felé vagyon horgadva, következendöképpen

belöl

belöl üreget formál, mellybe á méhnek feneke á háton-való fekvés miatt könnyen ereszkedhetik, s á szája á szemérem-tsontok-felé fordulhat. De á leg nehezebb és bajosabb az, á mikor á méhnek szája á kereszt-tsont-felé áll félen: mivel ekkor á méhnek feneke á gyermekkel együtt á hasban elé-felé vagyon, melly majd á térdekig függvén, alig lehet fenn tartani, s illyetén formálag á méhnek száját nehezen lehet helyjére helyheztetni. Minél inkább mozdul-el ekképpen á méhnek szája egyenes állásatol az emlitett okok miatt; annál inkább áll-félen. Akár melly felé álljon félen á méhnek szája; tudnia kell á Bábának, hogy tökélletesen áll-é félen vagy nem? *Tökéltetesen félen állónak* akkor mondjuk, á mikor szája á bé-menetel felett olly meszsze áll félen, hogy ezt á Bába egyik újjával vagy éppen nem, vagy igen kevéssé tapasztalhatja: *nem tökélletesen félen állónak* akkor mondjuk; á mikor á méh' száját á medentzének ugyan üregében, de nem közepében, még-is mind azáltal egész környületében tapaszthatja.

A' méh' szája félen-állásának következendö közönséges jelei vagynak.

El-

Elsöben: A' Nehézkesnek hasa nem áll á középében, hanem azon óldalán inkább, á hol á méhnek feneke vagyon.

Másadszor: A' fájdalmak kezedetben erössek: de á méhnek egyenetlen sugorodása miatt, olly fájdalmasak, mintha késsel metszenék, s nem tartósak.

Harmadszor. Mivel á hoszszukó és kolbász modjára alá függö viz-hártya azon tsontra, melly felé felén áll á méhnek szája, nyomattatik á gyermek fejétöl; szaparán el-szakad, és á vizek szüntelenül folynak-ki.

Negyedszer. A' leg-bátorságosabb jele á méh' félen-állásának az, á mikor á Bába kereskedö mútató ujjával á méhnek száján fél hóld formáju nyilatkozást vagy éppen semmi nyilatkozást-sem talál. Hogy ekkor á Bába, meg-tapogatván á szülöt, és nem találván á méhnek száját, mindjárt meg-tudhassa, hol keresse, tsak vigyázzon á szülönek következendöképpen á hasára. Tegyük-fel p. o. á szülönek hasa jobb óldalán magassabb; á méhnek száját ekkor á bal óldala-felé minden bizonnyal meg-találja. De hogy ennek nyilatkozását és minémüségét jól ki-visgálhassa; fektesse á szülöt azon óldalára egy kitsinnég, avagy tartsa á hasát á más óldala

dala felé, melly által à méhnek ſzája inkább közelit az újjához, ſ könnyen kiviſgálhatja.

A' méhnek félen-állása mindenkor nehéz, fájdalmas és hoſzſzas ſzüléſeket okoz, ha meſterſég által ſegedelmet nem nyújtunk; kivált ha tökélletesen felen-áll. A' méhnek ſzája elſőben à ſzülésbe lépő gyermek fejével együtt erőſſen nyomattatik azon tsonthoz, à melly felé áll, igen laſſan nyilik meg, ſ tsak félig-való nyilatkozáſt lehet találni à medentzének üregében. Végezetre hoſzſzas idö után à gyermek feje à méh' nyakának egyik réſzével félen alá nyomul, ſ à leg-keményebb ſájdalmakra-ſem megyen küllyebb; utoljára meg-hal à gyermek, ſ á ſzegény ſzülö életének veſzedelmébe eſik, ſöt némellyek gyermekeikkel együtt hóltanak-meg à ſzülés alatt, à mint illyetén példákat tudunk.

Hogy annakokáért illyetén ſzerentſétlenſégeket meg elözzünk, azon kell igyekeznünk, hogy à méhnek ſzáját à medentzének üregébe egyeneſſen hozhaſſuk, mellyet à helyre hozás által fektében avagy à Bába à maga kezével véghez vihet: illyetén formálag à méhnek ſzája à medentzének minden tájéka-felé egyenlöképpen nyilik és

tága-

tágasadik-ki, által megyen à gyermek feje, s ámbár késén, még-is meg-lehetösön megyen véghez à szülés.

De à mikor à méhnek szája nem áll tökélletesen félen: à szülönek ekkor csak fekvése által lehet segiteni. A' Baba à szülöt azon óldalára fekteti, melly-felé félen áll à méhnek szája, és igy à hasnak egész terhe azon óldalára fordul, mellyre à szülöt fektette; illyeténképpen út mútattatik à méh' szájának, à medentzének közepe-felé. Tegyük-fel p. o. à méhnek szája à jobbik csipö-csont-felé áll félen, fektesse bal óldalára. De ha à méhnek szája à szemérem-csontok-felé áll félen, ekkor à szülöt ülteſſe egy magas székre, fektesse melyjével és karjaival egy alatson asztalra, hogy essék inkább elé à hasa, és à méh' szája à szemérem csontoktól alá à medentzének közepe-felé nyomuljon. A' mikor pedig à kereszt-csont-felé áll félen, fektesse à szülöt hátára hátuljával magassan, két segitök egyik jobb, à málik bal felöl az ágy mellett à szülö hasát egy kendövel tartsák addig-fel, à mig à méhnek szája à medentzének közepébe egyenessen nyilt. Ezen fektében à szülö fekügyék mind addig, à mig à méhnek szaja egyenessen áll à

meden-

medentzének üregében, és egyenlőképpen tágasádott-ki. Ha igy á gyermek' feje jól lépik-bé á szülésbe, és á medentzének üregébe alá jött; á szülő-székbe viszi á szülöt, és el-várja á szülést.

A' méh' szájának nem tökélletes félen-állása á tsipő-tsontok és á kereszt-tsont felé; nem olly ritka mint némellyek hiszik. Az ollyatén szülőkben; á kik sokszor vóltanak nehézkesek, á kereszt-tsont-felé majd mindenkor félen állónak találjuk ezt: mivel ezeknek hasok, méheknek gyakor ki-tágasadásától mind-inkább meg-lágyul, és engedellmesebb leszen.

Némelly Asszonyi állatak, á kiknek nagy fájdalmaik vagynak kereszt-tsontjaikban, és á szülő-székben szoktanak szülni, nem akarnak az ágyban maradni, hanem isinét á szülő-székben szülni: hogy ekkor á méhnek félen álló száját á medentzének üregébe még-is egyenessen hozhassuk; egy segitő á szülő hását tartsa arra-felé melly felé félen áll á méhnek szája: ha pedig á szemérem-tsontok-felé áll félen, á szülő hajoljon az elötte ülő Bábára, hogy á hasa essék elé, és ez által á méhnek szája á szemérem-tsontoktól el-távozik.

A'

A' méhnek tökélletes félen állása sokkal nehezebb: ennek, á medentzének bémenetelén fellyel álló száját á fekvés által nem lehet helyre hozni; hanem á Bába kezével kételenitetik á tsontnál el-igazitani, és á medentzének üregébe hozni.

A' méh' szájának helyre hozattatása, következendöképpen megyen véghez: á szülöt tsak addig kell azon óldalára fektetni, melly-felé félen áll á méhnek feneke, á mig á Bába á kezét á méhnek szája és azon tsont közé, á mellyen áll, bé-dughatta: mivel illyformálag á méhnek terhe á száját azon tsonttól magá után huzza. Illyeténképpen helyet kap á Bába kezé, hogy á méhnek szája és á tsont közé nyúlhasson, melly egyébbképpen majd lehetetlen: mivel á gyermeknek á szülésbe lépö feje á méhnek száját igen erösen nyomja á tsonthoz. Bényúlhatván illyetén formálag á Bába, á szülöt ekkor azon óldalára fekteti, melly felé félen áll á méh' szája; é felett á segitö á szülö hasát tartsa á közepében és felfelé, s á Bába á méhnek száját á gyermek fejével együtt mint addig nyomogatja á Medentzének közepe felé, á mig á fájdalmak ezt á medentzének üregébe nyomták alá: ki-huzza ezután kezét, egy ideig

ezen

ezen fektében hagyja Szülöt, és fel-felé tartatja à hasát. Tsak arra vigyázzon szorgalmatosan à Bába, hogy újjáit nem à méh' szájának nyilatkozásába, hanem à nyilatkozáson fellyel tegye: mert el szakasztthatná à méhnek száját, à mint egy nehányszor meg-esett.

A' mihellyen helyre hazattatott à méh' szája és meg-tágasultt; azt keresse ki à Bába, hogy à gyermek' feje jól, és à termeszetnek rendje-szerént áll-é elé à méhnek szájába, avagy à természetnek rendje ellen, és más részével? Jól állván à gyermek' feje; à szülést à természetre hagyjuk: mivel ellenben mindjárt à forditáshoz kellene fognunk, ha à gyermek à természetnek rendje ellen állana; ámbár à méhnek szája ha nem-is állana egész egyenessen és egyenlöképpen à medentzének üregében. Közepébe hozza azután à Bába keze, ha tsak annyira nyilatkozott-meg, hogy kezével nyúlhat-bé.

Ha à méhnek szája à bal tsipö-tsontfelé áll félen; à szülönek hasa jobbja felöl magossabb, és à méh' szája olly fenn áll à tsipö-tsonton fellyel, hogy alig lehet meg-topogatni. A' Bába ekkor jobb kezével, elsöben bé-nyulván, az Atzizonyt

bal óldalára fekteti, á két ſegitők á haſát fel-felé tartják á közepébe, és ekkor kell már á fellyebb meg-irtt mód ſzerént á méhet ſzájával együtt helyre hozni.

Ha á méhnek ſzája á jobb tsipő-tsontfelé áll félen; haſonlatos jeleink vagynak, ellenkezöképpen értvén; tsak hogy ekkor á Bába á helyre-hozás végett bal kezével forgolódjék, és á ſzülöt ne úgy mint legközelebb emlitettük, hanem ellenkezöképpen fekteſſe.

A' méh' ſzájának á ſzemérem-tsontokfelé való félen állását következendö jelekböl lehet meg-eſmérni: á ſzülönek haſa nem domboru kerek, hanem egyenes, ugy ſzollván, mint egy görbedett deſzka: mellynek az az oka, hogy á méhnek feneke á vékonyok tájékán ki-felé görbedett hát-gerintznek ürégében hever; á ſzája á ſzemérem tsontoknak ſzélyjek felett meſzſze fenn áll, s meg-nem lehet találni, ha á ſzülöt karjaira és térdjeire nem fekketi, s hátul nem vizgálja ki. A' ſzülönek ezen fektében azon igyekezzék á Bába, hogy jobb kezét á méhnek ſzája és á ſzemérem-tsontok közé viheſſe, és igy hozhaſſa helyre á ſzáját. Mihelyen el-végezhette ezt, fekteſſe hátára á ſzülöt, és jól állván á fö,

hagyja

hagyja á ſzüléſt á terméſzetnek munkájára. Ha pedig á gyermek homlokával lépnék ſzülettetéſébe, és é felett á ſzemérem tsontokról alá nem lehetne útaſitani: azon kell mindjáráſt lenni, hogy á forditás által leheſſen á gyermeket ki-venni.

Tagadhatatlanképpen leg-bajoſabb á méh' ſzájának félen-állása akkor, á mikor á kereſzt-tsontnak tsúpja felett áll félen. Ekkor á ſzülönek haſa ſzemérme felett annyira függ alá, hogy ülvén, tzombjait félig bé-teriti. A' többi jelek á máſokkal közönſégeſek. Ritkán megyen ekkor á ſzülés á terméſzetnek rendje ſzerént véghez: mivel az alá függő haſat eléggé fel-tartani nem lehet, és ha helyre hozattatik-is á méh' ſzája; többire á fönek hátulſó réſze áll á ſzülésbe, ſ á ſzüléſt egyébbképpen végére hajtani tellyeſſéggel nem lehet, hanemha á gyermek meg-forditatik. A' ſzülőt á Bába al-felével fekteſſe magoſſan, két ſegitők á ſzülő haſát egy kendővel, á kik á ſzemérem-tsontokról emelik-fel, á menyire tsak lehet, tartſák fel-felé: ezután á Bába jobb kezével, mint fellyebb tanitottuk nyúljon á méhnek ſzája és á kereſzt-tsontnak tsupja közé, ſ hozza helyjére á méhnek ſzáját, á mit pedig á Bába

bajoſán vihet véghez. E' meg-lévén, kikereſi á gyermek' fejének állásat, mellynek tetejét igen ritkán lehet á méh' ſzájával együtt alá útaſitani: ha á fülnek hátulſó réſzét találja á Bába; fekteſſe á ſzülöt mindjárt kereſztül az ágyon jobb óldalára, ſ á gyermeket meg forditván, húzza-ki azon regulák ſzerént, á mint világoſon tanitani fogunk az illyetén ſzüléſekröl, á mikor fejének hátulſó réſzével áll-bé.

A' méh' ſzájának ezen le-irtt minden félen-állásait még-is tsak könnyebben lehet helyre hozni; mivel á gyermek' feje á méh' ſzájával együtt áll félen, á méhnek ſzája á fönek ellen-állása miatt ſzoroſſabban tartózkodhatik, és ezzel együtt rokkanhat alá: de á mikor á méhnek ſzája félen, és á gyermek' feje egyeneſſen áll, avagy á gyermeknek nem á feje, hanem egyébb réſze áll á ſzülésbe; nehezen lehet ekkor á méh' ſzáját helyre hozni, mivel á Bábának újjai á lágy és engedelmes méhnek ſzáján le-ſikamodnak.

ÖTÖ-

ÖTÖDIK SZAKASZ.

A' MIKOR A' VÉG-HURKA ÉS A' VIZELET-HÓLYAG TARTÓZTATJÁK-FEL A' GYERMEK' FEJÉT.

A' Bába el-ne felejtse soha, hogy minden szülöt meg-kristélyezzen, ha mindjárt az elött tsak kevés idövel-is vólt széke: egyszernél többször-is meg-kristélyezheti, ha széke egy nehány napok alatt nem vólt, avagy ha az elsö kristély semmit-sem haszánlt. E' végre vegyen hat kalányni szüz hús levest, vagy meleg vizet, annyi len-mag olajjat, és egy kalányni szin-mézet, hogy mindenestöl-fogva mint egy fél fertályni (meszszelyni) legyen; ha pedig szükséges vólna á kristélyt meg-élesíteni, hogy jobban dolgozzék; egy kevés házi sót lehet hozzá tenni. *) Bé akarván helyheztetni á kristély-tsutorát, á Bába á szülöt ne más, hanem jobb

*) A' Magyar Országiak és Erdélyiek szükön sózzanak, bátorságnak okáért: mert savok nem Bétsi só.

óldalára fektesse: mert nem mind egy, ha jobb vagy bal óldalára fekszik-é? mivel gyakran à roszsz fekvéstöl származik, hogy à kristélyek semmit sem használnak és tészenek. A' kereszt-tsont mellett alá-menő vég hurka teli léven ganyéval, meg-akadályozza à gyermek' fejét à medentzében, s ha bár à medentzének üregébe alá-is jött vólna; à kristélyező hólyagnak tsutoráját még-sem lehet à vég-hurkába dugni, és igy tsak fájdalmasabb és tartósabb lészen à szülés. Ha à vég hurka száraz és kemény ganyéval tellyes, s ezt à gyermek' feje ki-menetelében sokáig nyomja: az eshetik-meg, hogy, ha à vég-hurka el nem szakad, à méh, hüvelyjével együtt meg-gyúlad, meg-evesedik, à honnét nyavalyás lyukak támadnak à méh' hüvelyjében, mellyek által à ganyé foly-ki. E' pedig ollyatén nyavalya, hogy nehezen lehet meg-gyógyitani. Azon igyekezzék à Bába, hogy à kristélyező tsutorának bártsak hegyét dughassa valamenyire à vég-hurkába, hogy lágy meleg vizet olajjal gyakran fostattván-bé, à meg-keményedett ganyé meg-lágyulhasson, és à vég-hurka meg-sikulhasson.

A'

A' Bába a szülőt a szülésnek kezdetében-is gyakran intse a vizellésre: mert a mikor a gyermeknek feje, kivált ha e nagy és a medentze szük; a bé-menetelben szorossan és sokáig akadoz, s a vizellő-tsö-is szinte olly sokáig és erössen nyomattatik a szemérem-tsontokhoz. Illykor sok vizelet gyül a vizelet hólyagba, melly e miatt a szemérem tsontok felett szörnyen meg-dagad; sokáig tart a szülés és nagyon fájdalmas. Ha ekkor a szülönek elégséges ereje nem vólna, hogy magától vizellhessen; a gyermek' fejét valamenyire viszsza kellene nyomni, és igy majd ki-foly a Bába' kezére a vizelet. Ha pedig azért, hogy a gyermek' feje szorossan áll a bé-menetelben, és a méh egybe sugorodott vólna, viszsze nem lehetne a gyermek' fejét nyomni: ekkor tsak egy ehez-való bizonyos Kathétert, mellyben egy ezüst veszszötske vagyon el-rejtve, kellene a vizelet-menedékbe dugni, és ezen által a vizeletet ki-botsatani. Ennek véghez-vitelére a Bába a szülöt keresztül fekteti az ágyon, két segitők a szülönek két lábait, mellyeket két alatson széketskékre tett, két felé tartják, a Bába bal kezével a szeméremnek nagy ajakait két-felé és fel-felé húzza,

hogy à méh' hüvelyjének mindjárt bé-menetele-felett talalkozó, de à kis ajakak közé rejtezett nyilatkozáſát à vizelet-tsönek láthaſſá, ezután jobb kezével à Kathétert ezen nyilatkozásba dugja, à vizelettsöig, és gyengén fel és alá hajtogatván, à ſzemérem tsontok alatt végezetre à vizelethólyagba; ekkor már à Kathétert bal kezébe fogja, a'á-felé tartja, jobb kezével az ezüſt veſzſzötskét hi-húzza à Kathéterből, és ez által ki-foly à vizelet az arravaló edénybe.

A' mikor à gyermek' feje à vizelethólyagnak tsövét à ſzemérem-tsontokhoz igen eréſſen nyomja, meg-eſhetik, hogy à Bába à Kathétert bé-nem dughatja tellyeſſéggel meg-ſértés nélkül: à vizelet hólyag mind inkább tellyeſedik, és tágaſadik-meg; à gyermek' feje tovább nem mehet, mivel nintſ annyi ereje à ſzülönek, hogy ſzenvedhetetlen kénjai miatt fájdalmaiban erölködheſſék: eſzközökkel hirtelen és bátorſágoſan à vizeletet le-nem lehet vonni, à veſzedelem mind inkább öregbedik, és ha egyébbképpen nem kelünk ſegedelmére; gyakorta tsak hamar meg-hal à ſzülö à nagy nyalyában, avagy à vizelethólyagja fel-pattan, à vizelet à haſnak

üre-

üregébe foly-ki, meg-rothad ottan, á többi részeket-is meg-rothasztja, s á szülő, veszedelmes szülése után, szörnyü nagy nyomorusággal hagyja-el világi életét. Hogy annakokáért á szenvedő személyt ezen halálos veszedelemből ki-ragadhassuk; nints egyébb mód, hanem hogy Borbély hivattassék, á ki egy hoszszukó de horgas ezüst Kathéterrel, mellyben belöl egy hegyes, atzélból való köszörültt szerszám vagyon, á nagyon meg-dagadtt kivüll könnyen tapasztalható vizelet hólyagot, á külső börrel és kövérséggel együtt á szemérem tsontok felett meg lyukaszsza, és ezután á hegyes szerszámat ki-húzván, á Kathéteren által á vizeletet le-húzza. E' fájdalmas: de valósággal tsak egyetlen-egy orvosság-is akkor, á mikor egyebek nem haszináltanak.

HATODIK SZAKASZ.

A' SZÜLŐ FÁJDALMAINAK ÉS EREJÉNEK FOGYATKOZÁSÁRÓL.

Meg-esik gyakran, hogy á gyermek á természetnek rendje-szerént áll: de á

ſzülö fájdalmak gyengék, rövidek és nem tartóſak, avagy éppen el-is múlnak. E' némelykor az idétlen eröltetéſtöl eſik-meg, némellykor à ſok vértöl. Az ollyatén Aſzſzonyok, à kik nagy gyermekeket, ikreket, ſok ſzülö-vizet, avagy à méhnek gyümöltſe mellett más idegen teſtet-is hordoznak méheikben; ezeknek, ſzüléſeiknek egéſz ideje alatt, kivált kezdetében ritka, és kéſö fájdalmok vagyon: mellynek oka az, mivel à méh felettébb ki-vagyon feſzülve, ezen nagy feſzüléſtöl meg lágyultt és erötlenedett, s é miatt nem ſugoródhatik olly hamar, hanem igen kéſöre egybe, s nem-is nyomhatja à gyermeket olly könnyen.

A' mikor à gyermek' feje még á bémenetelben vagyon; ekkor à ſzülö haſát ſzüntelen dörgölni-kell; à Bába à méhnek ſzájat tágaſitſa-ki, tsiklantſa, izgaſſa, kriſtélyezze à fenn meg-irtt mód ſzerént, mellyhez tegyen illendö mértékben ſót; ezen kriſtélyt à mi Bábáink *izgató kriſtélynek* nevezhetnék. Ha veres à ſzülö ábrázatjában, forró tellyes ſzapara pulſuſſa vagyon; à karján eret kell vágni, nem tsak egyſzer, hanem többſzör-is, ha à környül álló-dolgok azt hozzák magokkal

és

és á tudós Orvos jovallja. A' gyermek' feje á medentzének üregében lévén, á fartsikat lehet hátra nyomitani. Ha pedig á szülő igen gyenge és erötlen; gyakran jó izü, de nem kövér hús leveseket kell sáfrányal innya adni, mártson piritott kenyeret borba és egye úgy meg, avagy kevés fa-héjjat nád-mézzel. Egyébb forrosságot szerző és hajtó orvosságok szörnyü károsak, mellyek á szülésnek elé-mozditása helyett inkább okoznak vér-folyásokat, és más veszedelmes nyavalyákat.

A' fellyebb meg-irtt Orvosságok és békességes türés által többire mindeneket meg-lehet jobbitani: mert á természetet tsak segitenünk, á haldokló eröt meg-tartanunk; de nem kell semmit-is eröltetnünk.

Azoknak á kik elsőben szülnek, sokkal nagyobb fájdalmok vagyon első szülésekben, mint á következendőkben, tovább tart, nehezebb valamenyire, és külömb-külömb-féle, de ritkan mást okozó nyavalyakát okoznak, u. m. hányást, tsuklást, félen-beszélést s. á. t. Tapasztaltuk azt, hogy kivált ollyas Asszonyok, á kik nagyok és erősek; sokkal nehezebben szülnek, s erejek hamar el-fogy; melly

onnét

onnét ered, mivel egéſſéges erős teſteknek minémüſége ſzerént ſzülő réſzeik nem tágaſadnak és nyúlnak olly könnyen-ki, ſ à gyermek' alá oyomuló fejének tovább és keményebben állanak ellent. Ide tartozik még az-is, hogy fájdalmaikban vagy nem akarnak illendöképpen erölködni à felette nagy érzékenyſég-miatt, vagy nem tudják illendöképpen fájdalmaikat ki-dolgozni: holott ellenben más iffju, gyenge és beteges ſzemélyek, à kiknek méhek' ſzája és hüvelyje ſokkal lágyabb, ſ engedelmeſebb, ſokkal könnyebben és hamarébb ſzülnek.

Idős ſzemélyek, à kik harmintz eſztendöt haladtanak-meg, nintſenek meſzſze à negyventöl, és elſőben nehézkeſek, ámbár egybe vetvén à gyermek' fejének álláſát à medentzének mértékével; à termé-ſzetnek rendje ſzerént még-is nehezebben ſ kéſébben ſzülnek: mivel ezeknek nem tsak puha ſzülő réſzeik keményebbek, hanem à medentze' tsontjainak portzogóji-is nem nyulhatnak annyira-meg, ſöt némellyekben tsontá-is váltanak.

A' Bába ekkor ſegiteni akarván, tsak azon okokra nézzen, mellyek à ſzüléſt meg-késleltetik és nehezitik. Ha véres à ſzülő, eret kell à karján vágni: à ke-

mény

mény és feſzes puha réſzeket nyálas lágyitó nedveſſégekkel, olajjas foſtatáſokkal, vajjal, hájjal-való kenéſekkel, nedves meleg ruhákkal, s párázáſokkal meg-lagyitván, engedelmeſebbekké kell tenni, és eleſett eréjét á fenn meg-irtt ſziv-erösitő orvoſſágok által igyekezze meg-tartani.

Az elſöben ſzülő Aſzſzonyi-állatokat á Bába tanitſa-meg, miképpen kellyen á fájdalmakban erölködni? Érzékeny bánkodó ſzemélyeket, nem fenyegetödzéſſel és útálatos verſengő ſzókkal; hanem bátritó és ſzerelmes oktatáſſal kell köteleſſégeikre emlékeztetni.

A' kiknek melyjek beteges, ezeket nem kell olly eröſſen az eröltető nyögéſre eröltetni: ſzüljön ez á ſzülő ſzékben; mivel fenn ülvén, jobban erölködhetik fájdalmaiban, mint feküve; á hol rövid lélekzetje lévén, majd meg nyúvad. Ha pedig valaki á ſzülés alatt eſnék melyjének betegſégébe: mindjáráſt nem tsak egyſzeri, hanem gyakor ér-vágáſokkal-is, ha á ſzükſég kivánja, és kivált gyuladáſtól lehetne félni, külſő es belſő orvoſſágokkal kell ſegedelmet nyújtani, és azután gondot viſelni á ſzüléſre: melly, ha á betegſég á ſzülés dolga miatt meg-gonoſzodik, gya-

korta

korta végződik á halállal. Nem tanátſos dolog ekkor, mint némellyek hiſzik, á ſzüléſt meſterſég által ſiettettni; mivel igy némellyek meg-hóltanak, á kiket *talám* á halálnak torkából ki-lehetett vólna ragadni.

MÁSADIK RÉSZ.

A' GYERMEKNEK RÉSZÉRÖL-VALÓ HIBÁKRÓL.

ELSŐ SZAKASZ.

A' MIKOR A' GYEMEKNEK FEJE EGYENESSEN ÁLL UGYAN, ÉS A' TERMÉSZETNEK RENDJE SZERÉNT DE FELETTE NAGY.

Azon Szakaſzban, á hol á ſzoros és ſzük medentzéröl ſzóllottunk, meg mondottuk, hogy

hogy á ſzülés nehéz és ſokáig tartó lehet, ha á gyermek' feje, ámbár legyen á terméſzetnek rendje ſzerént-való nagyſága, á ſzoros medentzében meg-akad. Szintén illyen nehéz ſzüléſt okoz á gyermeknek nagy feje, ha bár á medentzének rendes tágaſſága vagyon-is. A' gyermek' fejének formája jó, de á medentzéhez-képeſt felette nagy és viz-korſágos lehet, avagy á fő-tsontoknak varráſai egybe forrhattanak, és á lágy-agy meg-kemenyedhetett.

A' gyermek' fejének vizkorſágoſſágát azon nagy dagadáſból lehet meg-eſmérni, á melly az egéſz bé-menetelt bé-tölti; nem kemény ez, hanem feſzes; á fő tsontoknak egymáſtól álló ſzélyjeit világoſan lehet tapaſztálni. A' mikor pedig á terméſzetnek rendje ſzerént-való főnek varráſai, nagyſágára nézve egybe nöttenek vagy forrottanak, és lágyagya meg-keménydett, ſőt tsontó-is vált: varráſokat és lágyagyat találni nem lehet; á fő meg-nem dagad, mivel á tsontok nem nyomulhatnak egymáſra, mint á rendes ſzülésben, avagy á főnek egy kitſiny, ſzélyes, és kemény formájú dagadáſa vagyon, mivel tsontjai valamenyiben meg-horgadni kételenitettnek, és igy á ſzülés ſokkal tovább

tart;

tart; mivel á gyermek' feje kemenyſégének meg-nem hegyeſülhetéſe miatt nem alkalmaztathatja magát könnyebb ki-meneteléré. Illyeténformálag ámbár á fő légyen felette nagy, avagy á medentze felette ſzűk; mindenik eſetben nehéz és kéſedelmes leſzen á ſzülés mindenkor: mivel ha á kettőt egymáshoz vetjük egyenetlen mértéket találunk. Menyivel haladja-meg á gyermek' feje á medentzének tágaſſágát, avagy menyivel keskenyebb á medentze á gyermek' fejéhez képeſt? olly könnyen meg határozni nem lehet: mivel á Bába újjaival ſe á gyermek' fejét, ſe á medentzét tökélletesen meg-nem mérheti.

A' Bábák nagyon vigyázzanak, ha bizonyos-is hogy á fő nagy, és á medentze ſzűk: mivel gyakran meg-eſik, hogy á gyermek' feje terméſzetnek rendje-ellen áll bé á ſzülésbe; de ezt által nem láthatják, s nem tudhatják, ha hivataljokban reſtek, és csak inkább-amúgy viſgálják-ki. Ha annakokáért á ſzülés nem megyen mindjárt ſzerentſéſen véghez, á nagy főnek, avagy á ſzülő ſzoros medentzéjének tulajdonitják á hibát.

Hogy á gyermek' feje egyeneſſen, és terméſzetnek rendje ſzerént áll, de felette

nagy

nagy, avagy à medentze felette ſzűk legyen, melly két dolog à ſzülésnek kimenetelére nézve mind egy; következendő jelekből lehet meg-eſmérni.

Elſőben. A' ſzülő haſa nem ereſzkedik ugy-meg, mint à terméſzetnek rendje ſzerént-való ſzülésben: mivel à gyermek' feje tsak à ſzülés alatt nyomattatthatik à bé-menetelbe az eröſzakos fájdalmak által.

Máſadſzor. A' viz-hártya ſokkal kisſebben, még-is kereken és keményen feſzül-meg: mivel à gyermek' feje mindenfelől igen ſzoroſſan zárja-el à bé-menetelt, és è miatt nem nyomulhat több viz alá à fájdalmaknak ereje által, hanem tsak à mi à gyermek' feje elött vagyon.

Harmadſzor. A' méhnek ſzája magosſan fenn áll, és igen kéſőre tágaſul-ki: mivel à gyermek' feje nem nyomulhat hamar után, ſ következendőképpen à viz-hártya-is laſſan feſzül-meg, és laſſan nyitja-meg azt.

Negyedſzer. A' viz-hártya tsak hamar fel-pattan, foly à viz: mivel à hártyákat à gyermek' feje igen eröſſen nyomja à medentze' tsontjainak ellenébe, ſ è miatt pattan fel hamarább; de kevés viz foly.

Ötödſzer. Leg bátorſágoſobb jel ez, á mikor á Bába á gyermek' fejét egyenesſen találja: de á leg-keményebb fájdalmakra-is, mellyekben egy nehány oráktólfogva nyög és erölködik á ſzülö, kevéſſég vagy ſemmit ſem tsúſzik-alá.

Valameddig á gyermek' feje mindenik fájdalomra tsak kevéſſég, ha nem-is éppen tapaſztalhatóképpen nyomul-alá, á ſzülö, fájdalmait és erejét el-nem veſzti, fájdalmaiban illendöképpen erölködhetik: reményſége lehet, hogy huſzannégy, vagy harmintz orák alatt á ſzülés ſzerentſéſen megyen véghez, és á gyermek még elevenen ſzületetthetik á világra. De á mikor két napokat és két éjtſzakákat töltött-el hejjában, az alatt ſzüntelen erölködött, á gyermek' feje igen kevéſſég és nem nyomul tapaſztalhatoképpen alá: annak ez á jele, hogy vagy á fö felette nagy, vagy á medentze felette keskeny, és á ſzülés négy s öt napok-ig-is el-tart. A' gyermek, kinek fejét á medentzének engedetlen tsontjai egybe nyomják, halva, s gyakran rothadva-is jö á világra; az Anya ſzörnyüképpen erötlenedik-meg; ſzülö réſzei á gyermek' fejének kemény ellenzéſétöl nagyon meg-nyavalyáſodnak, meg-gyúladnak,

ladnak, meg-evesednek, s végezetre emésztő tüzbe (gangræna) esnek. A' véghurka, s kivált á vizelet-hólyag meg-erötlenednek, meg-nyúlnak, meg-gyúladnak, avagy el-is szakadnak.

Ha minden probáltt segitségre, sok időre, és á fájdalmakban-való nagy erölködésekre á gyermek' feje semmit-sem mozdul, mind tsak á bé-menetelben szorul, mintha oda szegeztetett vólna, avagy még á bé-menetelen fellyel vagyon: ekkor vagy á medentzének rendkivüll-való szüksége, vagy á gyermek fejének szörnyü nagysága vagyon. Némellykor mind kettő hibás. Ezt meg-esmérni nem olly nehéz, kivált ha á kereszt-tsontnak tsúpja igen formátlan. A' Bába tsak nyùljon az újjával egyik tsipő-tsonttól á kereszt-tsontnak tsúpja-felé; s mindjárt eszre veheti, hogy felettébb bé-felé görbedett, melly á gyermek' fejét á szemérem-tsontok-felett igen meszsze útasitja, és igy lehetetlen, hogy á bé-menetelbe állhasson. Lehetetlen ez á szülés á természetnek rendje szerént, és ha az okos Bába-mester nem segit kezével; mind az Anya, mind á gyermek meg-hal az Anyjában. Ki nem ragadhatja gyakran á gyermeket á veszedelemből; hanem tsak

úgy kételenitetik dolgait minden tehetſége ſzerént intézni, hogy bár tsak az Anyát tarthaſſa-meg.

A' mikor már á Bába á meg-irtt jelekböl kemény és ſokáig tartó ſzüléſt jövendölhet; egyſzer ſ kétſzer-is kriſtélyezzemeg á ſzülöt, intſe gyakor vizelléſre, és ne engedje, hogy elö fájdalmaiban eröſſen erölkodjék. Ha vérrel tellyes á ſzülö, érvágáſt kell jovallani: igy á gyermek' feje meg-hegyeſedik, ſ feje' tetején mind inkább nagyobb dagadás formálodik, melly által környületében vékonyabb, és hoſzſzukó leſzen. De á fönek ezen formáltatáſához idö kivántatik. Valameddig á gyermek feje mindenik fájdalomra tsak egy kevéſſég-is nyomul alá, fájdalmát és erejét á ſzülö el nem veſzti; reményſége lehet, hogy huſzannégy vagy harmintz orák alatt á ſzülés ſzerentſéſen megyen véghez: de á mikor már annyi idö el tölt, ſ á gyermek feje vaſtagabb réſzével még is á bémenetelben dugul, és ez által á ſzülés meg késleltetnék; ſzükſégesképpen az Annyja haſában kellene meg kereſztelni á gyermeket kételenitö kereſztſég (Nothtauf) által, és á ſzülönek még egyſzer eret kellene vágni á gyuladáſnak el-távoztatáſa végett.

Ha

Ha à fájdalmak nem erössek, ritkán térnek vissza, avagy egészszen el-is maradnak; à szülöt meg-kellene egy kevéssség nyúgtatni, s ezután à mesterség által inditatott fájdalmaiban erölködjék annál inkább. Ha à méhnek hüvelyje száraz és dagadtt vólna, nyálas és olajjas nedvességeket bé-fostattván, meg-kellene sikitani. A' mikor végezetre à gyermek' feje annyira jött elé, hogy az egész szemérmet és à köz-húst ki-nyújtja: ekkor à Bába tsak à köz-hùsra vigyázzon, mellyet az által rontó fönek ellenébe tartson jól hátra. Ekkor à gyermek többire halva jö à világra.

De à mikor à gyermek' feje mindennémü probára és segedelemre-is éppen megnem mozdul, hanem olly szorossan áll, mintha oda ékeztetett vólna, à szülö nagyon meg-erötlenedik, avagy egyébb nyavalyás változások veszedelmessé tészik à szülést: ekkor à tovább segiteni nem tudó Bàba, az illendö helyen mindjárt jelentsemeg, à szülöt készitse-el elöre, és keressen segedelmet Bába-Mester által. De ha à szülésnek mindjárt kezdetében à gyermek fejét felette nagynak, avagy, à mi még gonoszabb dolog, à medentzét felette szorosnak és szüknek lenni találja: ekkor egy

tudós Bába, Meſtert hivjon, á ki á has-metſzéshez fogjon. Ha á gyermek' feje vizkorſágos vólna; á Borbély ugyan azon Kathéterrel, á mellyel á vizelet holyagot ſzoktuk kereſztül fúrni, mint fellyebb emlékeztünk, furja-meg á fejét, avagy á Bába is á ſzorulásbán egy hoſzſzu hegyes ollóval meg-furhatja. Igy meg fog ſzülettetni á gyermek feje á viznek ki-folyáſa után. Ha pedig felette meſzſze, és ſzörnyü nagyſága miatt még á bé-menetel felett állana; elöre kellene meg-furni, és annak utánna á forditáſt véghezvinni, á mint egyſzer ſzerentſéſen probáltatott és véghez-is vitettetett; mert felette erötlen léven már á ſzülö, á gyermek' fejét ki nem nyomhatja által, ſzülö erölködéſeinek és munkáinak hoſzſzaſſága miatt.

MASADIK SZAKASZ.

A' MIKOR A' KÖLDÖK-KÖTÉL A' GYERMEK' TORKÁRA URKOLODOTT, AVAGY FELETTE RÖVID.

A' felette hoſzſzu köldök-kötél á gyermeknek külömb-külömb-féle réſzeire ur-

urkolódhatik; à melly dolog kevés bajt ſzerez: de ha à torka körüll kerekedet egyſzer, s kétſzeris; felettébb meg-rövidül, és à gyermeknek à ſzülésbe jól lépö fejét fel tartja. Ekkor azt mondhatnák à mi Bábaink, hogy fel-urkolodott à gyermek. Meg-lehet ezt eſmérni.

Elſöben. A' ſzülönek ſok, de rövid fájdalmai vagynak.

Máſadſzor. A' gyermek' feje mindenik fájdalomra olly tapaſztalhatóképpen nyomul alá, hogy à ſzülésnek jelen-létét hiſzi à Bába; de mindenik fájdalom után à köldök-kötél à gyermek' fejét viſzſza, és mindenkor félen hûzza.

Harmadſzor. Egy kis vér-folyáſt tapaſztalunk; mivel le-válik valamenyire à máſſa à köldök-kötélnek mind erösſebb húzáſától.

Ha egyébb ellenkezö dolgok, mellyek à ſzüléſt nehézzé és késövé tehetnék, nintſenek jelen, többire ſzerentſéſen megyen véghez, ámbár ha egy nehány orákkal tovább-is tart. A' vér-folyás pedig ritkán fog olly ſzorgató lenni, hogy à meſterſégnek réguláji ſzerént kételenitettnénk à ſzüléſt meg-ſiettettni; à gyermek ſintſen olly

nagy veſzedelemben, hogy meg-fojtatáſától lehetne félni.

A' Bába ekkor á ſzülésnek ſiettetéſére nézve egyébbképpen nem ſegithet; hanem kezeivel á ſzülönek haſát, á mikor kivált nintſ fájdalma nyomja alá-felé, melly által azt távoztatja-el, hogy á gyermek' feje nem huzattatik olly eröſſen viſzſza. De á mikor á ſzeméremhez olly közell jött elé, hogy fejét, á mit á ſikfága miatt nem mindenkor tselekedhetik-meg, két kezein-levö egy nehány újjaival tarthatja: ekkor á ſzeméremnek tsak ajakaira vigyázzon jól, hogy felettébb ki-ne nyùljanak, vagy el-is ſzakadjanak. Meg-ſzületettvén á fö, húzza-meg egy kevéſſég á köldök-kötelet, ſ kerekitſe-le á nyakáról. Ha pedig á feje felett alá nem kerekithetné; tehát igyekezzék azon, hogy bal kezén lévö mútató újját á gyermek' nyaka és á köldökkötél közé dughaſſa, ſ ujján metſzheſſe-el á köldököt. Olly ſzoroſſan urkolodik néha á nyakára, hogy á Bába egyik újjátſem dughatja á nyaka és á köldök-kötél közé: ekkor á Bába ſzurja az óllót á gyermek nyaka és köldök-köteleközé, ſ metſzſe ketté. Hogy pedig á gyermeket megne ſzurja az ollóval, á köldök-kötelet jól

veheſſe

vehesse az olló közé, és szerentsétlenségnélkül emelhesse-fel; tehát legyen az olló horgas, és hegyei botosak. Bal kezével á szeméremnek ajakait fedezze-bé: mivel könnyen meg sérthetné az ollóval. E' meg-lévén á gyermeket húzza-ki szaparán, és kösse-meg á köldökét, mellyöl egy kevés vér-folyást engedni kételenitetett az elött.

Felettébb való rövidségét á köldökkötélnek ritkán tapasztaljuk. Ennek-is jelei szinten ollyanok, mint mikor torkára urkolodott, tsak hogy á gyermek' feje nem félen, hanem egyenessen húzattatik viszsza, és á szülő fájdalmain kivül kivált, fájdalmas feszülést érez méhében. Feszesebb ekkor á köldök-kötél mint mikor fel-vagyon urkolva. A' szülés nehéz, késő, s utóljára nyavalyás változások követik: mert vagy á mássa vált-le inkább mint kellett volna á természetnek rendje szerént, s erre erős vér-folyás támad; vagy á mi még veszedelmesebb, belső vér-folyás támad, ha ketté szakadott á köldök-kötél; mellyröl szóllani fogunk, á mikor elé adjuk á vér-folyásokról-való oktatást ezen könyvben.

HARMÁDIK SZAKASZ.

A' MIKOR A' GYERMEK, FEJÉNEK TETEJÉVEL NEM EGYENESSEN, HANEM FÉLEN ÁLL.

Ha à gyermek ábrázatja à kereſztsont-felé vagyon-is fordulva; fejének tetejével még-is-nem mindenkor egyeneſſen, hanem félen-is állhat-elé à medentzének bé-menetelébe.

Következendök azon jelek, mellyekböl à gyermek fejének félen-állását megeſmérhetni.

Elſöben. A' méhnek ſzája egyeneſſen áll, és à fájdalmaknak valamellyike alatt nem olly feſzes, s laſſan nyilatkozik-meg.

Máſodſzor. A' viz-hártya nagyobb, lágy, hamar pattan-fel, és à viz-ſzivárogva foly-ki.

Harmadſzor. A' gyermek' feje fenn áll, à bé-menetelt bé-nem tölti, s ha megtapaſztja à Bába úgy találja, hogy egyik tsontón fekſzik inkább; az ellenben-való óldalán pedig olly üreſſéget találhatni, mellybe könnyen lehet egy kézzel nyúlni.

Ne-

Negyedſzer. A' fején való dagadás nem hegyeſedik és kerekedik-meg, hanem megtapogatván ſzélyesnek és keménynek találtatik: mivel à fönek tsontjai nem nyomulhatnak illendőképpen egymáſra; hanem ezeknek egyenetlen hajláſaik által formátlanná léſzen.

A' gyermek' feje óldalfélt valamellyik tsipő tsontnak ſzélyjén állhat, és ekkor feje' óldalának valamellyik tsontjával áll à méhnek ſzájába. Elől à ſzemérem-tsontok hátul à kereſzt-tsontnak tsúpja felébe akadhat-meg; az elſő eſetben homlokával, à máſadikban fejének hátulſó réſzével jö inkább alá à bé-menetelen által. Ha à gyermeknek kezét avagy köldöke kötelét à feje mellett nem tapaſztaljuk az üres helyen; à feje tsak kevéſſég áll félen, és ha egyébb hátritó könyül-álló dolgok nintſenek jelen: à ſzülés ugyan valamenyire nehezen és kéſőre, még-is ſzerentféſen megyen véghez. A' fönek illyetén félen-állása akár millyen kitſiny legyen-is; még ſem kell ſegitſég nélkül tsak à terméſzetnek munkájàra hagyni, annál kevésbbé, ha felette meſzſze fenn, és tapaſztalhatóképpen áll valamellyik tsontnak ſzélyjére: mert à fájdalmak által à fő mind inkább és erősebben nyomattatik

à

á tsonthoz, és lassan, s soha-sem-is elöl, á fejének tetejével, hanem félen-állásában nyomattatik alá á medentzének üregébe; sokáig tárt á szülés, az Anyának szörnyü fájdalmas, és á gyermek halva születetik á világra; mellynek fején egy nagy kékes veres dagadást, és é mellett á hová ütközött vólt á feje, á fő tsontoknak bé-nyomulásat látjuk, á mi á gyermeknek halálát okozta.

A' mikor á fönek illyetén félen állását veszszük eszre; ekkor á szülőnek tsak fektetése által lehet á gyermek fejét helyre hozni: á szülőt szülésének mindjárt kezdetében azon óldalára kell fektetni, melly felé félen áll á gyermek feje; s igy á félen állása szintén úgy hozatatik helyre; mint á méhnek félen álló szája, s alá botlátkozik á tsontról á medentzének üregébe.

A' kézzel-való helyre hozás kezdetben semmit-sem fog haszználni: mert valameddig mozdulható á gyermek' feje, annál inkább félen nyomul ez által, s állása á természetnek rendjével éppen ellenkező lészen. Ha pedig felette késén hivattatott á Bába, á mikor á gyermek feje félen állva már á medentzének üregében vagyon, s á fájdalmaktól á fő már nem nyomattatik

to-

tovább : ekkor á Bába ſzintén azon mód ſzerént, á mint á méh' ſzájának tellyes félen-álláſáról ſzóltottunk, kezét á méh'hüvelyje között azon tsontig, á hol tartozkodik dugja-fel, ś nyomja alá á medentzének közepe-felé. Helyjére alá hozattatván á fönek teteje, ś á fő egyeneſſen allván már, ha á ſzülőnek fájdalma és ereje vagyon, majd véghez megyen á ſzülés.

NEGYEDIK SZAKASZ.

A' MIKOR A' GYERMEK FEJE, FEJÉNEK TETEJÉVEL ÁLL ELÉ, DE ÁBRÁZATJA A' SZEMÉREM TSONTOK-FELÉ VAGYON FORDULVA.

A' gyermek, fejének tetejével egyeneſſen négy águlag állhat-elé á méhnek ſzájába, u. m. á mikor ábrázatja á kereſzttsont, á ſzemérem-tsontok, és valamellyik tsipő-tsont-felé vagyon fordulva. A' terméſzernek rendje ſzerént-való állás mind ezek közüll az, á mikor ábrázatjával áll á kereſzt-tsont-felé : de á mikor fejének

teteje

teteje úgy áll elé, hogy ábrázatja á ſzemérem tsontok-felé vagyon fordulva; ekkor-is ugyan á terméſzetnek rendje ſzerént valò ſzülésnek neveztetik; de ſokkal nehezebb, tovább tart, és káros többire mind az Anyának mind á gyermeknek. Az illyetén ſzülésnek következendö jelei vagynak.

Elſöben. A' viz-hártya nem olly erös feſzes, és fel-pattanván közönſégeſen több viz foly-ki mint egyébbkor.

Máſodſzor. A' gyermek feje valamenyire fellyebb áll, ſ kezdetben nehezen tsuſzik alá.

Harmadſzor. A' kereſzt-tsontnál egy üres helyet találunk, mellyet, ábrázatjával hátra léven fordulva, nem tatálunk.

Negyedſzer. Az ábrázatnak állásat bizonyoſan meg mútató lágy-agyat á ſzülésnek mindjárt kezdetében á ſzemérem-tsontoknál lehet tapaſztalni. A' mikor pedig á fö á ſok fájdalmaktól á bé-menetelbe alá nyomattatott, ſ á fönek tsontjai egymáſra nyomattattak; nem találjuk meg ekkor többé á lágy-agyat. Kereſſe ekkor á Bába á gyermek homlokának két ſzegeleteit, avagy vak-ſzemeinek gödreit, mellyeket á ſzemérem-tsontokhoz közell fog tapaſztalni, ha t. i. azok felé vagyon az ábrázatja

zatja fordulva. Azért nehéz és kéſö ez á ſzülés, mivel az ábrázat, mint á fönek leg hoſzſzabb tájéka az igen rövid ſzemérem-tsontok alatt, mellyek elöl á medentzének üregét formálják nem mehet olly könnyen és alkalmatoſon által, mint á fönek hátulſó réſze. Ábrázatja á tsontokhoz nyómattatik és tsipettetik, orra, ſzemei, és egéſz ábrázatja nagyon meg-dagadnak. A' homloka nyomul elſöben á ſzemérmen által; fejének hátulſó réſze hátul á köz-hús-felé jö-ki melly ekkor, majd mindenkor, kivált ha á ſzemérem valamenyiben ſzük, ha nem is egéſzſzen, még-is valamenyiben el-ſzakad, hogy á Magyaroknak ſzollá-ſok-ſzerént *Duna Tiſza* mind egy. A' Bába az illyen ſzüléſt meg nem könnyebbitheti egyébbképpen; hanem á köz-húſt, á menyiben tsak lehet, nyomja jól hátra, és ez által ennek tellyes el-ſzakadáſát megelözi.

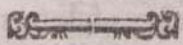

ÖTÖDIK SZAKASZ.

A' MIKOR A' FŐ MELLETT A' GYERMEKNEK VALAMELLYIK KEZE JŐ ELÉ.

Ha á medentze tágas, és á gyermek' feje nem nagy, vagy félen áll: gyakran találtatik á' viz-hártyának fel pattanása után, á feje mellett egy kéz; melly azon üres helyen ereszkedik-alá, mellyet á félen-alló fő okozott.

Ezen szülés minden sok változtatások nélkül szerentsésen megyen veghez.

A' mikor pedig á főnek minémüsége á medentzéhez kepest természetnek rendje szerént-való, vagy á mi még sokkal roszszabb valamenyire nagyobb, és kezével áll elé egyszersmind á szülésbe: szomoru szülés következik, ha á Bába mesterszége által nem igyekezik ezt meg-jobbitani. Mert á fő á kézzel együtt igen későre nyomulalá á bé-menetelen; ez alatt á kéz erössebben dagad-meg, fel tartja á fejét, az ellenzés mind nagyobb lészen, á mig végezetre á fő egészszen fel-akad. A' sokáig tartó nyögés által meg-erötlenedik á szülő,

el

el veſzti fájdalmait, alig gyüjtheti továbbra egybe kevés erejét, ſ ki nem nyomhatja á gyermeket, melly többire halva ſzülettetik. Még ſzerentſéſnek tarthatja á Bába magát, ha igy mehet véghez á ſzülés, ſ bár-tsak á ſzülő ragadtatthatnék-ki á veſzedelemből! de többire á fő á kézzel együtt akad-fel mozdulhatatlanul, ha idején nem ſegít á Bába. Mivel annakokáért á főnek nagyſágát és á medentzének tagaſſágát nem lehet olly egyeneſſen meg-határozni, ſ illyformálag ſzerentſés ſzüléſt jövendölni nem lehet; azt jovalljuk minden Bábának, hogy á gyermeknek elé-eſett kezét á bémenetel-felé elöbb vigye viſzſza minden ſzorgalmatoſſággal, hogy el ne törje. P. O. A' gyermeknek á bal tsipő-tsont mellett alá jött kezét eléggé viſzſza vivén á gyermek feje felébe; á Baba á ſzülőt fektteſſe jobb óldalára, hogy onnét alá á medentzének üregébe mutaſſon útat á főnek, és ez által á kéznek iſmétlen-való elé-eſéſét meg-gátolja. De ha á gyermek' feje nem nyomul alább, ſ keze máſadikſzor-is elé-eſik: elözze-meg á Bába á következhető gonoſzabb nyavalyákat ekkor, ſ forditſa-meg á gyermeket mindjárt. Ha pedig á fő á kézzel együtt akad-fel á meden-

tzének üregében, ś á szülőnek vagyon még fájdalma és ereje: á Bába egyik kezével á fejét vezesse-elé á másikkal húzza á gyermek kezét; ha pedig kezét jól meg-nem foghatná, urkoljon egy arra rendeltetett szélyes urkot. De á mikor á szülőnek fájdalmai és ereje tellyességgel el-tüntenek, ś á gyermek' karját hamarább ki-lehetne szakasztani, mint á fejét ki húzni: tehàt á Bába két újját dúgja á gyermek' szájába, ś ez által igyekezze á gyermek fejét, á másik által pedig az urkoltt kezét ki-húzni. Ha pedig ez által-sem lehetne segiteni; hivjon ennek véghez vitelére Bába-Mestert.

HATODIK SZAKASZ.

A' MIKOR A' GYERMEK VÁLLAI MEG-AKADNAK, VAGY A' HASA VIZ-KÓRSÁGOS.

Mihelyen á gyermek feje á természetnek rendje szerént-való állásában ábrázatjával alá-fordulva meg-születtetett: mindjárt meg-szokta ragadni á Bába mind két kezeivel, és tsendesen alá ś fel-felé ingatván, egykevéssség meg-húzitja, és illyetén-

for-

formálag igyekezi testét-is, melly húzásotska nélkül ritkán követi á fejét mindjárt, ki-huzni. De gyakorta jelennek ellenzö dolgok-meg, mellyek á testet fel-tartoztathatják. Ha annakokáért á fönek többszöri huzogatására-is á test nem akarna után következni; hagyja-el á Bába mindjárt á gyermek fejét, és hogy, á mi könnyen megeshetik, lene szakaszsza: igyekezze elébb á külömb-külömb-féle ellenzéseket kivisgálni.

Elsöben. Tapaszsza-meg á gyermek' nyakát és torkát, hogy vallyon nem á köldök-kötélnek erre-való urkolodása, avagy á méhnek görtsös egybe-sugorodó szája-é ennek az oka? mellykor á Bábának azt kell tselekednie, á mit az elsö résznek harmadik szakaszszában és á másadik résznek másadik szakaszszában már megmondottunk. Ha pedig á gyermek nyakán nintsenek-meg az emlitett ellenkezö dolgok; tehát bizonyosan á vállai 1) vagy felette szélyesek, vagy 2) valamellyik válla á bé-menetelnek szélyjén keményen áll.

A' mikor á vállak felette szélyesek, és az ülö-tsontok között akadnak-meg, ha ámbár á gyermek feje á szemérem-elött vagyon-is; még-is á Bába jobb kezén lé-

vö két újjáit dugja á szemérem-tsontok és á gyermek bal válla közé, bal kezén lévö két újjáit pedig alól-felöl á jobb vállához, és igyekezze vállait úgy forditani, hogy egyik fel, á szemérem-tsontok-felé, á màsik alá-felé forditassék. Ezután két kezén lévö két mútató újjait á gyermek honyaalá dugja, és igy huzza-ki egészszen. Ha igy sem segithetne á Bába; kezével nyúljon á melyje útján á méhbe, keresse-meg egyik karját, és húzza-alá á melyjén, s ki; egyik kezével ragadja-meg ezen karját, á másikkal á fejét, és húzza-ki á testet-is: az alatt pedig á szülö szüntelen erölködik, nyög, és nyomja.

A' mikor valamellyik válla áll á bémenetelnek szélyjén; á nyakát szabadon, semmitöl-sem környül véve, de meg-hosszabbodva, s vállait á bé-menetel selett találjuk. Ekkor tsak á fejét kell egyik óldaláról á másikra ingatva húzni, s után következik többire á test: ritkán szükséges hogy egyik karját, még-ritkábban, hogy mind á kettöt ki-szabaditsuk.

Viz-kórságos lehet á gyermek hasa-is, mellyet meg-lehet esmérni, á mikor á feje és melyje már á szemérem elött vagyon, á hasa pedig nem akar utánna menni. Nagyon

gyon és erössen feszülve találjuk ekkor. Ha erössebb huzásra-sem lehetne ki-húzni á hasát; nints egyébb orvosság, hanem hogy hasát elöre fúrja-meg; á mit á Bába, eszköze nem lévén egyik újjával következendöképpen vihet véghez: A' gyermek köldöke' kötelének kezdete mellett egy vékony rántz vagyon, melly á viztöl nagyon ki-feszitetett. Ezt á Bába mútató újján lévö körmével szakaszsza-el, s várjon egy darab ideig, á mig annyi viz foly-ki, hogy egybe esik á hasa; ezután húzza-ki á hasát, s á köldökét pokálja jól-bé, hogy ne legyen szakadt formájú. De á millyen ritkán találunk viz-korságos hasra, annál ritkábban szükséges á has-furás. *Három nagyon viz-korságos hasakat huztam minden has-furás nélkül ki*: mert ha á gyermek vállait egy kevéssége erössen húzzuk, s testét majd egyik, majd más-felé ingatjuk forgatjuk, és á szülö olly erössen erölködik, á mint tölle tsak lehetséges; többire ki-lehet húzni mindenkor. Az újjával á Bába, ha tsak el-kerülhetetlenképpen nem szükséges, hasat soha-se furjon: mivel igen könnyen szakaszthatja-el á köldök-kötelének ereit; melly által vakmerö vér-folyások támad-

nak, avagy köldök-keléſekere, és köldök-ſzakadáſokra út mútattatik. Sokkal tanátſoſabb azért tudós értelmes Borbélyt vagy Bába-meſtert hivni, à kieſzközzel fúrja-meg illendöképpen.

HAR-

HARMADIK KÖNYV

A' TERMÉSZETNEK RENDJE ELLEN-VALÓ SZÜLÉSEK-RŐL.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

HARMADIK
KÖNYV.

A' TERMÉSZETNEK RENDJE ELLEN-VALÓ SZÜLÉSEKRÓL.

Minden azon szülések *Természetnek rendje-ellen valóknak* vagy *mesterségeseknek* neveztettnek; mellyek à természetnek

munkája és ſegitſége által véghez nem mehetnek tellyeſſéggel : hanem á meſterſég által kételenitettnek véghez-vitettni.

Jóllehet á nehéz ſzüléſekben á ſzülönek fekvéſe, méhe' ſzájának helyre hozáſa, és más Orvoſſágok ſokat haſználnak : de itten még-ſem haſználhat egyik-is, annál kevésbbé az orvoſſág. Az illyetén ſzüléſnek egyetlen egy, és valóſágos tulajdon orvoſſága az, hogy á Bába-Aſzſzony, vagy Bába-Meſter á ſzülésnek környül-álló dolgai ſzerént á gyermeket kézzel húzzák-ki az Annyjából á meſterſégnek reguláí ſzerént : mert egyébbképpen á ſzülő gyermekével együtt bizonyoſan meg-hal.

Két útaink vagynak, mellyek által húzhatjuk-ki az illyeténformálag ſzületendő gyermekeket az Anyjokból, u. m, *fordi. tás* és *eſzköz* által. E' kettő közüll az elſő leg-bátorlágoſabb. Az eſzközökkel-való élés pedig igen nehéz és ritkán ſzükſéges, s á Bába-Méſter-ſem ſzükſéges egyébbkor; hanem á mikor á medentze felette ſzük, vagy á gyermek feje felette nagy lévén, nehezen, vagy tellyeſſéggel nem mehet-által. A' terméſzetnek rendje ellen-való minden egyébb ſzüléſeket á Bábák okozzák, hogy tovább éppen meg-nem lehet

for-

forditani á gyermeket, hanem eſzközökkel kell ki-húzni. Mert ezek felette reſtek, s réſzegeſek lévén á gyermeknek állását vagy tsak tél-túl viſgálják-ki, vagy elég eſzek s itéletek nintſen arra: máſoknak ellenben nintſen elég ſzivek és kéſzſégek hogy idején forditának-meg á gyermeket, s innét támad az illyetén és gyáſzos ſzülés tsak á Bábák miatt. Vegyük-fel p. o. á gyermeknek, terméſzetnek rendje ellen-való állásban bé-álló feje avagy melyje, mellyeket kezdetben könnyen lehetett vólna viſzſza nyomitani és lábainál fogva ki-húzni, á ſzülőnek nagy erölködéſe miatt á ſzülő ſzékben mind erőſſebben nyomul-alá á medentzének bé-menetelébe, á hol meg akadván meg-halni kételenitetik minden bizonnyal. Ekkor egyébb útja és orvoſſága á Bábának vagy Bába-Meſternek nem lehet, hanem hogy urkokkal olly rendkivüll-való bajos móddal húzza-ki, á mit ſenki-ſem hihet, á ki nem probálta: vagy ha é lehetetlen vólna á gyermek fejének vagy melyjének fel-bontatáſa után eſzközökkel s fogókkal kellene ki-húzni az Anyjából. Az illyetén ſzülésnek ki-menetele az Anyának igen gyáſzos: mivel ezen gyermekének, á kit á gondatlan és iſtentelen

len Bába á haláltól könnyen meg menthetett vólna, halálát és maga életének-is veszedelmét látja. Addig-sem élhetnek sokak, á mig gyermekeik: hanem elébb kételenitettnek el-hagyni á múlandó világnak siralmas vidámságat.

A' természetnek rendje-ellen-való szüléseknek okai az Anyától, többire pedig á gyermektől származhatnak. Három-félékre oszhatjuk ezeket közönségesen, mellyek mind magokba foglalják á természetnek rendje-ellen-való illyetén szüléseket.

Elsőben. Ha á gyermek feje rendkivüll nagy avagy á medentze felette szük: á Bába-Mesternek segitségét el-kerülni nem lehet.

Másadszor, A' gyermek ollyatén részével állhat á méh' szájába, mellyel soha lehetetlen, hogy á természetnek rendje szerént születtetthetnék.

Harmadszor, A' mikor á főnek nagysága á medentzéhez-képest egyenlő, egyenes és jó állása vagyon, egyébb jelek-is vagynak jelen, mellyek természetnek rendje szerént-való szülést igernek: de más nyavalyás és halálos változások, u. m. vérfolyások, nyavalya-törések ütik magokat hozza: melly okok miatt hogy á szülést siet-

ſiettettni, és mind kettönek életét megtartani lehessen, á jól álló gyermeket-is á mesterſégnek egyenes reguláji ſzerént kikell vonnunk. Az illyetén ſzülés veſzedelmes ſzülésnek nevéztetik.

A' terméſzetnek rendje ellen-való elſö és másadik rendbéli ſzüléſeket á forditás által kell véghez vinni; ha pedig annyira ment vólna már á dolog, hogy kézzel megnem lehetne forditani; eſzközökkel és fogókkal kételenitetik á Bába-Meſter ſegiteni.

ELSÖ RÉSZ.

A' TERMÉSZETNEK RENDJE ELLEN-VALÓ SZÜLÉSEKRÓL, KÖZÖNSÉGESEN A' GYERMEKNEK ROSZSZ ÁLLÁSA MIATT.

Ezen réſzben á terméſzetnek rendje ellenvaló ſzüléſekröl ſzóllunk közönſégeſen, miképpen leheſſen á gyermeknek á terméſzet-

nek

nek rendje ellen-való állásat meg-esmérni, és à mesterség által meg-jobbitani? A' forditásról és ennek külömbségéről közönséges oktatást fogunk adni: egyébb mind hasznos, mind szükséges regulákat, s hasznokat-is, mellyekre à Bábáknak mindenkor vigyázniok és el nem kell felejteniek, fogunk irni, és ezen nemes mesterségnek hasznát s jóságát egész környékében megfogjuk mútatni.

ELSÖ SZAKASZ.

AZON KÖZÖNSÉGES JELEKRÓL, A' MIKOR A' GYERMEK A' TERMÉSZETNEK RENDJE ELLEN ÁLL.

El-kezdödvén à szülés, à Bábának mindeneknek elötte föképpen à szülés valóságos minémüségének ki-keresésére legyen gondja; melly szerént magát alkalmaztassa. Mert à gyermeknek, természetnek rendje ellen-való állása külömböző: mivel testén egy része sintsen, mellyel elé nem állhatna à méh' szájába. A' gyermeknek à szü-

ſzülésbe álló mindenik réſzeit iſmét különös jelekből eſmérhetjük - meg ; mellyről akkor fogunk ſzóllani, á mikor á termézetnek rendje ellen - való ſzüléſekről különöſon vagy egyeſen fogunk ſzóllani, minden elé állható réſzekről különöſön ſzollván.

Ezen ſzakaszban közönſéges jeleit magyarázzuk - meg az illyetén jelen - levö rendeletlen ſzülésnek, mellyek á gyermeknek roſzſz állásától erednek. Ezek pedig következendöl.

Elſöben. A' Szülö haſa meg nem rokkant, nem kerek, hanem egyenetlen, és domborább vagy nagyobb egyik vagy máſik óldalán. Kereſztül állván kivált á gyermek, azt hiſzi az ember, hogy egyik óldolán á gyermek fejét, á maſikan pedig ſeggét érzi.

Májadſzor. A' fájdalmak rendeletlenek.

Harmadſzor. Ha újjával á Bába á belſö ſzülö - réſzeket ki - viſgálja, á gyermeknak alá nyomultt feje helyet, á méh ſzáját magoſſan, lágyan és egyenetlenül találja tágulva.

Negyedſzer. A' viz - hártya nagy, lágy és hoſzſzukó ; többire hamar fel - pattan,

és egyszerre foly-ki á sok víz, á többi pedig csak szivárogva.

Ötödszer. A' Bába vagy éppen nem talál gyermeket, ha keresztül fekszik, vagy ha feje-is lépik-alá, meszsze fenn áll, és á fönek nem tetejét, hanem más tájékát találja. Ha pedig valamellyik kezét, vagy lábát avagy köldök-kötelét érzené; annál bizonyosabb, hogy á gyermek természetnek rendje ellen áll.

Minden tétovázás és haszontalan gondolkodás nélkül gondolkodjék arról á Bába, á mikor illyetén meg-irtt jeleket tapasztal világosan, hogy minden dolgait á forditásra készitse.

MÁSADIK SZAKASZ.

A' FORDITÁSRÓL, KÖZÖNSÉGESEN.

A' forditásnak nevén ollyatén mesterséges munkát értünk, melly által á természetnek rendje ellen álló gyermeket á Bába valamellyik kezével meg-forditja á méhben, és azt úgy állitja, hogy lábainál fogva húzhassa-ki.

Ha

Ha annakokáért az ideji gyermeknek állása olly rendeletlen, hogy á szerént nem születtetthetnék; arra legyen főképpen gondja á Bábának, hogy meg-forditsa.

Tsak az idötöl egyedül, á mikor hozzá fog á Bába, és á gyermeknek állásától függ á forditásnak könnyüsége, vagy nehézsége és tartóssága; melly igen külömb-külömb-féle.

Minden azon forditásokat könnyen vihet á Bába véghez, á mikor á gyermeknek olly állása vagyon, hogy lábai közell vagynak á méh' szájához, feje pedig távol. De ha á feje á méh' szájához közell, lábai pedig á méhnek feneke-felé vagynak; nehezebben tehet kötelessége eleget. A' külömbséget az idö határozza-meg főképpen: minél hamarább hivatta ik á Bába, és minél kevésbbé múlatja-el á forditást; annál könnyebben megyen véghez. Ha pedig akkor forditja-meg, á mi késö már, á mikor á viz régen el-folyt, á méh egybe sugorodott, á gyermeknek bé-állott részeis nagyon meg-dagadott, s á medentzének üregébe szorult: sokkal nehezebben végezheti ekkor á forditást; söt szerentsétlenis lehet.

Arról á Bábák nem panaſzolkodhatnak, hogy ſegedelmek felette kéſén kivántatik; vajha csak abban ne lennének kéſedelmeſek, hanem elég értelmeſek lévén, hogy illy fontos és mondani két vállonálló munkát magokra vehetnének: mert ha értik magokat, mindenkor ſzerentféſek léſznek.

A' forditásnak egéſz meſterſége abban áll, hogy á Bába eleinte á gyermeknek állásat jól ki-viſgálja, á viz-hártyának felpattanáſa után minden félelem nélkül kezével á méhbe nyúljon, és úgy igyekezzék, hogy 1) á méhben kereſztül fektetvén á gyermeket, fejével egyik, far-csikával á máſik csipő tsontra úgy forditſa, hogy 2) á gyermek melyje á méh' ſzája felé alá forduljon. P. O. Ha á gyermek' feje á terméſzetnek rendje ellen-való állásában á méhnek ſzája felett állana egyeneſſen; lehetetlen, hogy kezével á Bába elébb nyulhaſſon á méhbe, á mig á gyermek' fejét azon csipő-tsontra nem vitte, melly-felé feje tetejével vagyon fordulva. Ha pedig á gyermeknek valamellyik válla, vagy nyakának valamellyik tájéka állott vólna elé, s á gyermek fejét á méh' ſzája mellett érzené; lábait ugyan, mellyeket á méh-

nek

nek fenékében kellene keresnie, meg ragadhatja, de á méhnek szájánál alább nem húzhatja: mivel á gyermek' feje viszsza nem megyen-fel, hanem valamellyik tsipő-tsontnak belső szinén áll; á méh-is á gyermekre sugorodnék szörnyen, és egybe hajtaná, mint á bitska-kést. Ha pedig á gyermek' lábait ekkor erössen húzza, á gyermeknek tsak árt, még-sérti, s urok nélkül még-sem vonhatja-ki; á mint á nehéz forditásokról szollván, meg-fogjuk mútatni.

Valahányszor annakokáért illyformálag áll, hogy lábai á méhnek fenekében vagynak, fejét pedig á méhnek szája felett, vagy é mellett lehet tapasztalni: tehát á Bába egyik kezével emelje á fejét á tsipő tsontra, á más kezével á hasát kivüll tartsa ellenebe, ne hogy á méh á fönek viszszatasztitásától le szakadjon á hüvelytől. Ha pedig nyakának valamellyik tájéka avagy valamellyik válla jöne elé á méh' szájába; fogja-meg á gyermeket mellyjénél vagy vállánál s fektesse keresztül az Anyjában.

Ha á far-tsikja, vagy á mint némelly Magyarok mondják, á segge áll elé; á méh' szájától ezt nyomitsa á tsipő-tsont-

felé, és igy à gyermek lábai à máſik tsipő tsontnál kezeibe akadnak.

Ha pedig à gyermek' feje úgy állana kereſztül, hogy melyjével, à méhnek feneke-felé, háta pedig à méhnek ſzája-felé vólna fordulva: à Bába à gyermek teſtét meg-ragadván, és éppen viſzſza nem taſzitván, forditſa úgy, hogy melyje fellyel-felől alá és à ſzülönek háta-felé forduljón lábait pedig, mellyek ez által à bé-menetelhez inkább közelitenek, könnyebben alá húzhaſſa.

A' gyermeknek minden egyébb-féle állásaiban à Bába bé-állott réſzét viſzſza ne nyomja tellyeſſéggel; mivel è felette nagy bajjal megyen véghez, à ſzülönek pedig ſzörnyü fájdalmas és veſzedelmes; hanem nyújtſa kezét à gyermek' melyjéről à haſára, és innét lábaira, egyik lábát à máſik után huzza-ki, de nem mind kettőt egyſzerſmind à könnyen el-ſzakadható méhnek ſzáján, s vegye-ki végezetre à ſzemérmen.

Illyeténformálag igen ſzaparán lehet mindenkor és elevenen à gyermeket kivenni, ha tsak à Bába idejénkoránt hivattatik, à mikor t. i. à ſzülő-viz nem folyt

nagy

nagy mértekben el, és à méh egybe nem ſugorodott erőſſen.

Elöre à gyermeknek bé-állott réſzét ſoha-ſem kell viſzſza nyomitani, hanem tsak à meg-nevezett eſetekben, à mikor t. i. à feje, nyaka, vállai, és far-tsika állottanak-elé. Egyébb eſetekben mindjárt lábait kell keresni: mert lehetetlen el-hinni, menyi idejét és erejét veſzti-el az ember, à mikor ſzüntelen azon munkálódik hogy à bé állott réſzt viſzſza nyomhaſſa, ſ utóljára még ſem ſegithet ſemmit, és à ſzülö fájdalmaiban tilalom ellen-is erölködik: mivel erőſſebben tamadják-meg akkor.

HARMADIK SZAKASZ.

MIRE VIGYÁZZON A' BÁBA A' FORDITÁS ELÖTT?

A' Következendö ártikuluſokat à Bába magának jól meg-jegyezze à forditás elött, à mikor à közönſéges jelekböl azt láthatja elöre, hogy à ſzülés à terméſzetnek rendje ellen fog véghez menni:

Elſö Artikulus. A' méhnek ſzája legyen elég tágas: mert à mig è ki nem tágult, ſ

à viz-hártya meg-nem ſzakadott; addig kezével bé-nem nyúlhat. Attól pedig ekkor ne féljen, hogy à gyermeknek rendeletlenül elé-álló réſze à medentzének üregébe alá nyomul. Erölködjék à ſzülö fájdalmaiban addig, à mig méhének ſzája eléggé ki-tàgaſadott. Ha pedig à viz-hártya ſokkal hamarébb ſzakadna-meg, s folyna à viz; mindjárt meg-kellene à ſzülönek à nyögéſt és erölködéſt tiltani; hogy à gyermeknek elé-álló réſze, p. o. à karja, ne nyomattaſſék felette mélyen alá, melly által tsak nehezebb lenne à forditás. Ha pedig à méhnek félig nyiló ſzáján még-is által jöne: ne halaſzſza tovább munkáját à Bába; hanem újjaival tágiſitſa mindjártki à méh' ſzáját, és fogjon à forditáshoz. Meg-eſik, jóllehet ritkán, hogy à hártyák eröſſégek miatt meg-nem ſzakadhatnak, ámbár à méhnek ſzája elég tágas-is à végre, hogy kézzel bé-leheſſen nyúlni: nem kell ekkor à ſzülöt ſokáig kénzani; hanem à Bába pattantſa-fel à viz-hártyát, s forditſa-meg à gyermeket.

Máſadik Artikulus. Az ágyat, mellyen à Bába à ſzülöt kereſztül fekteti, készitſe elſöben úgy el, hogy à ſzülö alkalmatoſan s jól fekheſſék rajta; à Bábának pedig ſe

felette

felette magos, se alatson ne legyen. Mert ha felette magos, dolgát sokkal nehezebben viheti véghez, á gyermek lábait-is sokáig nem találhatja-meg, s ezután á gyermeket á köz-hús felé felettébb alá kellene húznia, melly könnyen el-szakadhatna. Ha pedig felette alatson az ágy; fáj á Bába dereka az erős hajlás miatt vékonnyával együtt, kötelességének illendőképpen eleget nem tehet, s egyenessen állva megnyúgodni kételenitetik munkájában. Legyen azért az ágy olly magos, hogy érje á Bába hasát.

Harmadik Artikulus. Minden szükséges dolgokat, u. m. ollót, kötőt, spiritust, sóstatót, urkot, és száraz ruhákat szerkeztessen idején elé, hogy mindjárt kezénél lehessen minden. Meg-ne ijjedjen á Bába, biztassa minden jóval á szülőt, elé példázván á forditásnak szükségét, és á következhető veszedelmet-is: idejét pedig ne töltse haszontalan beszéllgetésekkel-el; melly által á gyermek életének veszedelméhez inkább közelit.

Negyedik Artikulus. A' méhnek szája eléggé meg-tágasulván; á szülőt fektesse keresztül az ágyon; egyik segitő hónyai alatt hátul-felől tartja, más kettő á szülő

térdjeit, két térdjei közé pedig à Bába áll. Meg-kenvén kezének hátát, à fel-pattant viz-hártya után à gyermeknek elé-jött részéig vagy tagjáig bé-nyúl, s meg-keresztelì à fostatóval, nem pedig gyapottal, kristély-hólyaggal, avagy tsak egyik újjával, à mint à leg-többek szoktak.

Ötödik Artikulus. Nem tsak azt keresi ezután ki, mitsoda része állott-elé à méh' szájába, hanem azt-is miképpen? Mert meg-lehet à gyermeknek mindenik részét különös jelekből esmérni, à miről szóllani fogunk, à mikor à forditásokról különösön teszünk emlékezetet. Ha meg nem esmérheti tökélletesen és nyilván à bé állott részét; keresse szomszéd részeit. De mivel à gyermeknek mindenik tagja négy águlag állhat elé à bé-menetelbe; aztis tudnia kell à Bábának, hol legyen à gyermek feje, és lábait hol keresse? Ha à gyermek valamellyik óldal részével, u. m. valamellyik fülével, vállával, karjával, nyakának vagy testének-is valamellyik óldal részével áll à szülésbe; tudnia kell, hol legyen à melyje és háta: ne hogy à gyermek lábait à hátán, hanem melyjén húzza-alá; mivel háta gerintze tsak elé-felé hajolhatván, hátra nem hajlik, ha tsak

el

el-nem töri; melly által à gyermeket meg öli. Nagyon szükséges tehát, hogy minekelötte à fordítàshoz fogna à Bába; olly bizonyosan és nyilván tudja à gyermek állását, mintha szemeivel látta vólna.

Hatodik Artikulus. A' fordításra megkivántató kezét válaszsza à Bába à gyermek állása szerént. Ha tudja, hogy lábai à szülönek jobb óldalában vagynak, avagy ha nem-is vólnának ott; de à fordítás után még-is à jobb óldalán kellene alá húznia, à mit elöre láthat által: téhát fogjon ekkor jobb kezével à munkához; ha pedig ellenben, inkább bal óldala felé állanak lábai, avagy è-felé jönek-alá; bal kezével nyúl-bé. De vagynak még-is némelly esetek, mellyekben ezen regulának nints mindenkor helyje.

Hetedik Artikulus. A' szülönek fekvését-is à gyermeknek állása-szerént változtassa à Bába. Hátával fekszik majd minden fordítások alatt, keresztül az ágyon. De ha à gyermek lábai elöl à szülönek szemérem tsontjai felett vagynak, kivált ha félen álló s függö hasa vagyon: lehetetlen dolog, hogy kezével à szemérem-tsontok felett lábait el-érhesse. Feketesse ekkor egyik vagy másik óldalára, hogy essék arra-felé

á szülö hasának terhe: az ellenben által álló lábát á szülönek fel-kell emelni, és igy találhatja s foghatja-meg á gyermek lábait könnyebben. Mihellyen alá húzta á méhnek hüvelyjébe, szünjék-meg, s tovább ne húzza mind addig, valameddig á szülö hátára ismet nem forditatott; ezután húzza-ki lábait egészszen á gyermekkel együtt.

NEGYEDIK SZAKASZ.

MIRE KELLJEN VIGYÁZNI A' FORDITÁSNAK MUNKÁJA ALATT?

Jegyezzünk még némelly régulákat meg, mellyekre á Bábának minden forditás alatt vigyáznia kell.

1) Kezével á forditás végett á méhbe akarván nyùlni, nyúljon mindenkor á hártyákon belöl és nem azokan kivüll bé: mivel egyébbképpen á gyermeket á hartyákkal együtt ragadná-meg, s meg-gátoltattnék á forditásban, avagy á mássát hamarább szakaszthatná-le, mint kellene, mivel hozzája nöttek á hártyák; melly által szükségtelen s gyakran veszedelmes vér-

folyás-

folyás-is támad. Kerülje azért à máſſat à vér folyásnak félelmétől viſeltettvén ſzorgalmatoſan el, ſ vigyázzon még annál inkább hogy el ne ſzakaſzſza.

2) A' köldök-kötelet kerülje-el minden tehetſége ſzerént; ne hogy meg nyomja tsipje, avagy el-is ſzakaſzſza.

3) Meg-találván à gyermek lábait; gyenge tapogatódzáſſal húzza alá; ne hogy el-törje, à mint ſokſzor eſik-meg. Lábait közepében ſoha-ſe ragadja-meg, ſem erövel alá ne húzza; hanem hajtſa-meg térdjeit à gyermek haſa felé, hogy bokáját egy tsonthoz ſem taſzitván, alá hozhaſſa à bé-menetelen. Ha pedig valami akadály miatt térdjeit meg-hajtani nem lehetne; fogja meg à bokáját, és vezeſſe-alá valamellyik tsipö-tsontnak leg-nagyobb tágaſſága-felé. Némelykor à gyermek lábai hátára vagynak fordulva: ekkor térdjeit à haſa-felé kell elſöben hajtani, à mint leg-közelebb jelentettük. Ha egyik lábát à méh hüvelyjébe alá húzta vólna, de tovább nem húzhatná: nyúljon-fel kezével ezen lábának belſö óldalán à gyermek ſzemérméig, és innét kereſſe-meg à máſik lábát-is, à melly valamellyik tsontba akadhatott-meg, ſ húzza-ki, mint à máſikat.

A' mikor már mind két lábait húzza; hamar után megyen à teſt-is: mivel à gyermeknek far-tsika háta-gerintzének hajláſátòl à medentzének bé-meneteléből alátsúſzik.

ÖTÖDIK SZAKASZ.

MIT TSELEKEDJÉK A' BÁBA A' NEHÉZ FORDITÁSOKBAN?

A' méhnek egybe-ſugorodáſa annak az oka, hogy à gyermeket igen nehezen lehet meg-forditani, melly annál inkább egybe ſugorodik, minél kéſedelmeſebb à Bába à forditáſſal, és minél több viz folyel. Mert ſenki ſem hiheti à méhnek tollu módjára egybe pattano és ſugorodó erejet, à ki nem probálta. A' Bába-Aſzſzonynak vagy Bába-Meſternek gyakran nints annyi ereje és tehetſége kezében, hogy à gyermek bé-állott réſzének viſzſza tolyáſa által lábait könnyebben meg-találhatni gondolván, ennek ellent állhaſſon. A' méh' ereje által à gyermeket úgy nyomja-alá mint egy golyobiſt, olly ſzoroſſan kö-nyékezi egybe minden-felól, hogy à kevésbbé

véſbbé értelmes Bábák és Bába-Meſterek azt hiſzik, hogy kezeikkel á méhbe nem nyúlhatnak: é pedig annyira ijjeſztheti-meg á Bábákat, hogy á ſzükſéges ſegitſégnek elé-hozáſára tovább-való meréſzſégek nintſen. A' gyermeknek elé állott réſze az időnek hoſzſza által mind inkább ſzorul és peréſelődik á medentzének üregébe, és annyira dagad, hogy végezetre mozdulhatatlanná léſzen. El-fogy á ſzülőnek ereje, ſzülő-réſzei az erös nyomáſtól és feſzitéſtől ſzörnyüképpen meg ſérelmeſednek, meg dagadnak, ſzáradnak, és heveſednek; meg-hal á gyermek, meg-rottad; á ſzülő életének veſzedelme mind inkább terheſedik, és ha illendő időkor ſegitſéget nem nyújt á Bába és az Orvos: mind belſő, mind külſő ſzülő réſzei, á gyermeknek réſzſzerént rothadáſa; réſzſzerént az elől-járó gyúladás miatt eméſztő tüzbe eſnek. A' ſzánakozáſra méltó ſzülő, gyermekével együtt veſzedelemben vagyon, élete mind kettőnek el-véſz, és igy á ſzegény ártatlan ſérelmes á Bábának tudatlanſága miatt ſeſzen á halálnak áldozatjáva.

Illyen az illyetén el-veſzteglett ſzülésnek ki-menetele, millyeneket vajha olly gyakran ne látnánk! Némelly Bábák reſtek,

ſtek, ſ réſzegeſek lévén, á gyermeknek állájat ki-nem viſgálják eléggé, ſ még aztſem tudják, mitſoda réſze, annál kevésbbé, é miképpen áll-bé á ſzülésbe? Ha á gyermek fejét tsak tél-túl érzik ſ tapaſztalják; tudnak már mindeneket, azt mondják, minden jót jövendelnek már, ſ arra éppen nem vigyázznak, jól állé, avagy roſzſzul? Még annyi méréſzſégek-is vagyon, hogy á ſzülőt á ſzülő-ſzékbe viſzik, ſ kénſzeritik á ſzülő erölködéſe. Ha á ſzülőnek haſzonnélkül-való ſok erölködéſeire és dolgaira, ſok időnek el-muláſa után ſemmi elé-menetelt nem tapaſztalnak, és az iſmétlenvaló viſgálás által meg-tselekedett, de felette kéſén meg-eſmértt hibáikat által látják: el veſztik á ſzerentſés ſzülésnek reményſéget, el-rettennek, és á helyet, hogy hibáikat, á meſterſég áltál helyre hozván, meg-jobbitanák; külſő és belſő hajtó, ſzörnyü káros, ſőt még PApi, és, á mint hiſzik, egyébb nyilvánſágoſan ſegitő orvoſſágokhoz-is ragaſzkodnak, ſ ez által idejeket annál inkább veſztik-el. Némellyek még meg-akarják probálni á fordítáſt: de néjjában, ſ ez álral tsak kárt téſznek mind á ſzülőnek, mind á gyermeknek.

Hogy

Hogy annakokáért az illyetén ſzerentſétlen ſzülésnek ki-menetelét el kerüljük: oktatáſt fogunk külömb-külömb-féle tudós Bába-Meſtereknek tapaſztaláſaikból adni, ſ minden lehetféges és ki-gondolható fogáſokat meg-mútatunk, miképpen leheſſen á leg-nehezebb eſetekben-is, mellyekben az Anya, gyermekével együtt veſzedelemben ſetreng, többire eſzközök ſ ſzerſzámak nélkül á ſzüléſt végére hajtani, ſ ha nem mind kettőt, még-is bár tsak á ſegédelemért ſiralmaſon nyögő ſzülőt életben meg-tartani? Valóſágos dolog pedig az, hogy ſzörnyü hihetetlen munka, és erő kivántatik-meg ekkor: de á békeſféges türés, ſzives bátorſág és helyes kéſz munka által kivánt tzélját el-érheti á Bába.

A' mikor á Bába az illyetén el-resteltt, terméſzetnek rendje ellen-való ſzülésnek ſegitſégére hivattatik; á gyermeket, ha nintſen meg-kereſztelve, Hával (Conditioval) kereſztelje leg-elſőben meg, annakutánna fontolja-meg jól á ſzülőnek minémüſégét, környül-álló dolgait és változáſait. Ha véres á ſzülő, vagy külſő ſzülő réſzei és á méh' hüvelyje dagadtak, ſzárazak és heveſek vólnának, á karján minemü-

nemüſége-ſzerént, nem tsak egyſzer, hanem kétſzer-is eret kellene vágni, hogy á félelmes, következkezhető gyuladáſt meg leheſſen elözni. Elöre nyálas nedveſſégekkel olajjas foſtatáſokkal, kenéſekkel, lágyitó portékákkal ezen réſzeket meg-kell lágyitani, ſikitani és engedelmeſebbekké tenni. Ha fáradtt á ſzülö és erötlen; ſziveröſitö orvoſſágokat kell néki adni. Ezután fekteſſe kereſztül az ágyon ſeggével magoſſan á ſzülöt, hogy á gyermeknek béállott réſze á méhvel együtt á bé-menetelböl viſzſza és laſſan-laſſan fel-felé eſſék, s ez által á Bába jól meg-kentt kezével és kezé hátával több helyet nyér, hogy á méhnek hüvelyjébe, és innét tovább-is nyúlhaſſon.

A' gyermeknek állását, á menyiben tsak lehetséges, á Bába viſgálja jól-ki: de gyakorta bé-állótt réſze annyira meg-dagadot és közbe ſzorult, s á gyermek az egybe ſugorodott méhtöl úgy egybe ſzoritatott és nyomatatott, hogy lehetetlen ezen zavarodott állásáról bizonyoſt mondani. Álljon ámbár akár hogy; (ha tsak á fartsika vagy feje nem ſzorult á medentzének üregébe, mellyet viſzſza taſzitani tovább nem lehet, annál kevésbbé nyulhat kezé-

vel

vel mellette á bé-menetelen által; hanem egyébb moddal kell ki-húzni) á Bába hátul á gyermeknek elé állott réſze mellett, valamellyik tsipő-tsont és á kereſzt-tsontnak tsúpja között, á hol olly kitſiny helyet még-is fog találni, hogy jol meg-tapaſzhatja kezevél, nyúljon igen laſſan, és mint-egy fúrva á méhnek ſzáján által á méhbe; de előre viſzſza ne taſzitſa á gyermeknek elé jött réſzét: mert ha viſzſza taſzitaná, erejét kezé-öl tsak el veſztené, és az eröltető viſzſza nyomás által á méhet hüvelyjétől elébb le-ſzakaſztaná, mint á gyermek réſzét viſzſza taſzithatná. Ezután elég mélyen bé-nyújtott kezével igyekezzék á gyermek melyjét, haſát és innét á ſarkáról könnyen meg-eſmérhető lábát megtalálni: de egyik karját ſe húzza-alá tellyeſſéggel. Hamar találhatja néha á Bába valamellyik lábát, mellyet könnyen-is alá húzhat. De gyakran meg eſik, hogy újjainak hegyével egyik lábát érzi, de el nem érheti: mivel eröſſen egybe ſzoritattván, és á kereſzt-tsontnak tsúpjához nyomattatván á keze, nem nyúlhat olly könnyen és ſzaparán fellyebb, s nem-is mozgathatja kezét olly ſzabadoſan: hanem tsak nyúlhat laſſan-laſſan annyira, hogy elő-

ben újjaival à lábához inkább közelithet, s végezetre meg-foghatja egész markával. Jól vigyázzon ekkor à Bába, hogy lábát alá húzván el-ne törje: térdjét vagy hajtsa à hasa-felé, vagy pedig lábát az eszre vehető nagyobb tágasság felé lassan-lassan, és egyik tsonthoz-sem taszitván, húzza alá à méhnek szájáig avagy ez által, à meddig húzhatja à medentzének üregébe.

Ki húzván ezután kezét à szemérmen, vegyen két réfni hoszszasságu póka kötöt, ezt fogja egyenes két részre, az egybe fogott végét hajtsa viszsza valamenyire, és formáljon egy urkot: ezen urokba dugja azon kezén-levő közép újját, mellyel à lábát alá húzta; à más óldalos újjaival tartsa szorossan az urkot, s urkolja markába rejtett hüvelykével à lábára. Ezt duplàs uroknak nevezzük, mellyet vastagsága miatt lábára igen nehezen lehet urkolni, s tapasztaltuk, hogy nem-is lehet könnyen rea-húzni: annakokáért más egyesebb urkot találtunk-fel, mellyet igen hamar és könnyen lehet à lábára urkolni és húzni, nem ártván à lábnak, se belé-je ném vágván. Ezen egyes uroknak hoszsza másfél réfni, szélyessége pedig egy hüvelykni, és veres selyemböl köttetik; egyik végén egy

fél

fél újni hoszszasságu lyuk vagyon beléje kötve, mellyen á más végét által dugjuk, és igy az urkot meg-vetjük. Az illyetén urkot hordazza mindenkor magával á Bába. A' kezén lévő urokkal nyúljon lassan á méhbe á gyermeknek alá húzott lábáig; és urkolja bokájának tsontja felébe. Hogy pedig könnyen rea-urkolhassa, és újjai-is belé ne szoruljanak, (á mi igen gyakran meg-esik, á mikor á kéznek mozgása miatt az urok újjainak hátán alá tsúszik; melly miatt az urkot kezével ismét ki-húzni kételenitettnék, hogy újjolag urkolván az újjára, bé-nyulhasson) azt meg-mondottuk már, hogy az urkot tsak közép újjára vegye, és nyúljon, óldalos ujjaival á közép újjára szoritván, bé. A' mikor már újjait az urokkal együtt bokájának tsontja felébe vihette, s az urkot két óldalas ujjaival közép újjáról le-taszitotta; tartsa á bokáját újjaival, és azonban más kezével kivüll húzza az uroknak végét, hogy urkolódjék-rea, hüvelykével belöl alkalmaztassa jól rea, ne hogy meg-húzván le tsúszszék á lábáról. Mihelyt á lábára urkolhatta jó szorossan az urkot; azon kezével nyúljon á gyermek melyjéhez, avagy á méhnek szája mellett fekvő fejéhez, és nyomitsa á bé-me-

netelröl á közelebb lévő tsipő-tsontra fel, azon idöben pedig á más kezével kivüll húzza-meg az urkot. Ezen dologgal bánjék mind addig, á mig fejét á tsipő-tsontra fel-vihette, és lábát egéſzſzen alá-húzhatta á méhnek hüvelyjébe. Ennek utánna ezen alá húzott lábának belſö ſzélyje mellett kezével nyúljon á gyermek ſzemérméig fel, ſ innét á máſik lá. ához, és húzza eztis ſzintén ollyformálag á máſikhoz alá, á mint fellyebb meg-mondottuk. Ha pedig á máſik lába á haſára, melly elöl á ſzemérem-tsontok, hátul á kereſzt-tsontnak tsúpja-felé lehet fordulva, nyúlt vólna, és ſe terd hajtás ſem egyébb mód által, ha tsak el-nem töri, tellyeſléggel alá nem húzhatná; tehát horog módjára egy vagy két ujját horgaſzſza á gyermeknek agyékáha (ingvina) és alá húzván illyeténformálag ſéggét avagy far-tsikát á bé-menetelböl á medentzének üregébe, húzza addig kivüll az urkoltt lábát, á mig far-tsika megſzülettetett. Szerentſés jóllehet ez á fogás néha: de meg-is azt tanátſoljuk, hogy közönſégeſſé tenni nem kell; mivel még-is mindenkor jobb á máſik lábát-is illendőképpen alá húzni: ha pedig ſértés nélkül alá nem lehetne húzni; tehát éhez kénſze-

rite-

itetünk fogni; melly által véghez kell menni.

Az urokkal-való élés az illyetén nehéz és terméſzetnek rendje ellen-való ſzüléſekben mindenkor ſzükſéges: tsak á gyermek fejének vagy melyjének viſzſza taſzitatáſa, mellyhez akkor kell fogni egyſzerſmind, á mikor az urkoltt lábat alá húzzuk, még-is mindenkor veſzedelmes. Mert igen nagy eröſzakot kell á méhnek ſzenvedni, ſ ennekokáért gyakorta le-ſzakad hüvelyjéröl; á honnét halálos nyavalyák következnek; és ha ettöl nem-is lehetne félni, még-is igen ſokat ſzenved á ſzegény Anya, ſ ez alatt á Bába-is kezének erejét el-veſzti. Azon igyekezzék tehát á Bába mindenkor, hogy az elſöben meg-talált lábára-való urkolás után, á maſikat-is mindjárt meg-kereſſe: ha meg-találja, húzza alá á méhben lévö kezével; az urkoltt lábát pedig egyſzerſmind húzza külyébb, és illyetén formálag á gyermek eléállott réſzének viſzſza-taſzitatáſa nelkül kihúzhatja ſzerentſéſen á gyermeket.

Ha pedig á hely olly ſzoros, és á gyermek-is olly ſzoroſſan bé-ſzorult vólna, hogy lehetetlen vólna kezével á méhben valamellyik lábáig nyúlni:

tehát probálja-meg valamellyik karját, melly közelebb á méhnek ſzájához, hogy huzhaſſa alá; melly által á gyermeknek eröſſen meg-dagadott és bé-ſzorultt réſze el-vétettetik, és melyjének egyik óldal réſze alá jö; melly annyi tágaſſágat hágy maga után, hogy kezével á melyjén és halán valamellyik lábához nyúlhat, erre rea urkólja az urkot, és á gyermeket, mint fellyebb mondottuk, meg forditván, kihúzza.

De ha á méh, egybe-ſugorodó ereje által úgy egybe ſzoritja, és az elé-állott réſzét annyira belé peréſelte vólna á medentzének üregébe, hogy ennek kemény és nagy dagadáſa miatt tovább kézzel tellyeſſéggel bé-nem nyúlhatna á méh' ſzáján: tehát azt hiſzik minden Bábák, hogy egyébb út, mód, és orvoſſág nintſen; hanem addig várni, á mig á gyermek' halálának jelei meg-jelennek, és ezután á ki-függő karját, ha kar-ſzületés, ki-tsafarni, avagy há teſtének más réſze állot vólna elé á melyjét fel-nyitani, és eſzközökkel darabonként ki-venni. De távol légyen! A' gyermeket illy kegyetlen és irtozatos móddal az Anyjából ki-venni, olly irtozatos dolog á mint tsak ki-lehet gondolni, és á

leg-

leg-utólſó próba ; ſ még azt merjük erősíteni, hogy ez à ſzörnyü méſzárlás talám ſoka-ſem, vagy még-is ritkábban ſzükſéges, mint némellyek gondolják.

Tsak addig kell várni, à mig à gyermek meg-hólt, és à bé-ſzorultt réſznek dagadáſa, melly egyedül állot ellent, az el-kezdö rothadás által úgy egybe eſik, hogy ekkor à Bába, kezével à méh' ſzáján által egyik lábához minden bizonyal bényulhat, hogy az urkot rea urkolhaſſa, és à ſzülésnek ambár nehezen és kéſőre, mégis véget vetheſſen. A' ſzülö réſzek-is már eddig meg-puhulnak, lágyulnak, ſ engedelmeſekké-is léſznek, kivált ha vajjal vagy hájjal à bé-nyúlás elött jól meg-keni, à fájdalmak-is, mellyek másképpen à forditáſt igen nehézzé téſzik, laſſan-laſſan meggyengülnek, avagy éppen el-is múlnak.

A' hol még helyje lehetne az eſzközöknek, tsak ez az egy eſet az, ha à gyermeknek elé álott réſze à ſzoros és ſzük medentzébe mintegy belé ékeztetett vólna, és ſem elöbb ſem azután à Bába kezét à méh' ſzáján által nem botſatja. Minden egyébb eſetekben, akár millyen terheſek-is legyenek, illyetén meg-irtt forditas által à gyermeket mindenkor még ki-lehet húzni ; ha

tsak á Bábának szükségés tehetsége, tudománya szivessége, nagy békességes türése és ereje egyenlő mértékben vagyon: mert ezekben áll á dolognak valósagos véghezvitele.

MÁSADIK RÉSZ.

A' TERMÉSZETNEK RENDJE ELLEN-VALÓ SZÜLÉSEKRÓL KÜLÖNÖSÖN.

Nem vólna felette szükséges á természetnek rendje ellen-való szülésekről különösön és egyenként szóllani: mivel ennek meg-esméréséről, és külömbségéről, á forditásról, ebben meg-jegyzendő regulákról, és fogásokról tökélletes oktatást adtunk-elé. De mivel abban áll á dolognak á veleje, hogy á Bábák á gyermeknek minden béálló részét, valóságos állásat különös jelekből meg-esmérni tanúlják; é miatt á dolgot többször-is elé hozzuk, hogy á forditásról-való tudományt inkább meg-foghassák:

hasznos

9. Tábl. 233. Lev.

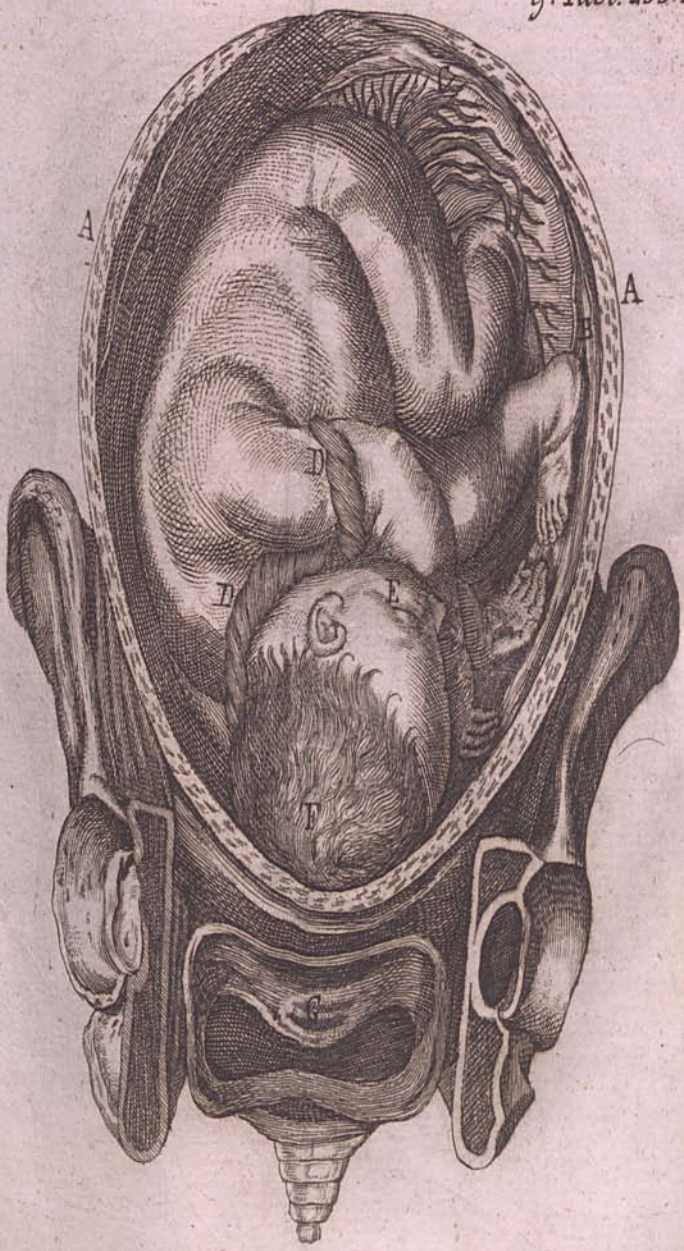

haſznos dolog leſzen azért, á terméſzetnek rendje ellen-való ſzüléſekröl különöſön és egyenként ſzóllani.

ELSÖ SZAKASZ.

A' TERMÉSZETNEK RENDJE ELLEN, A' FŐNEK TETEJÉVEL-VALÓ SZÜLETÉSRÓL.

IX. TÁBLA.

A. A. A' ki-nyúltt és ketté-metſzett méh.
B. B. A' hártyák.
C. A' Máſſa.
D. D. A' gyermek' nyakára és bal karjára kerekedett köldök-kötél.
E. A' gyermeknek ábrázatja.
F. Fejének, terméſzetnek rendje ellen béállló teteje.
G. A' méhnek ſzája, mellynek ajakai nagyok, lágyak, és egéſzſzen még ki-nem nyúltanak: mivel itten

nyóltzadik vagy kilentzedik hónapjában példázzuk-le à terhes méhet.

H. H. A' méhnek viſzſza vonultt hüvelyje.

A' gyermeknek ezen állása à természtetnek rendje ellen-való: mivel ábrázatja à bal tsipö-tsont-felé vagyon fordulva, s è miatt vállai à kereſzt-tsontnak tsupja és à ſzemérem-tsontok között meg-akadnak. A' méh' ſzájának elégséges nyilatkozása után à Bába bal kezével à gyermek' fejét megragadván, emelje à ſzülönek jobbik tsipö-tsontjárà, ugyan azon kezével továbbá, à mellyjéröl à haſára, s innét lábaira nyúl, mellyek à gyermek fejének fel-emeltetése után inkább közelitenek à méhnek ſzájához, és à méh' ſzáján à méh' hüvelyjébe alá, s egéſzſzen ki-húzza à ſzemérmen.

MAGYARAZAT.

*) A' gyermek, fejének tetetejével négy águlag állhat-elé ſzülettetésébe, u. m. ábrázatjával à ſzemérem tsontok, vagy à kereſzt-

*) Láſſ'd à IX. Tábl.

reſzt-tsont, avagy végezetre egyik vagy máſik tsipő tsont felé fordulva. A' főnek tetejével-való két elſő ſzüléſek, terméſzetnek rendje ſzerént, á két utólſók pedig ennek rendje ellen-valók: mivel vállai á fejével együtt á ſzemérem-tsontoknak kaptsjaik és á kereſzt-tsontnak tsúpja között nagyon meg-ſzorulnak, és igy á fejét feltartóztatják.

A' mikor á gyermek fejének tetejével és ábrázatjával valamellyik tsipő-tsont-felé áll-bé ſzülettetéſébe, meg-lehet eſmérni. 1) A' lágy-agyáról (fontanellaról) mellyet azon tsipő-tsontnál talál á Bába, á melly felé ábrázatjával áll. 2) A' máſik tsipő-tsontnál, á hol á főnek hátulſó réſze vagyon, egy kis üreſſéget fog tapaſztalni. Illyetén ſzüléſek ámbár gyakran tapaſztaltatnak: még-is ſzerentſéſen mennek véghez; ha á Bába á fejét mindjárt azon tsipő-tsontra emeli, á melly-felé fejének hátulſó réſze áll, s igy á gyermeket lábainál-fogva ki húzhatja.

De ha az illyetén ſzüléſt tsak á terméſzetnek munkájára hagyja; á feje vékony réſzével á kereſzt-tsont tsúpja és á ſzemérem-tsontok között á medentzének ürege által á ki-menetelbe hamar alá jő

ugyan

ugyan: de á bé-menetelbe meg-akadott avagy bé-is ſzorultt vállai miatt ottan meg-akad, á leg-nagyobb ſzülő fájdalmak-ſem nyomhatják alább, á mig egy néhány újjával, avagy ha lehetſéges egéſz kezével-is á ſzemérem tsontoknál avagy á kereſzt-tsontnak tsúpja felé álló vállát félre nem nyomitja.

A' mihelyen á Bába ezen akadályt el-vette, á ſzülés mindjárt következni fog; ha tsak á ſzülőnek ereje és fájdalmái egéſz-ſzen el-nem fogytanak: mert ekkor két újjával á gyermek' ſzájába nyúlván kellene á fejét elé-húzni. Ha vállai nem felette ſzélyeſek, ſe pedig nem felette egyeneſſen állnak elé á kereſzt tsontnak tsúpja és á ſzemérem-tsontok között; által megyen ugyan á feje á ſzemérmen; de ekkor lehet igen könnyen fejét á teſtétől le-ſzakaſztani, ha nagy erővel húzza. Annakokáért azt jovalljuk, hogy kezével előre egyik, vagy máſik vállát nyomitſa félen-fele; avagy ha è nem lehetne, leg-jobb, hogy mindjárát egyik kezével á gyermek' melyjén nyúljon á méhbe, ſ egyik karját húzza okoſan alá á méh' hüvelyjébe, ſ á ſzemérmen egéſzſzen ki; ezt egyik, fejét pedig máſik kezével húzza mértékletesen, az alatt

á ſzülő

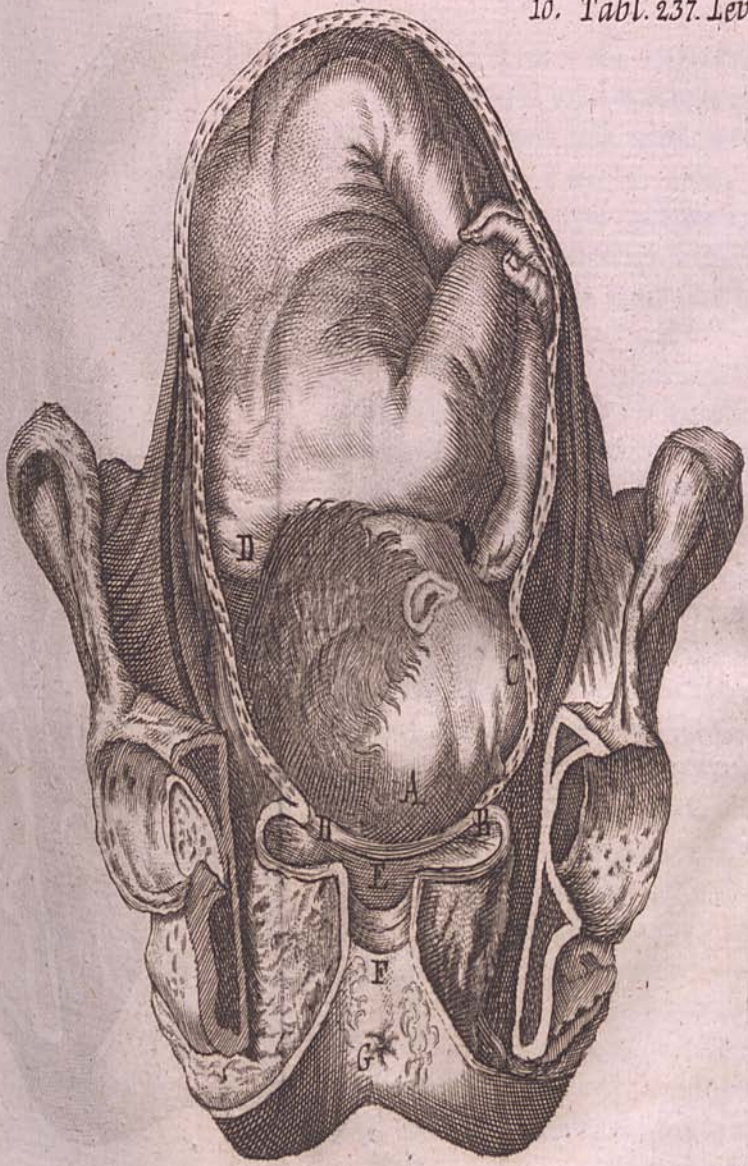
D
C
A
B
B
E
F
G

á szülő tehetsége szerént nyomja, á mig á test meg-születtetett.

MÁSADIK SZAKASZ.

AZ ÁBRÁZAT-SZÜLETÉSRÖL.

X. TÁBLA.

A. A' Gyermeknek homloka, melly
B. B. A' méhnek még tökélletesen kinem tágultt szájába úgy áll-bé, hogy
C. Szája és álla á bal tsipö-tsont-felé, és
D. Fejének teteje á jobbik tsipö-tsont-felé vagyon fordulva.
E. A' méhnek hüvelyje.
F. A' köz hús.
G. Az Al-fél.

Ez, egyik képe az ábrázat-születésnek; melly részszerént á fönek roszsz állása miatt, á melly elöl az ábrázattal á medentzének bé-menetelébe félen áll-bé, részszerént á vállaknak á szermérem-tsontok és á kereszt-tsontnak tsúpja felébe-való akadások miatt, á természetnek ereje

által

által véghez nem mehet: hanem mindenkor à forditás àltal kell véghez vinni. Bal kezeddel ekkor emelitsd à gyermek' fejét à jobbik tsipö-tsontra, nyúlj ezután melyjéröl és hasáról lábaihoz, és húzzd ki illendöképpen.

MAGYARÁZAT.

*) A' mikor à méh' szájába ábrázatjával áll elé à gyermek; szájáról, orráról, és szemeiröl meg-lehet esmérni: de mivel az ábrázat négy formálag vagy águlag állhat; ennek külömbségetöl függ à meg-kivántató segitség-is. Bizonyos jelekböl kell tehát ezt meg-tanúlni. A' Bába tsak keresse mindjárt homlokát és alsó állát, mellyek az ábrázatnak állását nyilvánságosan tudtára fogják adni. Az ábrázat-születések à gyermeknek igen veszedelmesek: mert à fönek erös viszsza nyomattatása miatt az élet és vér-erek à torkán meg-nyúlván meg kissebbülnek tágosságokban; melly által à vér keringésének meggátoltatása miatt à gyermeket tsak szaparán meg-

*) Lássd à X. Tábl.

meg-üti á gutta, s meg-hal; ha á mesterség által á szülést sietve nem sietteti: vagy ha elevenen-is születtetett bár á természetnek ereje, bár á mesterség szerént; igen nyomorék, erötlen, ábrázatja szederjes, vagy fekete, és szörnyü dagadtt.

Gyakran tapasztaljuk, hogy á belsö fogásban az ostoba Bábák érzékenység nelkül-való újjaikkal, és kapaformálag kinött s le nem metszett körmeikkel olly gorombán ragadják-meg á szegény gyermeket, hogy szörnyüképpen el-vagyon karátzolva, vagy á száját el-is szakasztják, és ha nem mind két szemét, egyiket még-is úgy meg-sértették, hogy gyogyithatlan vakság támadott. Leg-gyakrabban pedig azt tapasztaljuk, hogy á sokáig meg-akadott gyermekek, fejeiket nem tarthatják egyenessen, hanem hátra eresztik: melly nyavalyát miképpen lehessen meg-orvoslani? á negyedik Könyvnek másadik részében meg-fogjuk jelenteni.

Ezen születések á szülönek igen terhesek, s gyakran á természetnek rendje ellen-valók-is, és igen kevesen mehetnek az illyetén ábrázat születések közüll á természetnek ereje által véghez. A' természetnek munkájára tsak az ollyanokat kell

hagy-

hagyni, á mikor á medentze tágas, á gyermek pedig kitſiny, és á ſzemérem-tsontoknak ſzélyjeik homlokát elöl igen kevéſſé ellenzik meg; meg-lehet pedig ezt onnét eſmérni: hogy á Bába, ſzemeit majd á közepében, és az állát á kereſzt-tsontnak tsúpja felett lenni találja.

Ha ábrázatja úgy áll elé, hogy álla á kereſzt-tsontnál, homloka pedig majd egéſzſzen á ſzemérem-tsontokra, avagy álla á ſzemérem-tsontokra, homloka pedig á kereſzt-tsontnak tsúpjára állana; á helyrehozáſhoz kellene fogni ekkor.

Az *elſö* eſetben á Bába fekteſſe kereſztül á ſzülöt az ágyon á határa, nyúljon jobb kezével á gyermek ábrázatja felett á melyjére, és emelje úgy-fel, á mint tsak emelheti, az alatt egyſzerſmind kivüll bal kezével á ſzemérem-tsontok felett nyomja alá, s ez által á gyermek' feje á terméſzetnek rendje ſzerént-való állásába hozattatik, és végezetre á ki-menetelt meg-haladja, de á tsontról le-eſett homlokával még-is inkább, mint fejének tetejével.

A' *máſadik* eſetben á ſzülöt kezeire és térdjeire fekteti kereſztül az ágyon, kezével hátul á gyermek' ábrázatja és á ſzemérem-tsontok között á melyjéig nyúl, és

haſon-

hasonlóképpen emeli ollyan-fel, á mig emelheti. Igy szerentsésen helyre hozván, á szülőt hátára le-fekteti, és várja á születést.

Ha pedig á melyjét viszsza nem lehetne emelni, sem pedig illyformálag helyre hozni, ha kivált felette későre hivattatott á Bába, és az alatt egybe sugorodott á méh: jobb á természetre hagyni.

A' gyermek' ábrázatjának *harmadik* és *negyedik* ágú állása az, á mikor homlokával valamellyik tsipő-tsonton áll, álla pedig az ellenébe által lévő tsipő-tsonton találtatik. Az ábrázatnak illyetén állását se helyre hozni, se pedig kézi segitség nélkül á természetre hagyni nem lehet: mivel á feje, részszerént félen-állása, részszerént á kereszt-tsontnak tsúpja, és á szemérem-tsontok közé szorultt vállai miatt, lehetetlen hogy születtethessék. Az illyetén esetben fejét, á mig á medentzének üregébe alá nem jött, elébb azon tsipő-tsontra kell emelni, á mellyen áll á homloka, és igy kell á forditás által á gyermeket lábainál-fogva ki-húzni. Ha pedig feje ezen ábrázat-állásával á medentzének üregébe egészszen alá jött vólna á ki-menetelig; tehát lehetetlen hogy születtethessék á gyermek,

ha á Bába egy nehány újjával vállát előre á szemérem - tsontokról avagy á kereszt-tsontról el - és félre nem nyomitja, s ezután á szájába tett két újjaival á szülőnek nagy erőlködése alatt fejét ki - nem húzza.

HARMADIK SZAKASZ.

A' FÜL - SZÜLETÉSRŐL.

XI. TÁBLA.

A. A' gyermeknek bal füle, mellyel születtetésébe áll.

Bal kezeddel meg - fogván á gyermek fejét, emeld á jobbik tsipő - tsontra, hogy legyen félen - állása á gyermeknek: ezután ugyan azon kezeddel melyjéről és hasáról nyúlj á bal oldalára, és elsőben egyik, azután á máúk lábát - is húzzd alá.

ii. Tabl 242. Lev.

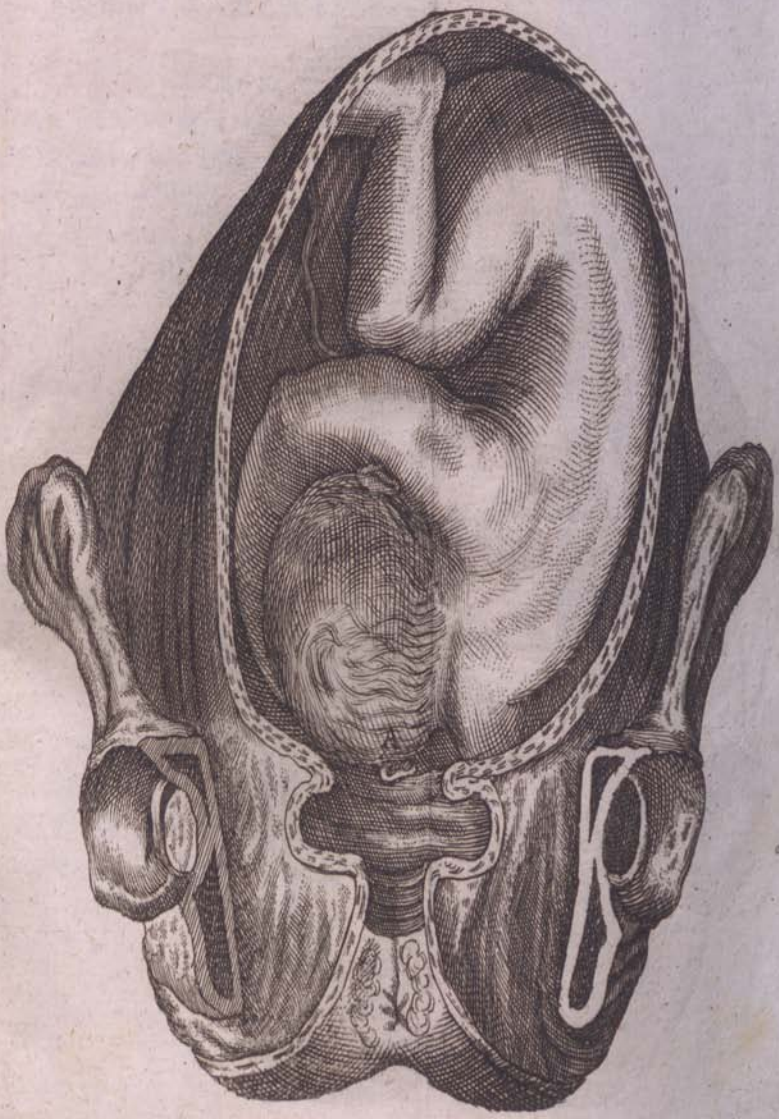

MAGYARÁZAT.

*) A' fönek valamellyik óldalával, és következésképpen egyik vagy másik fülével á szülésbe - való állásat onnét esmérheti-meg könnyen á Bába, ha á fülnek kerek portzogós szélyjét, á fülnek gombáját, (lobulus auris, Ohrläppchen) és á fülnek lyukát érzi.

De mivel á fő, fülével ismét négy formálag állhat elé; kiváltképpen á fülnek gombájára s ennek lyukára kell vigyázni. Mert á medentzének á mellyik tájékán találtatik á fül' gombája, annak ellenébe vagynak á gyermeknek lábai-is, és á tájekán á szülőnek hasa igen nagy, és magos. A' hol á fülnek lyukát érezzük, ott vagyon az ábrázat, s á hol á fülnek kerek portzogós szélyjét találjuk, ott vagyon á fönek hátulsó részeis.

A' melly gyermeknek feje valamellyik fülével áll-bé születtetésébe, úgy áll közönségesen, hogy fejének teteje az egyik tsipő-tsonton fekszik, lábai pedig á más részén az ellenben álló tsipő-tsonton fellyel

*) Lássd á XI. Tábl.

hevernek. Ábrázatja à ſzemérem-tsontok, fejének hátulſó réſze à kereſzt-tsont-felé, avagy az utólſó à ſzemérem-tsontok, ábrázatja pedig à kereſzt-tsont-felé fordulhat, à ſzerént, ha t. i. jobb, vagy bal fülével áll-elé. Helyre hozáſnak itt helyje nintſen: hanem ezen ſzülésnek mindenkor à gyermeknek meg-forditatáſa-által kell véget vetni, à gyermek' fejét azon tsipő-tsontra emelvén, à melly-felé fejének teteje áll, ſ ezután elől vagy hátul-felől melyjéről haſára, ſ innét lábaira vetjük kezünket.

Ha pedig à feje à fájdalmaktól à bémenetelbe jó útat haladot vólna, à mi ezen állásban könnyen meg-eſhetik, és az egybe ſugorodó méhnek ellent tartó ereje miatt nem lehetne többé à tsipő-tsontnak ſzárnyára emelni: meſterkedjék azon à Bába, hogy fejét à méh' ſzájától tsak annyira nyomithaſſa-el, hogy kezével à méhbe-való nyúláſra helyet találhaſſon; és à gyermeket urokkal húzhaſſa-ki.

Ha feje az el-veſzteglett forditás miatt à medentzének üregébe egéſzſzen alá nyomultt vólna, és ottan mozdulhatatlanul állana: igyekezzék à Bába egyik kezével à méh' hüvelyjében à gyermeknek feje' teteje' felébe nyúlni, és ezt alá húzni: de è

néha

néha à nagy ſzoroſſág miatt igen nehéz, vagy lehetetlen-is. Ha ez által à feje egyenes állásba hozattatott, ſ à ſzülőnek ereje ſ fájdalmai vagynak: ſzerentſés vége leſzen à ſzülésnek.

Ritkán áll à gyermek' feje úgy ſzülettetéſébe egyik fülével, hogy fejének teteje à ſzemérem-tsontok, vagy hátul à kereſzt-tsontnak tsúpja fejette állana. Ha pedig ezen valamellyik állásban találná à Bába: ekkor-is fejét ugyan azon tsipőtsontra emelje, à melly-felé ábrázatja áll, hogy melyje à ſzülőnek eſſék háta felé; ſ ezután à lábát kereſi. Ezt arról kell érteni, à mikor à főnek teteje à ſzemérem-tsontokon áll. De ha à főnek teteje à kereſzt-tsontnak tsúpján állana: tehát à fejét azon tsipő-tsontra kellene emelni, mellyfelé à főnek hátúlſó réſze vagyon fordulva, hogy melyje eſſék ekkor-is hátra felé: mivel ottan könnyebben lehet mint elöl-felöl à melyjéről à haſará nyúlni, és innét lábait à kézzel el-érni. Ha régtől fogva folytanak vólna-el már à vizek, és ſe fejét à tsipő-tsontnak ſzárnyára fel-emelni, ſe lábait alá-húzni nem lehetne: az urkot kellene ſegitſégül venni.

NEGYEDIK SZAKASZ.

A' FŐNEK HÁTULSÓ RÉSZÉVEL VALÓ SZÜLETTETÉSRŐL.

XII. TÁBLA.

A. A' gyermeknek, fejének hátulsó réſzével á méhnek ſzájába ollyformálag bé-álló feje, hogy fejének teteje elől á ſzemérem-tsontokhoz, nyaka-tsigája pedig á kereſzt-tsonthoz vagyon fordulva.

Nyúlj ekkor bal kezeddel á gyermek fejéhez, ſ emel'd-fel ezt á ſzülönek jobbik tsipő-tsontjára: mihelyen é meg-leſzen; lábai á bal tsipő-tsontnal alá jönek, mellyeket meg-fogván, egyiket á máſik után, á méh' ſzáján, hüvelyjén, és végezetre á ſzemérmen húzz-ki.

MAGYARÁZAT.

*) Valamint á fönek egyébb tájékai, ſzintén igy á fönek hátulſó réſze-is négy formálag állhat-elé á ſzülésbe: mert á fönek teteje á ſzemérem-tsontok, és nyaka-tsigája á kereſzt-tsont, vagy nyaka-tsigája á ſzemérem-tsontok, és fejének teteje á kereſzt-tsont, avagy valamellyik tsipőtsont-felé lehet fordulva.

Minél keményebben áll á fönek teteje valamellyik tsontra; annál kevésbbé ſzülettethetik á gyermek ezen állásában á termé-ſzetnek rendje ſzerént. A' mikor á gyermek fejének hátulſó réſzével áll-bé ſzülettetéſébe, következendő jelekből lehet megeſmérni: 1) A' Bába igen fenn egy kerek és kemény réſzt tapaſztal, á mellyen ſemmit-ſem vehet eſzre, nem úgy mint á fönek egyébb tájékain: mert p. o. ha ábrázatja áll elé, á gyermeknek orrát, ſzáját és ſzemeit, ha á fönek valamellyik óldala, fülét, és ha á fönek teteje, lágy-agyát érzi akkor. 2) Meg-találja á nyaka-tsigáját, mellyet ennek hegyes tsontjairól könnyen

*) Láſſ'd á XII. Tábl.

meg-lehet eſmérni, ſ ugyan nyaka tsigájáról lehet azt-is tudni, miképpen áll á fönek hátulſó reſze? Mert á medentzének á mellyik tájéka-felé találja á nyaka-tsigáját, azon óldalán vagyon á gyermek teſte lábaival együtt-is. Ezen állásában ritkán megyen által á gyermek feje; hanem tsak akkor, á mikor fejének teteje elől vagy hátul áll valamellyik tsontra, ſ á feje kitſiny, á medentze tágas, és á ſzülönek tartós erős fájdalmai vagynak.

A' helyre-hozásról itt még gondolkodni-ſem kell: mert ezt ſzerentſésen ſoha-ſem lehet véghez vinni. Többire megakad á feje á melyjére nyomultt állával együtt ezen állásában, ha á forditás által nem ſegitünk, ſ ezt is nehezen vihetjük véghez á gyermeknek illyetén állásában: mivel lábai á méhnek fenekében vagynak, ſ melyje-is haſonlóképpen inkább fel-felé vagyon fordulva.

A' mikor á nyaka-tsigája egyik, fejenek teteje pedig á máſik tsipő-tsonton áll: á feje ugyan, mellynek hoſzſzabb réſze á tsipő-tsontok közé, és vak ſzemei, mint á fönek leg-keskenyebb réſze á kereſzt tsontnak tsúpja, és á ſzemérem tsontoknak kaptsjaik közé alá jöhet á bé-menetelen:

telen: de tovább nem, hanem tsak à medentzének üregébe; itten meg-akad: mivel vállai elöl és hátul à ſzemérem-tsontoktól és à kereſzt-tsontnak tsúpjától megakadályoztattnak.

Annakokáért mindjárt à fordításhoz kell fogni illyeténképpen: emelje à fejét azon tsipő-tsontnak ſzárnyára, à melly felé nyaka-tsigája és háta áll, ſ illyeténformálag lábai à méhnek fenekéböl à máſik tsipő tsontnál alá jönek. Ha pedig à fejét à méhnek erös egybe ſugorodáſa miatt nem lehetne már oda emelni; emelje azon tsipő-tsontra, à melly-felé áll à fejének teteje: ezután à kereſzt-tsontnál à melyje óldala mellett, nyúljon-fel kezével, és egyik lábát à máſik után húzza laſſan alá. Ha pedig à ſzoroſſág miatt ollyan fel nem nyúlhatna kezével: azt jovalljuk, hogy hátul à kereſzt-tsont felett lévő karját húzza alá, hogy à melyje lábaival együtt fellyelröl alá és hátra-felé eſſék; ezután kezének tenyeres réſzével à le-huzott karjáról à melyjére, és innét lábaihoz nyúl, ſ ki-húzza az urokkal à gyermeket.

Ha pedig à feje ezen hátulſó réſzévelvaló állásában már egéſzſzen alá jött vólna à medentzének üregébe, ſ à ſzülönek nagy

fájdalmára és erölködö nyögéſeire - is, által nem mehetne, á mint könnyen meg-lehet hinni: tehát elöre vagy á ſzemérem-tsontoknál, vagy á kereſzt-tsontnak tsúpjánál álló vállát annyira kell félre nyomitani, á menyire lehet; ezután á gyermek' homloka-felett kezével bé-nyúlván fejének tetejét á tsontról taſzitſa-alá, s várja á ſzüléſt. Ha pedig ereje és fájdalmai á ſzülönek nem vólnának: két újjával á gyermek ſzájába nyúlván húzza-ki laſſan á fejét, melly alatt á ſzülö nyomja és nyögjön ſzüntelen.

Ha fejének hátulſó réſze úgy áll elé, hogy á teteje elöl á ſzemérem tsontokon, nyaka-tsigája pedig hátul á kereſzt-tsontnak tsúpján áll: emelje á fejét valamellyik-tsipö-tsontra, és á leg-közelebb meg mondott mód ſzerént igyekezzék azon, hogy lábait alá, és á gyermeket egéſzſzen ki húzhaſſa.

A' fönek hátulſó réſzével, ſöt á terméſzetnek rendje ellen-való minden ſzületéſek között á gyermek' roſzſz állása miatt tagadhatatlanképpen az á leg-nehezebb, á mikor á fönek hátulſó réſze úgy áll á méhnek ſzájába, hogy á fönek teteje hátul á kereſzt-tsontnak tsúpján, nyaka tsigája pedig

dig elöl á ſzemérem-tsontoknak ſzélyjein áll, s é felett á ſzülőnek félen-álló s elöl á ſzemérem-tsontokon alá-függő haſa vagyon, mellybe á méhnek feneke á gyermek teſtével együtt alá rokkan: mert lehetetlen, hogy elöl á ſzemérem-tsontokfelett kézzel lábaihoz leheſſen nyúlni. De ezen nehéz forditáſt á meg-könnyebbitheti még-valamenyire, hogy á méh nem ſúgorodhatik olly ſzaparán és erőſſen egybe: mivel á viz nem folyhat mind-ki. Ekkor á ſzülőt fekteſſ'd az ágyon illendőképpen kereſztül á jobb óldalára, bal lábát valaki emelje-fel, ezután hátul-felöl jobb kezeddel á ſzemérmen bé-nyúlván, taſzlts'd viſzſza ſzépen á fejét, nyúlj á melyjéröl és haſáról á lábaihoz, mellyeket illyformálag könnyebben meg-lehet találni, és á kimenetelen ki-húzni.

Ha pedig ezen hátulſó réſzével-való álláſában á feje á medentzének üregében meg-akadna; azon kell igyekezni, hogy kezével á fejének tetejét laſſan-laſſan á kimenetelen alá, és á ſzájába tett két újjával végezetre, á fejét ki-húzhaſſa.

ÖTÖ-

ÖTÖDIK SZAKASZ.

A' MIKOR A' GYERMEK, KÖLDÖK-KÖTELÉVEL ÁLL-BÉ SZÜLETÉSÉBE.

XIII. TÁBLA.

A. A' gyermek' fejének teteje, melly à terméſzetnek rendje-ſzerént áll-bé à ſzülésbe.

B. Jobb kéz-felöl à gyermek' feje mellett alá-eſett és à ſzemérmen ki-függö köldök-kötél.

Ekkor igyekezzél elöre azon, hogy à köldök-kötelet viſzſza és à jobb tsipö-tsont mellett fel-viheſſed: nyúlj ezután à fejéhez és emel'd à bal-tsipö-tsontra, s tedd melyjéröl à haſára s onnét lábaira à kezedet, hogy húzhaſſad-ki.

XIV. TÁBLA.

A. A. A. A' gyermek körüll ſugorodott Méh.

B.

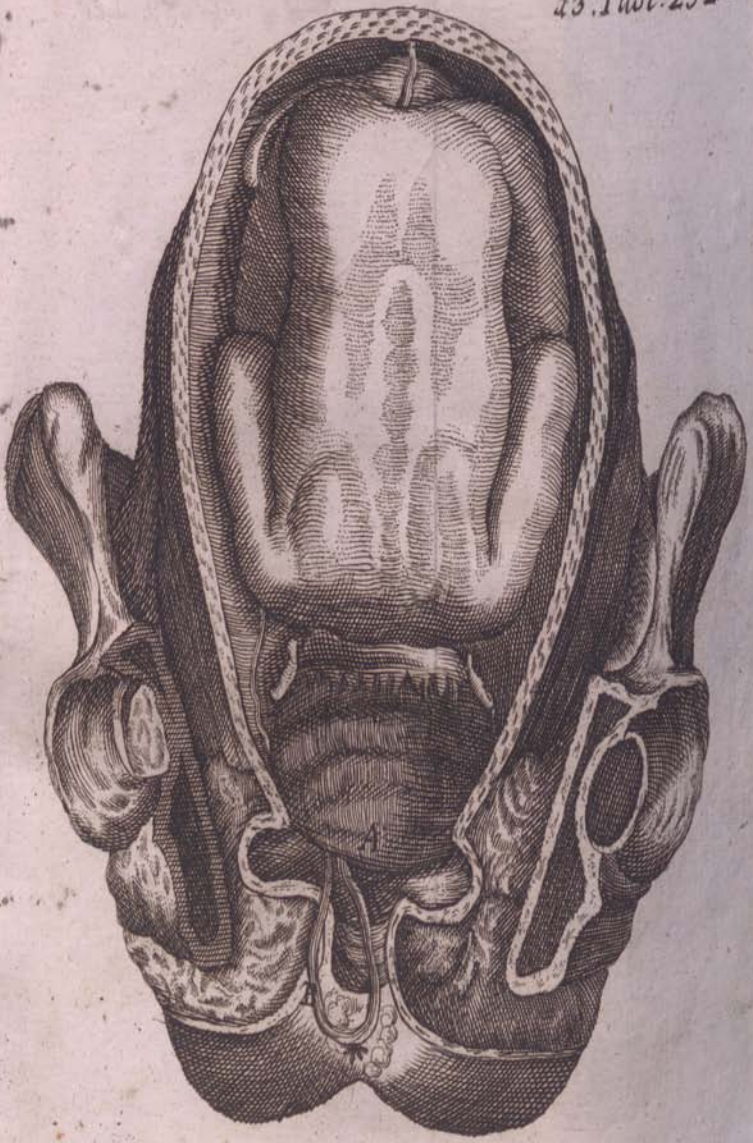
A

14. Tabl. 253. Lev.

B. A' méhnek meg-nyúltt ſzája,

C. C. Mellybe egy kéz és egy láb állottelé.

D. A' Méh' hüvelyjének hátulſó és külſő réſze.

A' meſterſéges ſzülés ebben az eſetben igen könnyü; tsak fogd-meg á lábát és húzz'd-ki alább á ſzemérmen: mert á gyermek' keze magától viſzſza megyen, á mihelyt á lábát húzod. Nyúlj ezután á kihúzott lábnak belſő ſzinén á máſik lábnak utánna, hogy meg találván mind á kettőt ki húzhaſſad laſſan á ſzemérmen. Far-tsika á bal tsipő-tsontnál alá, és feje á jobbnál á méhnek feneke-felé fel-nyomul.

MAGYARAZAT.

*) A' köldök-kötél á gyermeknek akár mellyik réſzevél-is elé állhat á méhnek ſzájába. Ennek á méh' ſzájába-való elé eſéſét igen könnyen lehet meg-eſmerni, ha egy kitſiny, lágy, pulſus módjára dobogó réſzt érzünk á viz-hártyában: ha pedig é már fel-pattant vólna; ſokkal világo-

*) Láſſ'd á XIII. és XIV. Tábl.

gosabban lehet érzeni. A' Bába ekkor mindjárt szorgalmatosan azt keresse ki, hogy á gyermeknek mitsoda része áll-elé á köldök-kötéllel? Ha fejét á méhnek szájától tavull lenni erzi: többire á természetnek rendje ellen-való születés következik. Ekkor mindenkor á forditáshoz kell fogni, nem azért hogy á köldök-kötél eſett elé, hanem hogy á gyermek roszszul áll.

Gyakorta pedig á köldök-kötél, á többire jól, néha valamenyire félen álló feje mellett vagy elötte-is jö ki á méh' szájján. Egy nehány óra múlva ugyan á szülés jól, és á természetnek rendje szerént véghez menne; de á gyermek halva születtettnék, ha kézzel nem segiti á Bába: mivel á köldök-kötél á fejétöl á medentzének tsontjaihoz nyomattattván, á vérnek az Anya és á gyermek között meg-kivántató költsönöző keringése fel-akad. Ha á gyermek' feje kitsiny, á medentze pedig tágas, á-ketté hajolva elé esett köldök-kötél mind két részével á kereszt-tsontnak tsúpja mellett lévö valamellyik szegeletébe esik elé, melly szegeletet á fö soha sem tölt-ki, és nem nyomhatja olly veszedelmesen á köldök-kötelet, ha á szülönek

elég-

elégséges ereje és tartós fájdalmai vagynak, s illendőképpen erőlködik, s nyög fájdalmaiban: elevenen, de még-is nyomóultul születtetthetik á gyermek világra. De mivel tudni nem lehet, mellyik szegeletben legyen á köldök-kötél, és á szülés olly hamar véghez meheté mint gondolja? tehát azt javallyuk, hogy az illyetén születést segitség nélkül á természetre hagyni nem kell.

A' köldök-kötél két formálag eshetik-elé, t. i. á fő mellett és á fő előtt. A' mikor á köldök-kötél á fő mellett esik-elé; á viz-hártyában ezt érzeni nem lehet, hanem á viz hártyának csak fel-pattanása után, s többire á bé-menetelnek azon üres helyjében, mellyet á félen-álló fő ki-nem tölt. Talám á vizek okozhatják á köldök-kötélnek á bé-menetelbe való alá nyomattatását, ha sokak lévén t. i á vizek, felette hirtelen gördülnek egyszerre-ki á méhből.

Az illyetén esetben á Bába á köldök-kötelet á hol elé elet, azon helyen á bémenetelen által igyekezze újjaival á gyermek' feje' felébe helyheztetni. Hogy pedig ismétlen viszsza-való esését el-távoztathassa; fektesse á szülőt azon óldalára, á melly-felé á feje félen-áll, avagy ezt hozza helyre kezével, hogy á helyre-hozott

zott fő á medentzét telje-ki, és ez által á köldök viſzſza-tartoztattaſſék. Ha pedig iſmét alá eſnék, avagy á Bába á gyermek' feje felébe egyſzer-ſem helyheztetthette vólna elégſégesképpen viſzſza; tehát minden haladék nélkül meg kellene forditáni á gyermeket. Némelly Bábák arról még nem-is gondolkodnak, hogy á köldökkötelét viſzſza tegyék, ś azt gondolják, hogy hátra marad magától, ha á feje á medentzének üregébe és á ki-menetelhez alá jö. Máſok pedig egy vagy két újjaikkal addig tartják viſzſza, á mig á fönek alá jövetele után, tovább nem érzik, ś igy várják minden gond és ſzorgalmatoſſág nélkül á ſzületéſt. De azonban meg-nyomattatik á köldök-kötél, ś által menvén á fönek fele á ſzemérmen, á köldök-kötél-is é mellett egéſz feketén alá jő, ś á gyermek halva ſzülettetik.

A' mikor á köldök-kötél á fő eleibe eſik elé; elöre már érzeni lehet á viz-hártyában, ś ezt fel pattanván, á méh' hüvelyjébe alá eſik; gyakran pedig á ſzemérmen-is ki-ſzottyan. Hogy á köldök-kötél á fő elött áll-bé á ſzületésbe, okai következendők lehetnek: ha t. i. é felette

hoſzſzu

hoſzſzu, à medentze tágas, avagy à gyermek' feje kitſiny; álljon ez ámbár egyeneſſen vagy félen.

A' melly köldök-kötél illyeténformálag eſett-elé, ezt ſoha-ſem lehet egéſzſzen és úgy viſzſza helyheztetni, hogy iſmét viſztza és alá ne eſſék. Annakokáért à Bába elöre à köldök-kötelet kereſzteljemeg, annakutánna eröſſen nem nyomván kezével tegye viſzſza à méh' hüvelyjébe, és fogjon à forditáshoz. Ha pedig à feje à köldök-kötéllel együtt alá-jött volna már à medentzének üregébe; nints egyébb út és mód à gyermeknek meg-tartáſára nézve, hanem két újjával nyúljon à ſzájába, s húzza-ki à fejét à ſzemérmen à ſzülönek nagy erölködö nyögéſe alatt.

Leg-nehezebbek közönſégeſen à fövel-való ſzületéſek mindenek között: mert à terméſzetnek rendje ellen elé-alló fönek állását mind meg-tudni, mind az è miatt meg-kivántató forditáſt véghez vinni, igen nehéz. Valóſágos dolog ugyan, hogy à fö mindenik rendeletlen állásában általmehet, és à ſzülés, ha kéſén, még-is ſzerentſéſen véghez mehet: de ekkor à fönek igen kitſinynek, à medentzének pedig igen tágasnak kell lenni; à mire igen ſok Bábák

tán két újjával ſzájába nyúlván, húzza-ki fejét á ſzemérmen. De még-is ſzörnyü bajos á fönek illyetén móddal-való ki húzattatáſa, s gyakorta éppen lehetetlen-is, kivált ha á méh' hüvelyje ſzoroſſan reá ſzorul. A' mikor pedig á meg-hóltt gyermeknek feje á rothadáſtól egybe omlik, s é miatt meg-lágyul; ſokkal hamarább és könnyebben lehet ezen fogás által á tzélt el-érni.

Arra pedig kiváltképpen-való módon intjük á Bábákat, hogy: *Elſöben*, á legnagyobb kételenſégen-kivüll újjaikkal á gyermek' ſzájába ne nyúljanak: mivel könnyen el-ſzakaſzthatják, kivált ha az ellenállás nagy. *Máſodſzor*: á mikor ſzükſégnek lenni itélik, és lehetſéges, húzzák igen laſſan, s két újjaiknak hegyét ſoha-ſe dugják inyéig: mivel az inynek tsontjai á felſő állal néha meg vagynak haſadva: vagy ha egybe-is nöttenek vólna; még-is igen könnyen által lehet rontani á horgadott újjaknak hegyeivel. Két újjakkal kell azért, tsak kevéſſég horgadva, á felſő állhoz nyulván laſſan ki-húzni.

Még-is tsak ſokkal tanátſoſabb vólna az illyetén ſzületéſeket értelmes Baba Mesterre hagyni; mintſem á gyakor, s még-

még nem-is vigyáznak; hanem, mivel egyſzer ſ máſzſzor véghez ment, á ſzüléſt tsak á természetre hagyják, ſ ez által á ſzülöt gyermekével együtt iſtentelen módra az életnek leg nagyobb veſzedelmébe taſzitják.

Az urokkal-való forditás-is nem tsak igen ſzörnyü nehéz, mivel nehezen lehet tsak egyik lábat-is meg-találni, ſ alig-is lehet az urkot rea vetni; hanem veſzedelmes-is: mert viſzíza taſzitván á föt, hüvelyjétöl á méh le ſzakadhat. Ha á természetnek rendje ellen bé-lépett fö már á medentzének ürégébe alá jött vólna, és itten mozdulhatatlanul meg-is vólna ſzorulva, ha kivált még é felett á vállak á kereſzt-tsontnak tsúpján, és á ſzemérem-tsontoknak kaptsjain állanak; annál ſzerentſétlenebb még á ſzületés: mert á forditáshoz ekkor fogni, kéſö, ſ á Bábának ſe nem ſzabad, ſem ahoz értelme nintſen, hogy á föt ſzerſzámokkal húzhaſſa-ki.

Az illyetén nehéz és veſzedelmes eſetben Bába-Meſterre nem találhatván, á Bába á gyermek' fejének állása ſzerént elöre vállait á ſzemérem-tsontokról, avagy á kereſzt-tsontról mozditſa-el, és hozza á fönek tetejét kezével á ki-menetelre; ezután

is ſzerentſétlen probák-által még életben lehető gyermeket meg-ſérteni, avagy meg-is ölni, á ſzülönek köz-húſát el-ſzakaſztani, ś még-is ſemmi haſznot-ſem tenni. De mivel illyetén Meſtereket tsak á leg kevesebb fő Városakban lehet találni: kételenſégnek határa nem lévén, ezen megirtt fogáſt jovalljuk, ha tsak véghez lehet vinni.

HATODIK SZAKASZ.

A' NYAK-ÉS TOROK-SZÜLETÉSRŐL.

XV. TÁBLA.

A. A' nyaknak eleje, avagy á torok, melly á méh' ſzájába áll.

Ekkor bal kezeddel nyúlj á gyermek' melyjéhez, (mert ha á torkához nyúlnál meg-fojthatnád) emel'd azt á jobbik tsipőtsontra, hogy ez által feküggyék kereſztül á gyermek'; ezután ugyan azon kezeddel nyúlj haſáról á lábaihoz, és huzz'd alá laſſan á méh' hüvelyjébe ś végezetre ki, á ſzemérmen.

MAGYA-

MAGYARÁZAT.

*) A' nyaknak négy tájékai vagynak, u. m. az elöl-való, melly á torok; á két óldala, és hátul á nyak' tsigának tájéka: melly négy nyak-tájékak közüll mindenik négy formálag állhat á méh' ſzájába.

A' nyaknak egyik vagy máſik tájékát könnyen meg-lehet eſmérni, ha á ſzomſzéd réſzeket kereſſük.

Mind ezen ſzületéſeket, á mikor t. i. á nyaknak valamellyik tájéka állot-elé, egyébbképpen véghez nem lehet vinni, hanem á forditás által. A' torok' téjékának elé-állását, á gyermeknek alſó álláról, és melyjéröl lehet meg-eſmérni; á hol pedig melyjét találjuk, nintſenek meſzſze onnét lábai-is.

A' mikor á nyaknak elöl-való tájéka, á torok, úgy all elé, hogy melyje az egyik, álla pedig á máſik tsipö-tsont-felé áll: á Bába á gyermeket ne torkánál, mivel meg-fojthatná, hanem melyjénél ragadja-meg, ś emelje azon tsipö-tsontra, á melly felé feje áll, ś ezután melyjéröl és haſaról kereſſe lábait.

*) Láſſ'd á XV. Tábl.

Ha à gyermek' feje à ſzemérem-tsontok, melyje pedig és egéſz teſte hátul à kereſzt-tsont-felett vólna: ekkor-is à Bába à melyjét ragadja-meg, ſ elöre az illendö tsipö-tsontra emelvén, forditſa-meg à megmondatott mód ſzerént. De ha à feje à kereſzt-tsontnak tsúpja felett, ſ teſte à ſzemérem-tsontok felett, à ſzülönek haſában állana: fekteſſe à ſzülöt óldalfélt, és à meg-irtt mód ſzerént vigye-véghez à forditáſt.

A' nyaknak óldal tájékait à gyermeknek vállairól és füleirül lehet meg-eſmérni. Tudnia kell azt-is à Bábának, hogy à gyermeknek melyje és háta melly-felé vagyon fordulva? A' nyaknak hegyes tsigáiról à hátat meg-lehet eſmérni; ennek ellenébe à mely vagyon. Ha vállát az egyik, fülét pedig à máſik tsipö-tsont felé érzi; ragadja-meg à vállát, ſ emelje azon tsipö-tsont-felé, à mellyen à feje fekſzik. Illyeténformálag kereſztül fektetvén már à gyermeket, elöl vagy hátul lehetö melyjéröl nyúljon à lábaihoz.

Ha à nyaknak valamellyik óldal-tájéka úgy állana-elé, hogy feje vagy válla elé vagy hátra-felé vólna: tehát mozditſa à vállát elöre óldalfélt, annak-utánna à

tsipö-

tsipő-tsont-felé, és úgy nyúljon már lábai után: de arra mindenkor vigyázzon, hogy á gyermek' melyje á szülőnek hátafelé essék. Igen szükséges azért előre á forditás előtt jól meg-gondolni, mikeppen lehessen ezt véghez vinni? Ha lábai á szülőnek hasában á szemérem-tsontok felett állanának, el-ne felejtse á Bába, hogy á szülőt óldaltag fektesse.

A' nyak' tsigának tájékát meg-lehet esmérni ennek hegyes tsigáiról; mellynek szomszéd-részei á főnek hátulsó és á hátnak felső tagjai á vállnak lapotzkáival együtt. A' nyak' tsigájának-is négy féle állása lehet. A' Bába tsak keresse á fejét, s mindjárt által láthatja, hogy teste á szülőnek ellenben által-való óldalában fekszik, lábai pedig, á mint minden nyak-állásokban szokot lenni, á méhnek feneke-felé vagynak helyheztettve. Ha nyaka-tsigája áll-elé; szintén ollyformálag kell meg-forditani, mint á főnek hátulsó részével-való születésről szóllottunk; s nem szükség itten á hátához nyúlni; hanem tsak nyaka-tsigájához: mivel ezt olly könnyen meg-sérteni nem lehet, mint az egyébb tájékokat. Néha, kivált ha á viz hártyának pattanása után mindjárt á forditáshoz fog; még tsak

könnyen megyen véghez à forditás, ha à gyermeket, egyik vállánál meg-fogván, alá húzza ezt, és ez által à gyermek' testét úgy forditja-meg, hogy háta fellyebb megyen; s igy kezével lábait könnyen érhetné-el.

Minél hamarább nyúl à Bába az illyetén nyak-születésekben à forditáshoz; annál könnyebben viheti véghez: ha pedig valami hiba vagy nyávalya miatt ehez kétén kétetlenitettnék fogni; à meg-mondatott okok miatt à szülést urok nelkül végére vinni soha-sem lehet.

HETEDIK SZAKASZ.

A' VÁLL-SZÜLETÉSRÖL.

XVI. TÁBLA.

A. A' méhnek szájába jobb vállával elé-álló gyermek.

Itten à forditás valamenyire nehezebb; mivel à gyermeknek melyje és hasa az Anyjának hasa-felé vagyon fordulva, s lábait-is à szülőnek hasa-felé kell alá-húzni. Fekteſſ'd azért à szülőt hátával magoſſan,

A

gossan, bal kezeddel fog'd meg á gyermek' vállát, és emeld á jobb tsipő-tsontra: ezután ugyan azon kezeddel elöl felől, melyjéröl és hasaról nyúlj lábaihoz és húzz'd ki.

MAGYARAZAT.

*) A' mikor á gyermek valamellyik vállával áll elé á méh' szájába; egy kitsiny kerek és kemény részt érzünk. De hogy ezt á Bábák nem tsak bizonyosabban esmérhessék meg, hanem meg-is tudhassák, mi módon áll elé bár jobb, bár bal válla: tehát keressék á szomszéd részeket ki, u. m. á nyakát, á karjának melyje és háta-felől való hasadékját á test között, á vállnak lapotzkáját, s á melynek valamellyik részét. Forditás által kell tagadhatatlanképpen az illy gyermeket ki-húzni, melly vállával igy áll elé. Mivel pedig á vállak á gyermeknek óldal részei: el nem kell felejteni annak ki keresését, melly felé vagyon melyje vagy háta fordulva?

Ha annakokáért válla úgy áll elé, hogy feje egyik, teste pedig á másik tsipő-tsont felé fekszik, s melyje hátra á

*) Láss'd á XVI. Tábl.

kereſzt tsont felé vagyon fordulva; tehát à Bába egéſz kezével fogja meg à vállát, ſ emelje azon tsipő tsontra, à mellyen fekſzik à feje. Ha pedig melyje elöl à ſzemérem tsontok felé vólna fordulva; emelje ſzintén feje felé à vállát, meg jegyezvén egyſzerſmind, hogy fel és óldalfélt emelvén, à teſtet egybe hátra felé és mint egy forditſa meg, hogy melyje jöjjön alá à méh' ſzája felé: mivel egyébbképpen nehezen lehetne nyúlni, à lábakhoz ezeknek le húzattatáſok végett. Ha feje elé, ſ teſte hátra felé állana; emelje à vállát azon tsipő tsontra, melly felé melyje vagyon fordulva, hogy ez eſſék hátrafelé: mivel ottan könnyebben lehet lábait fenn el-érni. De ha lábai elé, feje pedig hátra felé à kereſzt taontnak tsúpja felett állanának: fekteſſe à ſzülöt azon óldalára, melly felé à gyermek' háta vagyon fordulva, emelje ezután à vállát addig viſzſza; à meddig emelheti, ſ kereſſe à lábait; mellyeket à ſzülönek óldalfélt álló haſában illyeténformálag könnyen meg fog találni.

A' vall-ſzületéſek, kivált ha à gyermek' feje valamellyik tsipő-tsonton fekſzik, ſzintén olly bajoſak és nehezek lehetnek, mint à máſak, ha addig várakozik à Bába

à mig

17. Tabl. 267. Lev.

á mig á vállak á bé-menetelbe bé-ſzorultanak, és karja, mint gyakorta meg-történt, á méhnek küvelyjébe alá-is eſett. Ha annakokáért á méhnek egybe ſugorodáſa miatt á vállát többé viſzſza nem nyomithatná már: ſokkal jobb vólna, hogy mindjárt á melyjéhez nyúlván, lábait kereſſe meg, és á fordítáſt az urokkal vigye véghez.

NYÓLTZADIK SZAKASZ.

A' KAR-SZÜLETÉSRÓL.

XVII. TÁBLA.

A. A. A. A' gyermek körüll ſzoroſſan egybe ſugorodott méh.

B. A' gyermeknek á ſzemérmen könyökéig ki-függő karja.

C. A' méh' ſzájába elé állott válla.

Ez igen nehéz kar-ſzületés. A' ſzoroſſan egybe ſugorodott méh miatt, tellyes lehetetlen, hogy á gyermeket honya alatt meg-fogván, viſzſza lehetne emelned: mert minden haſzon nélkül tsak el veſzted min-

den

den erödöt, s á nagy erösztaktétel által á méhet hüvelyjétöl le-szakaszthatod. Az illyetén esetben bal kezeddel á méh' hüvelyjének hátulsó részén á gyermek' ki függö karjának belsö szélyje mellett (mellyet hagyj úgy el, á mint áll) nyúlj gyengén, lassan, és mintegy fúrva á méh' szájján által fel á méhbe á gyermek' melyjéig, innét lábaihoz, s húzzd valamellyiket á méh' szájába jól alá, avagy ha lehetséges á méh' hüvelyjébe-is, urkoldmeg, és bal kezeddel á gyermeket honya alatt emeldfel á jobb tsipö tsont felé, azonban egyszerszmind jobb kezeddel az urkoltt lábát meg húzván, ez által far-tsikát á bé-menetelbe húzzd alá.

MAGYARAZAT.

*) Igen gyakran tapasztalják á Bábák és Bába-Mesterek á gyermeknek karjávalvaló születését; melly á természetnek rendje ellen-való születések között leg-gyakrabb. Az idejenkoránt-való forditás által könnyen és szerentsélen megyen véghez; de

*) Lássd á XVII. Tábl.

de felette meg-is terhesedik, ha á fordi-tásra-való alkalmas idő el-múlattatik.

Azt pedig meg-lehet könnyen esmérni, hogy á gyermek karjával és nem lábával áll-bé á születésbe, ha á Bába kezén lévő újjait, mellyek hoszszabbak mint á lában, tapasztalja, sarkat pedig sóholt sem érez. De sokkal fontosabb még á gyermek' testének egész állását ki-keresni és meg-túdni. Az elé esett karnak á méh' hüvelyjében találkozó keze elégséges jélt nékünk nem ád, hogy á gyermeknek állása jó legyen, ha á Bába kezével tovább bé nem nyúl, és á testnek állását igy ki nem keresi.

A' gyermeknek elé esett karját á Bába hagyja á méh' hüvelyjében, nyúljon markával á gyermek' karjának belső szélyje mellett á melyjéig, és ezt viszszanem taszitván, fel á lábaig: álá húzván lábait, ha á gyermek fejével együtt fel felé fordul; az elé esett karja is többire á méhbe viszsza megyen magától; avagy ha á méh' hüvelyjébe is maradna, nem leszen szükséges, hogy tsak azután szabaditsa ki á fő mellett. De el ne felejtse á Bába, hogy á szülőt azon óldalára fektesse, á melly felé á gyermek'

háta

háta vagyon fordulva, ha lábai elöl á szülönek hasában fekünnének.

Illyeténformálag gyakorta könnyen véghez megyen á forditás; ámbár elöre tsak egyik lábát húzza alá á méh' hüvelyjébe, s annakutánna viszi után á másikat. De ha á gyermek' karja á válláig jött vólna alá á méh' szájján; meg nem fórdithatja á gyermeket egyik lábának alá huzásával: annakokáért azt jovallják némellyek, hogy melyjét elöre egy kevesség taszitsa viszíza. De é nem mindenkor szükséges: keresse tsak á Bába mind két lábait, húzza egyszersmind, és igy far-tsika háta gerintzének természeti hajlása által á medentzének bémenetelén tsak hamar alá jö, és á gyermek tökélletesen meg-fordul.

De á mikor á gyermek' melyjének és lapotzkájanak valamellyik része vállával együtt á méh' szájába alá nyomult, és karja á szemérmen részszerént ki jött; sokkal bajosabban, s á gyermek' részéröl többire szerentsétlenül megyen véghez á forditás.

Az illyen el vesztéglett gyakor karszületéseknek okai következendök mindenkor: vagy á Bábák húzzák á karját olly meszsze alá, azt reménylvén, hogy á gyermeket

meket illyeténformálag ki-vehetik, á mi még-is lehetetlen dolog; vagy pedig máſók gyakor probákkal viſzſza akarják taſzitani: az alatt pedig el-folynak á vizek, á méh egybe ſugorodik mind inkább, ś á gyermek karja á ſzemérmen még annál inkább ki-nyomul. A' mikor már azt tapaſztalják, hogy ki függ á ſzemérmen; annál nagyobb eröſzakkal hajtogatják ś taſzigálják á méh' hüvelyjébe, és igy el-törik.

Ekkor már lehetetlen dolog á melyjét viſzſza emeliteni, annál kevésbbé lábáit alá húzhatni, ha az urokhoz nem folyamodik á Bába: ś ezt-is igen nehezen lehet lábára urkolni; mivel á vizek mind el folytanak, á méh egybe ſugorodot, ś az alá nyomultt válla mellyjének valamellyik reſzével meg dagadot, melly miatt á méh' ſzáján bé-nem nyúlhat könnyen. Ha pedig á hely olly ſzoros vólna, hogy kezével á méh' ſzáján alig, lábaihoz pedig eppen nem nyúlhatna fel: igyekezzék azon, hogy á méh' ſzájától nem meſzſze álló máſik karját á melyjén huzhaſſa laſſan alá, hogy á bé-ſzorultt és meg-dagadott válla melyjének és lapotzkájának egyik réſzével á méhbe viſzſza huzalkodjék, és ez által több tágaſſágra kaphaſſon, hogy kezével á méh'

ſzáján

ſzáján à méhbe nyulhaſſon à gyermek' lábáig, az urkot lábára urkolhaſſa, és illendö módon meg-fordithaſſa à gyermeket. Ha az illyetén eſetben à gyermek melyje, haſa, és lábai à ſzülönek haſa-felé vagynak fordulva; lábait annál nehezebben húzhatja alá, ha à ſzülöt derekával magosſan nem fekteti.

Ha à ſzemérmen ki-függö nagyon meg dagadott karja fél melyjével együtt, olly keményen ſzorult vólna bé à méh' ſzájába, hogy minden igyekezet mellett kezét ſem à méh' ſzáján által, annál kevésbbé à méhbe nem dughatná: nints ekkor egyébb út és mód, hanem addig várni, à mig à gyermek meghólt, és à kezdödö rothadás által à megdagadott melyje, válla és karja, egybe eſnek, s meg-lágyulnák; mellykor kezével ſokkal könnyébben nyúlhat à méhbe à máſik karjához, avagy ezt elöre még alá ſem húzván, valamellyik lábához mellyre az urkot rea vetheti. Világoſan ki-tetſzik innét amà ritka ſzükſégtelenſég, à gyermek' karját kegyetlenül ki-fatſarni; hanem ha minden probák haſzontalanok vólnának, s à ſzülö à hoſzſzas várakozás miatt életének veſzedelmében fetrengene. De ekkor à kivántatik ſzükſégesképpen

meg,

meg, hogy á gyermek' halála iránt bizonyos lehessen, neis fatsarja felette hirtelen és meg-gondolatlanul ki á karját, melly által irtozatosképpen ölné meg. A' gyermek' halálát bizonyosnak éppen nem jelenti á szemérmen ki függő karjának dagadása és kék-fekete szine: de á mikor á rothadásnak jelei láttattnak, u. m. ha á bé szorultt melyjének és vállának dagadása meglágyul, puhul, karja megrántzosodik, egybe esik, felső börötskéje le koppad, halál szagja vagyon, és büdös genyetség foly ki á szemérmen: á halálról kételkedni tovább nem lehet.

Meglehet már karjának felső részét á vállánál ragadni, s addig fatsarni, á mig á mellette lévő bőr ketté szakadot; ezután mútató újjával á nyilatkozáson bé nyúl, s azon igyekezik, hogy á válla körüll lévő húst elszakaszthassa, s vállának tsontját lapotzkájával együtt, ha lehetséges, el bonthassa, s végezetre szüntelen fatsarván, karját az izről leszakaszthassa. Kifatsartattván illyformálag á karja, annál inkább egybe esik á melyje; melly által helyet kap á Bába, hogy kezével á méh' száján á méhbe nyúlhat, á lábát megkeresheti, megurkol-

hatja, és az illendő mód ſzerént meg-fordithatja.

KILENTZEDIK SZAKASZ.

AZ OLDAL-SZÜLETÉSRŐL.

XVIII. TÁBLA.

A. A' gyermeknek óldala, mellyel á ſzületésbe áll.

Ekkor jobb kezeddel á gyermeket hónya alatt meg-fogván, valamenyire á bal tsipő tsont felé fel nyomithatod, és azután hátul felöl melyjéről és haſáról lábaihoz nyulhatſz. Ha á gyermeket viſzſza nemis emeled; még-is óldala alatt á jobb kezeddel á kereſzt tsont mellett lábaihoz felnyulván, meg ragadhatod és hátul á kereſzt tsont mellett á méh ſzájáig alá és á méh' hüvelyjén ki-húzhatod.

MAGYA-

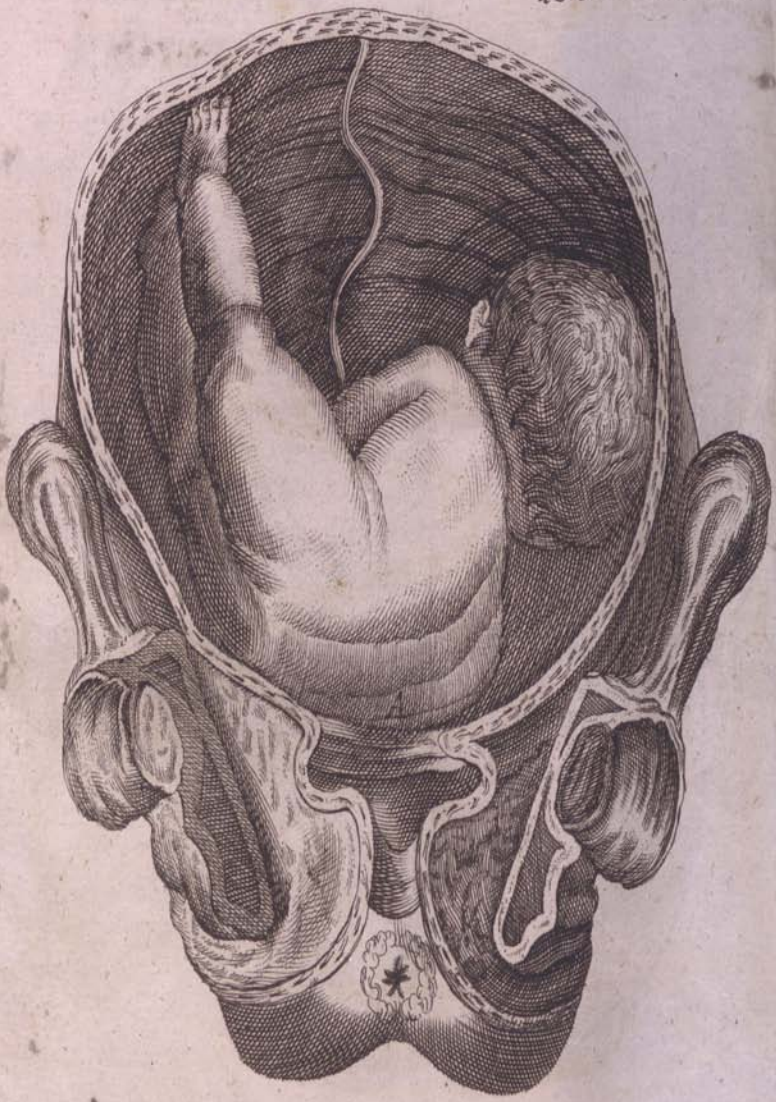
A

MAGYARÁZAT.

*) A' mikor á gyermek, testének valamellyik óldalával áll-bé á születésbe: meg-lehet esmerni az óldal és tsipő tsontokról, mellyek között á vekonyak, (horpatzok, lumbi) vagynak. Mind egy, ha melyjének valamellyik óldalfelével all é elé, avagy valamellyik tsipő-tsontjával: tsak arra vigyázzon á Bába, melly felé áll á feje, lábai, melyje és háta? á mit könnyen lehet meg esmérni, ha egesz kezével állását jól ki-keresi. Főképpen pedig annak ki-keresésében igyekezzék á Bába, melly-felé legyen á melyje fordulva? ne hogy lábait á hátán húzza alá; á mi könnyen megeshetik, kivált ha lábáival hátra felé vagyon fordulva. Mivel á gyermek igen fenn tellyesen keresztül fekszik; annál könnyebb á forditás, ha melyjéről és hásáról lábaihoz nyúl. De ha á gyermek, óldalának felső részével inkább állana elé; mélyen á méh' üregébe, sőt majd fenekéig is kellene nyúlni, hogy lábait megragadhassa.

*) Láss'd á XVIII. Tábl.

Egyébbképpen nem igen panáſzolkodhatik à Bába az illyeténformálag fekvő gyermeknek forditáſáról, ha à viz-hartyának pattanáſa után jó darab idővel-is kételenitetik meg-forditani: mivel à teſtnek óldalai mellett, mellyek nem olly ſzélyeſek mint à mely és hát, mindenkor könnyebben lehet à méh' ſzáján által melyjéröl lábaihoz nyúlni. Nem-is mindenkor ſzükſéges, urkot rea vetni, annál kevésbbé à gyermeket viſzſza emeliteni, ha lábait akarja keresni. Ha pedig à medentzének üregébe meſzſze alá jött vólna; tehát igyekezzék à Bába à forditáſt, melly itten nem olly bajos mint máſutt, urokkal véghez vinni.

TIZEDIK SZAKASZ.

A' HÁT-SZÜLETÉSRÓL.

XIX. TÁBLA.

A. A' gyermek' hátának közepſő réſze, mellyel à méh' ſzájába áll elé.

Ekkor jobb kezeddel fog'd meg à hátát, emeld fel à bal tsipő tsontra, hogy al-

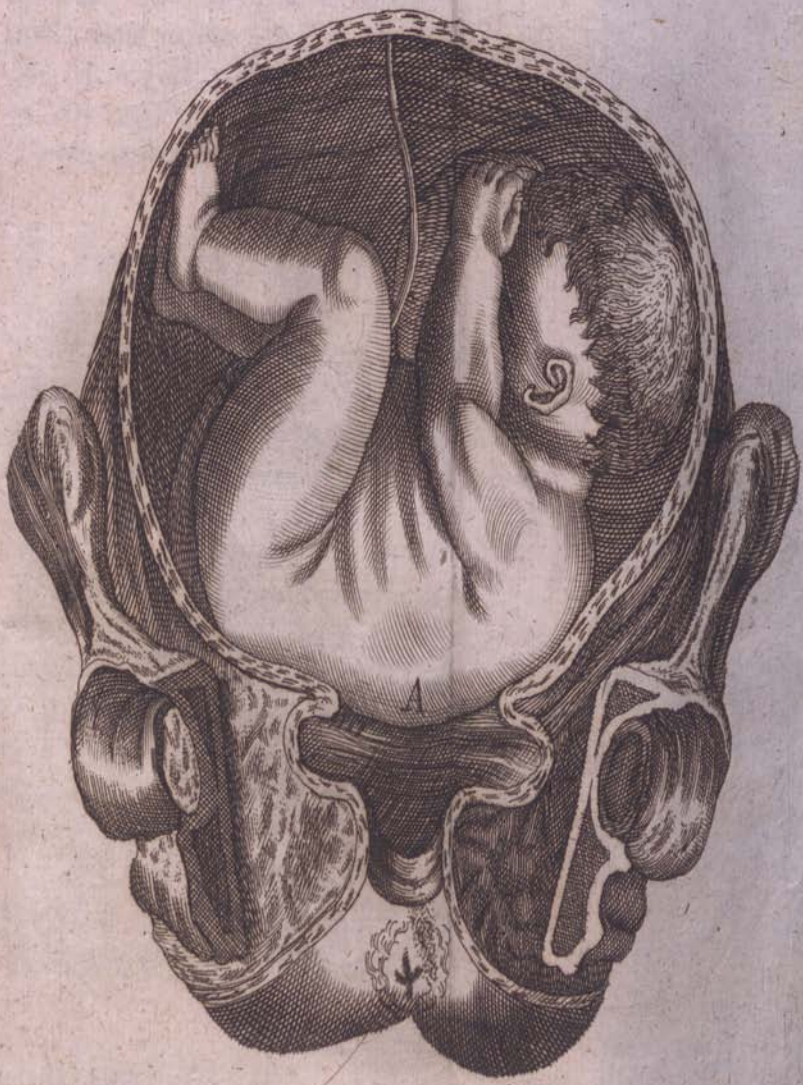
A

al-fele á méh' ſzájához eſſék valamenyire közelebb: ezután ugyan azon kezeddel á kereſzt-tsont mellett á meddig nyúlhatſz nyúlj fel, és á ſzülönek jobb óldalában fekvő lábait ragad'd meg, s huzz'd alá laſſan á kereſzt-tsont mellett.

MAGYARÁZAT.

*) A' mikor á gyermek hátával áll á ſzületésbe, meg lehet eſmérni háta gerintzének hegyes tsigáiról, mellyeket á nyaktsigáktól fogva á far-tsikáig egyenes lineában érzeni lehet. A' gyermek' hátának vagy alſóbb vagy felſőbb réſze állhat elé. Ha hátának alſó réſzével áll á méh' ſzája előtt; á hát-gerintznek tsigáji mellett á tsipő-tsontokat érzeni lehet: ha pedig felſő, az az, melyjének hátulſó réſze állana elé; az óldal tsontokat, á vállnak lapotzkáit, és ezek között á hát-gerintznek tsigáit tapaſztalhatni.

Mivel pedig á háta, ſzintén valamint más réſzek, négy formálag állhat elé: tehát azt-is tudni kell, hogy feje vagy lábai

*) Láſſd. á XIX. Tábl.

elé vagy hátra felé állanak-é, melly utólſó kereſztül-való fekvés gyakorta tapaſztaltatik. Vigyázzon ekkor à Bába à ſzülö haſara, hogy elöl nagy-é, vagy à két óldalá? De leg kevésbbé fog hibázni mégis, ha egéſz kezével viſgálódik. Ha à gyermek vékonyjával és tsipö-tsontjaival áll inkább elé: tsak nyúljon tovább, à mig óldal tsontjait érzi, à hol à melyje és feje fog lenni. Ha hátának felſö réſze állana elé; egyik óldalán à nyaka-tsigáját, à máſikan à vékonyját fogja találni: mellyek tudtára adják azon helyet, à hol lábai állanak.

Ha à viz-hártyának pattanáſa után mindjárt à fordításhoz fog à Bába; nem nehéz; mert igen fenn állván à gyermek, ugyantſak-is kereſztül fekſzik. Vigyázzon tsak arra, hogy lábai nintſenek-é à far-tsikára fordulva, à mit ritkán tapaſztalunk; mellyek többire à haſa felett à méhnek fenekében vagynak. Ha annnakokáért hátának alſó réſze állot vólna elé; kezével hátul felöl az ágyékának tájéka mellett nyúljon jól fel à méhbe, és kezét valamenyire meg-hajtván, egyik, vagy mind két lábátis fogja meg és mint egy fél tzirkalomban hátra felé húzza ala à méh' hüvelyjébe.

Ezen

Ezen fogás által se meg - nem forditván elöre, se viszsza nem taszitván, á gyermeket egyszerre forditja meg, és könnyen s hamar ki - húzhatja.

Ha hátának felső része állot vólna elé: lábait olly könnyen el érni nem lehetne, *elsöben*: mivel igen meszsze, s á méhnek fenekében vagynak; *másadszor*: mivel kezével á melynek szélyes óldala mellet á méh' száján nem nyúlhat olly meszsze fel. Ekkor ragadja meg á hátát, és elöre félre nem emelvén, forditsa úgy, hogy melyje essék hátra felé, és lábai á méhnek fenekeröl jöjjenek alá: ezután melyjéröl és hasáról á lábaihoz nyúl, és ki-húzza. Némellyek az illyen születést far-tsik születésnek lenni tartják: de é nem mindenkor lehetséges: mert á hátát á méhnek szájától még-is valamenyire á feje felé lehet nyomitani, hogy á gyermeknek vékonyja mellett lábait könnyebben alá lehessen húzni. Ha pedig á gyermeket á régtöl fogva el folytt vizek és á méhnek egybe sugorodása miatt meg-forditani, és lábait nagy eröszak nélkül alá húzni nem lehetne; azon kell igyekezni, hogy meg-lehessen urkolni, és azután á forditást, mint egyébbkor véghez vinni.

Ha pedig háta à bé - menetelbe olly mélyen alá nyomult vólna, hogy egyik lábához - sem lehetne nyúlni; leg tanátsosabb vólna az, hogy egyik karját huzza ki à Bába; melly által à meg dagadott háta à méh' szájától el - távozik, és à melyjének egyik óldala jö à helyet alá, melly mellett kezével könnyebben nyúlhat bé, és az urkolás végett egyik lábát alá húzhatja.

De meg eshetik, hogy az idönek hoszsza miatt az el folytt vizek, és à méhnek egybe sugorodása után, à gyermek' teste úgy egybe hajlot, és háta à medentzének bé - menetelébe annyira bé szorult, hogy kézzel lehetetlen à méh' száján által valamellyik karjához, annál kevéssbe lábához nyúlni, se pedig hátát nagy eröszak nélkül, melly által à méh' hüvelyjétöl le szakadhat, viszsza nyomni nem lehet. Ezen igen nehéz esetben à Bába egész kezével meg fogván à hátát, és egészszen fel nem emelvén, mozgassa egyik óldaláról à másikra, s talám ezen gyakor mozgatás által szoros helyjéröl ki - mozdithatja, és kezével ámbár igen bajosan, még - is à kereszt - tsontnak tsúpja mellett lévö valamellyik szegeletnél à méh' szájába bé-nyulhat,

20. Tábl. 281. Lev.

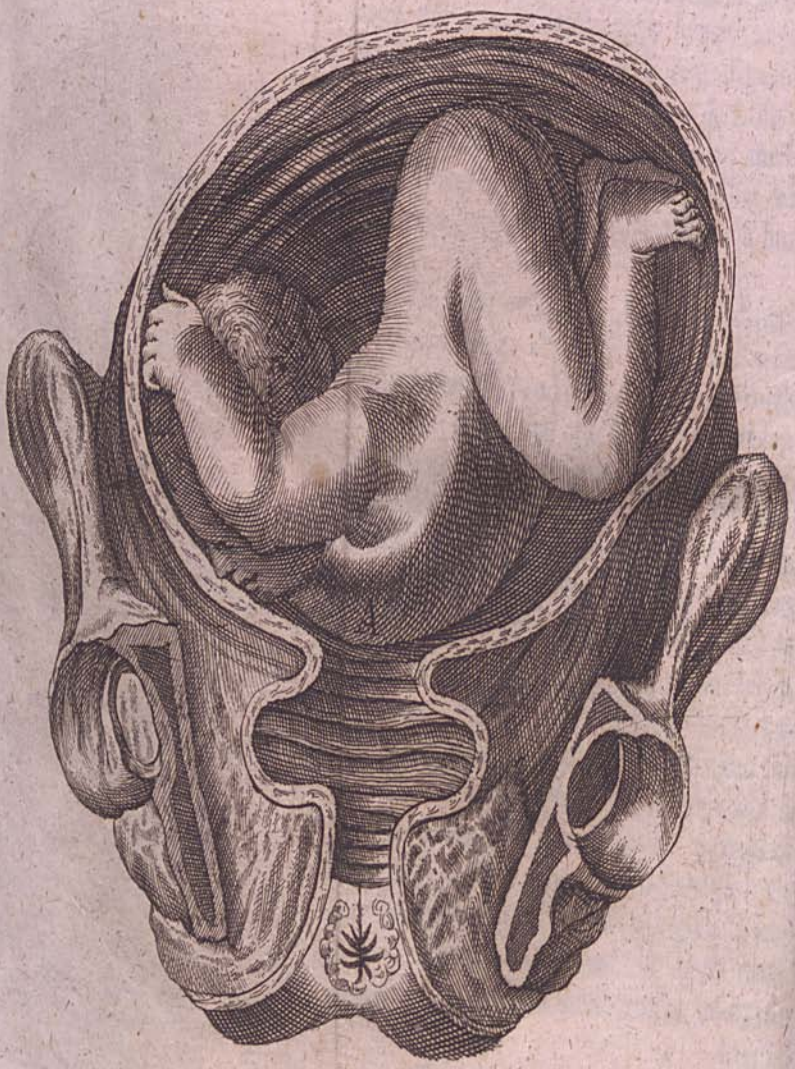

hat, egyik karját alá húzhatja, és ezután á meg-irtt mód ſzerént az urokkal megfordithatja.

Ha ezen próba-is haſzontalan vólna; addig kell várnunk, á mig á gyermeknek bé-ſzorultt háta halála után á rothadás által meg-lágyul, ś egybe eſik, és ezután á méh ſzáján könnyebben nyúlhat bé, és fordithatja meg.

TIZENEGYEDIK SZAKASZ.

A' MELY-SZÜLETÊSRŐL.

XX. TÁBLA.

A. A' gyermek' melyje, mellyel á ſzületésbe áll.

Itt á gyermek magától-is kereſztül feklzik. Bal kezedel, melyjét hátra nem emelvén, mindjárt lábaihoz nyúlhatnál, és egyiket á máſik után alá húzhatnád: de ha, kivált erős fájdalmak alatt, lábaihoz nem nyúlhatnál; azt jovalljuk, hogy bal kezeddel melyjét emelitsd előre á jobb tsipő-tsont felé fel, ś annakutánna lábait az illendő mód ſzerént húzz'd alá.

MAGYARÁZAT.

*) A' gyermeknek á méh' ſzájába elé álló melyjét, könnyen meg-eſmérheti á Bába az óldal tsontokról, és ezeknek közepében találtató mely-tábláról. Külömbkülömbféleképpen állhat pedig elé, úgy, hogy feje á ſzemérem tsontok felett, á kereſzt-tsontnak tsúpja felett, avagy valamellyik tsipő-tsonton állhat; lábai pedig mindenkor ellenben által találtattnak. Hogy annakokáért meg-túdhaſſa á Bába melyjének állását, fejének és lábainak hol-létét: tehát á vizgálódás végett bé dugott kezével á ſzülő medentzéjének, és gyermek' melyjének egéſz környékét tapogaſſa ki, á mig háſát meg találja, á hol lábai-is fognak lenni.

Ezen kereſztül fekvő, és á terméſzettől alá fordultt melyjével meg forditatott gyermeket igen könnyen ki lehet húzni. Tsak fogja meg á Bába kezével mindjárt egyik lábát, s azonban, hogy ezt alá húzza, á gyermek melyjével és fejével tsak ſzaparán fel felé fordul; ezután á máſik lá-

*) Láſſ'd á XX. Tábl.

lábátis megkeresvén huzza - ki egéſzſzen. De à mikor à melyje, egy nehány versbéli fájdalmaktól à bé - menetelbe inkább alányomattatott, és à méh egybe ſugorodot réſzſzerént ; egyik lábának alá huzáſaval ſemmit ſem fog tenni, à mig à máſikat - is meg - nem kereſi, egyſzerſmind meg nem ragadja, és alá nem húzza : mivel à máſik lába à bé menetelnek ſzélyjén áll, és igy meg gátoltattván teſtének hajláſa, far tsikát à bé - menetelen alá nem húzhatja. Igaz dolog, melyjét valamenyire viſzſza nyomitani lehetne, hogy lábát annál könnyebben húzhaſſa alá : de è nem ſzükſéges.

Ha mikor melyje à bé - menetelbe úgy alá nyomattatott vólna, hogy valamellyik lábát nehezen találhatná - meg, ſ alá nem húzhatna à méh' hüvelyjébe : tehát igyekezzék azon, hogy az illendő mód ſzerent fordithaſſa meg à gyermeket az urokkal. Ha pedig à ſzölő - vizeknek régtől fogva való el folyáſa után, à méh olly erössen egybe ſugorodot, melyje à medentzének üregébe bé - ſzorult, és annyira meg dagadott vólna, hogy lehetetlen vólna kézzel lábaihoz nyúlni : tehát fogja meg egyik karját és húzza alá, hogy à meg dagadott melyje à méh' ſzájától ſzabáduljon el, és

ennek

ennek valamellyik óldal réſze jöjjön alá. Ez által kezével több tágaſſágra kap, lábához nyúlhat, s meg urkolhatja.

Ha pedig melyje á medentzének üregébe egéſzſzen alá nyomattatott, és annyira meg dagadott vólna, hogy minden igyekezettel is tellyes lehetetlen vólna á méh' ſzáján bé, és valamelly karjához nyúlni: addig kell várni, mig halála után melyje á rothadáſtól meg kezdödvén eméſztettni, meg lágyul és egybe eſik; hogy á moſtan emlitett mód ſzerént á méh' ſzáján által valamellyik karjához, avagy ezt még alá ſem húzván, mindjárt valamellyik lábához nyúlhaſſon; melly mód által eddig még meg nem tsalatkoztam.

De meg eſhetnék, hogy á gyermek' teſtének halála után való egybe rokkanáſa utánis á medentzének ſzoroſſága miatt kezével bé nem nyúlhatna: mellykor egyébb modunk nintſen, hanem hogy Bába Meſter által á melyjét bontaſſa-fel, hogy ennek ki üreſitetéſe után á méhbe nyúlhaſſon, és á meg hólt gyermeket illendöképpen megfordithaſſa.

A' mikor az illyetén fel bontatott gyermeket ki akarja húzni, el ne felejtſe, hogy kezével á méhbe nyúljon, á gyermeknek

fel

21. Tabl. 285. Lev.

fel bontatott melyjét ezzel bé fedezze, és à gyermeket fedező kezével húzza ki; ne hogy az törtt hegyes óldal tsontoknak éles hegyei à méhnek ſzáját vagy hüvelyjét meg ſértſék.

TIZENKETTÖDIK SZAKASZ.

A' HAS-SZÜLETÉSRÓL.

XXI. TÁBLA.

A. A' gyermeknek köldök kötele, mellyről az elé-állott haſát lehet megeſmérni.

B. Az elé-eſett, és à ſzemérmen ki függő köldök-kötél.

C. Egyik lábának bokája à gyermek' hátára hajlot.

Ezen táblán à has ſzületéſt példázzuk, mellyben à gyermek' feje à méhnek fenekében fel felé, melyje óldalfélt à bal tsipő tsont felé, lábai pedig à jobb tsipő tsont felé vagynak fordùlva, és egyik à hátára hajlot. Ekkor jobb kezeddel, előre à méh' hüvelyjébe à köldök kötelét viſzſza tévén, à haſáról nyúlj à gyermeknek tsombjaiig

jaiig, nyúlj tovább valamellyik térdjének hajlása alá, és hajtsd azon térdét à hasa felé; ezután nyúlj térdéröl à bokájáig alá, fogd meg, és húzz'd alá à méh' hüvelyjébe. Ezen alá húzott lábnak belsö szélyje mellett nyúlj be ismét, és húzz'd alá à másikat-is à mostan meg-irtt mód szerént.

MAGYARÁZAT.

*) A' mikor à gyermek hasával áll à méh' szájába, à közönséges jelek mellett következendökböl lehet meg esmérni: à köldöknek kötele ki-esik, melynek à Bába utánna nyúlván, újjaival egyenessen à gyermeknek köldökéhez nyúlhat, és igy hasát à lágyságáról könnyen meg-lehet esmérni. Ezután vizgálja azt ki à Bába, melly felé állanak à feje és lábai, mellyek elé és hátra felé avagy à tsipö tsontok felé-is egymásnak ellenébe állhatnak, mint egyébb állásokban.

Tapogassa újjával addig à hasának környékét, à mig melyjének óldal tsontjait, és melyjének tábláját érzi: mert à hol ezeket

*) Láss'd à XXI. Tábl.

ket találja, ott vagyon á feje-is, és igy kereſſe lábait ellenben által. Igen könnyü ekkor á forditás: mivel á haſa fenn áll, lábai pedig á far-tsikra igen ritkán, hanem többire á haſára vagynak hajolva, és igy könnyen meg-lehet találni. Nyúljon á Bába, haſáról á lábaihoz, fogja-meg, és alá húzván, á far-tsika á bé-menetelnek ſzélyjén alá, melyje és feje pedig fel á méhnek feneke felé fordul. Tsak vigyázzon arra, hogy lábait ne hirtelen, hanem laſſan húzza-alá, ha ezek á kereſzt tsontnak tsúpja és feje á ſzemérem tsontok felett fekünnének: mivel ha hirtelen húzza könnyen alá húzható lábait, feje az elő haſnak tollas erejü (elaſtica vis) muskuluſſainak ereje által á méhnek hátulſó óldalát, á hol ſok érzékeny nagy és kitſiny húros tsoportok vagynak, megüti; melly miatt á ſzülő erős és gyakran olly ſokáig tartó ájuláſba eſik, hogy könnyen rajta ſegiteni nem mindjárt lehet. Azt ſe felejtſe-el á Bába, hogy á ſzülőt óldalfélt fekteſſe kereſztül az ágyon, ha á gyermek' feje hátul á kereſzt tsontnak tsúpja felett, lábai pedig elől á ſzemérem tsontoknak kaptsjai felett fekünnének.

A' melly gyermek haſával állot bé á ſzületésbe, azt meg forditani ſoha-ſem nehéz;

héz ; ha mindjárt késöre hivattatott vólna-is á Bába á forditásra : mivel á hasa engedelmesebb, nem szorulhat olly keményen bé, s nem is rekesztheti el á Bába kezének annyira az útat ; hanem ámbár nehezetskén, még-is tsak bé lehet á méh' szaján nyúlni, és lábait ki húzni.

Néha pedig lábai á far-tsikára fordúltanak : fogja meg ekkor tzombjait térdjeihez közél, és hajtsa á hasa felé ; nyúljon azután tovább á lábaig, és egyiket á másik után húzza alá á méh' szájába.

Ha vizkorságos á hasa, meg terhesedik á forditás. Ennek vizkorságát meg lehet esmérni, ha nagy és feszes, á bé-menetelt minden felöl bé tölti, s ollyan mint á dob, s á köldök kötél is szintén vastag, és vizkorságos. Ekkor menyiben tsak lehet, á hasát viszsza kell tolyni, á mig egyik lábát meg találhatván meg urkolhatja, s igy egyik kezével húzza az urkolt lábát, á másikkal pedig á hasat tolja viszsza, á mig á gyermek egészszen megfordul. Ha pedig á hasa olly nagy, és é felett ollyképpen bé szorult vólna, hogy se viszsza tolyni, annál kevésbbé á viszsza tolyás nélkül lábaihoz nyúlni nem lehetne: nintsen egyébb mód, hanem hogy Bába

Mestert

22. Tabl. 289. Iev.

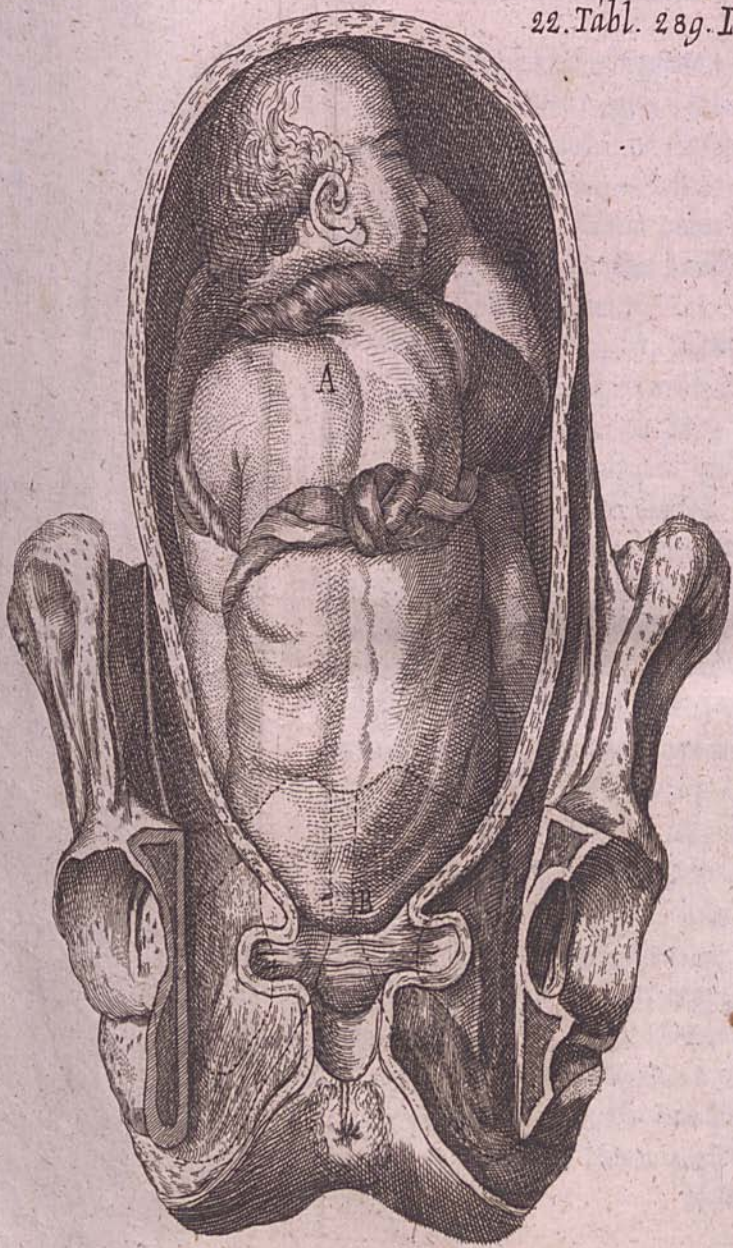

Meſtert, vagy Borbélyt hiváttván, ez á gyermek haſát meg-fúrja; vagy ha illyen ſzemélyt találni nem lehetne, á Bábais, kételenſégnek határa nem lévén, mútató újjával á köldöke mellett csak furja meg á haſát, á mint á máſadik könyv máſadik réſzének hatodik ſzakaſzſzában tanitottuk á vizkorſágos haſról. Mihellyen ki folyt á viznek egyik réſze; gyakran mind két lábátis kiveheti, ſ á gyermeket minden akadály nélkül ki-húzhatja.

TIZENHARMADIK SZAKASZ.

A' FAR-TSIK SZÜLETÉSRÓL.

XXII. TÁBLA.

A. A' gyermek, mellynek nyaka és háta körüll kerekedet á köldök kötél.

B. Ennek far-tsika egyeneſſen, á terméſzetnek rendje ſzerént, hátra fórdultt melyjével és haſával, és haſára fordultt lábaival áll-bé á ſzületésbe.

Ha á gyermek kitſiny, á medentze pedig tágas, á mit nem lehet mindenkor tö-

kélletesen által látni: hagyjad ezen születtést á természetnek erejére; ha pedig nagynak láttatik lenni á gyermek, forditast jovallunk inkább. Fog'd-meg jobb kezeddel á gyermek' far-tsikát emeld fel á bal tsipő tsontra, hátul felöl nyúlj á lábaihoz, s egyiket á másik után húzzd alá lassan á méh' hüvelyjébe, s végezetre ki á szemérmen. Ha pedig testének ki-húzattatása után á köldök kötél, á mint ezen példából könnyen által lehet látni, akadályt szerzene: tehát kössd-meg, és á kötés felett metszdd-el. De ezután tsak hamar igyekezzél, hogy karjait, és fejét haladék nélkül ki-húzhassad.

MAGYARÁZAT.

*) A' far-tsikkal-való születtéseket gyakran tapasztaljuk; mellyek külömbségeikre, avagy jó és roszsz kimenneteleikre nézve mindenkeppen á fő születtésekhez hahasonlitatthatnak. De hogy az illyetén születtéseknek könnyebbségeit mind az Anyára, mind pedig á gyermekre nézve, mellynek

*) Láss'd á XXII. Tábl.

nek ſzerentſés vagy ſzerentſétlen ki-menetele egyedül tsak attól függ, ha à Bába à gyermek' állását, far-tsikának nagyságát, és az ezek ſzerént intézendő ſegitſéget tudja, oktalanul és ſzántſzándékkal meg ne veſztegeſſe: tehát az illyeténnel-való bánáſt, ne tsak tél-túl valónak, hanem terheſnek és fontosnak lenni tartſa. Azon igyekezzék főképpen à Bába, hogy fejét à far-tsikától jól meg-tudhaſſa külömböztetni: mivel ennek à föhöz nagy haſonlatoſſàga vagyon kerekſégével és kemény dagadáſával; melly által à gondatlan és tudatlan Bábák gyakorta meg-tsalatkoznak.

Fejét à far-tsikától meg-lehet külömböztetni à főnek hajáról és tsontos keményſégéről, fejének tetején à lágyagyról, és feje koponyájának még egybe nem forradáſától. A' far-tsik pedig 1) à vizhártyát meg nagyitja ſzélyeſiti és feſziti, s à mihellyen è fel pattan, à ki-folyo viz ſetét zöld minden roſzſz ſzag nélkül: mivel à haſának egybe nyomattatáſa miatt à ganyé à vég-hurkán erővel nyomattatik-ki. De még-is nem mindenkor bizonyos, hogy à far-tsika állot elé, à mikor à ſzülő vizek illyen feſtettek: mert egyébb állásokban-is, ſőt à mikor à feje jól is áll, halála alatt

le ganyélván magát, à vizek elegyesek lehetnek illyetén ganyéval. 2) Far tsika húsosabb, és jóllehet kemény, még sintsen olly' kemény dagadása mint à fönek. 3) Egyik felén à nyitva lévö alfelét és à far-tsikat érzi; ellenben által pedig à tzombjai között lévö hasadékat, és ennek közepében à gyermek' szemérmét találja: mellyet à Bába meg tapogatván, igen szorgalmatosan távoztassa-el, hogy se ne húzza se ne nyomja; mivel ez igen érzékeny rész lévén, könnyen meg-sértödhetik. A' mikor már nyilván látja, hogy far-tsika áll à születésbe, keresse-ki elöre, hogy è nagyé vagy kitsiny, à természetnek rendje szerént, avagy az ellen, egyenessen all-é, vagy pedig félen.

XXIII. TÁBLA.

A. A' gyermek, lábaival az Anyja hasa felé fordult, és far-tsika à természetnek rendje ellen áll à születésbe.

B. B. A' Méhnek szája.

Két ágú oka vagyon ezen esetben à Bábának, hogy ezen far-tsik állásból lábbal-való születést tsináljon: Elsö-

ben,

23. Tabl. 292. Lev.

ben, mivel á far-tsik nagynak láttatik lenni, s *é felett* á terméſzetnek rendje ellen állelé. Fog'd meg á far-tsikát jobb kezeddel, s emel'd á bal tsipö tsontra, azonban pedig far-tsikát, ha tsak lehetſeges, fordits'd úgy, hogy háta á ſzülönek bal óldala fele forduljon, lábai pedig á jobb tsipö tsontnál á bé-menetelbe jöjjenek alá; fog'd meg ezután egyik lábát á máſik után, s húzzdki mind á kettöt á méh' hüvelyjén, és á ſzemérmen.

MAGYARÁZAT.

* A' far-tsiknak, á terméſzetnek rendje ſzerént, avagy az ellen-való elé állását meg-eſmerheti á Bába á gyermeknek alfeléröl, és á tzombjai között való haſadékról: mert á melly felé az alfele áll, ott vagyon á háta is, és á melly felé á két tzombok között való haſadékat találja; árra felé vagyon á gyermeknek haſa és melyje-is fordulva. A' mikor annakokáért alfelét á ſzemérem tsontok felé, á két tzombjai között való haſadékat pedig hátul

*) Láſſd á XXIII. Tábl.

á szülönek kereszt tsontja felé érzi: á természetnek rendje szerént való születésnek nevezzük az illyen far-tsik születést. Ha pedig alsóle hátul, avagy valamellyik tsipő tsontnál áll; á természetnek rendje ellen-való születéseknek nevezzük ezen három águ far-tsik születéseket: mivel á gyermeket tsak karjáig és fejéig húzhatja ki, s nem tovább; hanem testét előre meg kell forditani hasával és melyjével az Anyának kereszt tsontja felé; á mipedig igen bajos, s á gyermekre nézve veszedelmes. Mindenek felett á far-tsiknak nagyságára kell vigyázni. Ha á szülő hasa meg nem rokkant, á méhnek szája lassan nyilatkozik, á vizhártya szélyes-feszes, far-tsika á bémenetelt minden felől bé tölti, és az első fájdalmakra igen tapasztalhatatlanképpen nyomul alá: nem kell ekkor á far-tsiknak nagyságáról s á medentzének szorosságáról kételkedni; következendőképpen á kettőnek egymáshoz való mértéke egyenetlen. A' far-tsikkal való születéseket részszerént á természetnek munkájára lehet hagyni, reszszerént pedig á mesterségnek segitsége által láb-születésekké kell tenni.

Ha

Ha far-tsika kitſiny, egyeneſſen áll, à ſzülö medentzéje tágas, ennek fájdalma és ereje vagyon ; tsúpán à terméſzetnek munkájára kell hagyni à ſzületéſt ; akár à terméſzetnek rendje ſzerént akár az ellen álljon elé à far-tsik. Szintén olly könnyen megyen véghez ez à ſzületés, mintha fejével rendeſen állana elé : hanem tsak arra vigyázzon à Bába, hogy à ſzülö nem à ſzülö ſzékben, hanem az ágyon kereſztül fektében ſzüljön : mert mihellyen ki jött à far-tsika, ſzintén úgy ki kell menteni à karjait, mint à láb-ſzületéſekben, hogy fejét-is ki leheſſen húzni. Igen káros és nehéz lenne à gyermeket à ſzülö-ſzékben ki-húzni : mivel à Bába maga kötelesſégét nehezen viheti véghez, s à gyermeket felette alá felé kételenitettnék húzni, ha hátà gerintzét à ſzemérem tsontok alatt el nem akarja törni.

Az alatt, hogy à terméſzetnek rendje ſzerént à ſzemérmen bé-álló far-tsik elé jö ; à Bába à közhúſt tartſa jól hátra ; azutàn mind két kezén lévö horog módjára meg horgaſztott mútató újjaival nyúljon à gyermeknek ágyékaiba, és à ſzülönek ſzüntelen-való nyögö erölködéſe alatt húzza fartsikát addig, à mig à háſára lapultt lábái

magoktól alá esnek, és húzza ki egészszen à gyermeket, mint à láb születésnél meg fogjuk irni. Sok Bábák azon igyekeznek, hogy lábait vehessék elébb ki; de è nem tanátsos: mert ha à lábak mindjárt nem engednek; valamellyiket erószakkal el törhetik, avagy à közhúst el szakaszthatják. Azért leg bátorságosabb az, hogy far-tsikát húzza addig, à mig à hasát ki húzhatta, és lábai magoktól, ki jövén à szemérmen, le esnek.

Ha à természetnek rendje ellen - elé állott far - tsikát, kitsinysége miatt elé vagy óldalfélt fordultt hasával és lábaival à természetnek munkájára hagyta à Bába: tselekedje szintén azt, à mit à természeti rendes far - tsik születésröl mondottunk; tsak hogy far - tsikát mihellyen à szemérmen elé jöt, mind két kezeivel meg fogván, forditsa úgy, hogy melyje és hasa à szülönek kereszt tsontja felé, és tovább ki húzván far - tsikát, lábaiis szintén arra felé à köz hús felett jöjjenek - ki.

Ha far - tsika nagy; minden haladék nélkül valamellyik tsipö tsontra emelvén, lábainál fogva kellene ki húzni: mert egyébképpen fel akadna à medentzében. Az illyetén születés felette terhes lehet, és egy

nehány

nehány napokig-is tarthat; á szülö á nagy erölködésben szörnyen meg erötlenedik, szülö részei felette ki nyúlnak, meg tsipettettnek, és igy út mutattatik az erre következendö gyuladásra, és ha far-tsika á hosszas és kénos erölködésekre végezetre ki-is ront, bizonyoson el szakad á közhús. Gyakran gyúladás támad, vagy egyébb gonosz nyavalyák követik ezen nehéz szülést. A' gyermek az életnek veszedelmében forog, husos far-tsika á hasára lapultt lábai miatt fejénél nagyobb lévén, á bémenetelbe erössen bé nyomul és szorul, mind inkább meg dagad, köldökének kötele meg tsipettetik, s végezetre meg-hal á gyermek avagy ha elevenen is születtetik, szánakozásra méltó egész teste: mert az alfele, tzombjai, hátának egyik része, hasa, s kivált á férjfi gyermeknek szemérme erössen nyomattattván, feketén, sőt az emésztö tüztöl is (gangræna) meg kezdve találtattnak.

Sokkal roszszabb még, ha far-tsika mozdulhatatlanul akad-meg á medentzének üregében, és kézzel éppen nem, hanem szerszámokkal, s ezekkel-is igen bajosan kell ki-húzni. Az illyetén nagy far-tsikat annakokáért, állásának külömbségére éppen

nem nézvén, à mikor még à bé menetel felett áll, mindjárt valamellyik tsipö tsontra kell emelni. Ha lábai elé, vagy hátra felé vagynak; far-tsikát egész kézzel meg ragadván, emelje-fel à tsipö tsontra, meg forditván azonban egyszersmind, hogy háta egyik, lábai pedig à másik tsipö tsont felé elsenek.

A' far-tsiknak más más két állásakor, à mikor à háta egyik, lábai pedig à másik tsipö tsont-felé vagynak fordulva, emelje à far-tsikát azon tsipö tsontra, melly felé háta vagyon fordulva; azután lábait meg ragadván, húzza alá à méh' hüvelyjébe. Némellyek, minekelötte à far-tsikat à tsipö-tsontra emelték vólna, azt probálgatják, hogy lábait alá húzhassák: de è nem tanátsos; mivel többire à far-tsik mellett à méhbe igen nehezen lehet à kézzel nyùlni, s lábait annál nehezebben, söt néha törve is lehet ki-húzni.

De ha à nagy far-tsika már à medentzének üregébeis alá jött vólna, és viszsza nem lehetne nyomitani à méh' el szakadásnak félelme miatt; tehát ezzel-is szintén úgy kell bánni, mint à fövel-való nehéz születéssel. A' szülö, fájdalmaiban erölködjék lassan, és illendöképpen. Ha véres

res à ſzülő, eret kell à karján vágni, hogy à gyuladáſt meg leheſſen előzni, többſzör is egyſzernél, ha à környül álló dolgok meg kivánják. A' gyermeket, mellynek halá ától meltán lehet tartani, kételenſég-kereſztſéggel kell meg kereſztelni az-Anyjában. Egyébb iránt várakozni kell à mig à fájdalmaktól far-tsika mind inkább alább nyomul. Ha à méh' hüvelyje ſzáraz és dagadtt; nyálas és olajjas nedveſſégeket kell beléje foſtatni. Ha ereje és fájdalmai à hoſzſzas és terhes ſzülő munkálodás miatt, fogyatkoznának; meg kell újjitani.

Valameddig ereje és fájdalmai tellyesſéggel el-nem fogyatkoznak, ſem egyébb nyavalyás változáſok à ſzüléſt inkább megnem terheſitik, és far-tsika, az ágyon kereſztül feküve erölködvén à fájdalmakban, valamenyire alább nyomul; addig reménysége lehet még à Bábának, hogy véghez megyen à ſzülés, ha két s három napokig tart-is: de à gyermek többire halva ſzülettetik, s à közhús majd mindenkor el ſzakad; akár millyen ſzorgalmatoſan tartſa viſzſza. Ha mikor far-tsika à ſzemérmen ki jött; horog módra horgaſztott mutató újjait, horgaſzſza ágyékaiba, és hogy kijöve-

jövetelét meg könnyebbithesse, s az erötlen szülőt erölködéseiben meg kiméllhesse, huzza addig á mig lábai ki-esnek.

Ha far-tsika á természetnek rendje ellen-való állásában ki jött vólna, ne forditsa azon mód szerént, mint fellyebb emlékeztünk á kitsiny far-tsikról: hanem húzza addig, á mig lábai magoktól ki-esnek; azután nyúljon egyik markával á hasára és melyjére, á másikkal á hátára, és igy forditsa meg lassan á testet, á mig hasa és melyje á közhús felé fordult, és igy végezetre húzza egészszen-ki.

Ha pedig far-tsika olly nagy, és annyira dagadot vólna meg á medentzének üregében, hogy á szülőnek leg erössebb fájdalmaira és erölködésére sem nyomulna alább, és végezetre mozdulhatatlanképpen szorult vólna bé: nem tsak felette terhes, hanem veszedelmes-is lészen á szülés. A' gyermeknek halála után, far-tsika meglágyulván és egybe esvén, meg probálhatja, hogy újjait változtattva ágyékaiba horgaszthassa, és á szülőnek nagy erölködése alatt far-tsikát addig húzhassa-ki, á mig mind á két újjait ágyékaiba horgaszthatja, és egészszen ki-húzhatja. De é szörnyü munkában áll, s gyakorta minden igyeke-

zet

BIBLIOTECA "ASTRA" BIU

zett mellett-ſem lehet ſemmit ſegiteni. Ha azért minden probák haſzontalanok vólnának; nintſen egyébb út és mód, hanem hogy egy okos és értelmes Bába Meſter, ámbár elég bajjal, far-tsikát ſzerſzámokkal még-is ki-húzhaſſa.

A' far-tsik is, valamint à fő, à medentzének bé-menetelébe félen állhat bé. Ekkor tsak egyik ſegge tzimpáját érzi. Vagy nagy, vagy kitſiny legyen bár, ſ álljon ámbár à terméſzetnek rendje ſzerént avagy az ellen; leg bátorſágoſabb, hogy lábait kereſſe. De ha far-tsika félen-állásában à medentzének üregébe olly mélyen jöt vólna alá, hogy egyik lábát alig, à máſikat pedig tellyeſſéggel alá nem lehetne húzni: igyekezzék azon, hogy à haſára lapultt máſik tzombjának ágyekát meg-találhaſſa, mutató újját beleje horgaſzthaſſa, és alá-húzhaſſa; azonban pedig à más kezével à ki függő lábát húzza egyſzerſmind.

Ha à far-tsiknak kitſinyſégéről, és ennek általmehetöſégéről kételkedik à Bába; azt jovalljuk, hogy inkább kereſſe lábait, mintſem hogy az Anyát gyermekével együtt veſzedelemnek forſára veſſe: mert igen könnyen meg tsalatkozhatik, à

mikor

mikor nagy és dagadtt lévén à far - tsika, erröl bizonyos itéletet akar tenni.

TIZENNEGYEDIK SZAKASZ.

A' TÉRD - SZÜLETÉSRÖL.

XXIV. TÁBLA.

A. A. A' gyermek mind à két térdjeivel áll à méh' ſzájába.

Bal kezeddel egyik térdjét à máſik után ragad'd - meg, hajtsd à haſa felé, és egyik bokáját à máſik után húzzd alá.

MAGYARÁZAT.

*) A' mikor egyik, vagy mind két térdeivel - is áll - elé à gyermek à méh' ſzájába; kitſiny kerek réſzt érez à Bába, melly között hajlás avagy haſadék vagyon, és ez à gyermek' ſzemérméhez mutat útat. Térdjeit könyökeivel könnyen el nem tse-

rel-

*) Láſſd à XXIV. Tábl.

24. Tábl. 302. Lev

rélheti á Bába: mivel könyökei hegyesek, és igen ritkán állanak mind együtt elé á méh' szájába.

Annyi féle módra állhatnak elé á gyermeknek térdjei, á menyi tájékai felé fordul á medentzének, á gyermek' hasa és melyje. Leg-könnyebbek mindenek között á térd-születések, és nem igen bajosak. Egyik térdjét á másik után hajtsa á hasa felé, és ezután lábait á szülönek tsipő tsontjaihoz nem taszitván húzza alá. De á nem tanátsos, hogy mutátó újjait térdjeinek hajlásaiba horgaszsza, és térdjeit igy húzza-ki: mert ha erössen húzza, valamellyik tzombját vagy lábát el-törheti. Ha pedig ezek á medentzének üregébe már alá jöttek vólna, s lábait, viszsza nem hajthatván á térd hajtásnak meg gátoltatása miatt alá nem lehetne húzni: tehát változtatva, egyik térdjét á másik után addig húzhatja á szülönek sokszori erölködése alatt, á mig lábaival együtt ki-jöttek á szemérmen.

De ha tsak egyik térdjével állana-elé á méh' szájába, annál hamarább törhetnéel á lábát avagy meg károsithatná hajlását, ha ezen térdjét testének ki-húzása végett erössen húzná: mivel á másik lába, melly

á

á far-tsikára lapulhatot, avagy á bé-menetel felett valamellyik tsontban meg akadhatot, nagyon ellent áll. Ekkor az elé álló térdjét elsőben hajtsa-meg, s húzza alá á lábát; ezután ezen lábának belső szélyje mellett nyúljon á masiknak-is utánna, s keresse meg.

TIZENÖTÖDIK SZAKASZ.

A' LÁB-SZÜLETÉSRŐL.

XXV. TÁBLA.

A. A. A' gyermek lábaival áll-bé á méh' szájába.

Ekkor egyik lábát á másik után fog'd meg, s húzz'd ki á méh száján á méh' hüvelyjébe alá; ezután hüvelykeddel és közép újjoddal (mutató újjodat ezek közé tévén) fogd-meg mind á két lábait, s húzzd ki á szemérmen á térdekig. De jól meg nézzd, melly felé állnak lábának újjai és sarka, hogy lábait meg fordithassad, sarkát az Anyjának hasa, lába-újjait pedig közhusa felé hozhassad.

MAGYA-

25. Tabl. 304. Lev.

MAGYARÁZAT.

*) A' mikor á Bába á forditás után á gyermek' lábait meg-találta, a méhnek hüvelyjébe alá húzta; avagy magoktól állottanak-elé á méh' ſzájába; láb-ſzületésnek ſzoktuk nevezni.

A' terméſzetnek rendje ellen-való ſzületéſeknek közönſéges, itten-is meg jelenö jelei mellett, á Bába á lágy viz hártyában egy kitſiny réſzt érez, ha egyik lába állot csak elé, ha pedig kettőt mind á kettő. De mivel ezen réſzek, egyik, vagy mind két kezeiis lehetnek; tehát nem kell á méh ſzájában lévö ezen kitſiny izetskéket mindjárt húzni; hanem joll ki-kell á tapogatás által keresni. A' lábait á Bába á lábújjakról eſmerheti-meg, mellyek ſokkal kiſſebbek, rövidebbek, és közelebbek egymáshoz, mint á kéznek újjai; boka tsontját, és ſarkát érezheti, mellyek által leg bizonyoſabban külömböztetheti-meg lábait á kezeitől.

Ha

*) Láſſ'd á XXV. Tábl.

Ha tsak egyik lába állot vólna elé á méh' ſzájába; nem ſzabad á gyermeket tsak egyik lábánál fogva, mellynek hajláſait könnyen meg lehet bántani, avagy meg-is ſzakaſztani, ki-húzni: hanem húzza alá á méh' küvelyjébe, és ezen lábának belſő óldala mellett nyuljon á ſzemérméig, kereſſe-meg á máſadik lábát-is, és húzza alá á máſikkoz. Ha pedig valamellyik lába á fájdalmas erölködéſtöl, avagy á Bábának kezétöl annyira alá nyomattatott vagy húzattatott vólna, hogy á máſadik lábát, talám á medentzének ſzoroſſága miatt alá nem utaſithatná; ; tehát nagyobb tágasſágnak tsináláſa végett á gyermek' teſtét valamenyire nyomitſa viſzſza, ezután hajtſa á haſa felé á hátára nyomulhatott lábát, ś húzza-alá á máſikhoz.

De ha á ſzülő fájdalmainak és nyögéſének nagy eröſzaka miatt, far-tsikát nem lehetne tovább viſzſza nyomitani, és illyformálag á haſára lapulhatott máſadik lábát el törés nélkül éppen alá nem lehetne húzni: egy vagy két újját á gyermek ágyékába horgaſztván, huzza ezt á máſik kifüggö lábával együtt, ś vigye igy véghez á ſzületésnek munkáját.

Ha

Ha mind á két lábaival áll elé á méh' ſzájába ; fogja ezeket á boka tsont felett meg. De hogy ezeket egybe ne nyomja és meg-ne ſértſe ; tegye mútató újját á két lába közé, és á többi újjaival ne tovább, hanem tsak á térdjéig húzza ki : mivel ha lábai terméſzetnek rendje ellen állanak elé; nem lehet oſztán olly könnyen meg forditani, és lába-újjait az Anyjának dereka felé igazitani, kivált ha minden vigyázás nélkül felette meſzſze, ſöt á far-tsikáig is ki-húzta vólna.

Mihellyen á bokáji á ſzemérmen ki jöttenek, kereſztelje-meg. Ha lába-újjait az Anyjának köz húſa-felé, á ſarkát á ſzemérem-tsontjai-felé találja : terméſzetnek rendje ſzerént való láb ſzületés ez; mellyet á terméſzet, ha á gyermek kitſiny, gyakorta magától igen könnyen végez : ſ á Bábának ekkor nintſen egyébb dolga, hanem hogy az Anyának lábai között fekvő gyermeknek köldökét el-metſzſe és á gyermeket el-vegye.

Ha á gyermek tökélletes idejü, avagy nagy, és á medentze keskeny vólna : á far-tsikánál nehezen fog alá b jöni. Azért á Bába á ſzerentſéſen meg-forditatott, de á világra halva jövő gyermeket, ha ennek

ki huzásában torha lassu, és nem vólt elég regulás, húzza á következendő mód szerént ki. Fogja-meg lábait mind két kezével ollyformálag, hogy hüvelykei á sarka felébe essenek, á többi újjait pedig á lábára kaptsolhassa, húzza alá lábait á térdein fellyel, és igy nyúlván á tzombjaihoz, húzza-ki á far-tsikáig.

Gyakorta tapasztaljuk, hogy egyik lába á rea urkolodot köldök-kötél miatt rövidebb, és nem lehet olly könnyen ki húzni, mint á másikat; avagy á gyermek meg-nyergelte á köldök-kötelét, az az lábai között vagyon: ekkor á gyermeket ne húzza tovább alá; mivel á köldök kötelet á gyermek' hasából ki szakaszthatná avagy á mássát á méhtől idő elött választhatná-le, és igy á vér folyás miatt meg halhatna: hanem á köldök-kötelet á hátán húzza alább, s küllyébb, és á meg-hajtott lábát urkolja-ki belölle. Meg-eshetik az is, hogy meg-születtettvén már á hasa, á gyermeket á nyakára kerekedett avagy rövid köldök-kötele miatt az emlitett okból küllyébb nem szabad húzni: ekkor azért előre kösse meg két helyen á köldök-kötelet, s ezen két kötés között az ollóval metszse el; azután száraz ruhákat tészen

á

à kövér és ſik teſtú gyermeknek teſte körüll, ſ maga felé húzván ſ forgatván-is, végezetre à karjáig és fejéig ki húzza. Néha ki nem lehet húzni à gyermek' fejét, ha elöre egyik, vagy mind két karjait-is ki nem ſzabaditja, mellyek az ábrázatján, vagy fejének hátulſó réſzén állhatnak: è pedig akkor eſik-meg, à mikor lábaival à terméſzetnek rendje ellen elé álló gyermeket úgy forditja meg, hogy ábrázatja és melyje à ſzülönek háta felé eſik, ſ ekkor egyik karja à hátára és nyaka-tsigájára, à málik à melyjére nyomul.

A' leg több gyermekek ekkor ámbár jól és ſzaparán forditattanak-meg; köldök-köteleknek egybe nyomattatáſa miatt még is meg-halnak, ha azon nem igyekezik à Bába, hogy fejét igen hirtelen ki húzhaſſa; ezen fogásban pedig à leg keveſebb Bábák jártak és költek. Hogy azért fejét könnyen és hamar húzhaſſa ki; karjait elöre ſzabaditſa-ki. Némellyek à gyermek' fejét, ha è kitſiny, és à medentze tágas, karjaival együtt húzzák ki; à mit nem jovallunk: mert ha kitſiny à feje, és tágas à medentze; karjait könnyen ki-veheti: ha pedig nagy à feje; annál kevésbbé viheti dolgát véghez, ha elöre ki nem

húzta. Azért ſzabaditſa azon karját elöre ki, melly á vég hurkához leg közelebb áll. Ha p. o. á jobb karját akarná ki ſzabaditani; tartſa á gyermek' teſtét egy kevéſſé fel és bal felé, hogy kaphaſſon több tágaſſágra; annakutánna mútató újjával, avagy néha egéſz kezével is, ha t. i. meſzſze vagyon még á karja, nyúljon á vállárol á könyökéig, és karját az ábrázatja és á kereſzt-tsontnak tsúpja között nyomitſa által á jobb tsipő tsontig, s innét á melyjén húzza alább, és ki á ſzemérmen. Ha á Bába mútató újjával á gyermek' karját az ábrázatja elött el nyomitotta vólna ugyan; de alább nem húzhatná: tehát tartſa á gyermek' teſtét jobb kezével, és vegye-ki á máſik kezének újjaival á karját. Arra pedig nagy ſzorgalmatoſſággal viſeljenek gondot á Bábák, hogy karját ſoha ſem egyeneſſen, hanem mindenkor ábrázatja telébe vivén, úgy igyekezzék azután ki-húzni; mert egyébbképpen á bé-menetelnek ſzélyjére nyomulna eröſſen, s többire el-is törnék.

A' máſik karját válaſzſza ſzintén úgyki, mint az elſőt: de ha az elſő karjának alá huzattatáſakor á méh' ſzáját feſzesnek és egybe ſugorodtnak lenni találná; hagyja addig benne á máſik karját, á mig á ſugorodás

rodás el-múlik, és meg lágyul á méh' ſzája, hogy nyakának bártſak egyik réſzét ſzabadithaſſa meg á fójtáſtól, és igy á gyermeket meg-oltalmazhaſſa á gutta ütéſtől: ezeknek utánna á gyermek' teſtét tartja egy ſegitő, ś azon igyekezik, hogy fejét húzhaſſa egéſzſzen ki.

Nemelly Bábák á gyermeket vállainál mind két kezeikkel ragadják-meg, és tehetſégek ſzerént húzzák; de illyeténformálag á fejét gyakorta úgy le-ſzakaſzthatják, hogy tsak á bőr tartja: mivel á fő, ha é nagy, és hozzája képeſt á medentze keskenyebb, vagy á bé-menetelben akadhat-meg, vagy pedig ajaka á kereſzt tsontnak tsúpján állhat; igy nagy ellenzője vagyon, következendőképpen az egéſz erő á nyaknak tsigáira eſik, és nyakának meg ſzakaſztatáſát okozza. Hogy annakokáért fejét nem tsak könnyen és hamar, hanem az el ſzakaſztásnak veſzedelme nélkül-is ki-leheſſen húzni; egyik kezén lévő mútató és közép újját dugja á gyermek' ſzájába, á málik kezén lévő újjait pedig villa formálag ki terjeſztvén nyújtſa-fel mind á két lapotzkájára á nyaka mellé. Ha ki-huzattatáſát á nyaka körüll kerekedett köldök-kötél gátlaná meg; elöre meg köt-

ni, és le metſzeni kellene azt. Ennek utánna húzza az állát alá à melyjére, hogy ábrázatja à kereſzt-tsontnak tsúpja alatt à kereſzt-tsont üreſſégébe jöheſſen: ezt továbbá meg ſegiti az-is, ha à ſzemérem tsontok alá nyújtott két újaival, à gyermek' fejének hátulſó réſzét hátra felé, à kereſzt-tsontnak üreſſégébe nyomitja: à máſadik húzáſt à vállaira tett kezével viſzi véghez, valamenyire alá felé. Illyetén formálag à ſzülőnek nagy erölködéſe alatt, húzza egyſzer à gyermek' ſzáját máſzor à vállát mind addig, à mig à feje à medentzének üregébe, és à ki menetelen alá jö, mellyen húzza ſzintén úgy, de fel felé ki, hogy fejének hátulſó réſzét, ſzintén mint à terméſzetnek rendje ſzerént-való ſzületéſekben, à ſzemérem tsontok között, úgy valamint à tengely à kerék torkában áll, ábrázatját pedig à ſegitőtől viſzſza tartandó köz húſon előre, és végezetre az egéſz fejét ki húzhaſſa à ſzeméremből. A' fönek ki húzáſában à terméſzetet kell követni; melly fellyelről alá, azután elé, és végezetre fel felé nyomja: ſzintén igy kell az illyetén ſzületéſekben fejét à bé-menetelen alá, à medentzének üregében elé, és à ki menetelben fel felé igazitani, következen-

kezendöképpen tökélletesen á kereszt-tsontnak és far-tsiknak horgadásaik szerént ki húzni.

Ha pedig á fejét, melly nagy és á medentze kitsiny lehet, ábrázatjával hátul á bé menetelen alá húzni nem lehetne, avagy ha az alsó álla á kereszt tsontnak tsúpjában akadot vólna meg: á Bába két újjával á gyermek' szájába, avagy á mellé nyúlván, nyomja-el ábrázatját á kereszt tsontnak tsúpjától félen; melly által fejének nagyobb része á szoros helyről tágasba, u. m. á tsipő tsontok közé esik. A' mihellyen már á fejét, mellyet itten nem kell fel és alá felé, hanem majd egyik, majd másik óldala felé húzni, á bé-menetelen végezetre á medentzének üregébe, á ki menetelig vihette; tehát ábrázatját á szájába tett újjaival forditsa ismét hátra á far-tsik felé, á melly engedvén, á ki menetelt elöl felölröl hátra felé meg-tágasitja, és utóljára á fellyebb meg irtt mód szerént fejét húzza-ki á szeméremből. Illyeténformálag bánván á Bába, ha ábrázatját á bé-menetelen félre viheti alá, és á kereszt tsontnak kerek ürességébe illendöképpen forditja; nagy avagy közep mértékii fejeket-is á szoros medentzéből sok baj nélkül húzhat-ki. A' leg

több Bábák, fejét á ki menetelen, á helyett hogy alól felölröl húznák fel felé ki, mindenkor tsak egyeneſſen elé-huzzák: de igy lehetetlen, hogy véghez menyjen á ſzülés. Az erő mellett itt több kéſzſég, és alkalmaztatás kivántatik-meg.

Terméſzetnek rendje ellen-való lábſzületéſnek azt hivjuk, á mikor á gyermeknek á ſzemérmen ki huzattatott lábai úgy feküſznek, hogy lába újjai az Anyja ſzemérem-tsontjai, avagy óldalfélt valamellyik tsipő-tsontja felé állanak: mivel ha lába újjai az Anyja ſzemérem tsontjai felé vagynak fordulva; alſó álla á ſzemérem tsontoknak ſzélyjeiben meg akad: ha pedig valamellyik tsipő tsont felé állanak; két vállai az Anyja ſzemérem-tsontjainak kapotſa és á kereſzt tsontnak tsúpja között meg akadnak, és igy á gyermek tsak karjaiig és fejéig ſzülettetthetik.

Az illyetén állásában á Bába á gyermeket ki-ne húzza tovább, hanem forditſa előre úgy meg, hogy haſa melyje és ábrázatja az Anyjának kereſzt tontja felé eſſék hátra. A' forditáſt pedig vigye következendöképpen véghez: Ragadja-meg á gyermeknek térdjéig ki jött lábait mind két kezeivel, és egyiket á máſikra hajtván forditſa

ditſa à felé, melly felé lába-ujjai állottanak inkább, à mig lába újjai à köz-hús felé vagynak fordulva. Ha pedig lába újjai à ſzemérem tsontok felé egyeneſſen állanának-fel, és à gyermek tökélletesen à hátán fekünnék: mind egy, akár melly felé forditſa lábait.

A' forditás közben következendö dolgokat jegyezzen meg magának à Bába: *elſöben*: à forditáshoz à ſzülönek ſzülö fájdalmai alatt ſoha ſe nyúljon: mivel à fájdalmak alatt egybe ſugorodott méh à gyermek' teſtét fel tartóztatja, s à forditáſt meg ellenzi; *máſodſzor*: az alatt hogy lábait meg forditja, ſoha ſe húzza ki felé: mivel igy teſte ſoha ſem fordulhat tökélletesen meg, hanem mindenkor félen jö ki; *harmadſzor*: lábait, ámbár ha tökélletesen meg-is forditotta, és lábai à köz-hús felé állanak, forditſa még-is inkább meg, és illendö helyjére forditſa iſmét viſzſza, azért, hogy à gyermek' teſte, mellyet nem olly könnyen és tökélletesen lehet meg-forditani, mint lábainak nagyon hajló izeit, haſával és melyjével az Anyja hátára forduljon tökélletesen, és ſzintén úgy, mint lábai az illendö rendbe hozattaſſék.

Ha

Ha á gyermek' lábai á terméſzetnek rendje ellen-való illyetén állásában á ſzemérmen egéſzſzen ki-jöttek, és far-tsika á medentzének ki-menetelében vólna; ſokkal nehezebben lehet á gyermeket lábainál fogva meg-forditani, ſöt tzombjai, és háta gerintze' izeinek káros-is lehet: mivel némellyekben á méhnek nagyon egybe ſugorodott hüvelyje á gyermek' teſtét annyira egybe ſzoritja és tartoztatja, hogy hátának gerintzét és lábait hamarább ki lehetne helyjeiből fatſarni, mint á gyermeket illyeténformálag melyjével és haſával aláfelé forditani.

Meg kell probálni még-is illyeténformálag á forditáſt: ragadja-meg tzombjait mind két kezeivel, és forditſa laſſan az illendő óldal felé, s á forditás alatt botſáſſa ki lábait kezeiből: ha ezek azon formálag, á mint meg-forditotta, á fordulásban megmaradnak, tovább is bátran lehet lábait forditani, á mig teſte-is arra felé fordul, és á gyermek á haſán fekſzik tökélletesen. De ha á forditás közben hirtelen ki botſátván kezeiből á lábait, á régi roſzſz állásba iſmét viſzſza fordulnak; tehát az illyetén forditáſt hagyja mindjárt-el, és válaſzſzon magának más fogáſt, ha á gyermeket veſzedelem-

delembe ejteni, és háta-gerintzét el-törni nem akarja. Húzza annakokáért á gyermeket á haſánál tovább-ki á ſzeméremből, lapitſa egyik kezét á haſára és melyjének alſó réſzére, á máſikat á hátára, és igyekezze laſſan-laſſan óldalfélt, ſ végezetre haſával és melyjével tökélletesen hátra-felé forditani. De el ne felejtſe, hogy á teſtétis, ſzintén úgy, valamint á láb-forditásról ſzóllottunk, forditſa á közép tájéknál inkább és iſmét viſzſza: mivel ha ezt nem tselekſzi; ábrázatja, nyakának nagyon fordulható engedelmeſſége miatt á kereſzttsonton és far-tsikon, ſoha ſem jöhet egyeneſſen ki, és igy fejét bajoſon húzhatja-ki.

Ha á gyermeknek, melyjével és haſával valamellyik tsipő tsont felé fordult teſte, az Anyának ſzemérem és kereſzttsontjai között meg akadott fejéig és karjáig egéſzſzen ki-ſzülettetett vólna, á mint fellyebb tanitottuk; lapitſa egyik kezét á melyjére, á máſikat á hátára, és p. o ha á gyermek melyje á bal tsipő tsont felé vólna fordulva, forditſa teſtét is azon felé. Ha pedig karjai bé volnának már ſzorulva, nyomitſa viſzſza á gyermek' teſtét valamenyire, és á gyermek' há ára lapitott bal kezén lévő mútató és közép újjaival á ſzem é-

rem

rem tsontokra nyomultt vállait forditſa óldalfélt azon tsipő tsont felé, á melly felé ábrázatja vagyon fordulva: ezután igyekezze elſőben á kereſzt tsontnál lévő karját ki ſzabaditani, azután á máſikat, s végezetre az illendő mód ſzerént hüzza ki á fejét, ábrázatját pedig ne vigye egyeneſſen á kereſzttsontra.

Sokkal bajoſabb és nehezebb amaz eſet, á mikor á gyermeknek egéſz teſte, az Annyjának ſzemérem tsontjai felé fordultt melyjével, karjaiig és fejéig ſzülettetett meg, ás állával á ſzemérem-tsontokban fel-akadott. Ha egyik karját á máſik után á ſzemérem-tsontoktól elöre valamenyire viſzſza nyomattatott ábrázatja felett alá lehetne húzni; á fejét-is ſokkal könnyebben ki-lehetne húzni: de mivel ezeket igen nehezen, ſöt tellyeſſéggel éppen ki-nem lehet ſzabaditani; tehát elöre á gyermek' teſtét valamenyire viſzſza kell taſzitani, hogy á ſzemérem-tsontokban meg akadott álla meg ſzabadulhaſſon, és ábrázatját óldalfélt leheſſen forditani. Ezután á gyermek' teſtét ſzintén á felé kell forditani, á melly felé ábrázatját forditotta, és ſzabaditſa ki végezetre á karjait; á mit olly könnyen még ſem lehet véghez vinni, mint mikor

ábrá-

ábrázatja hátra fordult. A' mihellyen kiſzabadithatta mind két karjait, nyúljon két újjával á gyermek' ſzájába (ábrázatja pedig nem kell, hogy hátra felé legyen tökélletesen fordulva, mint fellyebb emlitettük) á más kezén lévö újjaival pedig á lapotzkájira, és huzza ki igy á fejét az üregbe: ez után úgyan á ſzájába tett újjaival forditſa ábrázatját á far-tsik és á kereſzt-tsont felé hátra, ſ utoljára húzza ki fejét egéſzſzen.

Néha á gyermeknek ki húzott teſtét haſával és melyjével valamellyik óldala felé fordulva, és nyakát annyira tekerve találja, hogy ábrázatjá állával együtt á ſzemérem tsontokon függ. Ha ekkor á gyermek' ſeje álláſanak ki-kereſéſe nélkül teſtét tovább forditja; annál inkább ki tekerné á nyakát, és fejét annál nehezebben húzhatná ki. Ha annakokáért á Bába illyetén dologra hivattattnék, mellyet nem tudna; viſgálja ki jól á tekeredett és félen álló nyakának rántzait elſöben, ſ azután á fejét. Ha ábrázatját elöl á ſzemérem-tsontok felett találja; forditſa ábrázatjának óldalát kezével azon tsipö-tsont felé, á melly felé á ſzületett teſtnek melyje és haſa vagyon fordulva, és á meg nevezett mód ſzerént húzza ki á gyermek' fejét-is. Ha pedig

dig á Bába á gyermek' fejét vagy ennek nagyſága, vagy á medentzének ſzoroſſága miatt tellyeſſéggel ki-nem húzhatná: á gyermek' teſtét á fejétöl eröſzakoſan le ne ſzakaſzſza; hanem minden mulatás nélkül Bába-Meſtert hivaſſon, á kire bizhaſſa az az egyébb dolgot.

Ha pedig á tudatlan Bába á gyermek' fejét le ſzakaſztotta vólna már: egyébb különös mód ſzerént kellene ezt ki húzni, á mint ezen könyvnek, negyedik réſzének, harmadik Szakaſzſzában elé-fogjuk adni.

HARMADIK RÉSZ.

A' VESZEDELMES SZÜLETÉSEKRÖL.

Veſzedelmes ſzületéſeknek az ollyaténokat tartom, á mikor jóllehet á gyermek á terméſzetnek rendje ſzerént áll elé, á medentzének formája jó, és igy á ſzülés könnyen és hamar végére mehetne: de ezt ollyatén veſzedelmes változáſok követik,

mellyek

mellyek az Anyát gyermekével együtt à ſzületés elött à halálra viſzik; az illyetének à vér-folyáſok, nyavalja-törélek s. à. t.

Mivel ezen eſetekben az életnek ſzemlátomáſt-való veſzedelme miatt à ſzületéſt à meſterſég által kell hirtelen véghez vinni, és à jól álló gyermeket meg forditani: ezen ſzületéſeket-is à terméſzetnek rendje ellen valókhoz ſzámláltuk.

ELSÖ SZAKASZ.

A' VÉR-FOLYÁSOKRÓL KÖZÖNSÉGESEN.

A' mikor az Aſzſzonyi Állatnak ſzemérméből vér tsordul; *vér-tsorgásnak* mondjuk: ha pedig à méhből foly ſok alutt vér ki; à *méh' vér-folyáſának* nevezzük.

A' vér-folyás à nehézkeſſégnek minden ideje alatt, à ſzülés alatt, és à ſzülés után-is meg-jelenhetik. De veſzedelmes vér-folyáſokba eshetnek máſok-is, à kik ſe nem nehézkeſek, ſe gyermek ágyaſok; à kikröl itten nem ſzollunk. A' vér-folyás-

nak okai, á mellyekből é támad, á környül álló dolgok, és idő szerént igen külömbözők. Mind á belső mind külső jelekre erőssen vigyázzon á Bába, mellyekből á méhnek valóságos vér folyáſát, és ennek közelebb lévő okát meg esmérheti; hogy ezeknek külömbségek szerént á gyermekvesztést, vagy idétlen születést meg elözhesse, és á vér-folyást meg-állithasa, avagy ha veszedelem mútatná magát, bátor szivel á szülést meg siettesse, és az Anyát gyermekével együtt á halálból ki-ragadja.

Ollyatén Bábák nem kevésen vagynak, á kik á nehézkeseknek vagy szülöknek kezdödö vér tsordulásokban minden hasznos gondviselés nélkül tsak haszontalan, és erötlen orvoslásokban fáradoznak, s ennek okát szorgalmatosan ki-nem keresik: hanem meleg etzetbe mártott ruhákat boritnak á nehézkesnek szemérmére és hasára; igen ritkán használható söt gyakrabban ártó érvágást is parantsolnak: holott az er vágást tsak akkor kellene jovallaniok, á mikor némü-némü melyékes okok miatt, kivált á véres nehézkesekben á méhnek fenekére, vagy másuvá forrott mássa valamenyire leválik, és é miatt vér-tsorgás támad. Az illyetén esetben-is tsak akkor kell eret vágni,

ni, à mikor à vér tsorgás nem erős, à kezdődö szülésnek veszedelemmel fenyegetödző jelei nintsenek, se pedig à mássa à méh' szájához nem nőtt: mert à természettel ellenkezik az, à mikor vaktában ollyas ártalmas vélekedésben bolyog, hogy à vérnek meg siettetett folyamatját illykor à méhtöl mint egy el árkolhatja, s ezért eret akar vágni; à mit vajha à leg több Bábák, Borbélyok, söt néha Orvosok-is ne tselekednének még mái napig-is, és ekképpen à szülöt szerentsétlenségbe ne ejtenék! Az ér-vágás által à méhnek nyitva lévő ereit se meg nem dugják, se pedig à méhnek à szüléskor meg nyilatkozott szájára nött mássának tovább-való és el-kerülhetetlen le válásat soha meg nem gátolhatják: hanem tsak à Bábának à forditás által à szülést siettető keze, valóságos és egyedül-való orvossága à ver-folyásnak megállitására. De többire à mihellyen à Bábák à hoszszas és erös vér-folyás alatt à szülönek kezeit és lábait hidegen, ájulva, és szint-változva lenni látják; annyira meg rettennek hirtelen, hogy minden eszeket el felejtik, s à szülöt vérében hagynák úszni, ha à nagy veszedelmet és à Bábának erötlenségét által látó környül-állók értel-

mes tudós Bába Meſter ſegitſégét nem keresnék.

Vagy külſő, vagy belſő (melly á külſőnél ſokkal veſzedelmeſebb) akár á ſzülés előtt akár á ſzülés alatt, akár á ſzülés után induljon á vér folyás: á Bába tehetſége ſzerént való ſzorgalmatoſſága által ennek okát, tartoſſágat avagy tartótlanſágát, á ſzülésnek minémüſégét és az egyébb környül-álló dolgokat mindenkor kereſſe jól ki. A' kezdődő vér folyáſt ſoha ſe tartſa ſemminek lenni; hanem illendő időben illendő orvoſſágokkal vagy állitſa-meg, vagy á folyamatot igyekezze meg-kiſſebbiteni: ha pedig veſzedelmes és tartós lenne, elöre mindeneket böltſen meg-fontolván; igyekezze mindjárt ſziveſen á meſterſégnek reguláji ſzerént á ſzüléſt végére hajtani. Kéſedelmes pedig felette ne legyen ſegitſégével; mivel á ſzülö erölködéſei alatt meg-halhat hirtelen, á mint egy nehányſzor meg eſett; avagy pedig ſzüléſe után á nagy vér-folyás miatt hoſzſzas betegſégekbe eshetik, mellyben gyáſzos és á miatt meg-utáltt életet fel-áldozza. Mivel annakokáért á vér-folyáſokról való tudomány felette fontos; következendő ſzakaſzokra oſztottuk fel, az idő ſzerént,

á

à mellyben t. i. meg ſzoktak jelenni, és az okok ſzerént, à mellyekből támadnak.

MASADIK SZAKASZ.

A' NEHÉZKESSÉG-ALATT TÁMADÓ VÉR-FOLYÁSRÓL.

Meg ne ijjedjen az ollyan nehézkeshez hivattatott Bába, mellynek nehézkeſſégének elſő honapjaiban vére foly; ſe ne higyje hogy à méhnek valóſágos vér-folyáſa legyen az: mivel à nehézkeſſégnek elſő hónapjaiban ſokakon meg eſik, hogy hóſzámjók foly, és igy *vér-tsorgáſok* vagyon. Hogy ez à hó ſzám legyen meg lehet eſmérni jó egéſſégekröl és à vérnek gyenge folyáſáról. Azt pedig ſzámba nem kell venni, hogy nemellyek derek, vagy kereſzt-tsont fájdalmakról panaſzkodnak: mert illyetén dolgokat à leg-több Aſzſzonyi Allatok à nehézkeſſég kivüll, à hó-ſzámnak ideje alatt is tapaſztalnak. Hogy ez à hó-ſzám legyen, következendő jelekből könnyen meg lehet eſmérni: 1) Ha à vértsorgás vagy tsepegés à hó-ſzámnak idejekor áll elé; 2) Ha è nem erös, hanem

tsak egy vagy két napokig, ſöt néha tsak egy nehány orákig tart; 3) Ha az Aſzſzonyi Állatnak egyébb nyavalyás változáſai nintſenek. Ekkor ſem nem kell, ſem nem lehet ſemmi Orvoſſágokat rendelni: mivel ez á hóſzám folyás magától meg áll, és á véres nehézkeſnek gyakorta haſznos; tsak minden úton módon azon igyekezzék á Bába, hogy á nehézkesnek é miatt támádott helytelen félelmét meg tsilapitſa, és á nehézkeſt bátritſa, hogy nem á méhnek vér-folyáſa, és á gyermek veſztéſtöl felni nem kell. De ha nehézkeſſégének elſö hónapjaiban valóſágos vér-folyás támadja-meg; nem tsak méhének gyumöltſét veszthetné-el; hanem teſtében-is á ſok vérnek el-veſztéſe miatt meg-nyavalyáſodhatnék.

A' valóſágos és gyermek-veſztéſſel fenyegetödö vér-folyáſt meg-lehet eſmérni, ha á méhnek ſzája nyitva vagyon, és á vér á méhnek üregéböl foly; ha kereſztsontjában fájdalmakat, izeiben és tagjaiban görſedéſt, erötlenſéget és reſzketegſéget érez, és egy ſzóval ha roſzſzul vagyon. Ezen vér folyásnak á leg közelebb való oka, mindenkor á reſzſzerént le vált máſſa.

A' távolabb és á máſſának le váláſára útat nyitó okok következendök, u. m.

tellyes

tellyes véreſſég, erős mozgáſok, lovaglás, *erös és köves úton való kemeny ſzekerezés*, (Magnus Boerhaave) tántz, ugrás, felettébb-való bánkodáſok, félelem rettenés, harag, hirtelen öröm, bú: mind ezen, ſ ezekhez haſonló dolgoknak veſzedelmes folyamatja vagyon á méhre; Nem külömben hevüléſek, réſzegitő italok, és á rendeletlen közösködéſek-is okozhatják ezt. Egy ſzóval, oka lehet ennek minden, á mi á vér keringéſének á méhre menő erejét meg böviti: mivel á máſſát á méhhez kötö igen gyenge erek imitt amott el ſzakadnak, és igy á máſſának egyik réſze le válik. De még-is ſok nehézkeſek vagynak ollyatétnok, á kik az illyſzinü rendeletlen életben el-merültenek, ſöt dorbézolnak-is, ſ még-ſem eſnek ſemmi vér folyásba. Ennek pedig *reſzſzerént* az az oka, hogy ezeknél á máſſa ſokkal erőſſebben nött á méhhez, és azért nem válhatik á fellyebb meg irtt mozdulaſokra olly könnyen és hamar le; hanemha ezek felettébb valók vólnának: ellenben máſok, p. o. á leg kiſſebb ijjedéſtöl-is vér-folyásba eſnek; és innét úgy tetſzik, hogy azokban válik le többire á máſſa, á kikben gyengén és könnyen le válhatolag nött á méhez, á honnét á vér folyás támad. A'

A' mihellyen à Bába ollyas Aſzſzonyhoz hivattatik, à kinek nehézkeſſégének elſö hónapjaiban illyetén vér-folyáſa vagyon; leg fövebb gondja à legyen, hogy à vér folyáſt meg-állitſa, és à méhnek gyümöltſét meg-tartſa. Ha à vér folyás nem nagy és nem erös, à nehézkes véres; eret lehet à karján vágni; mondola, tök, vagy dinnye-mag tejet ſalétrommal, bor kövel, s. á. t. lehet innya adni, és hideg etzetbe mártott ruhákat ſzemérmére, vékonyára, és haſára lapitani: maradjon tsendeſen az ágyban, ne melegen, hanem hiveſen. De ha minden orvoſſágokra és ſegedelmekre mind inkább öregbednék à vér-folyás, és kezdetben, à mihellyen hivattatott à Bába, à nehézkeſnek kemény és tartós ſzülö fájdalmai vagynak, à méhnek ſzája mind inkább nyilik, és à viz-hártya meg-feſzül: ekkor az ér-vágás káros, és mind belſö mind külſö orvoſſágok haſzontalanok vólnának. Annakokáért az illyetén gyermek' veſztö ſzületéſeket, mint az elſö réſznek ötödik ſzakaſzſzában tanitottuk, inkább hirtelen véghez vinni s az Aſzſzonyi Állatot à vér-folyáſtól meg kell ſzabaditani.

Minél kéſébben támad à nehézkeſſég

alatt

alatt à vér folyás, annál veſzedelmeſebb: mivel à méh ſokkal nagyobb és vaſtagabb lévén, ennek erei ſokkal több vért foglalnak magokban, mint egyébbkor. Az illyen vér folyásnak-is leg-közelebb-való oka, à máſſának à méhtöl-való le válása. Tsak azt kell jól ki-viſgálni, hogy e vallyon nem nötté à méh ſzájának felébe: mert à máſſa ekkor à méh' ſzájának laſſan-laſſan-való nyilatkozáſa miatt minden egyébb kinem tudható ok nélkül le válik onnét, és el kerülhetetlen vér-folyáſt okoz; melly ſzinü dologról à következendö ſzakaſzban fogunk emlékezetet tenni. A' fellyebb emlitett okok miatt le-vált máſſától támad azon vér-folyás-is, ha à máſſát à méh' ſzája felett tapaſztalni nem-is lehetne, s meg-is vér folyás támadna.

Nem mindjárt jö elé à vér-folyás à meg eſett változáſokra, u. m. hargra, s. à. t; hanem egy nehány napok múlva, s elſöben igen kitſiny, laſſan-laſſan meg-öregbül, s à vér aluva darabonként ſzoyog-ki. Ha kevés vér foly, az Aſzſzonyak kereſzt-tsontjában vagy ſemmi, vagy kevés fájdalma vagyon, à méh' ſzája inkbb kinem nyilatkozik, és à viz-hártya megfeſzülésének ſemmi jele nintſen; ſmény-

ſége lehet még à vérnek meg állitáſára, s az idé len ſzülésnek meg-gátláſára.

Ekkor à nehézkesnek karon-való érvágáſt, etzetbe mártott ruhákkal való lapitáſokat, ágyi nyugodalmat, hiveſitő, és vér-folyáſt ellenző orvoſſágokat kell mértékletes moddal mindjárt rendelni.

Ha eröſſebb, és tartos à vér-folyás, à valóſágos ſzülő fájdalmak à méh' ſzáját meg-nytják: hirtelen kell ekkor à ſzüleletéſt ſietettni. Ha à gyermek à terméſzetnek rende ſzerént áll, és egyébb gántſok jelen ninſenek; dolgozza ki à ſzülő à fajdalmait. Minél alább nyomul à gyermek' feje à mdentzének üregébe, annál inkább és hamaább ſugorodik à méh' à gyermekre, és meg zoritja az ereket; melly által à vér-folys meg-dezmálódik, vagy egéſzſzen meg-is zünik, s à ſzülés még ſzerentſéſen megyenvéghez. De ha à ſzülő fájdalmak meg-fogyatkoznak, à vér-folyás öregbül à ſzülő Idegſéget, görſedéſt érez izeiben, erötlen, el-ájul, ábrázatjanak ſzine el-változik, ſrga, halavány, à pulſuſſa gyenge és kitſin, à bé menetelben talalkozó, jól álló gyemeknek feje ſem nyomul alább: ekkor àviz-hártyát mindjárt fel kell pattantani, és igy talám à vér-folyás meg kiſ-

ſebbül,

ſebbül, ś á következendő fájdalmak hathatoſabbak léſznek; azonban pedig, á ſzülő vizeknek el-folyáſa után, á méh inkább egybe hùzhatja magát, ha kivált á haſát dörgölik, ś meg-is pihenhetik á ſzülő.

Ha á viz hártyának fel pattantáſa utánſem akarnának ezen veſzedelemmel fenyegetödző változáſok meg-ſzünni: forditſameg mindjárt á jól álló gyermeket, ś húzza-ki, hogy á méh húzhaſſa egybe magát, ennek erei ez által meg-ſzorulhaſſanak, illyképpen á vér-folyás meg álljon, ś az Anya gyermekével együtt á veſzédelemből ki-menekedheſſék.

Valameddig á gyermek' feje még á bémenetelben vagyon; minden környül álló dolgokra, mind á vér-folyásból való következéſekre, mind á ſzülésnek elé-menetelére nagyon vigyázzon á Bába, és fontolja jól meg, hogy vallyon tanátſoſé á ſzülönek olly gyenge fájdalmaiban és erötlenſégében á ſzüléſt á terméſzetnek egyedül-való munkájára hagyni? Mert ekkor még á Bába hatalmában vagyon, hogy á gyermeket meg-fordithaſſa. De ha ſem á jelen lévö, ſem á következendő veſzedelemre nem vigyáz, á ſzülönek erölködéſei miátt egéſzſzen el-veſzendő erejéhez bizakodik,

kodik, ś fejét á medentzének üregébe alá jöni engedi: igen könnyen meg-eshetik, hogy illyformálag az ezután meg-magyarázandó vér-folyás, az Anyát gyermekével együtt el-veſztheti; á kiket ezen veſzedelemből könnyen ki-lehetett vólna menteni, ha á Bába á dolgot jobban meggondolta, és á gyermeket idejénkoránt meg-forditotta vólna.

A' vér-folyás minél hamarább támad az elöl járultt okokra és külſő erőſzakokra; annál veſzedelmeſebb, kivált ha á hirtelen és erös vér-folyásra á követő ſzokott változáſok veſzedelmet mútatnak, á ſzülő fájdalmak meg-jelennek, és á méhnek ſzája még ſem akar illendöképpen kitágaſadni. Ekkor nem kell az alkalmatos időt el-veſztegetni; hanem á méhnek ſzáját mindjárt ki kell tágaſitani, á viz hártyát fel kell pattantani, és á gyermeket, állásának hirtelen ki kereſése után, lábainál fogva ki-kell húzni: mert egyébb iránt az Anya á maga vérében úſzva, ś á mint tudjuk, hirtelen, á ſzülés elött, kételenitetik meg-halni.

A' méh' ſzáját pedig következendöképpen kell ki tágaſitani: elſöben, mútató újjával nyúljon beléje, forgaſſa körüll, és

igy

igy tágaſitſa inkább-ki, annakutánna à máſadik, ſ egymás után à többi ujjait-is belé dugja, és végezetre hüvelykével-is bé nyúl, és ki tágaſitja elegedendöképpen.

De minekelötte à Bába à forditáshoz fog, à ſzülönek felſö karjait és tzombjait egy kötövel köſſe ſzintén olly eröſſen meg, valamint az ér vágás után ſzoktuk az ember' karját meg-kötni, hogy ez által à vérnek à méhre folyamodó futoſó keringéſét réſzſzerént meg leheſſen akadályoztatni, és valami vért ezen izekben viſzſza leheſſen tartoztatni. Mihellyen à gyermek megſzülettetett, à vér folyás enged, és az Anya meg pihen; tehát egyik tagját à máſik után kell fel-óldani, nem pedig egyſzerſmind: mivel à vér folyás viſzſza kerekedhetnék, ſ veſzedelemre vihetné, à mint tapaſztaltatott. A' forditás alatt à ſzülönek ſziv eröſitö orvoſſágokat kell adni, ſ egy más ſegitö à haſát dörgölje ſzüntelen, hogy az engedelmes, lágy és tágas méh à gyermek után egybe-ſzorulhaſſon, à vér folyás à ſzülés után meg ne öregbedjék és halált ne hozzon magával.

HAR-

HARMADIK SZAKASZ.

AZ OLLYATÉN VÉR-FOLYÁSOKRÓL, A' MIKOR A' MÁSSA ELÉESETT, ÉS A' MÉHNEK SZÁJÁRA NÖTT.

Meg mondottuk fellyebb, hogy á vér-folyásban lévö nehézkeshez hivattatott Bába vizgálja szorgalmatosan ki, hogy vallyon á mássa nem nötté á méh' szájának felébe?

Az illyetén veszedelmes, és hirtelen halált okozó vér-folyásnak jelei következendök: 1) A' nehézkesnek, nehézkessségének utólsó honapjaiban minden nyilván lévö ok nélkül gyakran viszsza térö kitsiny vér folyása vagyon; melly á mind inkább ki tágasadó méh' szájára nött, és innét á mássának mind inkább-való le-valásától ered. 2) A' vér-folyás többire á fájdalmak alatt erössebb; mivel á méhnek szája meg nyilatkozik, s á mássa-is mind inkább le-válik; holott ellenben az ollyan vér-folyás, melly á meg történt okokból esik meg, á mikor á mássa á méhnek fenekére vagyon függesztve, kissebb szokot

lenni;

lenni; mivel ekkor az egybe ſugorodó méh az ereket-is meg-ſzükiti. 3) A' méh' ſzájában, melly nintſen úgy ki tágaſadva, mint egyebbkor, hanem lágy és alutt vérrel tellyes, nem talál viz-hártyát a Bába, hanem lágy, topló forma réſzt tapaſztal, melly a méh' ſzáját félig vagy egéſzſzen fedi bé. (Egy nagy darab alutt vér-is lehet az, a mit a méhnek ſzája felett tapaſztalhat, mellyet az elé eſett máſſanak lenni tarthat: de é ſohová ſintſen növe, s újjaival könnyen el-tötskölheti, avagy félre nyomhatja; a máſſa pedig ennél ſokkal keményebb, és hartyikás, ennek roſtjait is-lehet tapaſztalni, mellyekkel a méh ſzájához vagyon függeſztve.

Valameddig fájdalmak nem jelennek-meg, a méh' ſzájának nyilatkozáſa kitſiny, a vér-folyás nem erös, és a ſzülésnek ideje nintſen még jelen; jobbat egyebet jovallani nem lehet; hanem hogy feküdjék nyugodalmaſon az ágyba, igyék jó ſzüz hús leveſeket, és éljen kevés ſziv erösitö orvoſſágokkal az Orvosnak böts rendeléſeſzerént. Még egynehány napokig gyakorta kitſiny vér-folyáſai lehetnek, a mig végezetre az ijjedſéges és veſzedelmes véres ſzülés el-kezdödik. Kitſiny fájdalmak

mak jönek elé, mellyek tsak kezdetben tágaſitják-ki á méh' ſzáját, ś á mihellyen meg-terheſül á vér-folyás, el múlnak. A' mikor á máſſának valamellyik réſze, avagy egéſz feleis á méh' ſzájàra nött; meg-lehet eſmérni, ha á méh' ſzájában réſzſzerént á máſſát, réſzſzerént á viz hártyát és á gyermeket érzi. Ha valóſágos és tartós ſzülő fájdalmai vagynak, á vérfolyás nem erős, és á gyermeknek jól álló feje mindenik fájdalomra mind alább nyomul; bátran lehet ekkor á ſzületéſt á terméſzetre hagyni. A' mikor illyformálag á gyermek' feje á bé-menetelbe alá-nyomul; annyira nyomja á vért botſátó ereket ś az elé eſett és réſzſzerént le-vált máſſát á medentzének tsontjaihoz, hogy nagyon megkiſſebbedik á vér-folyás, avagy egéſzſzenis meg-ſzünik. A' fájdalmak á fejét mind inkább alább nyomják á medentzének üregébe, ś végezetre még-ſzeréntſéſen ś elevenen látja meg á gyermek á ſiralmas világot. De ha á vér-folyás nagyobb vólna; még-is á forditáshoz kellene fogni, ámbár á máſſának tsak kitſiny réſze eſett elé és vált-le. Nem kell annakokáért közönſéges régulává tenni azt, hogy á mikor á gyermek jól áll, és á máſſának tsak egyik

réſze

réſze nött á méh' ſzájára, á ſzületéſt á terméſzetre kell hagyni; hanem mindenkor á vér-folyásnak erejére vagy gyengeſégére kell vigyázni.

A' mikor á máſſa környületével egéſzſzen nöt á méh' ſzájára; ſem á viz hártyát, ſe pedig annál kevésbbé érezheti á gyermeket á Bába. Elſőben kitſiny fájdalmak jönek elé, mellyek á méh' ſzáját valamenyire meg-nyitják, s ez minél inkább nyilatkozik meg, annál nagyobb léſzen á vérfolyás, annál-is inkább válik le á máſſa, és á vér mindenik fájdalom alatt ki gördül á ſzemérmen. A' ſzülönek ereje és fajdalmai laſſan-laſſan el-fogynak, s héjjaban vár á Bába ezeknek viſzſza jövetelére, akár hogy igyekezzék mind belſő mind külſőképpen. Az illyetén veſzedelmes állapotban egyébbképpen nem ſegithet, hanem hogy mindjárt fogjon á forditáshoz; mindjárt pedig azért, mivel egyébbképpen á forditás alatt avagy á ſzülés után is á ſzülő tsak hamar meg-halhat. Ha á méh' ſzája annyira nyitva még nem volna, hogy á Bába kezével bé-nyúlhaſſon; újjaival kételenitettnék ki-tágaſitani; ezután á máſſát egyik felén válaſzſza le, és igyekezzék kezének á gyermekhez útat tſinálni.

A' máſſát válaſzſza következendő mód ſzerént le: Igyekezzék á máſſát azon felén, á hol vékony és olly ſzoroſſan nem nöt á méhhez, valamenyire fel emelni, és tsak annyira le-válaſztani, hogy é mellett újjaival á méhbe nyulhaſſon, és á máſſát féligné'l tovább válaſzthaſſa-le. Pattantſa fel ekkor mindjárt á viz hártyát, kereſſe-ki á gyermek' fektét, és minél hamarébb lehet, á forditás által húzza-ki; á mit is könnyen véghez vihet: mivel á vizek még el-nem folytak mind, s á méh-is kevéſſég ſugorodot egybe. Az illyetén meſterſéges veſzedelmes ſzületésnek ſzeréntſés véghez vitele annakokáért az idejénkoránt-való és hirtelen forditáſtól függ.

Minden egyébb az illyetén veſzedelmes vér-folyásnak meg-állitáſára és á ſzületésnek véghez vitelére jovallott módok felette veſzedelmeſek, ſöt majd mindenkor ſzerentſétlenek. Illyetén veſzedelmes módok ezek: á mikor á gyermek' ki-jövetele elött újjával á máſſát kereſztül fúrja avagy kiis veſzi; é pedig mind az Anyára mind á gyermekre-nézve igen veſzedelmes: mivel á köldök kötélnek nagy vér ereit igen könnyen lehet által fúrni, avagy á máſſatis egéſzſzen le lehet válaſztani. Tsak egy

eſet

eſet vagyon, mellyben á máſſát kereſztül lehet fúrni, á mikor t. i. á gyermek' feje á bémenetelbe mélyen alá jöt, ſ á máſſa á közepében olly feſzes és vékony, hogy ezt által furván, á gyermek fejének ſzapara által menetelét lehetne reménylení: é pedig igen ritka dolog. Tudjuk á hoſzſzas tapaſztalásból, melly veſzedelmes, ſőt majd mindenkor halálos ſzületés legyen az, á mikor á fájdalmaknak viſzſza téréſekre bizakodik á Bába. A' gyermeknek jó állá-ſára és á máſſának kitſinynég-való elé eſé-ſére ne nézzen; hanem forditſa-meg mindjárt á gyermeket, ha roſzſzul vagyon á ſzülő, ſ émelygéſről, ſzédelgéſről ſ. á. t. panaſzolkodik, és fájdalmai meg-keveſeb-bülnek. Az illy ſzületésnek véghez vitelére-való minden egyébb módok pedig ritkán ſzerentféſek.

NEGYEDIK SZAKASZ.

A' SZÜLÉS-ALATT MEG-ESŐ BELSŐ VÉR-FOLYÁSRÓL.

A' ſzülés alatt meg eſő vér-folyásnak három okai vagynak.

1) A' máſſának á méhtől-való le-váláſa.

2) A' köldök-kötélnek el-ſzakadáſa.

3) A' méhnek el-ſzakadáſa.

A' terméſzetnek rendje ſzerént-való leg-tökélletesebb ſzületéſekben-is meg-eſik gyakorta, hogy á méhhez gyengén nőtt máſſa á méh' ſzájának ſzüntelen-való egybe húzáſa, avagy á köldök-kötélnek urkolódáſa és rövidſége miatt, még á ſzülés alattis laſſan-laſſan le-válik. Ekkor elſőben igen kevés, de minél tovább, annál több vér fog folyni.

Valameddig á vér-folyás mértékletes, á ſzülőnek ereje vagyon, egyébbről ſemmiről-ſem panaſzolkodik, és á terméſzetnek rendje ſzerént elé-állott gyermeknek feje mindenik fájdalom alatt alább nyomul; minden félelem nélkül á ſzüléſt á terméſzetre lehet hagyni: mert ollyatén ſzüléſek, mellyekre ſemmi vér-folyáſok-ſem tamadnak, gyakorta tapaſztaltattnak, és minden, mind jelenlévő mind következő nyavalyás gonoſz következéſek nélkül tsak á terméſzetnek munkájától ſzerentféſen véghez mennek.

Ha pedig á valóſágos és tartós vérfolyás veſzedelemmel fenyegetödzenék; á

viz-

viz-hártyát ſzinte ollyformálag, mint à nehézkeſſég alatt-való vér-folyáſokról ſzóllottunk, fel kell pattantani, és ha erre ſem engedne à vér-folyás, à forditáshoz kellene fogni.

De ha à gyermek' feje à medentzének üregébe már alá-jött vólna, és viſzſza nem lehetne tovább vinni; à ki-menetelt annyira el-zárja, hogy à ſzemérmen ſemmi vér ſem folyhat ki, hanem à méhnek üregébe foly, à honnét *à belſö vér-folyás* támad. A' ſzülö haſa tapaſztalhatóképpen napról-napra meg-dagad, fájdalmai megſzünnek, el-ájul, kezei, lábai meg hidegülnek, ábrázatja el-ſzintelenedik, s pulſuſſát is alig lehet érzeni. A' felette rövid köldök-kötél-is, ha felettébb való meg nyúláſa miatt ketté ſzakad, belſö vér folyáſt okoz, è pedig vagy à közepében ſzakad-el, vagy à gyermek köldökéböl ſzakad-ki. Ha à vér folyás elébb jelennékmeg, mint à gyermek' feje à medentzének üregébe ennyire alá jött, és à ki-menetelt fel dugta; à leg közelebb meg-jegyzett félelmes változáſoknak jelenéſeikröl, belſö vér-folyásról lehet gyanakodni.

Még-is meg-eſik néha, hogy minden ki-tudható okokon, és az elött tapaſztaltt

vér-folyáſon kivüll á ſzülönek haſa akkor dagad-meg igen nagyon, á mikor á Bába nem-is gondolná, s várja még-is á ſzülésnek végét minden félelem nélkül. Annál nagyobb annakokáért á veſzedelem, minél kéſébben lehet á belſö vér-folyáſt megeſmérni. Ekkor á vér-folyásnak tsak á ſzülés után ki-tudható okaira ne nézzen á Bába; hanem á ſzülönek izeit köſſe-meg ſietve, és á gyermek' ſzájába dugott két újjával fejét és teſtét húzza-ki.

De mivel néha ezen fogáſſal talám á medentzének ſzoros ki-menetele miatt-is, á ſzüléſt véghez nem lehet vinni; jobb, hogy á Bába, minekelötte ezen fogáshoz probált vólna, Bába-Meſtert hivaſſon, á ki á gyermeket hirtelen húzza-ki ſzerſzámokkal: mivel egyébbképpen az Anya halálos erötlenſégbe eſik gyermekével együtt, s meg-hal hirtelen. Akár mitſoda egyébb eſzközök pedig itten nem ſegithetnek.

Ha á ſzülés után látná á Bába, hogy á köldök-kötél vagy közepében ſzakadot-el, avagy köldökéből ſzakadot vólna-ki; az elſö eſetben köſſe meg mindjárt, á máſadikban pedig nyomjon mindjárt egy darab tserefa toplót á köldökére egy ideig, ezután két vagy három darabotska ſzélyes

vászon

váſzon tépeléket (mellyek közüll egyiknek nagyobbnak kell lenni, mint à máſiknak) tegyen réa, és köſſe bé-jól à köldök-kötővel.

Az alatt pedig el-ne felejtſe à máſſát az alutt vérrel együtt ki venni, és à ſzülőt à következendö ſzakakaſzban fel jegyzett különös belſő és külſő orvoſſágok által à tartós és végezetre meg-ölő vér-folyáſtól meg ſzabaditani.

A' *méh' ſzájának*, avagy à mi még veſzedelmeſebb magának à *méhnek-is* el-ſzakadála nagy ver-folyáſt okozhat kaſonlóképpen. Ha à méhnek kivált nyaka vékony, következendő okok miatt ſzakadhat el, u. m. à ſzülönek felettébb való nagy erölködéſeitől, ha kivált medentzeje ſzük, à gyermek' feje nagy, avagy teſtével à terméſzetnek rendje ellen fekſzik, külſő erőſzakoktól, eſéſtől, ütéſtől, döféſtől; gyakorta à terméſzetnek rendje ellen à méh' ſzájába elé állott és bé-ſzorultt gyermeknek erőſzakos viſzſza nyomattatáſától ſzakad-el: mivel à gyermek à méhvel együtt nyomattatik viſzſza, következendőképpen à nyaka annyira meg-nyúlik, hogy vagy kereſztül vagy tsapólag el-ſzakadni kételenitetik. Ide tartozik à ſzülő haſának erő-

ſzakos alá nyomattatáſais, ſ più egyébb okok.

Ezen ſzakadáſnak elöl-járó jelei tsak tetteresek, ſ nem bizonyoſak, u. m. á ſzülönek magos és feſzes haſa --- á méh' hüvelyje viſzſza húzattatott --- fenn áll meſzſze á méh ſzája --- kemény, gyakor, de haſzontalan ſzörnyü kénos fájdalmak --- á gyermek ſzokatlanul mozdul --- nagyon égö és ſzúró fájdalma vagyon, melly egyik vagy máſik helyen ſokáig kénozza, és onnét el nem távozik --- haſanak valamellyik tájeka á terméſzetnek rendje ellen láthatóképpen nagyon meg-dagadot --- A' mikor némelly illyetén jelekböl illyen ſzerentſétlenſégtöl lehetne félni; azt adjuk tanátſul, hogy á gyermeket forditſa mindjárt-meg az urokkal.

A' meg lett el-ſzakadáſnak jelei pedig ſokkal világoſabbak, á mikor t. i. á ſzülö magában valami ſzakadáſt tapaſztal --- fájdalmai meg ſzünnek --- vér-folyás --- á gyermek viſzſza el-távozik --- ſemmi réſzét á méh' ſzájában tapaſztalni nem lehet --- az el ſzakadáſnak ſzempillantáſában, á ſzülö hirtelen kiált --- avagy azt kiáltja hogy megſzülettetett á gyermek --- panaſzkodik hogy gyomráig hág fel valami --- égö fájdalomról

panaſz-

panaſzkodik á tájékán á hol el ſzakadot ---- á gyermek nem mozog tovább - -- el ájul ---- haſa meg dagad, ha á gyermek még á méhben vagyon. A' mikor pedig á haſnak üregébe á méhből által ment, lágy, egybe eſett á ſzülő haſa ---- hab módjára való mozgáſt érez á Bába á ki-folyt vértől ---- á gyermeknek izeit egyik óldalán nyilván érzi, á máſikon á laſſan-laſſan egybe ſugorodó, vagy már egybe ſugorodott méhet ---- s végezetre á vér folyásra következő nyavalyák támadnak elé.

Ekkor á Bába á gyermeket forditſa mindjárt-meg, és ha ennek valami tagja á ſzakadáſon által az Anyja haſába ment vólna, azt előre húzza viſzſza á méhbe. Ha á méhnek üregét á gyermektől üreſſen találja; el-veſzet az Anya, ha mindjárt egy Bába Meſter avagy Borbély nintſ jelen, á ki mindjárt á has metſzéshez fogjon. *Erröl különös iráſt találni lehet in Faſcic. Prim. Oper. Medicor. minor. Franc. Xav. de Waſſerberg. p.* 67 -- 105.

ÖTÖDIK SZAKASZ.

A' SZÜLÉS UTÁN-VALÓ VÉR-FOLYÁSRÓL.

Igen gyakran nagy ſzerentſéſen megyen véghez à ſzülés, s ezután még-is olly nagy vér-folyás tamád, hogy à ſzülö Aſzſzonynak élete veſzedelemben foroghat.

Ennek leg-közelebb való oka mindenkor à méhnek réſzſzerént vagy egéſzſzen meg-gátoltatott egybe ſugorodáſa. A' vér ereknek nyilatkozáſaik meg-nem ſzükülnek, hanem nyitva maradnak, és à vérfolyváſt gördül ki; mellynek oka az, hogy az egybe ſugorodni akaró méh 1) munkájában vagy meg-gátoltatik à többire le vált, réſzſzerént még ſzoroſſan függö máſſa és alutt vér miatt; vagy 2) egybe nem ſugorodhatik erötlenſége, gyengeſége, és bomlott nyavalyáſſága miatt.

Az elſö okat hamar el lehet háritani, s à vér-folyàs meg-is áll mindjárt, ha à Bába kezével à máſſát à méhröl le-válaſztja, és az egyébb benne tartózkodó alutt vérrel együtt ki-veſzi: de az Aſzſzony méhének, nagy és lágy háſáról, à fájdal-

maknak

maknak el-távozásokról és erös vér-folyásról (holott se mássa se egyébb idegen test nintsʒ à méhben) meg esmérhetö erötlensége miatt támadott vér-folyás sokkal veszedelmesebb.

Meg-esik felette gyakran', hogy az Asszonyak à szülés után mindjárt rövid lélekzetröl, és sziv-fájásról panaszolkodnak és ezen ok miatt tartós erös vér-folyásban hirtelen és reménytelenül meg-is halnak. Ekkor vagy sok világos-veres és folyó vér foly ki à szemérmen, vagy pedig, à mi ritkán törtenik, egy nagy darab alutt vér à méhnek valamenyire egybe sugorodott száját fel dugja; melly miatt à vér à méhnek üregében meg dugul, meg dagad az Asszony hasa, sʒ készen vagyon à belsö vér-folyás. Ezen esetben à Bába egyebet nem segithet; hanem, ha nagy darab alutt vér dugta vólna-fel à méh' száját, és több alutt vér vólna még hátra, ezt vegye ki, és à méhnek várakozás nélkül való sugorodását sietesse.

Ezt részszerént belsö sziv erösitö részszerént külsö orvosságokkal véghez lehet vinni. Leg-elsöben az Asszonynak izeit kell meg-kötni. Igyék gyakran tápláló leveseket, è közben egy nenány kalán finom

bort.

bort. Ha egyébb nintſen, ſzorulásban egy vagy két kis Káfé kalánka Méhfü vagy egyébb ſpiritúſt, vizzel elegyitett égett-bort is lehet adni, melly által az érzö inak meg-eröſödjenek, és à méh, egybe ſugorodáſára izgattaſſék. Orrával ſzagoljon ſzalamiák avagy ſzarvas ſzarv ſpirituſt, s à Bába újjaival izgaſſa s tsiklantſa à méh' ſzáját, dörgölje à haſát és adjon ſós kristélyt neki. Ha ezen módok à ſegitſégre tehetetlenek vólnának; lapitſon az Aſzſzony haſára, és vékónyjaira hideg vizbe, etzetbe, vagy borba mártott és egybe fogott nedves ruhákat, avagy à nagy ſzoroſſágban töltſön hideg vizet à haſára, és foſtaſſa à méhébe-is. A' hideg viznek ereje majd az egyedül való leg-ſzaparább és leg-hathatoſabb orvoſſága ennek, hogy à gyermek ágyas Aſzſzonyt à halálnak nyilván-lévö veſzedelméböl ki-leheſſen ragadni. Haſát pokálja ſzélyes, és végein kötökkel való poka-kötökkel bé, vagy bár más alkalmatos póko kötövel-is.

Sok Bábak, és Borbélyok, ſöt némelly Orvoſok is vagynak, à kik à gyuladáſtól és az erre következendö eméſztötüzröl (gangræna) fèlvén, belſöképpen réſzegitö, de nem réſzegſégnek végére-való

ſpi-

ſpirituſokat és illyetén italokat nem akarnak jovallani, ſ annál kevésbbé hideg boritékokat. De ha tsuklás, hányás jö az Aſzſzonyra, haſában metſzö, és kereſzttsontjában fájdalmakról panaſzkodik; ha á Bába, haſára lapitott kezével valami kerek keményſéget érez, az utó-fájdalmak mind eröſſebben jönek, ſ á vér-folyás engedelmeſebb léſzen: nyilván lehet hinni, hogy á méh egybe húzza magát, és á gyermekágyas moſt ki-menekedik á halálmarkából. Ezután ábrázatját, haſat, kezeit, és lábait meleg ruhákkal kell dörgölni; igyék gyakran jó, ſ tápláló leveſeket; melly által á terméſzetnek melege viſzſza tér, és az el-veſzett vér viſzſza hozattatik. E' mellett pedig az okos Orvos az erötlen és fél hólt Aſzſzonyi Állatnak belſö eröſitö Orvoſſágokat tud rendelni, és á következhetö gonoſz nyavalyáknak elenekbe megyen.

HATODIK SZAKASZ.

A' SZÜLÉS ALATT-VALÓ NYAVALYA-TÖRÉSRÓL.

Valamelly veſzedelmes á ſzülönek vérfolyáſa; ſzintén ollyan veſzedelmet hozhat maga

maga után à nyavalya törés-is. Meg-hal à gyermek bizonyoſan, ſ gyakorta az Anyjais; ha ſietö ſegedelemmel nem illeti à Bába.

A' ſzülés alatt meg-eſö nyavalya törésnek okai az érzékeny inaknak felettébbvaló izgattatáſa, kivált azokban, à kik elſöben ſzülnek; tellyes véreſſég, méhnek fulladáſa, hirtelen harag, nagy rettenés, és nagy erötlenſég, avagy ha à vizelet à hólyagban fel-akadot, és az itten meggyültt vizelettöl nagy fájdalma vagyon.

Ha felette véres à ſzülö, eret kell egyſzernél többſzör-is rajta vágni; ha à ſzülö réſzeknek nagy erötlenſegek és görtſöſſégek okoznák: à belſö ſzüló réſzeket melegitö nyálas és olajjas orvoſſágokkal meg kell lágyitani és kriſtélyezni: à nagy erötlenſégben ſziv-eröſitö orvoſſágokat kell adni. Ha pedig az elmének hábaradáſa vólna ennek az oka; az ér-vágás és az elmének tsendeſſége meg-tsilapitják. Ha à feſzes vizelet holyagtól támad; ki kell azt üreſiteni. Némelly állapotban, ha ſzarvas-ſzarv ſpiritusból egy nehány tseppet vizzel elegyitve tölt à ſzájába, ſ az orra alá tartja à fuſtölgö ſpirituſt, ſokſzor haſznál.

Ha à nyavalja-törés nem tart ſzüntelen, hanem meg-is ſzünik, bizonyos idöre

vizza

viſzſza tér, és á jól álló gyermeknek feje mindenik fájdalomra alább nyomul; á terméſzetre lehet, ś kell-is hagyni ezen ſzületéſt; melly á nagy nyavalya alatt való eröſzakas mozgáſok miatt gyakorta hamarébb megyen véghez, mint egyébb móddal.

De ha ezen nyavalya-töresnek ſzünete nem vólna, minden probáltt orvoſſágok nem haſználnának: mindjárt meg-kell forditani á gyermeket. Ha feje á medentzének üregebe már alá jött vólna, ś ottan mozdulhatatlanul akadna meg; á Bába két újjával á ſzájába nyúlván, igyekezze fejét ki húzni: mert ha ezt nem tselekſzi; az Anya gyermekével együtt még nagyobb halálos veſzedelembe eſik, ś vegezetre mind á kettő meg-hal. A' mihellyen meg ſzülettetett á gyermek, á nyavalya törés többire mindjárt meg-tsendeſedik, ś meg enyhül az Anya, ſzüléſe után. Nemellyek pedig á ſzülés után minden lehetséges ſegedelemre és á ſzületésnek ſiettetéſére még-is meg-halnak.

Sokkal veſzedelmeſebb á nyavalya törés á végſő időn lévő nehézkeſekben, ha ſokáig tart, és tsak olly gyenge fájdalmak támadják meg, mellyek á meh' ſzáját

meg

meg nem nyitják. Ekkor adjon á Bába izgató Kriſtélyeket, vágaſſon eret, nyomitſa á far-tsikat, foſtaſſon nyálas és olajjas nedveſſégeket bé, és tegyen á ſzemérmére meleg téjbe mártott ſpongyiát, *avagy baltafokával meg lágyitatott bik-fa toplót-is*; melly által á ſzülő réſzek á méh' ſzájával együrt meg-lágyulnak, és alkalmatoſokká tétettnek á nagyobb ki-tágaſadáſra. De izgatni ſ tsiklandani á méh' ſzáját éppen nem kell: mivel ez által még meg-öregbülne á nyavalya-torés. Mindezek mellett pedig az Orvos nyavalya-töréſt ellenző orvoſſágokat rendelni fog. Ha ez á nyavalya ſokáig és erőſſen tart: á ſzülő ſemmit-ſem tud maga felől; hanem valahányſzor fájdalma elé tér, az ágyban höngörög, és addig tart, á mig végezetre egéſz teſte egybe ſugorodik. Minél gyakrábban és erőſſebben térnek ezen ſugorodáſok viſzſza, annál veſzedelmeſebbek; többire pedig elébb hal-meg, mint á meg mondott Orvoſſágok á magok tzéljokat el-érhették, és á ſzülés véghez vitetthetett.

NEGYE-

26 · Tabl. 353. Lev.

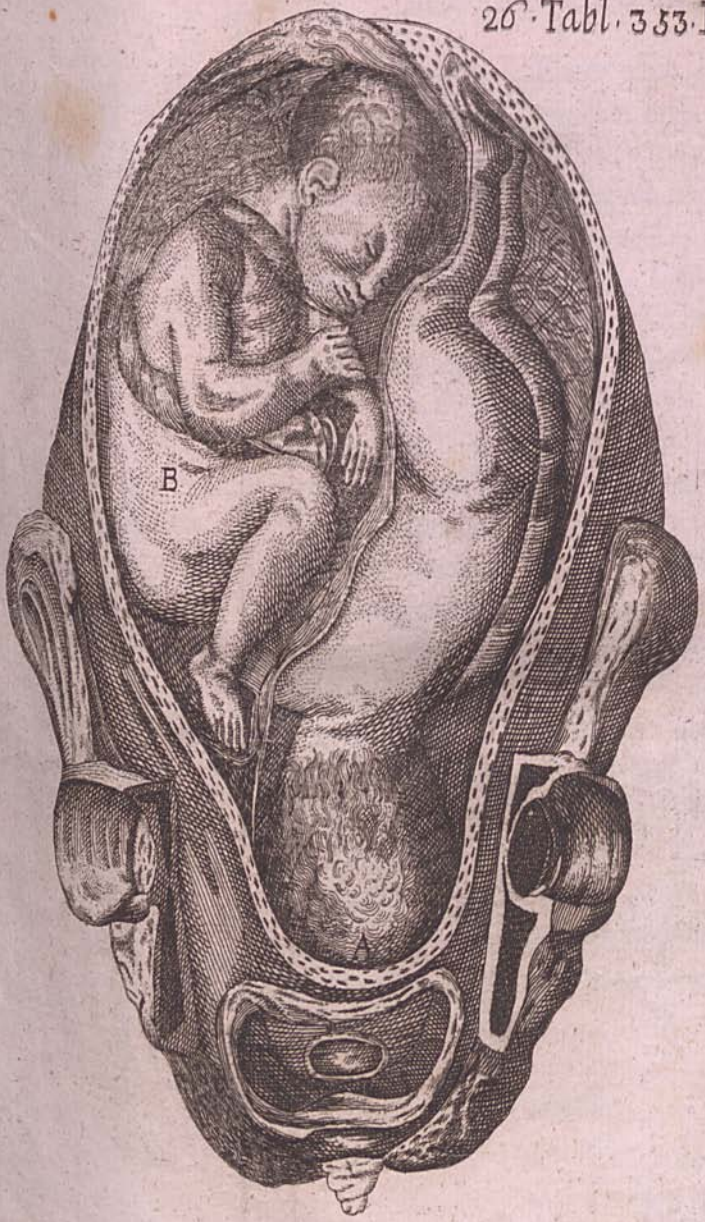

NEGYEDIK RÉSZ

A' KETTÖS-SZÜLETÉSRÖL.

XXVI. TÁBLA.

A. Az elſő gyermek á terméſzetnek rendje ſzerént áll-bé á ſzületésbe.

B. A' máſadik á terméſzetnek rendje ellen-áll elé.

Mivel az elſő gyermek á terméſzetnek rendje ſzerént áll-bé á ſzületésbe; ezt á terméſzetnek erejére-is lehet hagyni: de á máſikat, az elſőnek ſzülettetéſe után mindjárt meg-kell forditani, ś á köldök kötélre, á melly, mint itten példáztatik, á gyermek teſtére vagyon kerekedve, ſzorgalmatoſan kell vigyázni.

MAGYARÁZAT.

ELSÖ SZAKASZ.

*) Azon jelek, mellyekböl meglehetne eſmérni, hány gyermekkel legyen nehézkes az Aſzſzony, olly bizonytalanok, hogy még meg-ſem érdemlik az elmének fáradozáſát. Mindenik gyermeknek különös vize, és különös viz-hártyája vagyon: ha pedig á Kettöſöknek két máſſájok egybe nöttenek; tsak egy eres hártyájok vagyon, melly az elſö gyermeknek ſzülettetéſe alatt á maga viz hártyájával együtt mindenkor fel-pattan, és á máſadiknak viz-hártyája tsak azután feſzül meg-egyedül. Ha pedig, á mi gyakor dolog egyik máſſa itt, á máſik máſutt nött á méhre: ekkor mindenik gyermeknek különös eres-hártyájais vagyon.

Tsak akkor lehet tudni, hogy az Aſzſzonynak kettös gyermeke vagyon, á mikor az elſö gyermek meg-ſzülettetett, és á ſzülö haſa még-is tsak kevéſſég lohad, keményen, nagyon marad, és á következendö

*) Láſſd á XXVI. Tábl.

żendő fájdalmak alatt más új viz-hártya feszül-meg. Ezért kell annakokáért á köldök-kötelet két helyen meg kötni, és á két kötés között el metszeni: mivel egyébbképpen á méhben lévő másadik gyermeknek vére, á köldök-kötélen ki-folyhatna, ha á két egybe nött mássa között közlődöképpen kering á vér, á mit tudni nem lehet. Ezen okból nem kell az elsőben születtetett gyermeknek mássáját addig ki-venni, á mig á másadik-is meg-nem születtetett. Ha pedig magától ki jöne á gyermek után á mássája, á mint néha meg-esik, avagy, á mi még sokkal veszedelmesebb, ha á duplás mássa, á mellyen két köldök-köteleket lehet találni, az első gyermeknek születtetése után mindjárt ki jöne: tehát még á méhben lévő másadik gyermeket, akár á természetnek rendje szerént, akár az ellen álljon-elé; á forditás által mindjárt ki-kell húzni: mert ha ezt nem tselekszi; nem tsak á gyermek, hanem az Anya-is meghalni kételenitetik á nagy vér-folyás miatt, mivel á méh egybe nem sugorodhatik.

A' kettős-szülések sokkal könnyebbek á másoknál: mivel ezen gyermekek többire kissebbek lévén, mind á természet-

nek rendje ſzerént, mind á forditás által ſokkal könnyebben jönek á világra; tsak hogy állásáikra kell-vigyázni. Az elſő gyákran á termélzetnek rendje ſzerént jő fejével vagy fartsikával; mellykor bátran el-kell hagyni, hogy menyjen á ſzerént kereſztül. Ha á másadik-is jól áll elé; á felettébb-való eröltetés által ſoha ſem-kell ſiettettni ennek ſzülettetéſét, kivált ha á Bába á ſzülő haſára lapitott kezével azt érzi, hogy egybe nem ſugorodik jól á méh, és haſa nagyon marad: mivel á másadik gyermeknek ſzülettetéſe után vér-folyáſtól lehet félni, ha á máſſa elébb válik le, mint á két gyermekeknek máſſojöktól és ſok vizektől rendkivüll-való módon ki-feſzültt méh egybe-ſugorodhatik; hanem várjon á Bába addig, á mig erős fájdalmak jönek, és á viz-hártya feſzeſſégével az ez elött valamenyire egybe zárlódott méhnek ſzáját újjolag meg-nyitja: ezután erölködjék már fájdalmaiban illendöképpen, s várja á Bába á ſzületéſt. Ha pedig á gyermek á terméſzetnek rendje ellen állana elé; á vizhártyát pattantſa mindjárt fel, és fogjon á forditáshoz, á mit könnyen véghez vihet: mivel á méh' ſzája elég tágaſan vagyon kinyitva, s á gyermek még á bé-menetel fe-

lett

lett meſzſze fekſzik. De el-ne felejtſe, hogy á gyermeknek ki-húzattatáſa alatt á ſzülö haſát dörgölje; hogy á méh ſugorodhaſſék annál hamarább egybe.

Gyakorta az elſö gyermek áll á terméſzetnek rendje ellen ſzülettetéſébe. Mivel annakokáért ſoha ſem lehet tudni, hogy é tsak egyedül vagyoné jelen, vagy másis; á Bába, ha á gyermeknek forditáſa alatt reménysségén kivüll még egy más vizhártyát, és igy két gyermeket tapaſztalna, oltalmazza kezével nagyon á máſik viz-hártyát, ezt fel ne pattantſa tellyességgel, és igyekezze á meg-forditott gyermeket laſſan tapogatva ki húzni: mert egyébbképpen az eshetnék-meg, hogy á máſadik hártyának-is oktalan fel pattantatáſa után á két gyermeknek lábai egybe jönek, egybe tserélödnek, és igy két egyenetlen lábakat húzhat tsak á méh' hüvelyjébe s nem tovább. Ha pedig mind á két gyermeknek hártyájok fel pattant volna, és á két gyermeknek két lábai jönének elé; ezek között ſzemérmet találni nem lehet. Ekkor egy lábat húzzon alá, s ennek belſö óldala mellett kereſſe-meg á máſadikat.

Arról igen-igen rendkivüll-való ritka példák vagyon, hogy á kettősök á méhben egybe nöttenek vólna: de vagyon példánk még-is, hogy á terméſzetnek rendje ſzerént ſzülettetthetnek. De ekkor á kivántatik-meg, hogy á ſzülő reſzeknek, kivált pedig á medentzének ahoz illendő, mértékletes tágaſſága legyen; á mi ha nem vólna; Bába-Meſter láſſon az illyetén ſzületéshez.

MÁSADIK SZAKASZ.

A' MEG-HÓLT GYERMEKNEK SZÜLETTETÉSÉRŐL ÉS ENNEK HALÁLÁNAK JELEIRŐL.

Valamenyi ſok okok vagynak, mellyek á gyermeket az Anyja méhében megölik; ſzintén olly kevés és é felett bizonytalan jeleink vagynak arról, mikor legyen hólt gyermekkel terhes az Aſzſzony? Meg-ölhetik á gyermeket az Anyjában, az elmének háborodáſa, bú, bánat, eſekedés, az Anyának nemzetſéges nyavalyája, á méhnek egyébb nyavalyáſſágai, vér folyás

lyás, nyavalya törés, külſöképpen ſzenvedett eröſzakok, rendeletlen mozgáſok réſzegitő italok, hajtó orvoſſágok, éhſég, ſzomjuſág, à máſſának meg - kenyedéſe, avagy ki növéſe, à köldök kötélnek egybe urkolodáſa, és egyébb ſok okok.

Azon jelek, mellyekről, à méh' ſzája még bé lévén zárva, meg kellene eſmerni, hogy hólt-é à gyermek à nehézkesben, következendők, de igen bizonytalanok.

1) A' fellyebb emlitett okok, és meg-történt eſetek.

2) A' nehézkeſ haſa, mellynek feſzesnek kellene lenni, ſ inkább kellene nöni, egybe eſik, meg rántzoſodik, és kinyomultt köldöke iſmét viſzſza megyen.

3) Ha à nehézkes gyermekének mozgáſát, ha kivált ez az elött erös és tartós vólt, ſ egyſzerre hirtelen el-múlik, nem tapaſztalja, nem érzi, ſ à Bába ſem tapaſztalja, ha hideg kezét à haſára lapitja; à ſzülő, haſában olly ſzokatlan terhet érez, melly arra felé döll, melly felé hájlik vagy fekſzik; ha erötlen, halavány, és görſedéſe vagyon. *)

*) Láss'd à Nagy Boerrhaavét Aphor. 1318.

4) Tsetsei egybe-esnek, el-fonnyadnak, és vizennyős nedvesség foly ki belőlök.

Ezekből és több más jelekből lehet itélni á gyermek' halálárol: de á nehézkesnek meg nem kell mondani; hogy méhének gyümöltse halva vagyon.

Sokkal tsalhatatlanabbak azok á jelek, á mikor elé-állása vagy születtetése alatt hólt meg á gyermek, mellyeket á Bábának némű nemü esetekben szükséges tudnia. Hogy á gyermek halva áll születtetésébe, meg lehet esmérni, ha elé álló része éppen meg nem dagád, ennek egész környülete lágy, á fő- koponyának tsontjait igen könnyen, és olly tapasztalható zörgéssel lehet bé felé és egymásra nyomni, mint mikor ujjunkkal pergámenthez nyúlunk. Ha á gyermek' pulsussát tagjain világosan lehetne érzeni; é vólna életének valoságos bizonysága.

Gyakran á gyermek elevenen áll-bé születtetésébe, s á Bábának világos jelei vagynak, hogy él, á szülö-is érzi még á gyer-

L. Báró van Swieten Comment. L. Báró Störck. Medicinisch-Praktischer Unterricht ꝛc. 2ter Theil p. 162.

gyermek' mozgáſat, és a belſö tapogatás által fejének avagy más elé-álló réſzének mind inkább öregbedö dagadáſát tapaſztalja a Bába: de ſzülettetéſe alatt meg-halhat a gyermek, és ekkor következendö hihetö, és valóhoz igen haſonló jeleink vagynak:

1) Az időre kell vigyázni, menyi időtöl fogva vagyon a gyermek a medentzének üregébe ſzorulva, a ſzülésnek minémüſégére, melly nehéz, avagy a terméſzetnek rendje ellen-való lehet, s többire tsak el-henyéltetik.

2) A' gyermek' bé állott réſzének dagadáſa meg marad ugyan, de még-is meglágyul, és végezetre egybe eſik. Ezen jelek mellett mind azon jeleket-is forgaſſa elméjében, mellyeket fellyebb jegyzettünk meg, a meg-hólt, s kivált fejével a medentzébe ſzorultt gyermekröl.

A' rotthadás minden kétſég kivüll legbizonyoſabb és tsalhatatlanabb jele a meghólt gyermeknek. Szenvedhetetlen, büdös, halottas ſzagot érzünk ekkor; a ſzemérmen rotthadtt ſzederjes, büdös év foly-ki, és a medentzének üregébe ſzorultt fönek avagy más elé állott réſznek felſö börötskéjét könnyen le-lehet váláſzta-

ni. De néha ezekis meg-tsalhatnak: mert tapaſztaltatott az, hogy à felſő börötske le-koppadott à teſtről, s à gyermek mégis elevenen ſzülettetett; ſött hólt gyermek-is jöhet à világra, mellynek halálról, annál kevésbbé rothadáſáról ſzülettetése elött ſemmi jelt ſem lehetet tapaſztalni, s fejétöl fogva lábáig még-is rotthadtt vólt, à mint magam tudok illyen példát. Tudjuk azt-is hogy elevenen ſzülettetett à gyermek, mellyet némellyek meg-hóltnak tartottak, mivel ſárga ſzederjes nedveſſég folyt ki à ſzeméremböl; à mi akkor eſik meg, à mikor à vér avagy más nedveſſégek hoſzſzas egy hellyen-való állások miatt à rotthadáſſal egyenlő veſzendöſégbe jutnak. Annakokáért azt jovalljúk, hogy mind à valóhoz haſonló mind egyébb jeleket, u. m. à rotthadáſt, egyſzersmind viſgálja jól meg, és ezeket egymás ellenébe vetvén, ſzóljon úgy à gyermeknek halálról.

Valameddig illyetén jelei nintſenek à Bábának; ſoha ſe méréſzelje à gyermeknek valamellyik karját ki-fatſarni, avagy ezt akár mi úton módon, halálos eröſzakkal illetni: hanem ha úgy is tetſzik, hogy meg hólt à gyermek; bánjon még-is úgy véle,

mintha

mintha valóſággal élne. Mert az ollyatén forditás mindenkor kegyetlen, és majd ſoha-ſem ſzükſéges.

Nem nehezebb az elé állott gyermeknek ſzülettetéſe azért, hogy meg hólt, ha tsak jól áll, és fejének a medentzéhez képeſt-való mértéke egyenlő. Az illyetén ſzüléſt a terméſzetzetre kell tellyeſſéggel hagyni; hanemha a medentzének üregében fel akadna, s az Anya veſzedelembe eshetnék. Ekkor a Bába tovább ne várjon, hanem két újjával a ſzájába nyúlván, fejét igyekezze ki-húzni, avagy eſzközökkel ſietve húzaſſa ki a Bába-Meſter által, ha a méh' hüvelyjének avagy a medentze alſó nyilatkozáſának ſzoroſſága miatt kezével bé nem nyúlhatna: mert egyébbképpen a rotthadtt gyermek rotthadtt ſágát a méhvel közlené, melly eméſztő tüzbé eſnék s az Anyais bizonyoſan meg-halna.

Ha a meg-hólt, és rotthadó gyermek a terméſzetnek rendje ellen állana, megforditván a lábánál fogva ki-kell húzni; tsak teſtétől igen könnyen le ſzakadható fejét húzza igen tapogatva ki. Ekkor újjaival mélyen a ſzájába nyulván, húzza ezen kezével az állát erőſſebben, mint a máſſal a válla táján a nyakát.

HAR-

HARMADIK SZAKASZ.

MIKÉPPEN KELLJEN A' GYERMEK' FEJÉT AVAGY TESTÉT A' MÉHBŐL KI-VENNI, HA VALAMELLYIK RÉSZE LE-SZAKADOTT, ÉS A' MÉHBEN MARADOTT VÓLNA?

Ha á Bába á gyermek' testének tapasztalható engedetlenségére á ki-húzásban nem vigyáz, és meg-született fejét felette erössen húzza; á testről le-szakadhat, s á test á méhben maradhat. Azon hátritások mellyek á gyermek' testét fel-tartóztatják, és igy á fönek le-szakasztatását okozzák, mind az Anyá mind á gyermek' részéről támadhatnak.

Az Anya' részéről 1) A' mikor á medentzének ki-menetele egyik ülö-tsonttól fogva á másikig szoros, mellyek á gyermeknek szélyes vállait által nem botsátják. 2) A' mikor á méhnek szája görtsös módra á gyermek nyakára sugorodik.

A' gyermek' részéről. 1) A' mikor á gyermeknek vállai á kereszt-tsontnak tsúp-

ja,

ja, és á ſzemérem-tsontoknak egybe-kaptsoltatálok köze rekednek; á mit á Bába, ha tsak vigyáz, könnyen eſzre vehet: mivel ábrázatja valamellyik (*tsipö*) *ülö*-tsontfelé vagyon fordulva, avagy pedig tsak egyik válla akadott meg á bé-menetelnek ſzélyjében. 2) A' mikor á gyermek meghólt és félig meg-rotthadott. 3) A' mikor á haſa viz-korſágos, avagy melyje, á mi ritka dolog, felettébb nagy.

A' gyermek' fejét azért vagy tartja még á bőr, vagy egéſzſzen le-ſzakadott. A' Bába nyúljon mindjárt az Aſzſzony teſtébe á gyermek melyjén egyik karjáig, ezt húzza alá, illyformálag á máſikat-is, azután mind két kezével olly fenn, á menyire tsak nyúlhat, karjait ragadja-meg, és imide amoda fel, alá, és óldalfelé vonja ki az egéſz teſtét á ſzülönek nagy erölködeſei alatt. Ha á haſa viz korſágos lévén, engedni nem akarna, azon mód ſzerént elöre meg kell fúrni, á mint tanitottuk á máſadik könyv, máſadik réſzének hatodik ſzakaſzſzában. Ha pedig teſte olly rendeletlen nagy, és lehetetlen vólna ki-húzni; eſzközökkel kételenitettnék á Bába-Meſter ki-húzni.

Né-

Némellyek á gyermek' testét vissza tasitani, és meg-forditván, lábainál akarják ki-húzni. De ha é felette nagy, és már meg rekedet á medentzének üregében; á forditás lehetetlen: ha természet szerént-való nagysága vagyon, nem szükséges, hogy kézzel olly melyen nyúljon á méhbe: mivel á méh' szájához közelebb lévő karjait sokkal könnyebben lehet meg ragadni, és testét á meg-irtt mód szerént hamarább, á szülönek felettébb való sok fájdalmai nélkül, ki-húzni.

De sokkal nehezebb amaz eset, á mikor teste meg-születtetett, á le-szakadott fö pedig á méhben maradot. Meg-eshetik ez á szeréntsétlenség *elsöben* ha vagy á bé-menetel, vagy á ki-menetel fele te szoros; *másadszor*, ha á feje felette nagy; *harmadszor*, ha természet szerént-való nagysága vagyon; de alsó álla vagy á kereszt-tsontnak tsúpján, vagy á szemérem-tsontoknak felsö szélyjein áll, á mire á Bába nem vigyázván, vállaira tett mind két kezeivel testét erössen húzta; *negyedszer*, ha á méhnek szája á nyakára sugorodot; *ötödszer*, ha á gyermek meg-hólt és meg-rothadott.

A'

A' mikor annakokáért á Bába az Aſzſzonynak teſtében viſzſza maradott gyermek' fejét ki-akarja húzni, azt kereſſe elſőben ki, hogy feje á medentzének üregében vagyoné, avagy á bé-menetelben, vallyon á nyak-tsigák á fején vagynak-é, avagy le-ſzakadtak, és ábrázatja melly felé vagyon fordulva? Meſt igen ritkán jö á világra á gyermek' feje á teremſzetnek munkája által; hanem mindenkor meſterſég által kell ki-húzni igyekezni.

Ha feje á medentzének üregébe úgy rekedet vólna bé, hogy ábrázatja valamelly (*ülö*) tsipő-tsont felé vólna fordulva; forditſa ábrázatját elſőben hátra felé á kereſzttsontnak horgadáſába; ezután mútató és közép újjával nyúljon mélyen á ſzájába á torkáig alá, nyomitſa hüvelykét fejének hátulſó réſzén-való nagy lyukába, (foramen occipitale) és ingaſſa-fel, és alá felé á ſzemérmérmen ki; azonközben pedig egy ſegitö á köz-húſt tartſa hátra, ſ á ſzülö nyomja erölködve tehetſége ſzerént.

De ſokkal nehezebben lehet á fejét ki húzni, ha á nyak-tsigák közüll némellyek, avagy mind á fején függenek, és igy á ſzoros nyak-tsigákon által á fö hátulſó réſzének nagy lyukába hüvelykét nem dug-

hatja

hatja tellyességgel: mivel á fejét se meg nem ragadhatja keményen, se nem húzhatja egyenessen; hanem alsó állát sarkaiból hamarább ki-húzhatja. Ekkor hüvelykét helyheztesse mindjárt á feje alá az elsö nyaka-tsigája felébe, hogy ottan foghassa annál keményebben meg, és ki huzhassa-szerentsésen az egymás ellenébe-való tartás által.

Ha ezen fogás által semmit-sem tehetne, probálja á következendö módat: mindjárt á feje koponája alatt való nyakatsigájára urkoljon egy urkot, de szorossabban, mint á forditásokban á lábra kell urkolni; ezután egyik kezével az urkot, á más kezén lévö újjaival pedig húzza az alsó állát-ki.

Ha pedig á feje á bé-menetel felett vólna, és az ábrázatja az Anyjának hasa, vagy háta-felé állana; ábrázatját elöre valamellyik tsipö-tsont felé kell forditani, hogy á fönek vastagabb része á bé-menetelnek tágasabb helyjébe jöjjön: ezután forditsa húzva alá felé á medentzének üregében á kereszt-tsontnak horgadásába az ábrázatját, s húzza-ki á szemérmen.

Es ha ezen fogással-sem érhetné-el tzélját á Bába, á gyermek' fejének vagy felette nagysága vagy az Anyja medentzéjé-

nek

nek felette ſzoros és ſzük vólta miatt: Bába-Meſter kételenitettnék ekkor eſzközökkel ki-venni. Ha á feje á méhbe egéſzſzen bé-ſzorult, és á méhnek ſzája görtſösképpen úgy egybe ſugorodot vólna, hogy tellyeſſéggel ki-nem lehetne tágaſitani: kriſtélyek, viz-pára és meleg nyálas nedveſſégnek gyakor bé-foſtatáſa, és az Orvoſtól belſöképpen rendelendő tsendeſitő, és görtſöt ellenző orvoſſágok adattaſſanak és foſtattaſſanak bé, hogy á belſő ſzülő réſzek meg-lágyuljanak, és á méhnek ſzája iſmét meg-nyilatkozhaſſék: mert ha ezt nem tselekſzi; feje á méhben meg-rotthadna, á rotthadás á méhre el-ragadna, s á ſzegény Aſzſzony emélztő-tüzben meghalni kételenitettnék.

NEGYEDIK SZAKASZ.

MIKOR ÉS MIKÉPPEN KELL A' MÁSSÁT A' MÉHBŐL KI-VENNI?

A' gyermeknek ſzülettetéſe után arra viſeljen gondot á Bába, hogy á gyermekágyas Aſzſzonyt máſſájától meg-ſzabaditſa: mikor és miképpen vegye ki pedig ezt, oko-

ſan bánjék ekkor; mivel nehéz környüllálló dolgok adhatják-elé magokat.

Azt itélik ſokak, hogy á máſſát á ſzülés után mindjárt ki-kell venni: de é nem mindenkor tanátſos. Ha á Bába á gyermek-ágyas haſát dörgölvén azt érzi, hogy méhe laſſan-laſſan egybe ſugorodik, és á ſzemérmen vér foly ki; probálja-meg, ha á köldök-kötelet húzván, á máſſa után megyen-é? De ha ellent tapaſztal á köldök-kötélnek hùzáſa alatt; ez annak nyilvánſágos jele hogy még elegedenköképpen á méhről le-nem vált. Ekkor azért á Gyermek-ágyaſt á ſzülö-ſzékből fekteſſe á meleg ágyba, és várjon addig máſſának le-vételével, á mig nyilvánſágos jelei vagynak, hogy egéſzſzen levált, és á méhnek ſzájáig alá jött. Miért válik á máſſa némellyeknél olly kéſen le, gyakran hat és több orák után, s némelyeknél tsak egy s több napok után-is lehet ki venni, ennek következendö okai vagynak.

1) A' méh felette lágy s erötlen lehet, és illendö idejében egybe nem ſugorodhatik; á mit meg-lehet eſmérni, ha utó fájdalmai az Aſzſzonynak nintſenek, s á haſa nagyon és lágyan marad. Ekkor haſát gyakran dörgölvén, á mehet izgatni kell

kell, hogy ez által egybe ſugorodáſát meg leheſſen ſegiteni.

2) A' máſſa felette ſzoroſſan nöhetet á méhhez, mellykor egybe ſugorodik ugyan á méh de haſa kemény. Némelyeknek az illyetén eſetben égő fájdalmok vagyon á tájékán, á hól á máſſának létét lehet itélni, melly még inkább meg-öregbül, ha tsak egy-újjal-is illetjük azon helyet. Annakokáért á Bába haſára boritſon lágyitó boritékokat, adjon Kriſtélyt ſzekfü theából, ś olajból, ś igyék meleg italokat. Ha á ſzemérmen ſemmi vér ſem folyki, á fájdalom mind inkább öregbedik, és é miatt á méhnek gyuladáſától lehetne tartani; eret kellene vágni egyſzernél többſzör-is, ha az elſő ér vágáſra nem enged ez az égő fájdalom á haſában.

3) Ha á máſſa á méhnek nem fenekére, hanem más réſzére nőtt, és, á mint néha meg-eſik, mint egy ſákba vagyon zárva.

Az illyetén eſetekben azért igen veſzedelmes vólna á máſſát idő elött és eröſzakos kézzel ki-venni. Az erős huzás által á köldök-kötelet le-ſzakaſzthatná, avagy á méhnek fenekét á maga üregébe forditthatná-bé és ki. Ha á máſſát eröſzakoſan válaſztotta vólna le: nyavalya-töréſek,

vér-folyáſok, gyuladáſok, ſ egyébb gyáſzos nyavalyák következnek. Gyakorta az el-ſzakadott máſſának darabjai á méhben hátra maradnak, ottan meg-rotthadván emésztö tüzet, és el-kerülhetetlen halált okozhatnak. Illyetén ſzerentſétlenſégbe eſett más Aſzſzonyok, ha életben megis maradnak, egéſz életekben még-is fájdalmok vagyon méhekben, méhek megkeményedik, á mi á gyermek-veſzésre és idétlen ſzüléſekre ád alkalmatoſſágot, ſ végezetre fene támadhat. Azt jovalljuk annakokáért minden Bábának, hogy ne ſieſſen á máſſának ki-vevéſével. Várjon addig, á mig á méh egybe ſugorodot egéſzſzen, és á ſzemérem-tsontok felett egy golyóbiſt formált: ekkor vagyon már az idö, hogy az egéſzſzen le váltt, és á méhnek ſzája felett álló máſſát következendöképpen vegye ki.

Bal kezével fogja-meg á köldök-kötelet, és jobb kezén lévö hüvelykével és mútató-újjával nyúljon á méhnek ſzájáig, itten kereſſe, és viſgálja-ki á köldök-kötélnek útját és álláſát; melly ha á bé-menetelnek közepén jö-alá, azt jelenti, hogy á máſſa egyeneſſen, és á méh' ſzájának közepe felett áll, ſ ekkor huzza-ki egyeneſſen

ſen á méh' ſzáján. De ha azt tapaſztalja, hogy á köldök-kötél elől á ſzemérem-tsontok felett, hátul á kereſzt-tsontnak tsúpja felett avagy valamellyik tsipő-tsont felé jő alá, huzza addig ellenben által, á mig á máſſát á méh-ſzájában érzi; ezután á méh' hüvelyjébe nyújtott kezén lévő hüvelykével és mútató újjával fogja-meg á máſſát, és az Aſzſzonynak gyenge nyomáſa alatt húzza-ki egéſzſzen á ſzemérmen. Illyeténformálag á máſſát igen könnyen kilehet venni, ha tsak á köldök-kötélnek útja és állása ſzerént húzza, mint fellyebb meg irtuk.

Tsak *két* eſetek vagynak, mellyekben á máſſát á méhnek üregébe nyújtott kezével valaſzſza-le á meſterſégnek reguláji ſzerént á méhről, és mindjárt ki-vegye á Bába.

Elſőben: A' mikor az igen nehéz, és á terméſzetnek rendje ellen-való ſzületéſek után á méhnek hirtelen gyuladáſától lehet félni, melly tsak hamar eméſztő tűzzé ſzokot változni; ha á hátra maradott máſſát á meg-gyúladott és dagadtt méh' ſzáján ki nem lehet már venni.

Máſodſzor. A' mikor nagy vér-folyás támad, melly az Aſzſzony életénél ritkán ſzünik elöbb-meg, ha á félig le-vált, és

á méhnek tellyes egybe ſugorodáſát meggátló máſſát mindjárt le-nem válaſztja, és ki-nem véſzi. Ekkor könnyen válaſzthatja-le; mivel félig le vált á máſſa, ſ á méh-is még nagyon tágas.

Néha valamenyire egybe ſugorodik á méh, és á nagy vér-folyás engedelmeſebb léſzen; de egéſzſzen ſoha-ſem áll-meg. Nem folyó, hanem alutt vér foly-ki egyik idöröl á máſikra, és valahányſzor illyetén darabb alutt vér megyen-ki á méh' ſzáján, az Aſzſzony annyiſzor egy kis fájdalmat érez, ſ azután el-ájul. Illyeténformálag á ſzegény Aſzſzony el-veſzti laſſan-laſſan á vérét, halálos ájuláſokba eſik, ſ végezetre laſſú ſzivárgó gyakorta 18 és 24 órákig-is tartó vér-folyásban kételenitetik meg-halni; ha á Bába á máſſát nem igyekezi le-válaſztani, melly dolog ekkor ſokkal nehezebb és veſzedelmeſebb: mivel á méhnek ürege ſokkal ſzoroſſabb, és á méhnek ſzája réſzſzerént egybe ſugorodot. E' felett még attol-is lehet félni, hogy á ſzörnyü erötlen és vér nélkül lévö Aſzſzony meg-halhat á Bábának fogáſa alatt. Ekkor á méh' ſzáját, ha egybe-ſugorodot vólna, újjaival laſſan-laſſan tágaſitſa-ki, és á máſſát válaſzſza-le következendöképpen.

A'

A' méh' hüvelyjén és ſzáján által nyúljon jobb kezével à méhbe à köldök-kötélnek útazáſa ſzerént, mellyet kivüll bal kezével tart, à máſſának közepéig, innét nyúljon tovább à le vált máſſának ſzélyjéig, és igyekezzék à hártyákon kivüll úgy nyúlni, hogy kezének tenyeres réſze à máſſa, háta pedig à méh-felé legyen fordulva. Ezután azon roſtokat, mellyek által à máſſa à méhhez nött, vagy alól-felől fel-felé, vagy fellyel-felől alá-fele újjaival mint-egy metſzſe ketté, hüvelykével és mútató újjával à le vált máſſát fogja meg, és az Aſzſzonynak gyenge nyomáſa alatt, kivüll à más kezével à köldökkötelet húzván, vegye-ki egéſzzſzen.

Ha pedig ſem à máſſának le-vált réſzét, ſem à ketté-ſzakadott köldök-kötélnek valamellyik darabját meg-nem találhatná: tehát à máſſának még le-nem válr, keménységéről és rea nött hártyáiról könnyen meg-eſmérhető valamellyik ſzélyjét kereſſe-meg, válaſzſza-le, és à fellyebb meg-irtt mód ſzerént à máſſát vegye-ki. A' máſſa à méhnek egyenetlen egybe ſugorodáſa miatt ritkán rekeſztetik ollyformálag bé, mintha egy ſatskóban vólna; hanem ekkor többire közell à méhnek nyaká-

hoz avagy ennek valamellyik óldalához találtatik növe. De tapaſztaltatott az-is, hogy à máſſa à méhnek fenekéhez nöt ugyan, à méhnek nyaka pedig igen ſzoroſſan egybe ſzorult vólt; mellyben à réſz-ſzerént le-vált máſſának alſó ſzélyjét és à köldöknek innét támadó kötelét még-is tapaſztáltuk. A' méhnek feneke, mint ennek vaſtagabb réſze úgy egybe-ſugorodhatik és el-reſzkeſztheti à máſſát, hogy újjaival à Bába ezen kitſiny tágaſſágat igen bajoſon tágaſithatja-meg, és bajoſonis veheti ki à máſſát ezen ſatskóból. Ekkor à méhnek felſö és vaſtagabb réſze olly keményen találtatott egybe ſugorodva, mint egy golyobis: mivel à méhnek ſzája igen vékony és nagyon ki-nyúlt vólt. Az út-mútató gyanánt lévö köldökkötélnek utánna nyúl à Bába, s ez à kezét azon ſatskóhoz vezeti, mellyet újjaival lasſan-laſſan meg-nyit, és à máſſát, melly ekkor nem kereknek, hanem hoſzſzunak lenni találtatik, fellyel-felöl alá-felé lé-válaſztja.

De ha à köldök-kötél le-ſzakadott vólna, és ezen ſatskónak nyilatkozáſát, mellyben à máſſa rekedve vagyon, meg nem lehetne találni: à Bába bal tenyerét ki terjeſztve lapitſa az Aſzſzony haſára, és tapogaſſa-ki azon ſatskónak tájékát, mellyben

ben à máſſa vagyon; ezután kereſſe ki à ſatskónak haſadékját, tágaſitſa-meg, és válaſzſza-le à máſſát az illendő mód ſzerént.

Mind azon által à máſſának le-válaſztáſa mindenkor nagyobb veſzédelemmel vagyon egybe köttettve, mint à gyermeknek forditatáſa: mivel az elſő dologban à méhet, à máſadikban à gyermeket illetjük. Igen könnyen meg-lehet à méhet oktalan és eröſzakos fogás vagy körmölés által ſérteni; és az ebből támadó nyavalyák, mint fellyebb láttuk, többire veſzedelmeſebbek, mint à mellyek à nehéz és terméſzetnek rendje ellen-való ſzületéſek után következni ſzoktak.

Ha oktalanul válaſztja-le à máſſát, avagy ha inkább el-ſzakaſztja, kezével gorombán meg-ragadja és csak húzza; hátra maradnak gyakorta némelly darabok à méhben, à mint tudjuk. Ha csak kitſiny darabotskák maradtanak hátra, à mit à kivett máſſáról könnyen meg-lehet eſmérni; ezeknek ki-hajtatáſokat à terméſzetre kell-hagyni, melly ſzederjes büdös évvé változtatja, és à tiſztuláſſal ki-takaritja. De ha à máſſának még fele hátra vólna, s tartós vér-folyás miatt veſzedelemtől lehetne félni: ezt à Bába kételenitetik leválaſztani és ki-venni. Szin-

Szintén illy' veſzedelmet okozhat á félig vagy egéſzſzen hátra maradott máſſais, á mikor á méhnek á ſzülés után mindjárt görtſös módra egybe-ſugorodott ſzáján által nem mehet, és á hoſzſzas idő alatt á méhben meg-rotthad. Ekkor lágyitó Kristélyekkel, és á haſára tett lágyitó boritékokkal ſegilje á gyermek-ágyaſt; nyálas és olajjas foſtatálokkal, igyekezze á méh' ſzáját meg-lágyitani, és hivjon Orvoſt, á ki belſő Orvoſſágokat rendeljen. Mihellyen meg-nyúlt iſmét á méh' ſzája; azon legyen, hogy á máſſát mindjárt kivehéſſe, és á méhet ezen rotthadtt és rotthadáſát közlő idegen teſttől meg ſzabadithaſſa. A' veſzett gyermeknek máſſáját minden külömbſég nélkül á terméſzetre kell hagyni, melly többire á gyermeket mindjárt követi. Ha pedig viſzſza maradna, és á méhet meg-bántaná, ugyan á fellyebb emlitett mód és orvoſſág ſzerént kell bánni, és ki-hajtatáſát á terméſzettől kell várni. De ha á tartós és hoſzſzas vér folyás veſzedelemmel fenyegetödzenék; probálja-meg á kis máſſának ki-vételét, mútató újjával á méh' ſzájába nyúlván.

A' kettöſöknek, avagy több gyermekeknek-is máſſájokat ſzintén ollyformálag

lag kell ki-venni, mint az egy gyermekét. Ha valami gonoſz változáſok ennek le-válaſztatáſát nem ſiettetik, várjon addig, á mig magától válik-le, és egyiket á máſik után, á köldök-köteleket húzván, ki lehet venni. Ha egybe nőtt á kettőſöknek két máſſája; egyſzer egyik köldök-kötelet másſzor á máſikat kell változtattva húzni: jobb kezén lévő mútató újjával és hüvelykével á duplás máſſát fogja-meg á ſzélyjén, és egyik köldök-kötelet gyengén húzván vegye-ki á ſzemérmen.

Akár könnyen és magától, akár mesterſégeſen válaſztatott le, és vétettetett-ki á máſſa; mindenkor igen jól meg kell viſgálni, ſzinét, nagyſágát, vaſtagſágát, egéſzſégét vagy ſzakadſágát, ſ meg-kell jól jegyzeni, hogy az Orvos az Aſzſzony betegſégeiben é ſzerént alkalmaztathaſſa magát, és é ſzerént ſegilheſſen.

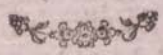

ÖTÖ-

ÖTÖDIK SZAKASZ.

A' TERMÉSZETNEK RENDJE ELLEN-VALÓ VALÓSÁGOS ÉS FATTYU NEHÉZKESSÉGRŐL.

Terméſzetnek rendje ellen-való valóſágos nehézkeſſégnek à mondatik lenni, à mikor az Aſzſzonyi állat viſelős ugyan egy gyermekkel: de ez nintſen à méhnek üregében; hanem azon kivüll, az-az, vagy à fogóno-helyben, (ovarium) vagy ennek kürtjeiben, vagy pedig à haſnak üregében tartózkodik.

Ezen gyáſzos nehézkeſſéget igen nehezen lehet meg-eſmérni. Semmit-ſem lehet az elſő honapokban eſzre venni: de à mikor az Aſzſzony' haſa egyik felől annyira meg-dagadott, és à valóſágos élő gyümöltsnek mozgáſát olly világoſan tapaſztalja, hogy kételkedni à gyermek' jelenlétéről nem lehet, és à valóſágos nehézkeſſég alatt meg jelenni ſzokó változáſokat ſem à méh' hüvelyjén', ſem à méh' nyakán, ſe pedig à méh' ſzáján főképpen,

ta-

tapaſztalni nem lehetne ; igen hihető, hogy á gyermek á méhen kivüll vagyon.

Ezen igen - igen ritkán elé - forduló ſzerentſétlen nehézkeſſégnek ki - menetele többire mind az Aſzſzonynak, mind á gyermeknek halálos. De mivel á ſzegény Aſzſzonyi - Állatot ſegitſég nélkül hagyni nem lehet tellyeſſéggel, hanem á has metſzés avagy á terméſzettől mútatott út által talám még meg - lehet tartani: ezen igen ritka és veſzedelmes nehézkeſſégről, s ennek jeleiről azért tettünk emlékezetet, hogy á Bába, á ki jól - lehet nem ſegithet, még-is idejénkoránt illendő helyjén meg - jelentſe, és az egyébb gondviſeléſt tudós Orvoſokra és Bába - Meſterekre kagyja.

Fattyu nehézkeſſégnek azt mondjuk lenni, á mikor vagy nős vagy nőtelen Aſzſzonyi Állatnak haſa hig és folyó, vagy kemény idegen teſtektől, á méhében, vagy azon kivüll ſzokatlanul ki tágaſitatik és meg. dagad.

Külömb - külömb - felé formátlan húsnövéſek, mellyek közüll némellyek á gyümöltſös közösködéſtől támadnak, és *Molának* hivatattnak, avagy egyébb fattyu fogontatáſok, mellyek á méhnek üregébe ſzállott tojáſtól erednek, ſzelek, avagy vizek-

zek-is találtatthatnak á méhben. A' méhen kivüll meg-dagaſzthatják az Aſzſzony' haſát, á háló-fórma hártyának, fogonó-helynek, avagy egyébb beleknek kemény dagadáſaik, ki-növéſeik, ſzél- és viz-korſág.

A' fattyu nehézkeſſéget következendő jelekből lehet meg-eſmérni. 1) Az Aſzſzonyi Állatnak haſa az elſő három vagy négy hónapok alatt annyira meg-dagad, hogy á tudatlan Bábák valóſágos hat hónapú nehézkeſſégnek lenni tartják; nem olly kerek á haſa, hanem lágy, és egyenetlen, á köldöke ki nem jö, hanem benn marad. 2) Olly mozgáſt nem érez, mint á méhnek valóſágos gyümöltſétől. 3) A' méhnek nyaka meg-nyúlt ugyan valamenyire, ha ezen fattyu nehézkeſſégnek oka á méhben vagyon; de á méh' ſzája változhatatlanul marad.

Tsak á ſzél- és viz-korſág tsalhatná meg á Bábát: mivel ezekkel együtt valóſágos nehézkeſſég-is lehet együtt. Ekkor á haſnak dagadáſáról ſemmit-ſem lehet esmérni: mivel á nehézkes méhet haſán és óldalán által érzeni nem lehet; hanem á gyermeknek mozduláſára, melly igen gyenge fog lenni, kiváltképpen pedig á

méhnek

méhnek szájára vigyázzon, á melly ollyan, mint á valóságos nehézkeſſégben ſzokot lenni.

A' mihellyen által látja á Bába, hogy fattyu nehézkeſſég legyen az; külömb-külömbféle haſzontalan Orvoſſágok által ezt á nyavalyát ne öregbitſe á Bábáknak ſzokáſok ſzerént: hanem hagyja az egéſz dolgot á terméſzetre és á tudós Orvosra.

Ha á *Mola* á gyakor és erös fájdalmak miatt á méh' ſzáját ki-tágaſitaná; dolgozza-ki fájdalmait illendőképpen, á mig á *Molát* vagy á terméſzet hajtotta-ki, vagy á Bába újjaival meg-ragadhatván ki-húzhatja. Ha valami, többire majd mindenkor meg-eſö vér-folyás követné ezen fattyü ſzületéſt; tselekedje azt á Bába, á mit jovallottunk á vér folyáſokban.

Ha ſzél vagy viz vagyon á méhben; mindjárt egybe eſik á haſa, á mihellyen kigördül á meg-nyilatkozott méh' ſzáján, és véget vét á fattyu nehézkeſſégnek.

Tsak attól óltalmazza á Bába magát, hogy kezével á méhbe ne nyúljon á végre, hogy valami kemény, nagy avagy kitſiny, ſzélyes, vagy formátlan hoſzſzukó ki-növéſeket á méhből erövel kitekerjen, avagy egyébb veſzedelmes módd-

dal

dal à méhröl le-válaſzſzon: mivel ez által felette ſzomoru nyavalyák, u. m. vér-folyáſok, gyuladáſok, eméſztő tüz, eves és fenés kelevények-is tamadhatnak, és irtozatos halált okozhatnak.

Gyakorta ſem à Bába-Meſterek, ſe tudós Borbélyok-is ſemmit-ſem tehetnek: hanem az illyetén ſzerentſétleneket békesſéges türéſſel kételenitettnek vigáſztalni, és à várttt halznot ritkán véghez vivő belſő és külſő orvoſſágokhoz igazitani.

NEGYE-

NEGYEDIK KÖNYV

A' GYERMEK-ÁGYRÓL, AZ UJJONNAN SZÜLETTETETT GYERMEKNEK TÁPLÁLTATÁSÁRÓL, GONDJA-VISELTETÉSÉRŐL, ÉS A' DAJKÁNAK SZÜKSÉGES TULAJDONSÁGAIRÓL.

NEGYEDIK KÖNYV.

ELSÖ RÉSZ.

A' GYERMEK-ÁGYRÓL.

Minekutánna az Aſzſzonyi-Allat bajos nehézkeſſégének egéſz ideje és ſzüléſe alatt ſok fájdalmas nyavalyákat ſzenvedet, veſzedelmes útakat meg-győzöt, és mint ſzerelmes Anya élö gyermekének jelen-lé-

tén örvendez; mindeneket el-felejt, ſ örömében arról ſe gondolkodik, hogy még ezután-is ſok gonoſz nyavalyák ejthetik életét veſzedelembe. Vajki ſok Aſzſzonyi-Allatak vagynak, kik á ſzülés alatt eſtek ſzerentſétlenſégbe, avagy á gyermek ágyban á ſzülés útán túnyaſag, reſtſég, és az illendő orvoslás' módjának tudatlanſága miatt támadott betegſégektől á haláltol el-ragadtattanak. Máſok pedig ſzörnyü nyomorult, és ſzüntelen-tartó nyavalyába eſnek! mellynek oka á láttatik lenni, hogy nem minden Bába tudja á gyermek-ágyas-Aſzſzony' életének modját el-rendelni, és mind jelen-lévő terméſzet-ſzerént, mind az ellen támadó változáſokat illendőképpen el-háritani, és á következendőket el-kerülni. Számaſak pedig azok á nyavalyák, mellyek á gyermek-ágyas Aſzſzonyt megtámadhatják, és á mellyekhez többire okos Orvos kivántatik. Annakokáért tsak azon nyavalyás következéſeket fogjuk meg-jegyzeni, mellyek á felette nehéz ſzüléſek után az Aſzſzonynak ſzülő-réſzein maradnak hátra, és á Bábákra hagyatattnak.

ELSÓ

ELSÖ SZAKASZ.

MIKÉPPEN KELLJEN GONDOT VISELNI A' GYERMEK-ÁGYAS ASZSZONYRA, ÉS EZ MITSODA ÉLETET ÉLJEN?

A' Bábák közönſégeſen á ſzemérmet tojás-fejérébe mártott len-iváſzon-tépelékkel ſzokták bé-boritani; de é nem ſzükſéges: á ſzáraz meleg le-ruhának-is ritkán vagyon haſzna; mivel á paplan, vagy tserge ſzintén azt viſzi véghez, hogy á ſzemérmet á levegö-égtöl meg leheſſen óltalmazni. *) Több kárt téſznek azon bo-

*) A' Németeknek már á vas-terméſzetü Magyarok közé-is bé-tsúſzott puha Dunyhájokat ſzintén úgy el-kellene tiltani á Gyermek-ágyaſaktól, valamint á forró betegſégekben lévök közüll L. Báró Störck Antal, és Haen Antal, á mi meg-betsülhetetlen b. e. Hippocrateſi Tanitónk (á ki nem annyira á Bétſi Fö Oskolának, mint az egéſz, tudóſan hartzoló Világnak közönſéges, és ſem könyhullatáſokkal, annál kevésbbé egyébbel ſoha ki-nem potolhato nagy ſzomoruſágára, hoſzſzas mely-fulladáſa és mely-viz-korſága után 1776.

ritékok, mint haſznot: mivel á teſtnek párázáſát, és á gyermek-ágyi tiſztuláſt megakadályozhatják, ś gonoſz nyavalyákat okozhatnak. Szintén olly káros ezen okból, ha á ſzülö-ſzékböl á meg-vettetett ágyába vitetett gyermek-ágyas Aſzſzony lábait egymásra kereſztül hajtha. Feküggyék á hátán melyjével és fejével ſokkal magoſabban, mint al-felével, nyújtſa lábait egyeneſſen ki, hogy tiſztuláſa könnyebben folyhaſſon. Ha pedig á Bába valami kis gyuladáſt venne eſzre á ſzemérmen; boritsa ſe felette meleg ſem hideg lágyitó boritékokkal-bé.

Az álom az illyetén Aſzſzonyokat igen meg-enyhiti, ś nem kevésbbé ſzükſéges teſteknek ś elméjeknek nyugodalma-is.

A'

Eſzt. Sz. Mihály Hav. 3. napján éjjel 11. orákor maga tiſzta válogatás nélkül-való Kereſztényi Lelkét Mindenható Mennyei Orvoſſának, ſok világi hartzjai s' győzedelmei után jóllehet által adta: még is tanitványait á herék mellett, dorgálja, inti, tanitja, s' az igaſſágnak útjára halhatatlan munkái által vezérli! Kinek nem fog ſzivében örökké élni Haen Antal?) ki igyekezik fel-türtt karokkal irtani, á mint általam 1775. Eſzt. Magyar Nyelvre forditatott á holyagos himlökröl ſzólló munkájában meg vann bövön.

A' ſok beſzéd, háborodáſok, hirtelen harag, rettenés, reménytelen öröm, az érzékeny gyermek-ágyasnak teſtében, ſok, és gyakorta halálos nyavalyákat ſzerezhetnek. S' á gyermek-ágyasnak haſát arra rendeltetett ſzélyes póka-kötövel bé-pokálni, ámbár régi, még-is igen káros ſzokás: mivel az illendő tiſztulás viſzſza tartóztatik, á méh nagyon nyomattatik, és gyúladás okoztatik. Tsak akkor vagyon haſzna á has-pokálásnak, ſőt ſzükſege, á mikor nagy és erős ájuláſoktól s vér-folyáſoktól lehet á ſzülés után félni.

Ha á haſa nem fájdalmas; á kenéſeket el-kell hagyni: mivel á sir á veriték és párázó lyukakot fel-dugja, s bajos ki-ütéſeket okoz á gyermek-ágyas haſán. Szemérmét á Bába elegyes meleg vizzel-való téjjel moſogaſſa gyakran, hogy tiſztulhaſſon-meg á ſok véres nedveſſégtől; melly égéſt és fokadékokat vagy keléſeket okoz.

Eledele legyen az elſő napokban turbolyával főzött hús leves, árpa-káſa, riskáſa: gyümölts ételt, és valami zöldſéget-is lehet engedni, u. m. ſalátát, és kerti-labodát (ſpinachia) s. á. t. A' ki pedig természet-ſzerént, erős, fenn járó dologhoz, s több eledelhez ſzokot, vagy á ki

maga akarja gyermekét ſzoptatni; annak többetskét - is lehet engedni. A' húſt, egyébb kemény, és eméſzthetetlen ételeket az elſő napokban el - kell tiltani tellyességgel: mivel gyomor - fájásba, tsemerbe, fő - fájásba, s gyakorta felette veſzedelmes betegſégekbe eſnek azok miatt, à mit az Orvos illendő orvoſſág által gyakorta meg elözhet.

A' levegő - ég ſe legyen tiſztátalan, büdös, ragadó párázáſokkal tellyes à házban, ſe felette meleg, ſe felette hideg. A' ſok izzadás felettébb káros: azért à teſtnek tsak ſzükſéges párázáſát kell illendő mértékben meg - tartani; melly ha meg - fogyatkoznék à termêſzetet meg - kell ſegiteni: erre nézve reggel és eſtve igyék egy pár tséſze fejér mályva theát, közönſéges itala pedig legyen à ſzarvas - ſzarv rásporával főzetett tiſzta viz.

Ha ſzéke à gyermek - ágyasnak mindennap nintſen, minden nap meg - kell kriſtélyezni hús - leveſſel, olajjal, és egy kevés mézzel. Ágy - némüjét gyakran kell válztatni, meleggetni, de felette hévre fektetni nem kell. Többire harmad, vagy negyed napján el - érkezik à tejes hideg (febris lactea) Hátok gerintzében valami hidegſéget,

degſéget, görſedéſt, tsetseikben hévſéget és feſzüléſt érzenek. Tsetseiket meleg ruhákkal gyakran kell boritani; à kik pedig magok nem akarják ſzoptatni, vagy nem ſzoptathatják gyermekeiket, és ſok téj foly-ki tsetſeikből, à meleg ruhákat gyakorta meg-kell változtatni. Az irakat, flaſtromokat, olajjakat, és egyébb káros portékákat, mellyekkel kenik, boritgatják tsetſeiket, hogy à tejet el-ofzolhaſſák, tellyesſéggel el-kell tiltani. Felette hamar ſe keljenek-fel az ágybol, és ne kivánják mindjart à hideg levegö-eget; mellyek által à gyermek-ágyi tiſztulás egybe fel-akad, és halálos nyavalyák támadhatnak.

A' belſö Orvoſſágokkal-való ſok élés, haſzontalan, ſöt gyakran káros: meg-romlik ezek által à gyomor, s héjjában kenoztatik ezekkel. Az egéſſéges gyermek-ágyasnak, ha tsak orvoſſágat kiván, adj à thea mellett rák-ſzem port. Ha beteg, keresſe-ki az Orvos à betegſéget, és rendeljen illendö orvoſſágokat.

A' mihellyen egéſzſzen meg-tiſztult; meg-lehet engedni, hogy egyſzer vagy kétſzer meg-feredheſſék. Sok Aſzſzonyoknak ſzüléſek után nagy haſok marad, à mi à has-kérnek (peritoneum) felettébb-

való ki-tágaſadáſától és nyuláſától azokban ered kivált, à kik ſok gyermekekkel vóltanak viſelőſők. Ekkor kell az erősítő füſtös ruhákkal-való gyakor has-dörgöléſt, és az időről-időre mind inkább meg-ſzorithatandó ſzelyes has-póka-kötöt jolvallani.

MÁSADIK SZAKASZ.

TSIPETETT, GYÚLADOTT, VAGY EL-IS SZAKADOTT KÜLSŐ ÉS BELSŐ SZÜLŐ-RÉSZEKRŐL.

Meg-ſértetthetnek à ſzülés alatt mind à kemény, mind pedig leg-gyakrabban à külſő és belſő puha ſzülő réſzek. Igy vagy à felette horgas, vagy mozdulhatatlan fertsikat à gyermek' feje, avagy à Bába kezének felettébb erős hátra nyomáſa helyjéből ki-mozdithatja, avagy kiis törheti. Nagy fájdalmok vagyon, kivált ha az ágyban fekünni avagy ülni akarnak; s à Bába ennek hegyét újjaival nyilváníſágoſan alá, és valamenyire ki-felé lenni érzi. Ezt azért illyenformálag kell helyre-hozni igyekezni:

kezni: fekteſſe á Bába az Aſzſzonyt óldalára az Agynak ſzélyjéhez közell, két jó ſiros újjaival nyuljon á vég-hurkába, és á más kezén lévő újjaival á far-tsikat kivüllfelől bé-felé nyomván, nyomja egymásnak ellenébe, hogy helyjére meheſſen. Mihellyen helyre ment, boritſon egy keskeny, négy réſzre fogott, s meleg Kámfor ſpiritusba mártott ruhát rea, és nyugtaſſa á hátán az Aſzſzonyt; vigyázzon pedig arra nagyon, hogy kemény ſzéke ne legyen.

Meg-eſik néha, hogy az igen nehéz fő ſzületés után á kereſzt-tsont és far-tsikmegett lévő ſzélyes kötéſek á ſzemérem-tsontoknak igen engedelmes portzogojokkal, azokban kivált, á kik elſőben ſzülnek, annyira meg-nyúlnak, hogy az Aſzſzonyok á nagy fájdalom miatt egy nehány napok alatt nem ülhetnek, nem fekhetnek, ſe nem állhatnak. A' ſzemérem-tsontoknak kaptsjai-is egymáſtól el-távozhatnak. Azon á tájékán á Bába haſadáſt, és á tzomboknak egymás után-való mozgattatáſokkor á ſzemérem-tsontoknak felſő ſzélyjeiken egyenetlenſéget fog tapaſztalni: nagy fájdalma vagyon, és nehezen vizellhetik. Ekkor mindenek felett á tsendes ágyi nyugo-

godalmat jovallhatjuk. Ha az Aſzſzonynak álma nyughatatlan; két tzombjait egy ruhával egybe kell kötni. Feküggyék ſok hetekik az ágyban, hogy à ſzemérem-tsontok forhaſſanak ſzintén úgy egybe, mint az egyébb tsont-töréſek.

El ſzakad à *köz-hús* à ſzülés alatt igen gyakran à nagy, avagy roſzſzul elé-álló fő, fartsik, ſ néha à Bábának hibája miatt-is; ha ezt à fönek vagy fartsiknak ellenébe nem tartja illendőképpen hátra. Szemérmeknek alſó tájékán egő fájdalomról panaſzkodnak, ſ à ſebet réſzſzerént érzeni-is lehet. Ha à köz-hús óldalſélt valamellyik ülő-tsont-felé avagy hátra az al-fel felé-is tsak egy fél újni ſzakadott vólna el; ſemmit-ſem teſzen: ſemmit-ſem kell az Aſzſzonynak mondani, hanem à ſebet meleg vizzel vagy borral kikell moſni, ſ az egybe-forradáſát à terméſzetre kell hagyni. Feküggyék à ſebnek ellenében által lévő óldalán, hogy à vér és vizelet meg-ne tiſztátalanitſa, ſ gyogyuláſát meg-ne akadályozza. Ha hátra-felé ſzakadot, egyſzer egyik, máſzor máſik óldalára fekhetik, lábait egymáshoz ſzoritván mindenkor. Ha majd à vég hurkáig avagy egéſzſzen addig-is ſzakadott;

el-

el-nem kell az idöt múlatni, hanem illendö helyjén mindjárt meg-kell jelenteni. Varrja egybe á Borbély á sebet, s gyogyitsa-meg: mivel erre gondot nem viselvén gonosz következések támadhatnának.

A' szeméremnek mind kitsiny mind nagy ajakai meg dagadhatnak, vizkorságosodhatnak, és gyúladhatnak. A' nehéz születések után, avagy ha á Bába á szülésnek siettetése végett á szemérmet újjaival erösszakoson ki-nyújtja, igen megszoktak ezek dagadni. Fözz ekkor sályát és rósmarintot vizben, márts ruhát ebbe, s boritsd bé véle. A' viz-korságos ajakakra négy-felé fogott s meleg veres borba mártott ruhákat kell tenni. Ha meg-gyúladtak vólna; az Orvosnak itélete szerént á belsö orvosságok mellett eret kell vágni, és á gyúladott részre lágyitó boritekokat kell tenni, s igy el-oszlódik többire á gyuladás. Gyakran eves dagadások támadnak, mellyek égést és sok fájdalmakat okoznak: érlelje-meg ezeket á Borbély lágyitó boritékokkal, és ha magoktól kinem fakadnak, szúrja-fel, seb-gyogyitó vizekkel tisztogassa gyakran, és gyogyitsa-meg.

A'

A' ſzülés alatt à méh, ennek ſzája és hüvelyje-is el-ſzakadhat. Ha à méhnek ſebe nagy; tehát ſok vér foly-ki az Aſzſzony haſába, s tsak hamar meg-hal à nágy vér-folyásban: avagy ha è nem vólna-is nagy; à haſának üregébe folyt vér még-is meg rothad, à ſeb eméſztő tüzbe eſik, és igy el-kerülhetetlen à halál. A' méh' ſzájának és hüvelyjének ſzakadáſa ritkán halálos, s többire à terméſzet gyogyitja-meg. De ezután tsak attól lehet félni, hogy à többire hátra maradó nagy és kemény forráſok à kevetkezendő ſzülés alatt à méh' ſzájának és hüvelyjének ki-tágaſadáſát meg-nehezitik és igen fájdalmaſſá téſzik, avagy új ſzakadáſokra-is útat mútatnak, és végezetre meg-fenéſednek. *)

Az igen nehéz és terméſzetnek rendje ellen-való ſzületéſek alatt à méhnek hüvelyje ſokſzor úgy ki nyùlik és tsipettetik, hogy ennek rántzai à ſzülés után-is meggyúladnak: ennek belſő ſzine igen hév és dagadt; az Aſzſzony nagyon égő fájdalmakat érez, hévſége s ſzomjuſága vagyon. Ekkor egyſzer s többſzör-is kell eret vágni, à környül-álló dolgok ſzerént, lágyitó

*) (Cancer.)

gyitó kriſtélyeket kell adni, ś tegyen á Bába á ſzemérmére egy réſz téj és vizbe főzetett bodza virágból, ſzék-füből-és málva-füböl való boritékat, hogy ez által mind á ſzemérem, mind pedig méhnek hüvelyje á párától meg-lágyuljon, és á gyuladás el-oſzlattaſſék. Igyanak gyakorta egy-egy tséſze fejér málva theát, ś mondola tejet ſalétrommal, avagy arpa vizet ſalétrommal és mézzel.

Ha á ſzemérmen ſok eves nedveſſég foly ki; napjában kétſzer, ś háromſzor-is laſſan bé-kell foſtatni árpa-vizet egy kevés róša mézzel, hogy az éles évtől, melly ſok fájdalmakat ś keléſeket-is okozhat, meg-tiſztulhaſſon.

A' meg-hólt és már ſok időtöl fogva rothadó gyermeknek nehéz ſzülettetéſe után, ſetét ſzederjes büdös matérja foly-ki á tiſztuláſſal. Gonoſz állapotban forog ekkor á gyermek-ágyas, ś úgy tetſzik, hogy á gyermekröl á rodthadás á méhre ragadott, ha kivált az Aſzſzony erötlen és gyenge. Főzzön ekkor á Bába egy réſz viz' és egy réſz borban Kina héjjat egy *) keves

*) Az Arnikának gyökere-is (Arnica montana Illuſtr. Equ. Aurat. Linnæi, mellyet á hazaink-

keves Szalamiákkal, mártſon ruhákat ebbe, és boritſa-bé á ſzemérmet. Ugyan ebből, vizzel és róſa-mézzel elegyitve egy-egy tséſzénit napokénc egynehányſzor á méhnek hüvelyjébe, és á méhbe-is lehet fostatni, ſ azon kell lenni, hogy minden belſő és külſő Orvoſſágok á rothadáſt ellenzzék.

HAR-

ban kapunk) véghez viheti azt á mit amá mát ſzörnyen meg-drágadott idegen haſznos héjj. A' ki nem hiſzi, probálja-meg á Kináuak bártſak haſzon-nélkül-való vétele után ezt erös portzióban. Hármas eſetekben, á hol á Kina ſemmit-ſem haſznált illyetén ſzerentſétlen gyermek-ágyaſaknál, világos haſznát ezen gyökernek nagy haſzonnal probáltam. Többet-is irhatnék rólla: de el halaſztom hazámban lejendö prakſiſomig, á hol hoſzſzas tapaſztalásból többet vehetek éſzre. Kina! jó portéka, Iſteni orvoſſág valóſággal! mertſok idötölfogva élek véle nagy haſzonnal: de ſzeretném á nagyárrát egyébb által meg-tsonkitani, ha kétſzeri ſzeréntſés probaim eddig elé, egyébb által, á ſárt á hideg hidegekben meg-állják, ez utánn-is úgy mint á Kina meg-állani többire ſzokta. A' Fordító. De primi med. virt. cæteris vid. Magf. Collin de Arnica. Comm. fuſa inprimis P. V. Vienn. 1775. typ. Schulzian.

BIBLIOTECA „ASTRA" B I U

HARMADIK SZAKASZ.

A' MÉHNEK SZAKADÁSÁRÓL ÉS KI-FORDULÁSÁRÓL.

A' mikor à méh' hüvelyjének, avagy à méhnek-is valamellyik réſze terméſzetſzerént-való helyjé öl el mozdul, s à medentzének üregébe vagy alá, vagy à ſzemérmen-is ki-eſik: *ſzakadáſnak* nevezzük.

Ennek *leg-közelebb-való oka* az, hogy à méhnek kötéſei minden belſő ſzülő-réſzekkel együtt lágyak és erőtlenek: *távolabb-lévö oka* pedig, à tágás medentze, à ſzülés alatt-való ſelette nagy erőlködés, nehéz ſzülés, és belſő el-ſzakadáſak. De itten meg-ſzakadhatnak nem tsak à nős Aſzſzonyi-Allatak gyermekkel-való nehézkeſſég nélkül; hanem à nötelen ſzemélyek-is: mert illyetén nyavalyát okozhat à külſő erőſzak-tétel, ſzintelen-zöldellő-reſt betegſég (chlorolis) kemény hányás, hurutas, à teſtnek rendüléſe, és fejér-folyás.

A' *méh' hüvelyjének ſzakadáſát* többire à ſzemérem-tsontok tájékán tapaſztaljuk lenni: ennek ránczai vaſtagak, és annyira függnek-alá, hogy à méh' hüvelyjéhez

 való

való bé menetelt majd egéſzſzen el - zárják. Néha á méhnek egéſz hüvelyje majd egy tenyérni eſik - ki, á ſzemérem - körüll á ſzülés alatt vagy á ſzülés után, ś innét hamar azt gondolhatná á Bába, hogy az á méh maga. De ezen ſzakadáſt á méhnek ſzakadáſától abban kell meg-külömböztetni, hogy kerekebb és nagyobb nyilatkozáſa vagyon á közepében, ś é mellett egy újjat ſe lehet az Aſzſzony teſtébe dugni, hanem csak á nyilatkozás által; holott ellenben elé - ſzakadván á méh maga, elég helyet hágy, hogy újjal leheſſen mellette á méh' hüvelyjébe nyúlni. Ha á méh' hüvelyjének ſzakadáſa á ſzemérmen ki-jött és megdagadott vólna; azon kell igyekeznünk hogy lágyitó párákkal és boritékokkal meg - lágyitſuk előre, á ſzemérmen viſzſzategyük helyjére, és erőtlenſégében megerőſitſük, hogy többſzöri viſzſza eſéſét meg - gátolhaſſuk. Végy veres bort főzz ebben veres róſa levelet, márts ruhákat avagy ſpongyiát bele, ś tedd á ſzermérme eleibe; ezen fötelékből napjában kétſzer á méh' hüvelyjébe - is foſtathatſz. Ha gyermek - ágyas Aſzſzonynak vagyon illyetén ſzakadáſa; tehát az illyétén erőſitő boritékokkal addig, á mig á tiſztulásnak vége

nintſen

nintſen, és à méh' ſzája bé-nem zárlódatt, élni nem kell. De ha à ſzakadás régi vólna, ezen boritékok ſemmit-ſem fognak haſználni; hanem à ſzakadáſt elöre helyjére tévén, három hüvelykni hoſzſzaſſágú tsontból-váló tsövetskét, à méh' hüvelyjébe kell dugni, és kivüll kötötskékkel az Aſzſzony teſtén meg-kell erösiteni: de ezen tsövetskének minden-felöl lyukatosnak, és tsak ollyan nagynak kell lenni, à millyen tágas à méh' hüvelyjének bé-menetele. Ezután fözz veres borban veres rósa leveleket, és foſtaſſad-bé ezt egy nehany hetekig, hogy à méh' hüvelyjének erötlen és lágy roſtjai meg-erösödjenek, és magoktól viſzſza húzhaſſák magokat.

A' méh maga-is *vagy egéſzſzen*, *vagy réſzſzerént* ſzakadhat-meg. A' mikor à méh à ſzemérmen egéſzſzen ki-függ, azt mondjuk, hogy *egéſzſzen* ſzakadott-meg; de ha à bé-menetelen tsak à medentzének üregébe jött vólna, tsak *reſzſzerént* ſzakadott-meg, vagy méh' le-eſélének-is mondhatjuk.

Meg-lehet az illyetén ſzakadáſt à tapogatás által eſmérni: mert à méh' ſzáját közell à ki-menetelhez lenni találjuk, hüvelyje pedig az egyeneſſen vagy

egyenetlenül rokkanó méhtöl meg-vann töltve. Ha kijött á ſzemérmen á tapogatás mellett ſzemmel-is meg-lehet eſmérni. Ha á ki-függő méh dagadt, kemény, és gyuladott vólna; előre lágyitó boritékokkal kell bé-boritani, kriſtélyeket kell adni, s egyſzer vagy kétſzer-is kell eret vágni.

Ha á méh lágy és egybe eſett, következendöképpen kell *helyre* tenni: Fektesſd az Aſzſzonyt hátára, alfelével magoſſan, végy egy ſzép len-gyólts ruhát, ken'd-meg ezt tiſzta vajjal vagy új olajjal, tedd á ki-ſzakadott méhre, és nyomogaſſad elſöben alá-felé, azután oldal-és fel-felé á méh' hüvelyjének bé-menetelén fel, ennekutánna újjaidat ted'd egybe egy tzirkalomba ki-nyújtva, és emeld-fel végezetre á medentzének bé-menetelébe. Kéſzen kell már á Bábának egy nehány méh-gyürüt tartani, melly tölgy-fa héjjából (Pantoffelholz) vagy más közönſéges fából hoſzſzukó-kereken avagy egéſz kerekenis héſzitetik, viaſzſzal bé-vonattatik, és, minekelötte á méh' hüvelyjén hoſzſza ſzerént fel-dugattattnék, olajjal meg-kenettetik; fel-dugván ezt á méh' hüvelyjébe, forditsd úgy meg, hogy á gyürünek óldalos

los hoſzſu réſze elé-és hátra-felé, botos hegyei pedig ȧ tsipö-tsontok-felé úgy esſenek, hogy ezen alkalmatoſan nyúghaſſék ȧ méh', ſzája ſzabadon, és ȧ gyürünek közepén ȧ méh' hüvelyjébe alá függheſſen. Ezen gyürünek ȧ méh' hüvelyjének tágaſſága vagy ſzoroſſága-ſzerén', nagynak vagy kitſinynek kell lenni; ha felettébb-való fájdalma vagyon az Aſzſzonynak, felette nagy ȧ gyűrü, és ha ki-eſik, felette kitſiny: azért ollyant kell tenni, hogy ȧ méh' hüvelyjében ſzoroſſan állhaſſon. Ez ȧltal az Aſzſzonyok ſemmiben-ſem hátritattnak-meg; meg-terheſedhetnek, ȧ ȧ hó-ſzámnak idejekor-ſem tapaſztalnak ſemmi alkalmatlanſágat. De ȧ gyűrüt egy vagy két hónap múlva, ki kell venni, meg-kell tiſztitani, avagy újjat kell iſmét beléje tenni.

A' mikor ȧ méhnek feneke ȧ ſzáján ȧ medentzének üregébe alá jö, azt mondjuk, hogy *félig fordultt-ki ȧ méh*, ha pedig ȧ ſzemérmen-is ki-jö, azt mondjuk, hogy *egéſzſzen ki-fordultt ȧ méh.* Ennek leg-közelebb-való oka majd mindenkor az, ȧ mikor ȧ Bábák eröſſen ȧ méhhez forrott máſſát ȧ köldök-kötélnél fogva erövel kiakarják húzni, ȧ ȧ méhet ez ȧltal mint egy

ſákat ki-forditják, ſ à máſſával együtt kihúzzák. De tapaſztaltatott némelly Aſzſzonyokban ſok idövel útólſó ſzüléſek után, hogy illyeténformálag méhek egéſzſzen kifordult, ſ ennek à vólt az oka, hogy meheknek feneke eröſſen meg-dagadván, és keményedvén, nehéz terhével à ki-tágaſadatt méh' ſzájának erötlen záró roſtjait ſ inait meg-gyözte, ſ végezetre à ſzemérmen kifordult.

A' ki-fordultt méhet meg-eſmérni nem nehéz, ha mindjárt à ſzülés után à máſſának eröſzakos ki-húzattatáſa által egyſzerſmind húzattatott-ki: haſonlatoſſága egy kerek és véres darab húshoz vagyon, mellyen néha valamit à hártyákból, és máſſából-is lehet látni, eſzre lehet venni az el-ſzakadott ereknek nyilatkozáſaikat, és ha mútató újjunkat à hüvelybe dugjuk, érezzük à méh' ſzáját, à melly à méhnek nyakát környül fogja.

A' méhnek eröſzakos ki-forduláſa ſzörnyü veſzedelmes, ſőt majd mindenkor halálos. Tapaſztaltatott, hogy némelly Aſzſzonyok minden nyilvánſágos okon kivüll à ſzülés után tsak hamar meg-hóltanak. Fel bontattván hólt teſtek, meheknek feneke majd méhek ſzájáig találtatott

ála

alá eſve, s halálokhak hihetöképpen a vólt az oka, hogy ſzámtalan ſok érző inaik, mellyek nemellyekben, rendkivüll-valóképpen indulatoſak, ſzörnyen ki-feſzültenek. Annál veſzedelmeſebb illyeténformálag még, ha egéſzſzen ki-fordul a méh; melly réſzſzerént a méh' ſzájának görtſös egybe-ſugorodáſa, réſzſzerént a levegőégnek mive miatt annyira meg-dagad, hogy meg-gyulad és eméſztő tüzbe eſik; ha mindjárt helyjére nem vitettetik: de ezt-is néha igen bajoſan lehet véghez vinni, ſöt néha lehetetlen-is, ha t. i. a méh' ſzája a rajta ki-eſett méhre keményen ſugorodik.

A' ki-fordultt méhet előre meleg téjjel lágyitani vagy meleg olajjal meg-kell kenni: azután a Bába egynehány üjjaival egyik réſzt a máſik után, majd egyik majd más óldala felé dugja-bé a méh' hüvelyjébe, és a méh' ſzáján fel, s kezével nyúljon-fel, a mig tökélletesen helyjén vagyon; kezeit tartſa addig a méhnek üregében, a mig ennek egybe ſugorodáſát érzi.

Ha pedig meg-gyuladot vólna már a méh, előre egyſzernél többſzör-is kellene eret vágni, s mind belſö, mind külſöképpen fáradhatatlanul lágyitó Orvoſſágokkal kellene illetni: mivel egyébbképpen a

ſzegény Aſzſzony á ſzaparán támadható emésző tüz miatt, nyomorultul kételenitettnék el-veſzni.

Ha á ki-fordultt méhet helyjére ſzerentſéſen viſzſza lehetet tenni; az Aſzſzonyt á hátára al-felével magoſſatskán kell fektetni, nyugodolmat s igen ſzoros mértékletes életet kell-rea parantſolni; az egyébb dolog pedig bizattaſſek á tudós Orvosra. Kevesek lábalják-meg ezt á nyavalyát, á leg többek á helyre hozás után egy néhány orákkal ſugorodáſokban halnak meg. A' méhnek régi ki-forduláſat, mellynek feneke meg-keményedet, kötéſei igen megerötlenedtek, s á ſzája tágaſan nyitva vagyon, gyakorta még-helyre-ſem lehet hozni: avagy ha helyre vitettetett volnais, attól lehet félni hogy iſmét ki-fordul, ha gyűrüt nem teſznek.

NEGYE-

NEGYEDIK SZAKASZ.

A' VIZELET-HÓLYAGNAK ÉS VÉG-HURKÁNAK MEG-SÉRTETTETESÉKRE KÖVETKEZŐ NYAVALYÁKRÓL.

Gyakran meg-esik á nehéz szülések után, hogy az Aszszonyok vizeletjeket illendőképpen nem tarthatják, s úgy el-foly akaratjok ellen, hogy még észre-sem veszik. Némellyek ellenben csak tseppentik, mások pedig éppen semmit-sem botsáthatnak-ki.

Okai, miért-hogy szüntelen, és akaratjok ellen vizellenek szüntelen, következendők.

Elsőben. Vagy á hólyog' nyakának záró kilintse *) á sokáig szorult gyermeknek fejétől vagy far-tsikától tsipettetett, tágasitatott és erőtlenitetett annyira meg, hogy tollas erejét el-vesztette, és könnyen egybe nem húzhatja magát; vagy pedig.

*) Sphincter. Záró Kilintsnek hogy nevezem tulajdonsága hozta magával.

Másadszor. A' vizeletnek tsöve, gyakrabban pedig maga á hólyag á méh' hüvelyjével együtt á szülés alatt el-szakadhatot.

Ha á vizeletnek meg-nem tarthatása á vizelet-hólyag' nyakának erötlenségétöl ered, segiteni lehet még. Addig kell várni, á mig tökélletesen meg-tisztult az Asszony, és méhének szája bé-zárlódot: fözz ezután veres borban veres rósat, útifüvet (plantago) és fül-füvet, (sedum, sempervivum) és igyekezzd' ebbe mártott boritékokkal á vizelet-holag' nyakát megerösiteni; tűrj szép vászonból egy olly vastag és hoszszu tsapot egybe, á millyen hoszszu és tágas á méh' hüvelyje, s ezt á megirtt fötelékbe mártván szenvedhető gyenge melegen dug'd á méh' hüvelyjébe. De á hó-számnak idejekor ezt tselekedni nem kell: mivel ez által á természetnek ki-üresitései meg-gátoltattnának. Négy felé fogott ruhákat-is lehet ezen fötelékbe mártani, á szémérmének tájékára lapitani, és ugyan abból á vizeletnek tsövén napjában egyszer vagy kétszer á vizelet-hólyag' nyakába foltatni. Illyetén formálag á vizeletholyag' nyakának záró kilintse meg-erösödik, s az Asszony úgy fel tarthatja vizeletét, mint az elött.

Meg-

Meg-eset az-is, hogy à hólyag' nyaka à méh' hüvelyjével együtt à szülés alatt az eszközökkel el-szakasztatott, avagy à vizeletet erőltetésképpen le akarván vonni, à Kathéterrel, által furattatott, vagy pedig à gyermek fejétől annyira meg-tsipettetett, hogy az erre következett gyuladás és evesedés által à hólyagon keresztül à méh' hüvelyjébe nyavalyás lyuk támadott; à melly által à vizelet az Asszonynak akaratja ellen szüntelenül ki-foly. Hogy azért bizonyosan meg-tudhassad, hogy à vizelet hólyag illyeténformálag meg-bántatotté; tehát fostass à vizeletnek menedékébe vizet és tejet; ha ez el-szakadot, azt látod à fostatás után, hogy à téj à méh' hüvelyjén ki-foly ismét. A' mihellyen ezt à Bába eszre veszi, hivasson még-is mindjárt Borbélyt; ámbár ez à nyavalya többire gyogyithatatlan: mert à szegény Asszony életének minden napjaiban sok nyavalyás következéseket, és à tisztasága miatt mindenkor egy hólyagot kételenitetik hordazni. De ha à bé-fostattatott téj sem à természetnek útján, se pedig à méh' hüvelyjén vizsza nem foly; tehát el-szakadot à vizelet-holyag; à vizelet, és à bé-fostattatott téj à szakadt seben à meden-

tzének

tzének üregébe foly-ki, s à szegény Aszszony è miatt halálos veszedelemben vagyon.

Némellyek pedig éppen semmit-sem vizellhetnek, vagy tsak tseppekként botsathatják. Szörnyü nagy à fájdalmok, s veszedelmes következések támadnak, ha segitség mindjárt jelen nintsen. Ekkor à vizelet-holyagnak nyaka vagy *meg-gyuladot*, vagy pedig *görtsösön egybe sugorodot*. Ha meg-gyúladot, ér-vágással, lágyitó kristélyekkel, párákkal, fostatásokkal, boritékokkal kell segiteni, az illyeténeket à szeméremre, és ennek tájékaira alkalmaztatván. Ha pedig görtsösön egybe sugorodot; fog az Orvos belső görts tsillapitó orvosságokat rendelni, à meg-irtt külső és bélső orvosságok mellett; mellyek lágyitsanak, à görtsös sugorodásokat meg-tsendesitsék, és à vizeletnek ki-menő útat szerezzenek. A' szegény Aszszonynak szenvedhetetlen kénja szemláromást tsendesednék-meg, ha tsak lehetséges vólna, nem igen hegyes, hanem botos forma hajló Kathétert à vizelet-holyagba dugni; s Ekkor à Kathétert à hólyagban addig kell hagyni, à mig à görtsösösséggel meg-szünt.

Vagyon még egy más ok, melly azt viszi véghez, hogy nem vizellhetik az Aszszony

ſzony, ha t. i. meg-gyülvén á vizelet á hólyagban á ſzülés alatt úgy ki-feſzül és meg-erötlenedik, hogy egybe nem húzhatja magát, s nyakát meg-nem tágoſithatja. Ekkor egy hajló-Kathétert kell á hólyagba dugni, s ezt addig kell benne hagyni, á mig á hólyag á fellyebb emlitetett eröſitö külſö orvoſſágokkal-való gyakor éléſre meg-eröſödik, és az Aſzſzony ſzabadoſon s könnyen vizellhetik.

Az eröltetö, és ſokáig tartó nyögés, á ſzülés után, á köldökön, az ágyékokban, avagy az alſó hasnak más tájékain gyakorta dagadáſokat okoznak, mellyeket ker-ſzakadásnak, vagy tökölſégnek (hernia) nevezünk. Ezeket idejénkorán kell helyre viſzſza tenni: mivel egyébbképpen megöregbülnek, és meg-zárlodván (incarcerata) az életet-is veſzedelembe ejthetik. Fektessd á ſzülöt ekkor al-felével magosſan á hátára, és mind két kezeiden lévö újjaiddal változtatva, á ſzakadáſt laſſanlaſſan tedd viſzſza á regi helyjére; és hogy iſmét viſzſza ne ſzakadhaſſon, arra alkalmatos kötéſekkel igyekezzed viſzſza tartóztatni; melly kötés egy néhany egybe fogott váſzon darabokból és egy kötöböl áll. Ha ez á kötés á ſzakadáſt illendöképpen

viſzſza

nem tarthatná; arrra alkalmaztatott ſzakadáſra-való övet (bracherium) kellene réaja helyheztettni. Ha pedig á dagadás kemény vólna már, és könnyen viſzſza tenni nem lehetne; tehát igyekez'd elöre boritékokkal meg-lágyitani, és annakutánna helyjére viſzſza nyomni. Mivel az illyetén ſzakadtt dagadáſok, nem tudván á Bábák ezekkel bánni, gyakorta Kolyikát, hányáſt, és egyébb nyavalyás változáſokat okoznak: azt jovalljuk, hogy inkább hagyják az ezekkel-való bánáſt á Borbé yokra, és ezek mellett leg inkább Orvoſokra.

A' vég-hurkán-is igen gonoſz, hoſzſzas ſ gyakran gyógyithatatlan nyavalyák maradhatnak hátra. Mert á gyermek' feje á vég-hurkát és méh' hüvelyjét vagy á ſzülés alatt ſzakaſzthatja-el, vagy pedig á ſzülés után egy nehány napokkal úgy kereſztül rághatja valami eves matérja, hogy á ganyéj elöl á ſzemérmen jö-ki.

A' kereſzt-tsontnak és fartsiknak egyenes állása á köz-húsnak nem tsak tellyes el-ſzakaſztatáſát okozza; hanem á vég-hurkának záró-kilintſe-is (ſphincter) annyira meg-bóntattatik, hogy ganyéjokat az Aſzſzonyok akaratjok ellen borſátják-el, és è felett még más nyavalyaktól-is, u.

m.

m. gyuladásoktól, evesedésektől, el-furó sebektől *) és végezetre fenés kelevényektől is félhetnek. Az illyeténformálag megnyavalyásodott vég-hurkának gyogyitását á Bába magára soha-se vállalja; hanem hagyja mindenkor az értelmes Bába-Mesterre, vagy Borbélyra: mert még é sem igerhet tökélletes gyogyitást ámbár minden tudományját vesse-meg.

A' vég-hurka á szülés alatt-való nagy erölködés avagy kemény has-szorulás miatt az al felen ki-szakadhat. Ezt szintén ollyformálag kell viszsza helyheztetni, valamint á méhnek ki-fordulásáról szollottunk, s erösitö boritékokkal és illendö kötéssel maga helyjén meg-kell tartani.

Ha pedig á szakadás régi, minden erösitö boritékok és egyebek semmit-sem fognak használni: hanem egy arra készitetett tsövetskét á helyjére viszsza tett vég-hurkába kell dugni, az Aszszony testén kötökkel meg-kell erösiteni, és á vég-hurkának erötlen rostjait erösitö párlásokkal s fostatásokkal sokáig kell-erösiteni.

ÖTÖ-

*) Fistula.

ÖTÖDIK SZAKASZ.

A' NYAVALYA-TÖRÉSRÓL, UTÓ-FÁJDALMAKRÓL, ÉS A' GYERMEK-ÁGYI-TISZTULÁSRÓL.

A' ſzülés után ſok Aſzſzonyoknak méhek-hüvelyje, ſzája, ſöt méhek-is á ſzomſzéd réizekkel együtt, u. m. á véghurkával és vizelet-holyaggal meg görtſöſödik; ſöt á nyavalya-is némellyeket kitör. Okai lehetnek ezen nyavalyának az érzö inaknak különös nyúghatatlan érzékenyſégeik, mellyek nagy fájdalomtól, rettenéſtöl erös ſzagu portékaktól s. á. t. erednek; á méhnek helyjéböl-való el-mozdulása, avagy ennek ki-fordulása, á gyermek-ágyi tiſztulásnak viſzſza hajtatása, avagy nagy vér-folyás-is okozhatja ezt. Abban áll á ſegitſég, hogy minden úton módon, á nyavalya-törésnek és görtſöſſégnek okait el-lęheſſen háritani. Az érzö inaknak amá különös nyughatatlanſágokat belſöképpen tsillapitó és görtſöt ellenzö Orvoſſágokkal kell á magok tsendeſſégekre hozni. Ha ennek oka á gyermek-

ágyi

ágyi tiſztulásnak fel-akadáſa vólna: meg-kell ſegiteni; az erös-vér-folyáſokat pedig, á mint fellyebb ſzóllottunk á vérfolyáſokról, meg-kell határozni á ſzerént.

Az utó fájdalmak, ha ſem felette nagyok, ſem ſokáig nem tartanak, ſoha-ſem ártalmaſak, ſöt gyakorta haſznoſak; ámbár ezek néha fájdalmaſabbak á valóſágos ſzülö fájdalmaknál: mivel ezek alatt á méh laſſan-laſſan egybe ſugorodván, minden nyavalyás következéſek, mellyektöl félni méltán lehet, meg-elöztettnek. De ha az utó fájdalmak á méhnek egyenetlen egybe ſugorodáſatól, avagy benne hátra maradott darabos alút-vértöl, felette nagyok és majd ſzenvedhetetlenek vólnának; gyakor Kriſtélyekkel kellene éltetni, haſát fejér mályva irrel meg-kell kenni, és gyapjas lágy ruhákat meleg téjbe, avagy egyébb lágyitö fötelékbe mártván gyakorta kell boritgatni. Igyék gyakorta fejér-mályva, vagy ſzek-fü théat, ſáfránnyos, árpa káſa, riskáſa leveſeket, új mondola, vagy lenmag olajjal. Ha pedig *Mola* vagy más húsnövéſek maradtanak vólna hátra á méhben (á mit az egéſzſzen még-egybe nem ſugorodhatot méhnek keményſégéröl, az illyetén idegen teſtnek á méh' ſzájában-való ta-

paſztaltatáſáról, à vér-folyásról és nagyon tartós fájdalmakról meg-lehet eſmerni.) tehát újjaival à Bába-Meſter által valaſztaſſa-le, és véteſſe-ki; mivel ezen nagy fájdalmu utó fájdalmak meg-ſzünéſek elött gyuladáſt okoznak, ſ à ſzegény Aſzſzony meg-hal az eméſztö tüzben.

A' gyermeknek ſzülettetéſe és máſſájának le-válaſztatáſa után, à méhnek nyitva lévö ereiböl, mellyekkel à máſſa ſzövödöt vólt egybe, ſok vagy kevés tiſzta vér foly-ki, annakutánna vereſellö hüſos viz, és utóljára fejér nyál forma nedveſſég.

Ezen véres nedveſſégnek ki-folyáſát à gyermek-ágyas Aſzſzony' tiſztuláſának nevezzük. Ez igen haſznos és ſzükſéges: mert ezzel ſok tiſztátalanſágak, ſ à máſſának és hártyáknak viſzſza maradott darabjai folynak-ki. Ha ez à tiſztulás maga rendjében meg-háboritatik, avagy hirtelen fel-akad, az Aſzony haſa meg-dagad, és fájdalmaſodik; tehát azon kell lennünk, hog à lábon-való ér-vágás által, és fellyebb emlitetett külſö és belſö lágyitó orvoſſágokkal iſmét helyre hozzuk, és à méh' gyuladáſának eleit veheſſük: mivel egyébbképpen ſzomoru változáſok, u. m. nyavlya-töréſek, gyuladáſok támad-

nak

nak az emésztő tüzzel együtt. Szörnyü káraſak minden heveſitő és ſpiritusos orvoſſágok ennek hajtáſára. Ha á meg-irtt Orvoſſágokra á tiſztulás viſzſza nem térne, és á méhnek gyuladáſatól lehetne félni, avagy á gyúladás már jelen vólna; hivjon á Bába mindjárt Orvoſt, és hagyja rea az egéſz dolgot.

Valamillyen káros az, á mikor á tiſztulás réſzſzerént avagy egéſzſzen hirtelen fel-állot; ſzintén olly veſzedelmes, ha felette bővön foly. A' ſzegény Aſzſzony laſſan-laſſan irtozatos ſok vért veſzt-el, el-ájul, ereje el-fogyatkotzik, és ha meg-nem tsendeſitjuk hamar á vér-folyáſt; halálos erötlenſégbe eſik, s meg-hal. Ha ſemmi-féle idegen teſt, ſem alut vér, melly á méhnek egybe ſugorodáſát, és á nyitva lévő erek' nyilatkozáſaiknak egybe húzattatáſát meg-gátolhatnák, nem maradott vólna hátra; ezen orozó vér-folyásnak oka az, hogy erötlen á méh. Ekkor á méhnek gyenge roſtjait meg kell erösiteni, és azokat az egybe-húzáſra izgatni. Az ágyban-való nyagodalom, tápláló leveſek, és á vér-folyáſokban jovallott orvoſſágok haſználni fognak.

Az illyetén erős, de még-is szerentsésen meg-állitatott vér-folyás után az Aszszonyok nagy fő-fájdalomról panaszkodnak. Ritkán roszsz jel ez; lassan-lassan el-mulik, ha az erek illendő táplláltatás által meg-telnek lassan-lassan, és ez által erejek helyre áll. De ha á fő-fájdalmak mind inkább öregbülnek, az Aszszony hévségről panaszkodik, félen beszéll, szapara kemény pulsussa vagyon, attól lehet félni, hogy gyúladás tamad á fejében-ha még nintsen jelen. Az Aszszony életének nyilvánságos veszedelmében forog; és ha Orvos segitségül nem hivattatik mindjárt, á ki illendőképpen ezen reménytelen gyuladásnak és ennek következéseinek ellent álljon; tsak hamar meg-hal az Aszszony.

Minden egyébb fájdalmak és erőtlenségek, mellyeket á gyermek-ágyas Aszszony nehéz szülése után lábaiban tzombjaiban, derekában és egyébb tagjaiban érez; többire magoktól el múlnak az ágyi nyugodalom által. Az ételnek rendes módja, á jó táplláltatás, és á jó borral-való mértékletes élet á gyermek-ágyban, az erőtlenségeket meg-fogyatják, az izeket és

tago

tagokat meg-erősitik, és a tökélletes egészséget viszszi téritik.

HATODIK SZAKASZ.

A' TÉJ-HIDEGRŐL, ÉS NYAVALYÁS TSETSEKRŐL.

A' szülés után harmad nappal a gyermek-ágyasak változtatva görsednek és hevülnek, tsetseik meg-dagadnak, és feszülést érzenek bennek; s némellyeknek annyira fájnak, hogy kezeiket sem szenvedhetik rajtok. Ezen természeti változást a téj-hidegnek nevezzük, és tsak két, vagy leg-fellyebb három napokig tart. De azokban sokkal tartósabb, a kiknek tseitseikben sok tejek vagyon, s még-sem akarják gyermekeiket magok szoptatni.

Ez iránt az Asszony meg-ne ijjedjen, ha egyébb gonosz változások ahoz nem adják magokat; óltalmazza magát tellyes tehetsége szerént a sok tápláló eledelektől és italoktól; igyék gyakorta véhony szűz leveseket, és theát, hogy teje vékonyodvék, higuljon, és folyó lehessen. Némellykor bövön foly-ki a tsetsekből: ek-

kor ſzáraz meleg ruhákkal gyakorta boritgatni, s á hidegtöl ſzorgalmatoſan óltalmazni kell.

Sokak pókáltatják - bé tsetſeiket: de ennek sír, flaſtrom, és irak nélkül kell lenni; mellyek több kárt mint haſznot téſznek, és á teſtnek ſzükſéges párázáſat gátoljják - meg. Elég ha meleg ruhákat teſznek tsetſeikre, mellyeket más ruhával avagy melyre - valóval úgy alkalmaztaſſanak, hogy tsetſeik alá - ne függjenek, hanem mint egy fel - felé támaſztaſſanak: de ezen kötözésnek - ſem kell ſzorosnak lenni; mivel ugy hamar támadhatnának gonoſz következéſek. Nemellyekben á téj viſzſza megyen, mellyet á terméſzet más utakan fogyatmeg, és viſzen - ki.

Ha az Aſzſzony maga akarja gyermekét ſzoptatni; igen rövid és ſzenvedhető á téj hideg; nintſen - is oka, miért hogy nyavalyás következéſektöl félhetne, hanemha valamellyik tsetſének bimbója meggyúladot és költ vólna; melly miatt ezen tsetſén nem ſzoptathatja á gyermekét, hanem á máſikkal taplálja. Ekkor á birsalmának magvait tötsköld á moſárban egybe meleg vizzel, ſzürdle á nyálas levet, elegyits róſa - mézet közébe, és kend - be

véle

véle à sebes tsets-bimbót: de hogy ingedhez ne ragadjon, szép vékony viaszszas vászonnal boritsd-bé. Ezen tsetsét még-is tsak szopogattasa à gyermekkel: mivel egyébbképpen meg-gyülvén és aluván à téj à tsetsében meg-dagadhat; melly által fájdalmas, hoszszas, söt gyakorta igen gonosz kelevények-is tamadnak. Ha valamellyik tsetse dagadt kemény, feszes és fájdalmas; gyuladástól lehet tartani: de ha égö tüzességet tapasztal tsetsében, pulsussa szapara s kemény; jelen vagyon à gyuladás.

Külömb-külömbféle dolgok okozhatják ezt, u. m. à hideg, hirtelen rettenés, harag; ha tsetseiket meg-szoritják, nyomják, olajjakkal, flastromokkal irakkal kenegetik: ha meg-romlik à tsetsekben à téj, avagy fel-akadot à gyermek-agyi tisztulás; ez-is okozhatja ezen fájdalmas dagadásokat, és gyuladásokat. Leg-gyakrabban akkor támadnak ezek à nyavalyák, à mikor az Aszszonyok gyermekeiket ritkán, avagy tsetseik mind inkább feszülvén, à fájdalmas érzekenység miatt éppen nem akarják szoptatni; hanem külömb-külömbféle portékákkal élnek, mellyekkel tejeket el-oszlatni és el-hajtani gondolják.

Ezek által pedig á kitſinyből nagy nyavalyát tsinálnak, és ſzörnyü égő s gyuladáſſal egybe kötott fájdalmakat okoznak. Ha ezekkel illendőképpen nem bánunk, vagy meg-eveſednek, meg-kelnek, vagy meg-keményednek, laſſan-laſſan beléjek eſik á fene, melly ſzörnyü nyavalyákat és á halál előtt ritkán el-múló fájdalmakat kooz.

A' mihellyen á tsetſek dagadni és keményedni kezdnek, ſzoros, igen mértekletes életet, és igen vékony hig italokat rendeljen á Bába, s boritgaſſa meleg ruhákkal; azt pedig már meg-ne probálja, hogy köppöly-forma ſzopó üvegekkel, kutya-kölykekkel avagy á gyermeknek ſzopáſával-is á tejet ki-ſzopattaſſa: hanem forázzon bodza virágot, ezt meg-ſzürvén elegitſe-meg téjjel, és olvaſzſzon ebben egy kevés Velentzei ſzappant el, mártſon ruhákat ebbe, és boritgaſſa melegen gyakorta; de ſe felette melegen, ſe hidegen. Ha á gyuládas és fájdalom öregbülne; azon kell mindjárt igyekeznünk, hogy lágyitó boritékokkal az eveſedéſt avagy keléſt meg-ſietteſſük. Ha á hévſége, tüzeſſége és fájdalma el-múlik; tsetſe pedig nagyon és keményen marad köves dagadáſtól lehet félni.

An-

Annakokáért az illyetén nyavalyákat csak öregbitő Bábáknak azt jovalljuk, hogy á nyavalyás tsetleket ne gyogyitsák; hanem hagyják Orvosra és Borbélyra, á kik nagyobb vigyázással és értelemmel fognak az oszlatáshoz, avagy az evesedést elébb mozditani, és á természnek utját követni tudják.

A' téjnek viszszá hajtatása sokkal veszedelmesebb sőt gyakran halálos nyavalyákat-is okozhat, ha á téj á természetnek utjait el-hibázza, és vagy á föben, s melyben vagy á hasba ver helyet magának; á honnét nyavalya-törések, gutta ütések, agynak, tüdőnek vagy á hasban-lévő beleknek gyuladásai támadnak. Nemellyek meg-bolondulnak, s nagy darab ideig úgy maradnak; másoknak ellenben izeikben evesedésre terjedő orbántz, fájdalom és dagadások kerekednek; mellyek száraz betegséget s végezetre halált hoznak magokkal. Mihellyen azért illyetén szokatlan változások és nyavalyák jelentgetik magokat: adja tudtára az Orvosnak á Bába mindjárt á dolognak minémüségét, és á gyermek-ágyasnak gonosz állapotját; hogy illendőképpen segillhessen, á szomoru következéseket meg-elözhesse, és ne kétele-

nitessék a Bábának restségéröl és gondatlanságáról panaszkodni.

HETEDIK SZAKASZ.

A' SZÜLŐ-RÉSZEKNEK A' SZÜLÉS-UTÁN-VALÓ MINÉMÜSÉGEKRŐL.

Tapasztalhatóképpen külömbözik a szülö-részeknek a szülés-után találtató minemüségek attól, mellyet a nehézkességnek ideje alatt és ezen kivüll találunk: Mert akár hogy tagadja a gyermekének meg-ölettetése-iránt gyanós Asszony új Anyaságát, és akár hogy adja okul, hogy ágyban a hószam miatt sekszik; még-is a következendö nyilvánságos jelekböl könnyen meg-lehet esmérni, hogy gyermekágyas légyen.

Elsöben: Tsetsei dagadtak, és ha nyomjuk, téj peretzkelödik-ki belöllök.

Másadszor: Hasa hig-lágy, rántzos, s a rántzok között veres sinorozásokat látunk.

Harmadszor: A' szemérem-tsontok felett egy kemény golyóbist találunk, melly

azt

azt jelenti, hogy à méh nem ſugorodot még egéſzſzen egybe.

Negyedſzer: A' ſzeméremnek gyeplője nintſ jelen és.

Ötödſzer: Vér, ſárgalló vereſellő viz, avagy ha egy nehány napokig vólt már gyermek-ágyban, fejéreſen ſárgálló nedveſſég foly à ſzemérmen ki, melly à gyermek-ágyi tiſztulásnak neveztetik.

Hatodſzer: Tágas à méh' hüvelyje mind à bé-menetelben, mind pedig bellyebb; és ha

Hetedſzer: A' méh' ſzáját meg-tapogatjuk, nagyon dagadva és olly nyitva találjuk, hogy egy újunkat könnyen beléje dughatjuk, kivált ha csak egy, két, vagy több napu gyermek-ágyas. Ha az illyetén jeleket mind együtt találjuk; mondhatjuk azt, hogy jelen vagynak à gyermek-ágyaſſágnak közönſéges jelei.

De ſokkal nehezebben lehet gyermekének meg-ölettetéſe miatt el-vádoltatott és mindeneket tagadó Aſzſzonyt megeſmérni, hogy gyermeket ſzült, ha egy hónap, vagy annál inkább egy, ſ több eſztendők folytanak-el. Még-is mindazáltal à következendő jeleket jegyezzükmeg.

El-

Elsőben: A' hasnak hig-lágy és szederjes sóltjai vagynak, mellyek között fejér sinorazasokat tapasztalunk; ezek pedig az elött vereſſek voltak. (De vigyázz ennek meg-itéléſeben magadra: mert à hasnak ſzintén illyetén formája vagyon, melly vizkorſágos, avagy ſattyu nehézkeſſéggel vólt terhes.)

Másadszor: A' ſzeméremnek gyeplötskéje nints jelen; à melly az elſő idejénkoránt-való ſzülés után mindenkor el-ſzakad, és ſoha ſem látſzik többé meg. De ez külſő etőſzaktól-is ſzakadhatot-el.

Harmadszor: A' méhnek ſzája nem ollyan kitſiny, hegyes és kemény mint à kik ſoha-ſem ſzültenek; hanem ſokkal vaſtagabb rövidebb és lágyabb; nyilatkozáſa inkább à has-felé vagyon, s nints olly ſzoroſſan zárlódva: hátulſó ajaka valamenyivel az elſőnél hoſzſzabb, és tsak nem homályoſan lehet à rántz-forma forráſokat à tapogatás által érzeni. Ez az utólſó az egyetlen jel tsak, melly által ritkán lehet meg-tsalattatni. De ez-is meg-tsalhat: mert valami formátlan hús növés, à mint tudjuk, à méh' ſzáját ki-tágaſithatja ſzintén úgy, hogy ollyatén jegyek maradnak hátra. Annakokáért ezen jelek igen kétſé-

geſek

gesek, s bizonyosságot ezekböl nem mondhatunk.

A' szülö-részeknek a nehézkességnek, szülésnek, és gyermek-ágyasságnak ideje alatt-való változásaikat, *természetnek rendje szerént*-valóknak kell tartanunk: de az ollyetén változásokat *természetnek rendje ellen-valóknak* mondjuk lenni, a mikor egyébb nyavalyás változások és betegségek a szülö részeket esmérhetetlenekké tészik, u. m. *szakadás*, *ki-növések*, *búja-betegség* (*Frantzù*), *kemény dagadások*, *fene s. á. t.* A' szakadásról ezen Résznek harmadik szakaszszában szóllottunk.

A' méhnek száján vagy nyakán külömb-külömbféle formáju és nagyságu *kinövések* lehetnek. Némellyek a méh' nyakának belsö óldalán függenek, s a méh' hüvelyjébe vagy a szemérmen-is ki-fityegnek. Ki-keresvén a Bába a méh' szájának állását és minemüséget, mindjárt észre veheti, hogy illyetén kemény és egyenetlen ki-növés jelen vagyon-é, és az a méh' száján belöl, kivüll avagy a méhnek nyakán fugg-é? (De ezt igen tökélletesen kell ki-vizgálni: mert igen ártalmas vó'na illyetén ki-növéseket szakadásnak, avagy

a

á mi még gonoſzabb dolog á ſzakadáſt kinövésnek tartani.)

Ha á ſzülő-réſzek á *búja-betegſégtől* bántattnak; meg-lehet eſmérni ezt á különös és igen irtozatos büdöſſégről. A' ſzeméremből zöld és ſárga taknyoſſág folyki, melly nem tsak á méh' hüvelyjében és á ſzeméremnek külſő réſzén, hanem á tzombokan-is imitt-amott, kis gyúladáſokat, égő fájdalmas kelevényeket s ſakadékokat okoz, s á méhnek mind nyaka, ſzája és hüvelyje-körüll, mind pedig á ſzeméremnek ajakain, á tsombokon és á vég-hurkatájékán kitſiny vagy nagy ſümöltſök találtatnak.

Mind á belſő mind külſő ſzülő-réſzek puhák lágyak, és engednek á kereskedő újnak: de á mikor á méh' hüvelyjében ſzélyes kemény dagadáſt találunk, avagy á méh' ſzája dagadt kemény és érzékenyſég nélkül való; kemény dagadás vagyon ekkor jelen, melly laſſan-laſſan fenévé válhat.

De ha már á ki-ſakadott fene vólna á méh' hüvelyjében avagy á méh' ſzáján és nyakán; következendő jeleink vagynak; az Aſzſzony ſzemérmének belſő tájékán ſzenvedhetetlen fájdalmakat érez,

mellyek

mellyek ſoha meg-nem ſzünnek, és álmaſitó orvoſſágoktol-is alig tsendeſitetthetnek-meg, s à vére ſzüntelen foly. Ha újjunkkal tapogatjuk-meg à belſő ſzülőréſzeket; à fenés helyet hobortſósnak és egyenetlennek lenni találjuk; à méh' ſzája dagadt, nyitva vann, és à mihellyen újjunkkal tsak illetjük-is, mindjárt vérez; à méh ſokkal nagyobb, és inkább alá rokkan à medentzének üregébe.

A' ſzülő-réſzeket illyen irtozatosképpen meg-eméſztő nyavalyának jeleit tsak azért jegyzettük-meg, hogy à Bába à ſzülő réſzeknek külömb-külömb-féle változáſaikat tanulja meg-eſmérni, és az illyetén eſetekben valóſágos minemüſégeiket az Orvosnak meg-jelentvén, azon nyavalyának mind meg-eſmertetéſét, mind pedig gyogyitatáſát meg-könnyebbitheſſe.

MÁSA-

MÁSADIK RÉSZ.

MIKÉPPEN KELL AZ ÚJJONNAN SZÜLETETT GYERMEKRE GONDÓT VISELNI?

Az újjonnan ſzületett gyermek gyenge termetére - nézve ſok veſzedelmeknek vagyon ki - tétettve. Meg - öregbitik ezeket à hibás elő - itéletek, káros viſzſza éléſek, reſtſég avagy à feleſtétb - való gondviſelés; à levegő - ég, tápláltatáſa, à belekben viſzſza - tartoztatott ki - üreſitetéſe kivált az agyag forma ganyéjnak, és à nyomoruſágos pokalás, gyenge teſtetskéjének mind folyó mind kemény réſzeit úgy el - ronthatják, hogy vagy az eméſztő tüzben, nyavalya törésben, vagy pedig valami orozva maró betegſégben hirtelen meghal.

Azon gyermekeknek ſzáma, à kik eſztendőnként à Bábáknak gondviſeléſek alatt halnak - meg, nem kitſiny. Azt gondolják hogy nékiek vagyon igaz juſſok és

több értelmek mint az Orvoſoknak, ahoz, hogy az újjonnan ſzületett gyermekeknek betegſégeiket, mellyekhez nem értnek, meg-gyogyitſák, és ollyatén orvoſſagokat jovalljanak, mellyeknek erejét nem tudják. Az illyen tilalmas és veſzedelmes bátorkodás miatt ſok gyermekek halnak-meg, à kiket à ſzorgalmatos bölts Orvosnak értelme meg-tarthatot vólna. Ne tselekedjenek azért à Bábák egyebet, hanem tsak à mit az ő tiſztek hozz magával; és ha abban, à mit ezen réſzben adunk elé, ſzorgalmatoſan el-járándanak; eleget tettenek.

A' mihelyen meg-ſzülettetett à gyermek, az előtt minekelötte à köldökét meg-kötötte vólna à Bába, láſſa hogy elevennek vignak, frisnek, vagy pedig gyengének, erötlennek avagy hóltnak-is tetſzik lenni? Ha az életnek egyébb jelét nem találja, hanem à pulſusnak à köldök-kötélben tsak gyenge ütéſét; meg-ne köſſe mindjárt à köldökét, hanem halálos erötlenſégéből elöre ebreſzſze-fel, hogy az alatt à vérnek keringéſe à köldök-kötélnek ereiben az életet meg-tarthaſſa, à mig egéſzſzen meg-elevenkedet: de ha à maſſa már le-vált vólna, à mit onnét kön-

nyen lehet meg-eſmérni, mivel à ſzemérmen ſok vér-foly ki; mindjàrt meg-kell kötni à köldökét: mivel annál hamarább halhatna-meg à gyermek.

A' gyermeket következendöképpen kell fel-ebreſzteni: végy egy ſpongyiát, nedveſitsd-meg meleg borral, és dörgöl'd ezzel fejét, melyjét és haſát; à melyjét nyomitsd gyengén egybe egy nehányſzor, s botſasd-el hirtelen; orra lyukait kend ſzalamiak avagy ſzarvas-ſzarv ſpirituſſal-meg; kriſtélyez'd meg ſzaparán meleg vizzel, és egy kevés ſóval: à tapaſztalás ſzerént leghamarább haſználónak találtatott, ha ſzájába fúvunk, melly által à ſok nyálaſſág à gégében meg-oſzlodik, à tüdö erövel kitágaſadik, és à lélekzet-vevésre alkalmatoſſa tétetik. Ezt pedig nem tsak egy nehány minutákig, vagy leg-fellyebb egy fél fertály óráig, hanem egy fél oráig, és néha tovább is kell probálnunk, hogy à gyermeket fel-ebreſztheſſük: mert ſzörnyü menthetetlen és irtozatos dolog vólna az halvá tetſző gyermeket valóſágos hóltnak tartani, és büntetéſre méltó reſtſégböl félre vetni, à mint tudunk egy példát.

Egy gyermek mezitelenül más két hóltak közé tétetett, s tsak öt óra mulva

tapaſz-

tapaſztaltatott mozdulása történetből mellette el-menvén: á házba vitetteték egészszen el-remülve, s éleg dolog probáltatek életének meg-tartatására; de mind héjjába; mert egy nehány óra múlva az emésztő tüz beleibe eſék á hideg miatt (mivel tél vala) s meg-hala.

Ezen eſetről példát vegyen minden Bába maganák, hogy fáradhatatlanok legyenek, s elébb el-ne hagyják á gyermeket, á mig á köldök-kötelében és melyjén ſemmi pulſuſt ſem érzenek, és meg-nem hidegedet.

A' mikor á gyermek lélekzetet vészen, kiált, és tökélletesen meg élemedik; végy egy fertály réfni keskeny kötöt, és á köldökétől egy araſznirá kössd-meg köldöke kötelét; ezt á kötéſt forditsd viſzſza két hüvelyknire á gyermek felé, és kössd-meg ugyan azon kötövel iſmét úgy, hogy á két kötés egybe jövén egy gyürühöz legyen haſonlatoſſága, és messd úgy le, hogy á gyürü á gyermek réſzén maradjon: illyetén kötéſſel bátorſágos á gyermek á vér-folyáſtól.

Ha á ſzülésben ſokáig ſzorultt gyermek elevenen ſzülettetik, de ábrázatja ſzederjes s fekete, feje környékében dagadt,

és vér nyomult á böre alá; előre le-kell metszeni á köldök-kötelet, hogy folyjon két vagy három kalánni vér ki belölle, s ezután kell meg-kötni: mivel ez által á fötöl sok alutt vér vonattatik-le, az agy velőnek gyuladása és gutta ütés meg-elöztetik, s á gyermek á halálnak veszedelméböl ki-menekedik. De spiritust semmifélét az illyetén gyermekeknek orrok alá tartani nem kell.

Ha az ujjonnan születtetett gyermeknek á keskeny medentzében sokáig szorultt feje hoszszukó, nagy és dagadt vólna; kezével á Bába kereken vagy egyenessen tellyességgel ne nyomja: mivel á gyermek nagy-nyavalyában halhat-meg, vagy egész életében süketen, némán, vakon és esztelenül maradhat, avagy egyébb irtozatos nyavalyákba u. m. nyavalya-törésbe eshetik. Boritgassa á fejét tsak meleg boros ruhákkal, s á többit hagyja á természetre, á melly helyre hozza, s á főnek jo formáját á fö-tsontoknak tollas ereje által rendbe tudja hozni, minden kár nelkül.

Ha á gyermek fartsikával áll-bé születtetésébe; töke igen meg-dagadhat, szederjesülhet és feketülhet. Ekkor végy veres bort és vizet egyenlö mértékben,

fözz benne veres rósakat, s boritgassd tökét egész szemérmével együtt melegen gyakorta.

A' mihellyen a köldök-kötél illendőképpen meg-köttetett, tedd meleg vizből és kevés szappanból készitetett feredőbe, mosd egy spongyiával mind addig, a mig le-mosódot minden sirosság és tisztátalanság. Ha pedig a gyermek igen gyenge volna; a feredő vizet egy kevés borral lehet meg elegyiteni. Illyeténképpen meg-feresztvén, s száraz ruhákkal a gyermeket a nedvességből ki-tisztitván, fejétől-fogva talpig meg-kell vizgálni, hogy nintsen-é vizkórságos feje, nyúl-ajaka (labium leporinum) avagy Anyai bélyegje (nævus maternus) természetlen ki-növései, törött karjai és lábai, nemzetséges-nyavalyája és más nyavalyássága a testén? Ki-kell aztis szorgalmatosan keresni, hogy a vizeletnek tsöve és vég-hurka bé-forrva vagy zárva nintsenek-é: mivel illyeténformálag a gyermek se nem vizellhetnék se nem ganyélhatnék. Az illyetén nyavalyákban Borbélyt kell mindjárt hivni, a ki mesterségének igaz reguláji szerént segiljen.

Mind ezek-után a gyermek a szokás szerént illendőképpen bé-pokáitatik: melly

ſzükſéges dologról ſzorgalmatoſan jegyezzük-meg, hogy

Elſőben: Köldökét ne tsak immel-ámmal pókáljuk-bé, ſe pedig á köldöknek laſſan-laſſan le ſenyvedő kötelét idő előtt és erövel-le-ne vegyük: mivel, ha az elſőben vagyunk túnyák, köldök-ſzakadáſak, az utóllóban pedig vakmerő kelevények támadhatnak.

Máſodſzor: A' gyermeket ſzoroſſan pokálni nem kell: mivel illyformálag minden ſzükſéges ki-ürüléſek viſzſza tartóztatnak, az emésztés meg-hátritatik, és ezek által nyavalyák támadnak. S' ezt ſok Bábák vakmerőſégektől viſeltettvén még-ſem akarják hinni.

Mihellyen illendőképpen meg-tiſztitatott, és bé-pókáltatott á gyermek; tsetſet ſenki ſe adjon nékie; hanem előre beleit á fekete és agyag-forma ganyéjtól meg kell tiſztitani igyekezni; ne hogy ezt végbe nem vivén, gonoſz kólyikákat, bél-gyúladáſokat, nyavalya-töréſeket és egyebet okozhaſſon gondatlanſágunk, mellyeket á Bábak á főben lenni okoskodnak, s nyavalya-törés ellen-való poraikat ugyan ditſérik és tanátſolják. De ez tsak Bába tanáts. Végy azért ekkor meleg vizet, új

olajjat

olajjat kevesset, és szin-mézet, kristélyezzd meg egy nehányszor à dolognak minemüsége szerént; gyenge theát-is adhatsz, mellyben Mannát avagy Rhabarbarum syropot olvasztottál-el, egy nehány kis kalankával. A' mikor már rútságaít ki-fosta à gyermek; azután kell tsak tsetsre botsátani. Ha tsetset nekie adni nem akarnak: fözzd-meg jól à téjben à jól sültt kenyérnek, vagy semlyének morsalékját higan, tápláljad vélle, és etele után adj egy pár kis kalánkával tiszta vizet innya.

Nehezen, sőt tellyességgel nem-is szophatnak azon tsetsemők, à kiknek nyelvek' hártyájok meg-óldva nintsen; s az illyetén nyelv-rekedést meg-lehet onnét esmérni, hogy se nem tudnak hangosan sirni, se pedig szopni. Az illyen esetben sokkal tanátsosabb, hogy à nyelvnek mególdását Borbélyra hagynák: mivel veszedelmes, sőt halálós nyavalyák-is támadnak ennek illetlen óldásától. De ha azt à Bába maga akarja véghez vinni; el ne szakaszsza újjaival, sokszor az alsó inynek tetejéig is menő nyelv-hártyát, melly miatt nehezen gyógyulható sebek szoktak támadni: hanem botos hegyű ollóval óldja meg következendő mód szerént: Tartsa

valami alkalmas ſzemély á gyermeket karján egyeneſſen, rikkasſd avagy boſzontsd mind addig á mig ſir; nyúlj bal kezedenlévő mutató újjoddal á nyelve alá, avagy ha lehetſéges, mútató újjad és hüvelykedet á felſő ab azatjárol ſzájába á nyelve alá igyezezzd' úgy helyheztetni, hogy á nyelvnek hártyája á két újnak hegye közé eſſék, mellyet á jobb kezedben-lévő ollóval meſſ'd ketté De vigyázzon á Bába magára, hogy á ſzomſzéd vér-ereket megne bántſa; á honnét veſzedelmes vér-folyáſok tán adhatnak: ſe hátul á kötés megett találkozó hártyát egé zſzen el-ne metſzſe: mivel igy á nyelv hátra eſnék mindjárt, á gégének lélegző lyukára borulna, s meg nyuvaſztaná á gyermeket. Meg metſzvén ſzerentſéſen ezen kis hártyát, ſebeit egy kevés róſa mézzel ken'd-meg, s á többi gyogyu'áſt hogyjad á terméſzetre.

A' gyermeket egy darab ideig gyakorta kell fereſzteni, moſogatni, s tiſztogatni. A' ſzopás vagy pépes eledele után mindjárt, kivált hátára, ſoha ſe kell fektetni: mivel á ſok nyálas nedveſſég és felböffögö eledel meg-nyuvaſzthatja. A' hévſég, hideg, gyertya világ, és erős rengetés á böltſöben igen káraſak; á honnét kü-

külömb-külömb-féle nyavalyák támadnak, mellyeknek okaira nem mindjárt gondolunk.

Ha az ábrázatjával bé álló gyermek születtetésében sokáig szorult, fejét egyenessen nem tarthatja; hanem szüntelen hátra-felé botsátja. Ezen nyavalyát következendöképpen kell meg-orvoslani: végy egy három szegeletü ruhát, tedd á fejére, és á hoszszabb szegeleteit vidd á melyje felé, huz'd rea illendöképpen, és erösitsd-meg egy egy kötövel. Ezt á böltsöben-is fejével fellyebb kell fektetni. Illyetén-formálag á gyermek fejét végezetre egyenessen tartani, és elé-felé hajtani szokik.

Ha á sokszor vizellö és ganyélló gyermekeket szorgalmatosan nem tisztogatjuk; vizennyös vereség támad börötskéjeken, kivált szemérmek tájékán, és tzombjok körüll: illyetén vereséget, és á felsö börötskének le-koppadását tapasztaljuk á hátaikan, al-felek között, hónyok alatt, és nyakok körüll-is; sirnak szüntelen az égö fájdalom miatt, s innét ollyan kelevények támadnak, mellyeket nem könnyen lehet meg-gyógyitani. Ezen részeket meleg vizzel gyengén meg-mosogatván meg-kell szárasztani: hogy pedig á börnek egymást illetö rántzainak egymáshoz való sürlodá-

ſát meg-gátolhaſſuk, végy ſzép vékony viſeltt len gyóltſot húz'd-ki ennek ſzálait, és tedd rea. Ha pedig ezen réſzeken már kelevények támadtanak vólna; kék viola, avagy édes gyökér porral elöre bé-kell hinteni: az ón-kriſtálytól (ſacch. ſaturni) nagyon óltalmazzd' magadat, melly á rágó nedveſſéget viſzſza hajtja és halálos nyavalyákat okozhat.

Az újjonnan ſzülettetett gyermekek ſzülettetéſek után egy nehány nappal bőrötskéjeken gyakorta vereſſéget, egéſz teſteken ki-ütéſeket, ſ imitt amott kelevényeket kapnak: ezek vagy á tiſztátalanſágtól, vagy á vérnek különös romlott tsipőſſégétől, vagy pedig á ſzüléktől reájok ſzármazott nyavalyáktól támadnak. Ezeket nem külſő orvoſſágokkal kell gyógyitani; mellyek által á terméſzetől rendeltetett kiütés viſzſza verettetik, és halálos nyavalyákat okoz: hanem Orvoſra kell hagyni, á ki belſő Orvoſſágok által á nedveſſéget megfogja jobbitani.

A' melly gyermekeknek ſzél-kolyikájok és ſzorult haſok vagyon, vagy erőſſen ſirnak; meg-ſzakadnak, kivált köldökökön, ha jól nintſenek bé-pokálva. Végy ekkor gólts tépeléket egy diónit, tedd á köl-

köldökére, erre egy ragado flaſtromat, à flaſtromra három vagy négy egybe fogott ruhátskákat, mellyek közüll egyik mind nagyobb à máſiknál, tedd ezeket mind egymásra, ſ à köldök kötővel ſzoritſd-rea. Az egyébb, kivált à férjſi gyermekeknek töki-ſzakadáſokat meleg borral kell gyakorta moſogatni. Ha pedig inkább ki-nyomulna; ahoz illendő ſzakadáſra való kötővel egy ideig viſzſza kell tartóztatni.

Ha à gyermek' nyelvén, foga-huſán, inyén, és nyeldeklöjén, fejér, kitſiny, vagy nagyobb holyagos fóltok láttattnak; azt ſzokták à Bábák mondani, hogy à gyermek ſzája rothod, à mit à Déakok *Aphtának* ſzoktak nevezni. Ezen fóltok vagy à gyomorban lévő keſerüſégtől támadnak, avagy ha ſzájokat ki-nem moſſák, kivált à tejben főzött pépnek étele után, à melly à ſzájra és nyeldeklőre mindenütt rea ragad. A' ſzegény tsetſemők à hévſég és ſzornyü ſájdalom miatt, melly à ſzájokban uralkodik, alig ſzophatnak, ſ éjjel nappal ſirnak. Azért à gyomorban-lévő keſerüſégnek meg-óltáſa végett, adj egy nehányſzor rák ſzemet bé vizben, ſ végy ſálya vizet edeſitſd-meg ezt rósa mézzel, és fejér eperj ſyruppal, ſ mosſd gyakorta gyen-

gen

gén á ſzáját. Ettől el-mulnak laſſan-laſſan ezek á fóltok, jobban ſzopni és alunni fog á gyermek tsendeſen.

Sok gyermekek eſnek ſzülettetéſek után nyavalya törésbe. Némellyek, valami különös görtſöſſég alſó allokba eſvén, ſzájokat meg-nem nyithatjak; melly nyavalyát á Bábák *áll-mercvedéſének* hivhatnának. Az illyetén nyavalya törésnek külömb féle okai vagynak; á fönek á ſzülésben-való ſokaig ſzoruláſától és meg-bántódáſatól, á ſzülés után meg-nyomattatáſától, vagy pedig valami keſerüſégtől, á belekben-lévő keſerü ſártól, á mi leggyakrabban tapaſztaltatik és tiſztátalanſágtól támadhat.

A' ſzegény tsetſemők fájdalmas kolyikától kénoztattnak, ś lábaikat feſzes haſok felé húzzák, ſzüntelen ſirnak, ś eröltetö ſzoruláſok vagyon; á mit ganyélnak-is vagy taknyos, fejér-ſárga mint az egybe habart tojáſak, keſerü ſzagja vagyon, és á gyermek-ruhákban laſſan-laſſan megzöldül; vagy pedig ollyan ſárga mint á ſáfrány. Ezen fájdalmas nyavalyát á gyomorba és belekbe omlott keſerüſég és epe okozza. Ha ſzaparán á haſra tétetendő lágyitó és fájdalmat enyhitő meleggetéſek-

kel

kel és hasonló kristélyekkel nem segitünk, belsö orvosságokkal à keserüséget meg-nem óltjuk, s ki-nem hajtjuk; vér hasba sárgaságba, nyavalya töréſekbe, vagy, à mi még veszedelmesebb, söt majd mindenkor halálos, gyuladásba és emésztö tüzbe esnek à gyermekek. Hogy azért à gyermeket az el-kerülhetetlen haláltól meg-lehessen menteni; mindjárt az Orvosnak jelentsemeg à Bába, és hagyja arra az orvosláſt. A' nyavalya töréſeknek és más veszedelmes gyermeki nyavalyának kútfeje többire à gyomorban és belekben-lévö keserüség és tisztátalanság. De vagynak ollyan gyermekek-is, à kik szünet-nélkül sirván, szüleiket, és dajkáikat nagyon el-ijjesztik, s nem-is szünnek elébb meg à siráſtól, à mig fel-nem pokáltattnak, és pókálás nélkül à gyermek-ruhákba takarván à böltsöbe szabadosan nem tétettnek.

HAR-

HARMADIK RÉSZ

A' DAJKÁNAK SZÜKSÉGES TULAJDONSÁGAIRÓL ÉS ÉLETÉNEK MÓDJÁRÓL.

A' terméſzetnek törvénye hozza azt magával, hogy gyermekét minden Anya maga ſzoptaſſa: mivel azért vagynak tsetſei. De mivel hogy némellyek olly állapotban találtatnak, hogy kevés, vagy húſos tsetſeikben éppen ſemmi téjeknintſen, vagy pedig az Anyának nyavalyáſſága á ſzoptatáſt meg nem engedi, avagy végezetre vakmerőſégből s más gyenge okokból gyermekeiket ſzoptatni nem akarják: tehát á tsetſemő nedveſſégeihez ſokkal közelebbvaló Anyai téj helyett á Dajka táplálja, vagy viz és téjben főtt pép mellett neveltetik-fel. Mind á két mód ſok terhekkel vagyon egybe köttettve: de még-is ſokkal kevésbbé káros á gyermeknek á viz és téjben főtt pép mint gyakorta á Dajkának teje.

Bokros

Bokros ſzomoru példákból elég eſmeretes dolog, menyi friss és egéſſéges tsetſemök, réſzſzerént à gondatlanſág, gonoſz indulatoſſágok, gyakrabban pedig à ragadó és következendöképpen mérgeſen munkalodó Dajkai téj által életeknek minden napjaikra rontattak-meg, avagy à haláltól-is ragadtattanak-el-

Az illyetén ſzörnyü peldák miatt azért vajha minden Orvoſok, Bába-Meſterek, és Bábák irtóznának el beteges és gyanús Dajkákat jovallani! mivel ezeknek minden betegſégeik, úgy mint merevedéſeik, nyavalya-töréſeik, rothadt vérek (ſcorbutus) golyváik-kiütéſeik és ſok egyébbfélék à gyermekre ragadhatnak, ſ teſtét el-ronthatják. Tudjuk azt-is, hogy tudós Orvoſoktól és Bábáktól ki-viſgáltatott, és jóvá hagyattatott Dájkák ſzoptattak gyermekeket; à kiken még-is azután két vagy három eſztendövel à Dajkáról réajok öröködöſött buja-betegſég tapaſztaltatott, ſ à Dajka-is magáról meg-valotta ez elötti ollyas nyavalyáját.

Ha mikor azért à Bába Dajkát akar válaſztani, és ki-akarja viſgalni; föképpen következendö két dolgokat jegyezzen-meg magának:

El-

Elsőben. Hogy á Dajka tökéllletes egéſſégü legyen,

Másadszor. Hoyy jó és nem felette kevés teje legyen.

Nézz'd-meg á ſzáját, nyeldeklöjét, mellyben á vér-rothadáſnak és bůja-betegſégnek jeleit eſzre lehet venni; vizgald-meg á torkát, á mellyen golyvája lehet; keresd-ki ſzülö-reſzeit, mellyek á fejér folyásban vagy bůja betegſégben lehetnek, s nezz'd-meg az egéſz teſtét, mellyen holmi ki-ütéſek lehetnek. Az ábrazatnak ſzine, lélekzés, á pulſús és á ſzóllás á Dajkának teſtében lévö betegſégét többire fel fejti. Jó erköltſéröl ſzorgalmatoſan tudakozódjék, s igyekezz'd elméjének indulatoſſágát-is meg-tudni: mivel á ſzerelmes vágyodásnak, rendeletlen haragnak, és á ſzomoruſághoz való hajlandóſágnak á gyermeknek érzö inaira igen nagy és veſzedelmes folyamatja vagyon: mert valóſágos dolog az, hogy neméllу gyermekek orozva maró, hoſzſzas és emésztö betegſégekben, maſok hirtelen á nagy-nyavalyákban meg-hóltanak, á kik á ſzoptatás alatt haragra indultt Dajka tſetſét ſzopták.

A'

A' Dajka tsetſei legyenek lágyak, bimboi nem felette nagyok, ſe felette kitſinyek, ne álljanak mélyen à tsetsben, mivel megnem foghatná à gyermek, s teje legyen elégſéges. Az egéſſéges és ép teſtü Dajkának teje elég vagyon, à melly még megſzaparodik az életnek jó módja által. A' téj legyen fejér, édes, és ſzag nélkül-való. Ha egy tseppet újjodnak körmére téſzſz s körmödön meg-marad mind addig, à mig újjodat alá-felé tartod; jó à téj: de ha à téj tsep ſárga, és az alá-felé tartott újjodról le-nem foly; felette vaſtag à téj. Ellenben felettébb vizenyős, és nem tápláló ha kék, és az egyeneſſen tartott körmödröl felette hamar fut-alá. Tsalárd à vizzel-való pròba; mivel à viznek külömb-külömb-féle tulajdonſága à legjobb tejet-is gyanúba ejtheti.

A' Dajkának jó erköltſe, és jó tulajdonſagai mellett el-kerülhetetlen tellyesſéggel életének jó és régulás módja; à terméſzetnek dolgaiban hibája ne legyen. Eledele legyen könnyen eméſztheto, és ne ſok féle, itala legyen jól meg-forrott és megſzállott árpa ſer. A' melly Dajkák húsételekhez nem ſzoktak, azokat laſſan-laſſan rea kell ſzoktatni; egyenek elſöben

könnyü téſzta, gyümölts, és zöld eledeleket, ſ végezetre húſt - is lehet engedni. A' jó borral - való mértékletes és ri'ka élés haſznos nékiek : mert az eméſztéſt megſegiti, és teſteiket eröſiti. A' mozgás és járás az egéſſéges tiſzta levegö éggel együtt igen ſzükſéges. Ha à Dajkának hó - ſzámja vagyon ; el - válaſztani azért à gyermeket nem kell : mert nem mérges à miatt, à mint némellyek hiſzik ; hanemha tejét el - veſztené, ſ à ſzegény gyermek ſirna éhſég miatt. A' Dajkának nyavalyáſſága vagy roſzſz maga viſelete gyakrabbn annak az oka hogy à gyermeket à tsetſtöl elkell válaſztani. A' Bábák à ſzüléket, avagy à gyermekre gondot viſelö Aſzſzonyokat meg inteni el - ne felejtſék, hogy megne engedjék, hogy à Dajka ágyában ſzopjék à gyermek : mivel az ágyból à földre eshetik, avagy à gondatlan, vagy aluſzékony Dajkának tsetſe alatt meg - nyuvadhat.

A' Dajkának eſztendeire keveſet kell hajtani, tsak hogy negyven eſztendösnél idöſebb ne legyen. Sokak nem ſzeretik az olly Dajkát, à ki tsak egy hetü gyermekágyas, ſ azt mondják hogy még felette új ; holott az Anya tizenkét óra múlva gyakor-

ta

ta ſzoptatja már : igy miért ne ſzoptathatná à Dajka-is gyermek-ágyaſſága után egy hértel à nekie ſzánt gyermeket ? ha tsak egéſſeges, és à zü zavaros és hideg idő miatt támadható változáſoknak el távoztatáſa miatt jól bé-fedett és tſináltt ſzekérben vitettetik maga házából à gyermekhez. Maſok ollyan Dajkát nem akarnak venni, à kik négy vagy több hetü ſzoptatóſok, s azt mondják hogy felette régiek : holott vagynak ollyan Dajkák, à kik egy gyermeket ſok hónapokig ſzoptatnak, és annakutánna táplálnak tsetſeiken ujjonnan ſzülettetett gyermekeket, mellyek az elſőhöz haſonloképpen jó egéſſégeſek. Ezek tsak gyenge környül-alló dolgok, mellyekre hajtani keveſet kell, ha tsak illendő tulajdonſágai meg-vagynak à Dajkának. Ha pedig ſok Dajkák közüll válaſz ani, vólna alkalmatoſſág ; tehát à ſzorgalmatos ſzüléknek elméjeket meg-lehet tsendeſiteni.

NEGYEDIK RÉSZ.

MIKÉPPEN VISELJÉK MAGOKAT Á BÁBÁK, A' KIK A' TÖRVÉNY-SZÉKNEK KIVÁNSÁGÁRA GYANÚS ASZSZONYI-ÁLLATOKAT KÉTELENITETTNEK KI-VISGÁLNI, ÉS EZEKRŐL-VALÓ ITÉLETEKET TÖRVÉNY-SZÉK ELEIBE ADNI?

A' Törvény-ſzéknek kivánſágára á Bábáknak Bába-Meſterſéget illető dolgokról á végre tett itéletek; hogy igazſág ſzerént bánhaſſék á Törvény-ſzék, ollyatén bizonyſág, millyent csak hittel köteleztetett, jó lelkű, és igen gyakorlott Bábák tehetnek.

Azon dolgok következendők, mellyekről á Bábának itéletet kell tennie:

El-

Elſöben. Iſmérnie kell á valóſágos, de titokban lévö, avagy költött nehézkeſſéget.

Máſadſzor. Tudnia-kell azon meg-eſmerö jeleket, hogy á gyermeknek-meg-öléſe iránt gyanús Aſzſzonyi-Allat á gyermeknek valóſágos Anyja-vólt-é?

Harmadſzor. Eſmérnie kell az idétlen, avagy idöre valò, elevenen, avagy halva ſzülettetett gyermeket.

Ezen három pontok ollyaténok, mellyek minden figyelmeteſſéget kivánnak-meg: mert ezeknek egyenes meg-itéltetéſektöl függ egy ſzemélynek avagy még az Anyja' méhében-lévö gyermeknek betſüſülete, tsendes békeſſége, világi ſzerentſéje, ſöt még élete-is, á melly á Bábának hibája miatt, meg-nem eſmérvén á nehézkeſſéget, á halálra itéltetett Anyának vétke miatt ártatlanul ölettetthetik-meg. Vajha az illyetén ſokſzori hamis tanubizonyſágok által á Törvényſzék ne tsalattatott vólna annyiſzor meg! mellyek által házaſſág-váláſok támadtanak, örökſégek idegen kézbe eſtenek, ſöt még több ſzerentſétlenſégek-is következtenek. Lépjünk azért az elſö pontra.

Elsöben. Ismérnie kell á valóságos de titokban-lévö avagy költött nehézkeséget.

Gyakorta meg-esik, hogy á tséltsap Aszszonyi Állatak nehézkeségeiket hatalmasan tagadják: mások ellenben pénzkivánásból, avagy hogy házasságokat megsiettethessék, nehézkeséget költnek magokra. Hogy annakokáért á Bába tökélletesen meg-esmérhesse; következendö jelekre vigyázzon.

A' fogantatásnak idejétöl-fogva á nehézkeségnek fél idejéig következendö, de igen bizonytalan jeleink vagynak.

1) A' hó szám el-marad.

2) A' méhnek szája az elsö két vagy három hónapokban á medentzének üregében belyebb vagyon, mellynek ajakai egyenes magosságuak és lágyak.

3) Az Aszszony külömb-külömb féle beteges változásokról, fö-fájásról, szokatlan étel-kivánásról, s. á. t. panaszolkodik

4) A' negyedik hónapban á méh' szája magosan áll, és á szemérem-tsontoknak kapcsjaik felett egy kis kerek keménységet tapaszt.alunk.

A'

A' fél időnek el-múlása után, azaz, az ötödik hónapnak vége felé, esmeretesebb jeleket tapasztalunk u. m.

1) Az Asszony hasa mind inkább dagad, kerekedik és keményedik, köldöke ki-tsutsorodik, az al-fele és vekonyjainak tájekai vastagabbak esmérhetőképpen

2) A' méh' hüvelyje lassan-lassan kitágasadik, à méh' szája meg-rövidül, lágyabbul, szélyesül és mind inkább vészen gyürü formát magára.

3) Már à méh' gyümöltsének-is mozgását érzeni lehet, melly, minél inkább hasa dagad, annál inkább mozog.

4) Sokaknak à tsetseik nagyobbaknak és feszesebbeknek lenni látszanak.

5) Az utólsó hónapokban, à méh' nyakának óldalain által à már meg-fordultt gyermeknek fejét gyakorta meg-lehet találni.

A' mikor à Bába mind ezen, kiváltképpen pedig à fél idő után-való jeleket nyilvánságosan és bizonyosan ki-találta: mindeneket, kiváltképpen azokat, mellyek ö nekie bizonyosoknak lenni látszanak à maga meg jelentésében egyenessen jelentsen-meg, és à maga itéletét nyilatkoztassa-ki. Ha pedig à hetedik vagy nyól-

tzadik hónapban à dologról még kételkedik; halaſzſza à maga meg-határozó ſententziáját à kilentzedik hónapig-is el. De ellenben ne-is mindjárt mondja, hogy ez avagy ama' ſzemély, à kin à meg-irtt jeleknek egyikét-ſem tapaſztalja, nem nehézkes: hanem kivánjon egy bizonyos ideig halaſztáſt.

Máſodſzor. Tudnia kell azon meg-eſmértetö jeleket, hogy á gyermeknek meg-öléſe iránt gyanús Aſzſzonyi-Allat á gyermeknek valóſagos Anyja vólt-é?

Meg-eſik gyakran, hogy némelly Aſzſzonyi-Állat baromnál alább való kegyetlenſégtöl viſeltettvén, tsak hogy gyalázatját paláſtolhaſſa-el, újjonnan ſzületett gyermekét meg-öli, ſ el-veti: azért à Bába, à háſát külſö és belſö ſzülö réſzeivel együtt viſgálja jól-ki.

Ha tsak egy nehány napú gyermekágyas; következendö világos jeleket találunk.

1) A' tsetſek nagyok, és tejet adnak.

2) A' haſa hig-lágy, rántzokkal tellyes és veres barázdoláſokat, vagy ſinorozáſokat tapaſztalunk rajta.

3) A' ſzemérem-tsontok felett egy kis kemény golyóbiſt tapaſztalunk, à mi

annak

annak à jele, hogy à méhnek feneke még nem ſugorodot egéſzſzen egybe.

4) A' ſzeméremnek gyepleje nintſ jelen.

5) A' gyermek-ágyi tiſztulás tapaſztaltatik, melly az elſő napokon à ſzülés után egéſz véres, azután pedig fejérből ſárgálló.

6) A' méhnek hüvelyje még igen tágas.

7) A' méhnek ſzája vaſtag, bé-nem zárlódot még egéſzſzen, mellynek hátulſó ajaka alább fü yög.

A' mikor már à Bába à ki-viſgáltatott ſzemélyen illyetén jeleket tapaſztal; jelentſe-meg à Birónak egyeneſſen, ſ adja tudtára, hogy ollyas tagadhatatlan jeleket talált, à mellyekből à meſterſég és tapaſztalás által azt lehet világoſan ki-hozni, hogy az elött tsak kevés idővel ſzült az à ſzemély

De ha hónapok és eſztendők folytanak-el, ſokkal nehezebb meg-eſmérni, hogy az Aſzſzonyi-Allat ſzült-é valaha gyermeket? Azért egy Bábának-ſem jovalljuk, hogy ekkor à dolgot meg-határozásképpen jelentſe-meg.

Harmadſzor : Eſmernie kell az idétlen, avagy idöre-való, elevenen, vagy halva ſzülettetett gyermeket.

A' Bábának á Papi vagy Világi Törvény-ſzéktöl az iránt-való parantſolatja, hogy á gyermek elevenen vagy halva ſzülettetett-é, idejire való-é, avagy idétlen, terhes viſgálodáſnak vagyon alája vettettve : Mert á Bábának igaz vagy hamis jelentéſétöl függ gyakorta némelly ártatlanul vádoltatott ſzemélynek betſülete, valami örökſégnek reményſége, á házaſoknak egyeſſégek, avagy ezeknek egymáſtól-való el-válaſztatáſok.

Azért az idétlen gyermek.

1) Sokkal kiſſebb, s teſte igen veres.

2) A' lágy-agya nagyobb, á fönek tsontjai ſokkal lágyabbak, és á kevés haja rövid.

3) Szüntelen aluſzik.

4) Szava igen gyenge.

5) Semmi hideget el-nem ſzenvedhet, nem tud jól ſzopni, izeit nem tudja könnyen mozditani, és más tsetſemökhöz illendö dolgait nem viheti könnyen véghez.

6) Sokkal nehezebben vehet lélekzetet : holott ellenben az idöre-való gyer-

és

mek izeiben erösebb, hoszszabb, vastagabb, és hét s nyóltz fontni is vagyon.

A' hét és nyóltz honapu gyermek között, avagy a nyóltz és kilentz hónapu között, nehezen lehet külömbséget tenni: de a hét honaput a kilentz hónaputól meg lehet külömböztetni. Azt jovalljuk azért a Bábáknak, hogy az újjonnan születtetett gyermeknek idejét bizonyos hónapra, annál kevéssebbé hétre meg-ne határozzák: mivel nagy hibák, ebből bestelen, s igasság ellen-való következések támadhatnak.

A' mikor a gyermeken a rothadásnak nyilvánságos jelei láttattnak, u. m.

1) A' nagy büdösség.

2) A' gyermek szederjes veres és fekete.

3) Börötskéje testéről le-koppad, teste lágy és egybe esett.

4) Fejének tsontjai egymástól távoli vagynak.

Nem lehet kételkedni, hogy halva nem születtetett.

De ha a gyermek születtetése után ezen jelek nélkül vann halva: igen nehezen lehet ez iránt itéletet tenni. Tsak a szolgálatban lévö Bába, és azon személyek, a kik a szüléskor vóltanak jelen, és az élet

nél,

nélkül tetszö, avagy valóságos hólt gyermeket meg - visgálták, s tapogatták, tehetnek ez iránt bizonyságat.

1) A' köldök - kötélnek pulsussa à köldökhöz közell.

2) S' A' szivnek pulsussa, mellyet bal felöl - lévö melyjén kell kézzel tapogatni, à leg - tsalhatatlanabb jelek, hogy születtetése után ugyan hamar meg - hólt à gyermek, még - is életben lett legyen. Világosan lehet látni, à mint à sziv maga pulsussával az elöl - lévö bört fel - üti. A' köldök kötélnek pulsussa gyakran meg - tsal: mivel à Bába à maga tulajdon kezének pulsussát, à köldök-kötél pulsussának lenni tartotta néha.

Arra intünk még minden Bábákat, à kik illyetén törvényes visgálásokat vesznek magokra, és az iránt irott bizonyság - tételeket kételenitettnek adni, hogy nevét, esztendejét, testének minemüségét, és à valóságos esmérö jeleket nyilván jegyezzékmeg, à mellyekkel, à ki visgáltatott Aszszonyi - Állatnak, vagy gyermeknek itéltetett állapotját meg - tudják bizonyitani:

nem

nem külömben kételkedéſeiket - is jegyezzék - fel, és ha elégſéges bizonyoſſágok nintſen; kivánjanak Orvoſoktól itéletet.

V É G E

DITSŐSÉG ISTENNEK!

MÚ-

MUTATÓ TÁBLA.

ELSŐ KÖNYV.

Az Aſzſzonyi Nemnek ſzülő réſzeiről, à Nehézkeſſégről, és à terméſzetnek rendje ſzerént való ſzülésről.

ELSŐ RÉSZ.

A ſzülő Réſz kről *lev.* 3
I. *Szakaſz.* A' Medentzéről - 4
II. *Szak.* A' Puha ſzülő réſzekről 15

MÁSADIK RÉSZ.

A' Tapogatásról 24

HARMADIK RÉSZ.

A' Nehézkeſſégröl 32
I. *Szak.* A' terméſzetnek rendje-ſzerént-való valóſagos Nehézkeſſégröl - - - 34

II.

II. *Szak.* A' Nehézkesnek élete módjáról - - *lev.* 47
III. *Szak.* A' Nehézkeſeknek válto záſalkról és betegeskedéſeikről 55

NEGYEDIK RÉSZ.

I. *Szak.* A' Nehézkes Méhről, ennek gyümöltſéről és réſzeiről 70
II. *Szak.* A' Fajdalmakról - 81
III. *Szak.* A' ſzüléshez tartozó vizről 90

ÖTODIK RÉSZ.

A' ſzüléſeknek fel-oſztatáſokról 100
A' Gyermek-veſzésről és idétlen ſzülésről - - 103

HATODIK RÉSZ.

I. *Szak.* Az ideji, és a terméſzetnek rendje ſzerént-való könnyü ſzülésről - - - 111
II. *Szak.* A' Bábának a terméſzetnek rendje ſzerént-való könnyü ſzüléskor tejendő ſegedelméről - 116

A'

MÁSADIK KÖNYV.

A' terméſzetnek rendje ſzerént-
való nehéz ſzüléſekről - *lev* 131

ELSŐ RÉSZ.

A' ſzülőnek réſzéről-való hibákról 133
I. *Szak.* A' Medentzének hibáiról 134
II. *Szak.* A' Méh' hüvelyjének hibáiról - - - 146
III. *Szak.* A' Méh ſzájának hibáiról 151
IV. *Szak.* A' Méhnek félen-állásáról 153
V. *Szak.* A' mikor á vég-hurka, és á vizelet-holyag tartóztatják fel á gyermek' fejét - - 165
VI. *Szak.* A' ſzülő fájdalmainak és erejének fogyatkozáſáról - 169

MÁSADIK RÉSZ.

A' gyermeknek réſzé öl-való hibákról
I. *Szak.* A' mikor á gyermeknek feje egyeneſſen áll ugyan, és á terméſzetnek rendje ſzerént: de felette nagy - - - - 174
II. *Szak.* A' mikor á köldök-kötél á gyermek' torkára urkolódott, avagy felette rövid - - 182

III.

III. *Szak.* A' mikor á Gyermek, fejének tetejével nem egyeneſſen, hanem félen áll - - *lev* 186
IV. *Szak.* A' mikor á Gyermek' feje fejének tetejével áll - elé: de ábrázatja á ſzemérem - tsontok - felé vagyon fordulva - - 189
V. *Szak.* A' mikor á fő - mellett á Gyermeknek valamellyik keze jő elé - - - 192
VI. *Szak.* A' mikor á Gyermek' vállai meg akadnak vagy á haſa vizkorſágos - - - 194

HARMADIK KÖNYV.

A' Terméſzetnek rendje ellen-való ſzüléſekről - - 201

ELSŐ RÉSZ.

A' terméſzetnek rendje - ellen-való ſzüléſekről közönſégeſen, á Gyermeknek roſzſz állása miatt 205
I. *Szak.* Azon közönſéges jelekről, á mikor á Gyermek á terméſzetnek rendje - ellen áll - - 206
II. *Szak.* A' forditásról közönſégeſen 208
III. *Szak.* Mire vigyázzon á Bába á forditás előtt? - - 213

IV. *Szak.* Mire kelljen vigyázni á forditásnak munkája alatt? *lev* 218
V. *Szak.* Mit tselekedjék á Bába á nehéz forditásokban? 220

MASADIK RÉSZ.

A' természetnek rendje ellen-való szülésekröl különösön - 232
I. *Szak.* A' természetnek rendje ellen á fönek tetejével-való szüléstésröl - - - - - 233
II. *Szak.* Az ábrázat-szüléstésröl 237
III. *Szak.* A' Fül-szüléstésröl - 242
IV. *Szak.* A' Fönek hátulsó részével-való szüléstésröl - - - 246
V. *Szak.* A' mikor á gyermek köldök-kötelével áll-t é szüléstésébe 252
VI. *Szak.* A' nyak-és torok-szüléstésröl - - - - 260
VII. *Szak.* A' Váll-szüléstésröl - 264
VIII. *Szak.* A' Kar-szüléstésröl 267
IX. *Szak.* Az Oldal-szüléstésröl 274
X. *Szak.* A' Hát-szüléstésröl - 276
XI. *Szak.* A' Mely-szüléstésröl 281
XII. *Szak.* A' Has-szüléstésröl 285
XIII. *Szak.* A' Far-tsik szüléstésröl 289
XIV. *Szak.* A' térd-szüléstésröl 302
XV. *Szak.* A' Láb-szüléstésröl 304

HAR-

HARMADIK RÉSZ.

A' veszedelmes születésekről *lev* 320
I. *Szak.* A' Vér-folyásokról közönségesen - - - - 321
II. *Szak.* A' Nehézkesség alatt támadó vér-folyásról - - 325
III. *Szak.* Az ollyatén vér-folyásokról, à mikor à mássa elé esett és à méhnek szájára nött - - 334
IV. *Szak.* A' szülés alatt meg-eső belső vér-folyásról - - 339
V. *Szak.* A' szülés után-való vérfolyásról - - - 346
VI. *Szak.* A' szülés alatt-való nyavalya törésről - - 349

NEGYEDIK RÉSZ.

A' Kettős-születésről
I. *Szak.* - - 353-354
II. *Szak.* A' meg-holt gyermeknek születtetéséről és ennek halálának jeleiről - - - - 358
III. *Szak.* Miképpen kelljen à Gyermek' fejét avagy testét à méhből ki-venni, ha valamellyik része leszakadott és à méhben maradott vólna? - - - 364

IV. *Szak.* Mikor és miképpen kell à máſſat à mehből ki-venni? *lev* 369
V. *Szak.* A' terméſzetnek rendje ellen-való valóſágos és fattyú nehéz-keſſégről - - 380

NEGYEDIK KÖNYV.

A' Gyermek-Agyról, az újjonnan ſzülettetett Gyermeknek tápláltatáſáról, Gondja-viſeltetéſéről, és à Dajkának ſzükſéges tulajdonſágairól.

ELSŐ RÉSZ.

A' Gyermek-Agyról - 387
I. *Szak.* Miképpen kelljen gondot viſelni à gyermek-ágyas Aſzſzonyra és ez mitſoda életet éljen 389
II. *Szak.* Tſipetett, gyuladott, vagy el-is ſzakadott külſö és belſö ſzülö-réſzekről - - 394
III. *Szak.* A' Méhnek ſzakadáſáról és ki-forduláſáról - - 401
IV. *Szak.* V' vizelet-hólyagnak és vég-hurkának meg-ſértettetéſekre következö nyavalyákról - 409
V. *Szak.* A' Nyavalya-törésről, Utó fájdalmakról és à Gyermek-ágyi tiſztulásról - - 416

VI.

VI. *Szak.* A' téj - hidegről és nyavalyás tsetſekről - - *lev* 421
VII. *Szak.* A' ſzülö - réſzeknek à ſzülés után - való minémüſégekröl 426

MASADIK RÉSZ.

Miképpen kell az ujjonnan ſzületett gyermekre gondot viſelni 432

HARMADIK RÉSZ.

A' Dajkának ſzükſéges tulajdonſágairól és életének módjáról 446

NEGYEDIK RÉSZ.

Miképpen viſeljék magokat à Bábák, à kik à Törvény - ſzéknek kivánſágára gyanús Aſzſzonyi Allatokat kételenitettnek kivisgálni, és ezekröl - való itéleteket Törvény - ſzék eleibe adni?

BIBLIOTECA ASTRA
SIBIU

800

ANTICARIA SIBIU

100 –

794/12 III 77